ANUL V. — No. 191
5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE
Duminică, 3 August 1924

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897-1920
FONDAT în 1893

DUŞMANCELE

Las' ochii mamă, las' să plângă!
Tu 'n leagăn tot cu mâna stângă
Mi-ai dat să sug, deaceeea sunt
Nătângă!
Dar n'am pus doară jurământ,
Să merg neplânsă în mormânt!

Nu plâng că mi-e de Leana teamă;
De ciudă plâng eu numai, mamă
Cuvintele ei nu le iau
In seamă.
Dar mi-e ruşine şi mi-e greu
Că scoală satu'n capul meu!

Ea duce sfat din casă 'n casă,
Că n'am broboade de mătasă,
N'am şorţ cu flori — şi daca n'am
Ce-i pasă?
N'am mers să-i cer, aveam—n'aveam
Şi n'o să-mi meargă neam de neam.

Stă 'n drum de vorbă cu vecine
Şi bate 'n pumni: „Să mor îmi vine"
Auzi tu: Să se prindă ea
Cu mine!
Ştii, eri la muncă ce spunea?
Că-s proastă foc, şi gură rea!

. . . .
. . . .

G. Coşbuc

Scrisoare deschisă
Domnului Al. Cazaban

de PANAIT ISTRATI

Masevaux-Alsacal
(Rinul de Sus)
25 Iulie, 1924

Stimate Domnule Cazaban,

Prieteni mai miloşi de cât d-ta au binevoit să-mi canalizeze până aci trudita *epavă* a presei de la noi, unde, după cum văd, d-voastră sunteţi critic literar. Astfel, am putut să mă conving că în saloanele zăvorite unde nu pot să pătrundă vânturile din strada Sărindar, vor purta faima năzbâtiei mele apele stătătoare din strada Edgard Quinet, şi, drept să vă spun: nu ştiu cui să fiu mai recunoscător: *Adevărului*, care din simpatie, lasă să se creadă că hârtia e eftină, „litera de afiş", nenumărată, şi'mi consacră „coloane întregi, ba chiar şi câte o pagină",—sau D-voastră, care, din antipatie, treceţi peste „scumpetea hârtiei", care e a guvernului, uitaţi că „litera de afiş" vă e pusă la îndemână numai pentru a compune numele d-lui Vintilă Brătianu, — şi vă luaţi la întrecere cu cei de la *Dimineaţa*, consacrându-mi o treime din prima pagină a unui ziar destinat doar proslăvirei stăpânilor lui?

Dacă nici chilipirul acesta nu e un alt „noroc"*) pentru un „tânăr brăilean" ca mine, atunci ar trebui să fiu un ingrat.

Şi nu vreau să fiu ingrat cu d-ta, Domnule Cazaban.

Artistul nu e o făptură desăvârşită ca albina, nici opera lui aşa de deasupra ori cărei critici, ca mierea. Nu-i este dat omului să atingă astfel de perfecţiuni. Şi când el se înşeală, criticul vine şi-i spune că s'a înşelat,—adică îşi spune părerea lui, căci şi criticul, la rândul său, se poate înşela; iar gălăgia ce se face în jurul acestei mieri discutabile contribue la răspândirea ei. Numai după ce i s'a ridicat lui Victor Marguerite cordonul de comandor al *Legiunei de Onoare* şi a fost huiduit pe toate tonurile, am văzut cartea sa, *La Garçonne*, în mâinele tuturor midinetelor; atunci, numai, am citit'o şi eu, şi am văzut până unde merge putreziciunea celor prea sătui.

Aşa că trebue să vă fiu recunoscător.

In curând *Kira* va apare în româneşte. Atunci am să aflu prin pana d-tale cât de rău e tradusă şi cât de puţin cunoaşte ţara autorul ei.

Astăzi, d-voastră sunteţi, împreună cu un critic de la *Clarté* a marelui Henri Barbusse, (extremele se întâlnesc ciudat uneori!), singurii cari mă luaţi la rost. Apropierea asta, atât de burlescă, aş putea-o numi comică dacă tragicul n'ar sări în ochi. Extrema dreaptă vrea cu orice preţ să-mi pue un „cuţit între dinţi". Cei din extrema stângă mi-ar atârna cu drag o tinichea de coadă. Care artist, doritor de a'şi deschide un viitor, ar putea alege un loc mai expus atacurilor, de cât mine?

* * *

Aci, însă, ieşim din domeniul artei şi intrăm în arena socială a desbaterei ideilor. Asta vreau şi eu.

Dar cum? Când toată lumea munceşte ca să-şi câştige pâinea, noi să ne facem o meserie din a pălăvri? Când pământul şi materia brută cer braţe pentru a ne da bunăstarea, omul de idei trebue să se scobească în nas cu condeiul după ureche? Dar ce, stomacul lui se hrăneşte cu vorbe?

Aflaţi, — mult stimate Domnule Cazaban, — că numai pentru trei luni mi-e asigurată pâinea, de către editorul meu, în acest sat din Vosgi, — (şi'mi-e asigurată, nu ca să mă odihnesc, ceeace aş avea şi eu dreptul, ci ca să pregătesc al treilea volum), — şi totuşi, când sirenele fabricilor urlă şi lucrătorii trec cu sutele pe sub fereastra mea, mă întreb dacă e cinstit din parte-mi să stau la scris pe spinarea lor. Şi pe când d-voastră, acolo, apărat de baionete purtate de proşti, bănuiţi cu inima jinduită că în curând voi deveni un simbriaş, gras plătit, al *Diminetei*, şi mă semnalaţi (deja!) gardiştilor de pe calea Victoriei, — eu, aci, mă îndoiesc de scrisul meu, mi-e teamă să nu fiu luat, chiar de pe acum, drept un fabricant, în serie, de literaturi sentimentalo-artistice, şi nu ştiu cum să fac ca să ajung a spune mai repede ce am de spus, ca apoi să-mi văd de grija stomacului. Căci, — (să mă ierte prietenii şi neprietenii!) — dacă omenirea n'ar fi aşa de rătăcită, nici lucrătorul atât de stupid, o societate alcătuită pe dreptate ne-ar ţine la toţi cam următorul discurs:

— Artiştii, adevăraţi sau pretinşi critici, din convingere, din simbrie sau din prostie! căutaţi, mai înainte de toate, a învăţa un meşteşug care să vă ţie de foame! Comunitatea nu are nici un trântor care să vă apese pe umeri, — fie el artist de geniu sau fabricant de opinci, — şi deci puţină muncă vă trebue ca să vă ghiftuiţi stomacul. Iar dacă, — după ce vă veţi fi făcut datoria către propriul vostru hoit, — vă mai arde să faceţi şi artă, sau polemică, sau orice altă desfătare a minţii, apoi faceţi-o în vremea în care cetăţenii proşti cască la umbră, cei simţitori se instruesc, şi când o lume de admiratori vă aşteaptă pe piaţa publică a artelor ca să vă judece operile, să vă încunune cu laurii desinteresării, sau să vă trimeată la plimbare!"

Aşa ar glăsui o orânduire dreaptă.

* * *

Dar cum ea e astăzi nedreaptă, şi cum eu am toate cuvintele să cred, mult stimate Domnule Cazaban, că pana vă serveşte de ciocan şi de rindea pe spinarea celor ce nu vă slujesc stăpânii, daţi-mi voie, înainte de a intra în arena unde se desbat idei şi unde mă vârâţi fără voe, daţi-mi voe ca cel puţin să-mi cultiv eu cartofii. Iar după ce voi fi sfârşit munca necesară hoitului meu, atunci voi ieşi şi eu în piaţa ideilor nesubvenţionate, mă voi întâlni cu oameni de credinţă necomandată, şi voi susţine cu înfocare, cam iată ce: că omul valid e obligat să-şi aleagă o muncă productivă; că arta e o simţire sfântă care trebue pusă la adăpost de orice bănuială; că criticului nu-i stă bine să caute zgardă la gâtul artiştilor din motivul că el are una solidă — nici să trândăvească într'un birou de căpătuială, întrebându-se mereu: „Ce să fie", „ce să fie", cu Stan şi cu Bran, — cine i-o fi „văr", cui i-o fi „nepot" şi care babă i-o fi tăiat buricul când a venit pe lume.

Şi dacă ziua asta de dreaptă ocârmuire n'o veni nici odată, apoi să-i fie ruşine omului că se numeşte om.

Al, D-voastră cu stima ce vi se cuvine.

PANAIT ISTRATI

P.S. — Am trimes o copie după această scrisoare şi *Adevărului*, cu rugămintea de a o înfăţişa plebei.

*) Când voi veni în ţară, — şi dacă veţi binevoi să mă apăraţi de câini — vă voiu face o vizită şi vă voiu explica cu ce monedă am răscumpărat acest „noroc".

* * *

Copilului meu

— Scrisoare —

Copilul meu cu bucle blonde
Cu ochii moşteniţi din mine,
Ce faci acum?
Se joacă cineva cu tine?
Sărută-ţi degetele fine
Când treci pe liniştitu-ţi drum?

...Nu alunga cu pietre paseri,
Şi lasă fluturi în pace.
Culege flori.
Înbrăţoşează mieii stânei
Şi dă-le din căldura pâinei
Să nu-i loveşti ori ce ţi-or face.

Culege flori şi te'ncunună
Cu trandafiri.
Şi bradului zi-i „ziua bună"
Trimete dorul tău în lună
Când seara le fereşti te miri.

......Pârâul fie ţi frate dulce,
Şi valul lui
Cu plânsul mamei să te culce
Trezeşte-te când codrul sună
De clopotele vântului.
Vei creşte şi tu ca o floare...
De-or bate lacrimi şi iubiri —
Pe drumul tău udat cu soare
Stă pândă 'ntunenicimea mare
Inbrăţişează trandafiri....

Şi roagă mama să-ţi citească
Răvaşul ce-ţi aduce-un corb.
Copilul meu cu ochi albaştri
Să nu-ţi uiţi că priveşti la aştri
Ca şi tu să fii mort şi orb.

Emil Isac

AŞTEPTARE

Ca să pictez această noapte caldă
Ce în albastru şi în vis se scaldă;
Din umbre şi lumini aş face-aluniţi
— Tufiş încremenit sub raza lunii —
Şi plopii coperiţi ca de ninsori
Şi bulgării de argint: fugarii nori;
Şi aş svârli, înfrigurat, penelul
Căci pentru picurii fierbinţi de stele
Ce scânteie 'ntre nori, mi-ai dat inelul,
Inelul încrustat cu peruzele.

O, parcul, noaptea, toate-s pentru tine
Şi pentru tine tremătează merii
La suflul voluptos al primăverii
Îmbălsămat de roze, de verbine.

Te-aşteaptă şi palmierul, vezi, pesemne,
Cu degetele-i verzi îţi face semne:
Grăbeşte-te minunea mea bălaie,
Când vei veni aprinsă, ostenită,
Palmierul te va răcori, iubită,
Cu-a frunzelor uşoare evantaie.
Se-acordă 'n lac un flaut de buratec,
Orchestra de frunzişuri este gata,
Işi execută greerii cantata...

Ne vom iubi cu patimă, sălbatec!
Îmbrăţişaţi, pe-alee tăinuite,
Vom rătăci cu buzele unite:
Ca un ecou sărutului, oriunde,
Privighetorile ne vor răspunde.

Dar vino, cât e încă farmec, vino
Şi fruntea-mi de 'ntuneric înseninʼo!

Zadarnic întind braţele, cu sete,
Doar vei veni la pieptu-mi mai curând —
Nu-i nimeni... Trece vântul tremurând,
Trezind prelungul foşnet prin boschete...
Şi resemnat, pe-o lespede 'negrită,
Pe-o lespede mâncată de vechime,
Te-aştept împresurat de'ntunecime
Şi tresărind la fiece clipită...

Şi nu mai vii!... Un sunet ca un ve
De-abia pornit adie 'n depărtare,
Un sunet ce dispare, reapare
Din ce în ce mai clar şi mai fatal...
Şi notele se lămuresc într'una:
Clopotniţele, una câte una,
Deschid sunând bronzatele pleoape
De clopote... aproape... mai aproape...
Tot mai aproape... Până ce de-odat'
Şi vechiul turn din parc s'a deşteptat:

Din vârfu-i alb şi-atâta de pustiu
Cad limpede frânturile de gamă,
Ca un ciocan bătând într'un sicriu
Douăsprezece cuie de aramă...

Şi nu mai vii!... Satanic miez de noapte
Prin aer îşi târăşte-aripi încă,
Umplând văzduhul de-otrăvite şoapte;
Cu zimţii ce se sgârâie de-o stâncă,
Işi prelungeşte vuetul demonic,
Şi fiecare undă de vibrare
In cerc destins, din ce în ce mai tare,
Răsună tot mai viu, tot mai ironic...

Intr'un amurg...

Intr'un amurg înlăcrimat de seară
Intr'un amurg de caldă primăvară...
Când vrăjile cuprind ţinuturile
Când adierea tremură arare,
Sfioasă, în prelungă 'nfiorare,
Când buzele doresc săruturile...

Din vinetele-adâncuri ale zării
Revolta se revarsă nesfârşită,
Ea fierbe şi cu vuet se agită
Ca valurile 'n spume ale mării.
Şi'n aerul de purpură, de-aramă,
Subt cerul cu a nourilor pete,
Cum fulgeră a coasei albă lamă!
Cum flutură sălbatecele plete!

LEON FERARU

CITIŢI IN PAGINA III-a
URMAREA LA
IUBIREA IUBIRILOR
— CARNETUL UNEI LOGODNICE
de I. AGÂRBICEANU

MIRACOLELE

de VICTOR EFTIMIU

De câteva luni se joacă la New-York **Miracolul**, uriaşă inscenare datorită lui Max Reinhard, după textul poetului german Karl Volmoeller. Este o lucrare dramatică în stilul vechilor piese religioase, **misterele creştine**, cari îşi au obârşia în ceremoniile sacre ale celor mai depărtate religii cunoscute, de la riturile lui Isis şi Osiris la egipteni, ale zeului Mithra la persani, până la serbările lui Dionysos, în Grecia, cari aveau să dea naştere incomparabilelor tragedii eline.

Incepute în Samotrace şi Lemnos, aceste spectacole sacre oficiate numai în prezenţa câtorva iniţiaţi, trec în Attica, la Eleusis, cetate rămasă celebră pe urma alegoriilor reprezentate acolo. Aceste alegorii înfăţişau răpirea de către Pluto, a Proserpinei, fiica zeiţei Ceres şi cântau imnuri nemuririi sufletului, măreţiei zeilor şi triumfului ideii de divinitate.

Sărind peste neîntrecutele realizări ale lui Sofocle şi Aristofan, peste ceeace au scris imitatorii romani ai acestora, — Bizanţul ia d'acapo arta scenică, reprezintând variante biblice ale dramaturgiei mitologice eline.

In al unsprezecelea veac creştin, **Theofilact**, savantul archiepiscop al Ahridei bulgare, introduce în bisericile Constantinopolei „Sărbătoarea nebunilor", Sărbătoarea măgarilor" şi alte divertismente religioase.

Nivelul lor literar e destul de coborât, limba este comună, de multe ori trivială.

Aceste spectacole atrag atenţia pelerinilor din Apus, porniţi să desrobească mormântul Mântuitorului.

Reîntorşi din cruciade, parte din aceşti rătăcitori începură să înfăţişeze la Paris, pe lângă păţaniile lor în Orient, făcute să înduioşeze publicul şi să-i stoarcă anumite oboluri pecuniare, momente din viaţa Maicii Domnului şi-a fiului ei August, precum şi unele legende ale sfinţilor martiri ai creştinătăţei.

La sfârşitul secolului XIV, regele Franţei, Carol al. şaselea, mulţumit de un spectacol al patimilor Mântuitorului, dete trupei „Les Confières de la Passion" învoirea să se stabilească la Paris şi să continue reprezentarea acestor pioase acţiuni dialogate. Dar după moartea bunului rege, mutaţi din sală în sală, până când pierdură cu totul dreptul de a juca, bieţii membri ai „Confreriei" — cel dintâiu teatru stabil din Franţa — fură nevoiţi să se risipească în 1588 după ce, aproape două veacuri, fermecaseră generaţiile, creând o întreagă literatură dramatică religioasă, de-o valoare destul de mediocră, dar de un mare interes teatral.

Fără îndoială, autorii textelor nu erau poeţi de mâna întâia: dovadă că niciun nume de scriitor nu e legat de „misterile" reprezentate în faţa catedralelor Franţei.

Inspiraţia e anemică, dialogul naiv, lung şi monoton.

Iosif şi Maria, vorbesc o limbă poetico-realistă, de o savoare prea puţin biblică:

IOSIF

Suave et o dorante rose
Je sçay bien que je suis indigne
D'pouser vierge tant benigne
Nonobstant que soye descendu
De David, bien entendu;
M'amie, je n'ay gueres de biens

MARIA

Nous trouverons bien les moyens
De vivre, mais que y mettons, peine;
En tixture de soye et laine
Me cognoys.

IOSIF

C'est bien dit, m'amye-
Aussi de ma charpenterie
Je gagnerai quelque chosette.

. . . .

Acest fragment din „Mystere de la Nativité", e urmat de altul tot atât de savuros, în care cei patru păstori, aflând de naşterea lui Isus, se sfătuesc, ca'n colindele noastre, ce daruri să ducă pruncului divin:

Patru păstori se 'ntâlniră
(Raza Soarelui, floarea Soarelui)
Si astfel se sfătuiră:
(Raza Soarelui, floarea Soarelui)
— Haideţi fraţilor să mergem
Flori frumoase să culegem
Să le ducem lui Cristos...

Fire de poeţi, păstorii români vor să ducă Mântuitorului flori frumoase; mai practici, cei patru ciobănaşi [1]) din misterul francez, cad de acord să-i dăruiască un calendar de lemn, perfecţionat:

Un beau calendrier de bois
Pour sçavoir les jours et les mois
Et cognoistre le nouveau temps...

Tonul familiar al personagiilor din misterii, ajunge, de multe ori, până la platitudine.

Aflând că şi-a pierdut copilul, pe Avesalon, regele David se bate cu pumnii în cap, tânguindu-se:

Mon fils Absalon
Absalon, mon fils
Las! perdu t'avon
Mon fils Asalon;
Il faut que soyon
En grief deuil confis
Mon fils Asalon,
Absalon, mon fils....

Ca şi „Raza Soarelui, floarea Soarelui", acest refren poate continua la infinit. El scuteşte pe poet să inventeze alte strofe şi explică facilitatea cu care autorii vremii, confecţionau piese religioase de câte şapte mii de versuri una!

Mai dovedeşte acest refren şi supunerea şi credinţa actorilor meniţi să declame, stihurile interminabile, precum şi candoarea îngerească, pioasa răbdare a zecilor de mii de spectatori chemaţi de pretutindeni — nu ca la Eleusis — să se înfrunte din frumuseţile evocărilor sacre.

* * *

Splendoarea înfăţişării misterilor nu trebuie căutată la Paris, unde sălile strâmte erau impropii marilor desfăşurări de mase ci în provincii, în umbra catedrelor, sub cerul gol, acolo unde credincioşii veniau în alaiuri nesfârşite şi petreceau zile, săptămâni întregi, urmărind desfăşurarea unei acţiuni multiple, pe scene mari, improvizate, tăiate în etaje şi fiecare etaj în numeroase despărţituri.

Prepararea unui mister ţinea luni de zile, uneori chiar ani întregi.

Intreaga populaţie a unei provincii, lua parte la aranjarea scenei, la reclama pregătitoare a spectacolului şi la spectacolul însuşi.

Un impresariu — regizor, numit p'atuncea **protocol** şi care mai făcea şi pe suflerul, sosea într'un oraş, cu acte în regulă şi însoţit de o mică trupă, deghizată în regi şi sfinţi, străbăteau străzile, în sunetul muzicelor, anunţând că va prepara un miracol, dacă va întâlni, în acel oraş, pricepere şi bunăvoinţă.

Ii trebuia mii de cetăţeni ca să ridice scena de lemn, cu maşinării complicate şi alte sute să înfăţişeze diferitele personagii ale piesei care, uneori era **Misterul Vechiului** Testament, cu facerea lumii, alteori **Nunta din Cana**, alteori **Miracolul Apostolilor**, iar de cele mai multe ori **Naşterea Domnului, Trădarea lui Iuda şi chinurile fiului Preacuratei.**

Mulţime de amatori se ofereau şi se legau prin contract să respecte textul şi să ducă la bun sfârşit rolul încredinţat, obligaţie pe care nu ştiu dacă o pot îndeplini mulţi actori din ziua de azi....

La început, toată lumea voia să joace rolul lui Isus Cristos, al sfinţilor, al îngerilor.

Diavoli şi monştri nu voia să fie nimeni.

Protocolul trebuia să promită dracilor tot felul de avantagii, ca să-i poată distribui în piesă.

Cu vremea, însă, lucrurile s'au cam schimbat, căci Isus trebuia să stea răstignit câteva ceasuri pe cruce, îngerii cădeau des din Paradis, iar sfinţii, în urma cererii generale a publicului, dornic de un spectacol cât mai realist, erau chinuiţi de-a binele; ca să se răzbune de rolul blestemat ce li se încredinţase, dracii îi băteau foarte serios pe bieţii martiri, îi pârliau cu foc adevărat şi le făceau toate mizeriile posibile, ceeace determină pe mulţi să renunţe la rolurile simpatice şi prestigioase şi să prefere interpretarea tâlharilor şi a demonilor, cari se bucurau de toate avantagiile: mâncau şi beau de pomană, la orce han din oraş, ba, de multe ori, calitatea de diavol îi îndrăptăţia să treacă cu buretele peste unele datorii greu de lichidat. De unde şi proverbul care a trăit în Franţa câteva secole mai mult de cât miracolele însăşi:

S'il plait à Dieu, à la Sainte-Vierge et à monsieur Saint-Jean, je serai diable et je payerai mes dettes".

Scena avea până la nouă etaje înălţime. In cele mai modeste împrejurări era de cel puţin trei caturi: cel de jos, **infernul** — o uriaşă gură de balaur căscată, — unde forfoteau demonii şi scoteau foc pe nări, detunând spăimântător; la mijloc era pământul, iar sus, **Paradisul**, unde în mijlocul îngerilor, printre făclii aprinse, trona Fecioara cu pruncul în braţe, primind pe cei buni, în vreme ce jos, în iad, erau torturaţi făcătorii de rău.

Cortină nu exista.

Etajele erau împărţite în diferite compartimente (o scenă întreagă avea până la o sută) sub care o tăbliţă explica, latineşte, decorul.

Acolo şedeau, imobile, când nu erau în acţiune, personagiile piesei, inexistente pentru public, câtă vreme nu se ridicau să vorbească.

Protocolul, care cumula funcţiunile de impresariu, director, sufleur şi uneori de principal interpret, mai era numit şi **actorul**. El anunţa subiectul misteriului, îl recapitula, îl comenta.

Fiul risipitor, Miracolul Sfintei Varvara, Profeţii, Innălţarea şi atâtea alte fapte mareţe, erau date ca exemplu de virtute şi, mai mult decât neînţeleasa slujbă latinească a preoţilor, întreţineau cultul divin şi propagau într'un limbaj vulgar, morala creştină, în massele naive şi entusiaste.

* * *

Din Franţa, misteriile se răspândesc la vecini, în Italia, Germania şi Englitera, într'o lume catolică, iubitoare să îmbrace într'un cât mai mare fast, povestea plină de umilitate a marelui Galilean.

Cu vremea, însă, ele încep să decadă.

Apariţia marilor poeţi ai Pleiadei, canalizează în alte direcţii interesul pentru teatru. Antichitatea greacă şi romană renăştea sub pana lui Jodelle şi Garnier.

Socotite spectacole de bâlciu, urmărite de furia bisericei, care vedea în ele un concurent primejdios, miracolele s'au irosit încetul cu încetul. Nobila limbă literară a lui Corneille şi Racine a evidenţiat şi mai mult trivialitatea dialogului misterelor, unde Dumnezeu şi Dracul se invectivau ca nişte surugii şi unde spiritele martire îşi exprimau focul sacru într'un vocabular plin de pitoresc suburban.

Ultimele misterii de cari se pomeneşte în Franţa, sunt procesiunile mimate cari înfăţişau Calvarul: ele s'au pierdut în prima jumătate a veacului trecut, după cum, câteva zeci de ani mai târziu, au încetat şi 'n Flandra.

La Oberammergau, în Bavaria, festivităţile teatrale-religioase ale patimilor Mântuitorului, continuă şi azi, sub cerul gol, din zece în zece ani, după legământul făcut în 1634 de populaţia ameninţată şi scăpată de ciumă.

Reprezentaţiile acestea la cari iau parte sute şi sute de locuitori din Oberammergau, au dat, dealungul veacurilor, minunaţi interpreţi ai personagiilor Noului Testament şi-au atras acolo, întotdeauna, mulţime de spectatori, din toate colţurile lumii.

Ardoarea şi solemnitatea pe care o pun umilii strungari de lângă Munich în fiecare amănunt şi tendinţa de perfecţionare a unei admirabile tradiţii, fac din reprezentaţii, manifestări de artă adevărată, din care se împărtăşesc şi iau forţe noui sufleteşti chiar şi cei mai blazaţi intelectuali.

Scriitorii moderni, îmbrăcând forma naivă a inscenărilor medievale, ne-au dat câteva piese religioase ca **Soeur Beatrice** a lui Maurice Maeterlink: e povestea unei pioase călugăriţe, îndrăgostită de un cavaler şi care părăseşte mănăstirea, ca să-l urmeze.

După mari suferinţe de dragoste, ea se întoarce, pocăită, în mânăstire, unde Maica Domnului se coborîse de pe piedestal şi-i ţinuse locul cât fusese departe, ca să nu-i bage de seamă, surorile, lipsa din locaşul sfânt.

Inaintea lui Materlink a mai scris această poveste, nuvelistul francez Nodier, care a luat-o, fără îndoială, din vre-o legendă spaniolă.

Un contemporan al lui Cervantes, Avellaneda, mare propagandist catolic şi scriitor mediocru, a pornit-o şi el, ca să dovedească adevărul „Fericiţi cei ce cred..."

După Maeterlink, poetul german Ovolmoeller, tratează acelaş subiect, sub numele **Miracolul**, care, în inscenarea grandioasă a lui Max Reinhardt, cu Maria Carmi în rolul Madonei, a avut puţin timp — înaintea războiului, un succes imens, mai ales la Londra, şi cunoaşte acum adevărate triumfuri la New-York.

Hugo von Hofmannsthal a scris şi el două piese religioase: **Marele teatru al lumei**, după Calderon, reprezentat vara trecută în catedrala de la Strassburg şi **Iederman**, al cărei rol prim, Alexandru Moissi l-a jucat de sute de ori, ultima oară în faţa catedralei din Strassburg, în sunetul tuturor clopotelor oraşului.

VICTOR EFTIMIU.

1) Aloris, Riflard, Jsambart şi Pelyon.

SIMBOLUL

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

— „Cu el m'am chivernisit după ce am băgat pă tat-tu în groapă — bietu Iancu Băcanu, ce om al lui Dumnezeu, parcă 'mi-ar fi fost neam. Nici n'apucam să casc gura şi trăgea tijgheaua să-mi mai dea câte-ceva până la pensie. Şi nici nu însemna măcar, datoria; o ţinea minte, aşa în capu lui, c'avea încredere. Auzi vorbă! Cine s'ar fi gândit să înşele pă Iancu după ce omu îţi dă şi bani din mână! Avusese el încredere în tot neamu cu panache, în cap — **ăla care a înşelat o lume**, da cu mine? Cum zic, trăgea tijgheaua şi numa ce'l auzeam:

— Cât iţi trebue coană Ifrosino?

— Păi de dom-le Iancu, cât să-mi mai trebue şi mie? Iacă mai dă-mi şi d-ta aşa ca să-mi mai rămâie şi mie la capu lunii din pensie, o fărâmă cu care să înconghielesc casa!

Mi-a dat, Dumnezeu să-i dea cu vârf şi îndesat p'acolo pă unde-o fi, dacă o mai fi. Dovezile dă mahala tot el, ca delegat din partea coloarii, le plimba pe uliţi pe la proprietari şi le iscălea şi pă urmă le legaliza. Mult mi-a uşurat văduvia bietu Iancu. Toate suferinţele îndurate cu Tache, Iancu Băcanu mi-le ştia şi d'aia sărea omu să mă sprijine. Ne despărţea uluca; sus şedea Ghetu dă la acsiz; jos, Iancu cu prăvălia şi cu damblagioaica de Iftihiţa, nevastă-sa, care nu se mai îndura să moară şi dincoace dă ovreicile lu Bohor pălărieru, noi, înghiesuiţi ca vai de capu nostru cu Tache bolnav; şi el le vedea pă toate şi d'aia, mult ne mai căia. La maslu a sărit şi el: la înmormântare, tot aşa şi la actele pensiei, tot el s'a amestecat de mi le-a scos la cale, că în Făurăscu n'aveam încredere şi pă d'asupra cerea şi parale cu locmaua şi la urmă le încurca mai rău — hârtiile!

— Da ce Iancu Băcanu ştia dreptul?

— Dreptu, strâmbu ştiu că era om al lui Dumnezeu şi Făurăscu cu toată cartea lui, îl blestema toate mahalalele că le amestecase procesele. D'aia am sărit şi eu şi Tarsiţa şi Lina şi Siţa şi Tinca lu Ştefan ca să ne dăscurce el! Ce nu s'a pomenit de când e lumea, băcan cu inimă şi cu suflet, pentru nevoiaşi! Şi când stai şi te gândeşti — Dumnezeu să mă ierte că pierzi şi credinţă şi religie şi tot — cum de s'a îndurat soarta să-l pedepsească cu scorpia aia dă nevastă!? Rea femee! Ia dat Dumnezeu după inima ei. Ţeapănă moartă în jeţ şi cu gura pă Iancu şi cu ochii la oameni aşa din senin, d'afurisită ce era pielea pă ea! Avea necaz că dă pă Catastif. Şi el, tăcea obrocitu. Mult s'a mai canonit. Ce nu i-a făcut Iancu? Ce doftori, ce Telega, ce unsori, ce descântece, ce ipsos turnat pă ea, ce corsete dă la Travizani, — ea tot schiloadă în scaunu ei. Răbda bietu negustor cât nu-i lua pielea. Boala avansa. Iancu la tijghea, Iftihiţa în odaia cârciumii, în cârji şi cu ochii la toţi şi la toate. Lumea îi da bună ziua şi ea nici nu răspundea la salut, parcă ar fi fost regină! Şi Iancu trăgea din ţigară, da drumu fumului şi după el venea şi oftările, că tare mai era plin!

— Mai ţine-ţi firea femee că-mi goneşti lumea din prăvălie!

— Mă fermecatule mă, nu vezi c'ai s'ajungi în sapă de lemn cu bunătatea ta, mă?

Şi Iancu iar ofta prin fumul ţigării şi aspida blestema printre măsele — s'alea puse — cu ochii după oamenii care eşeau cu orezurile şi cu fideaua. Stă Iancu aşa cum îl vezi, bătut dă Dumnezeu între roatele dă caşcaval şi numa ce într'o bună zi, toată cârciuma cu odăi cu tot, sare în sus dă o bubuitură dă pistol. La poarta cârciumii, adunat tot Olympu, case cu ochii pă geam, care cu ei în oblon, care şoşotind prin curţi. Eu una, nu m'am vârât. Pă înserat, Trică sare dintr'o căruţă, şi începe să sape cu razu în pragu lu Iancu. Pă urmă înfige un doliu şi nu trece mult şi bang şi clopotu dă la „Săraca" — să împuşcase zgriptoroaica! Nimeni n'a plâns-o, nici el măcar; încă lumea îi zicea să să îmbrace în roşu şi să chiue cu lăutarii că l'a scăpat Dumnezeu dă pacoste. Şi gurile avea dreptate că prea l'a tiranisit. După înmormântare, i-am plătit până într'o para, i-am spus să n'o plângă că n'are ce-i plânge şi că Dumnezeu a ştiut el ce face şi după aia ne-am pomenit d'odată fără Iancu băcanu în mahala, înăpustit în lume. In locu cârciumii, Ghetu trântise o tâmplărie. Acuşica cine să-ţi mai dea ţie, Frusino parale şi făinuri pă datorie? Tot damblagioaica să-ţi facă ea pozna, ş'aşa moartă!

* * *

Şubredă şi tristă, băcania domnului Iancu, îşi proptea ruina pe cinci trepte găunoase, cari duceau într'o văgăună neprimitoare şi în întunericimea căreia zâmbeau în silă, mărgelele orezului şi favoritele argentii ale negustorului. Marfă puţină şi proastă; scumpă şi mucegăită. La lume mai cum se cade, domnul Iancu da şi pe catastif. Da şi lui Trică Ilie dricaru cum îi da şi mamii, cu aceeaş încredere şi pentru cel ce fusese închis la... **secţie** ca şi pentru scăpătăciunea **„coanii Ifrosinii lu domnu Tache Vameşu.** Predominat de aviditatea deverului, Iancu Băcanu îşi împărţea de o potrivă bonomia lui de cămătar fardat, tutulor celor ce se înglindiseau din oblăduirea catastifului, fără a lua în seamă madrigalurile de zeificare ale mamii. Dar mama, în strâmtorarea ei, îl ridica în slava cerului. Deosebirea era aceia că, în vreme ce mama îl achita la centimă, Trică Ilie fugea cu... „trupa" în provincie. Aşa că nici când nu l-am putut înţelege entusiasmul pentru altruismul suspect al domnului Iancu. La risipa de bunăvoinţă a acestuia, se mai adăoga şi un fel de orgoliu etalat acolo unde avea încredinţarea fermă a cinstei şi consequenţei celui ce îi datora. Şi mama îl achita, cu punctualitate şi ciocul prăjit de tutun al negustorului, se înălţa radios spre încreţiturile de mulţumire cari i se desenau brusc în obrajii bine hrăniţi. Incolo, nici măcar de vreo nuanţă de favoritism nu putea fi vorba, din faptul că acorda de o potrivă şi celui bun de plată ca şi celui ce îl solicita cu gândul de a'l păgubi creditul său falş. Dar sărăcia atroce a mamii, eluda naiv o astfel de lipsă de deosebire. Şi mintea mea de copil de bogdaproste, înălţa instinctiv, alături de entusiasmul ei, osanale înăbuşite de admiraţie pentru acela ce, mai târziu, scăpat de persecuţia damblagioaicii şi de marfa lui infectă, trecuse în inima oraşului, întemeind spre sprijinul catastifelor şi al macaroanelor proaste, un mare şi fastuos... **„club familiar"!**

L'am văzut în... comptoir.

Era acelaş Iancu Băcanu. Strălucirea noilor afaceri nu adăogase nimic la înfăţişarea lui veroasă şi impasibilă, de toptangiu de mahala, hrănit cu deliciile a totputerniciei tibişirului, prostind cu mincinoasa lui omenie, nevoia mamii, care vedea în încrederea lui fantastică, abnegaţia lui Krist! Aceleaşi favorite sure cu spice de argint, uşor prăjite de duhneala trabucurilor, încadrau cu o estetică comună, obrajii mulţumiţi, aprinşi de rumeneala unei stranii şi intime satisfacţii, adusă de noua lui îndeletnicire.

Şi în vestibulul **„clubului"** numai răcnea emiplegia Iftihiţii, femeia cămătarului din poarta bisericii **„Adormirea Maicii Domnului"** ridicat pe o descărcătură de pistol şi un catastif înăpădit de ţifre. Doar pe mama am zărit-o, aşa... în încrucişarea amintirilor, într'un colţ al... clubulu familiar, apropiindu-se spre domnul Iancu, în broboada văduviei şi întinzând spre patronul cu pometele trandafirii, în terfelog:

— Până la zintâi, dom-le Iancu când oi lua pensia ca să mă scap şi dă datoria veche!

— Cu plăcere coană Ifrosino, pentru d-ta, mai e vorbă?

Şi undeva, parcă în spatele proprietarului clubului familiar, s'a auzit trăsnetul pistolului de atunci, prăvălind pe duşumelele pluşate, ruina Iftihiţii, pentru a înscri viziunea nestatorniciei, **simbolul** parvenitismului, zămislit din altruismul fără de **„asemănare"** al domnului Iancu Băcanu, toptangiul din Olymp!

SARMANUL KLOPSTOCK

* * *

Drumuri limpezi

Sus, pe auriul ponor,
Foarfecele serii taie din cer
Profilul gârbov al bisericii de lemn;
Şi, creştetul ei resemnat şi stingher
Paşilor noştri dă blând îndemn

Am rătăcit de-alungul drumului şi-al zilei,
Pe umeri cu povara luminii;
Iazuri ni-au oglindit certurile şi 'nbrăţişările
Şi pe podiş ni-au zâmbit, cu bunătate, arinii

Acum, ţinându-ne de mâni, păşim domol.
De pe părul tău umbră pe drum podoară—
Seara se revarsă şi trece peste noi
Ca o gârlă potolită şi clară.

De-acum boarea pădurii şi iazurile limpezi
Departe 'n urma noastră-or să rămâie.
Bisericuţa de pe dâmb ne chiamă; sufletele
[ni sunt cădelniţi
Din cari fumegă melancolia; trandafirie tămâie..

Virgiliu Moscovici

* * *

Rătăcire

Am aşteptat azi poşta dela târg
Să văd dacă-mi aduce vre-o scrisoare
Şi n'a venit, şi-a fost o zi cu soare
Şi-am rătăcit pe câmpuri fără sârg

Am întâlnit cirezi de vite albe
Şi oi în lâna moale cu ciulini
Şi-o fată care-avea în ochi lumini
Şi-o salcie ce svârlea bani din salbe

Şi am văzut învestmântată 'n zale
Toamna, trecând într'un vârtej de praf
Şi am numărat stâlpii de telegraf
Infipţi adânc la depărtări egale.

Apoi când soarele gălbui şi rece
Spre dealul cu podgorii a căzut
Eu m'am întors acasă abătut:
Din minte-mi chipul tău nu vrea să plece.

Simţeam că pot până în zori să-ţi scriu
Şi m'am trezit deodată fără gând
Şi n'am putut să-ţi scriu măcar un rând
...Nu ştiu ce sânt şi nici ce-aş vrea să fiu...

Ascult cum vântul se prelinge calm
Prin noaptea care a crescut înaltă,
Trec aripi moi în sbor grăbit spre baltă
Eu numele ţi-l murmur ca un psalm...

ZAHARIA STANCU

Iubirea iubirilor

– Carnetul unei logodnice –

4)

de **I. AGÂRBICEANU**

Ce îndreptăţeşte războiul? Orbecări în întunerec.-Incepe a se desluşi.--Vizita lui Anton, prietenul lui Adrei.--Legătura dintre cei doi şi toţi soldaţii.-Sunetul de goarnă.--Intâia mare înfrângere.--Patria e vie?

XIII

Imi aduc bine aminte, Puile. In ziua cea dintâi a mobilizării tu mi-ai spus: „Trebue să amânăm cununia, Mario, a izbucnit războiul". Şi, apoi, mi-ai spus într'atâtea rânduri: Trebue să-mi fac datoria către Patrie. Aşa mi-a spus şi tatăl tău, aşa am auzit din gura multora. Pe nimeni nu l-am auzit spunând trebue să-mi datoria către războiu.

Şi totuşi ceea ce ai făcut şi tu şi alţii a fost să vă lăsaţi duşi de puterea şi legile războiului.

Dar eu ştiu acum că în războiu e vorba de noi înşine. Pe noi ne-aşteaptă fraţii de dincolo de munţi, de dincolo de Prut, nu războiul. Venirea noastră o doresc pentrucă aceasta înseamnă liberarea lor, putinţa de-a se folosi de dreptul lor la viaţă. In războiu e vorba de noi înşine, pentrucă în el vedem şi ne convingem de vrednicia noastră, de putinţa noastră de-a trăi în viitor. Pentru viaţă ne bucurăm, nu pentru moarte.

Dar atunci pentru ce spui tu, şi spune lumea 'ntreagă; datoria faţă de Patrie? Pentru ce nu-mi spui: datoria faţă de mine însumi?

Imi pare că încep să pricep, Andrei; tu spui cuvântul Patrie fiindcă ştii, — ceea ce am însemnat şi eu în scrisoarea trecută, că, singuratic luat, nici un om nu ar putea porni războiul, fiindcă se îngrozeşte de el, şi fiindcă n'are nici un drept să pornească atâta distrugere pentru sine însuşi.

Pentru aceea se spune: datoria către Patrie, către Neam, adică datoria către noi toţi.

De câte ori n'am auzit şi n'am citit cuvintele aceste! Dar cine le-a pătruns înţălesul? Aşa dar noi înşine suntem Patria şi Neamul? Patria şi Neamul vorbesc prin războiu? El nu-i decât vestmântul pe care uneori trebue să-l îmbrace Patria şi Neamul?

Că ne cuprindem în Patrie, în Neam, şi eu şi tu, şi toţi din jurul meu; că 'n datoria faţă de Patrie trebue să se cuprindă chiar datoria către noi înşine, cred că pentru mine e limpede de-acum.

Da, toţi aceia cari s'au călcat pe voinţa lor s'au alergat la glasul de chemare al războiului, s'au făcut şi datoria către sine-şi. Altfel nu s'ar fi supus legilor lui, şi această supunere nu le-ar fi părut ceva atât de firesc, de obligator, încât dacă nu ar fi arătat'o s'ar fi simţit desonoraţi.

Toată energia tuturor s'a contopit în râul de foc clocotitor al războiului, pentrucă el, poruncit de interesele tuturor, de dreptul de viaţă al tuturor, a pornit ca o chemare, ca o dorinţă şi ca o poruncă a neamului întreg.

Da, ideile acestea, icoanele acestea sunt limpezi acum pentru mine: Războiul pentru sine însuşi ar fi o monstruozitate, şi nimeni nu i s'ar supune. Prin el vorbeşte şi-şi cere dreptul de viaţă un neam întreg, şi-l ia; dacă l-ar putea avea pe cale pacinică, a îmbrăca haina războiului ar fi o crimă. Dar când dreptul de viaţă al unui neam e încătuşat, şi de bunăvoe nimeni nu deschide temniţa, porţile zăvorite ale acesteia trebuesc sfărmate. Ş'atunci bubue tunul, atunci păşeşte în pragul zilelor comune cu pasu-i de aramă, războiul, — manifestarea supremă a voinţei unui neam. Eu nu-l vreau în particular, nici tu, nici altul, dar toţi la olaltă, cari formăm acelaş neam, trebue să-l voim. Ţintele la cari se va ajunge prin lupta tuturor, deşi valoarea lor pentru fiecare din noi nu o putem vedea — trebue să fie în mod necesar ţinte supreme şi pentru viaţa noastră, căci altfel ce ne-ar *porunci* să ne jertfim viaţa pentru atingerea lor?

Da, icoanele acestea sunt limpezi, dar pentru mine snnt răci şi goale de viaţă! Am simţimântul că am desvoltat corect o problemă de matematică, al cărei adevăr şi însemnătate n'o' simţesc.

Căci ce-mi foloseşte mie, Puiule, să ştiu că nu o putere necunoscută, nu războiul te-a chemat de lângă mine, ci Patria şi Neamul? Ce-mi foloseşte să ştiu că te-a despărţit de mine, zdrobindu-mi fericirea, datoria către Patrie chiar luându-o ca o datorie către tine însuţi, când eu, deşi trebue să o admit, nu o pot *simţi*, aşa cum simţesc datoria care o oică îmi pare zdroaba mea!

Ce-mi foloseşte să văd şi să vorbesc de interese superioare, pe care, iarăşi trebue să le admit, dacă aceste interese nu au căldură, nu au viaţă?

Da, acum văd adevărul întreg: Neamul nostru îşi vrea unitatea sa politică. Fiindcă pe alte căi nu-şi poate atinge idealul, dreptul lui de viaţă, a prins armele, a deslănţuit războiul.

Deci toată schimbarea din jurul meu, din ţară, din viaţă, a produs'o însăşi Patria, care cheamă pe toţi copiii ei la războiu. Ea a răscolit toate unghiurile Ţării.

Aveam dreptate: prin războiu vorbeşte cineva. Ştiu acum că vorbeşte Ţara, că vorbeşte Neamul.

Ştiu asemenea, cum ştie ori şi cine, ce-i Patria, ce-i Neamul. Ştiu aşa, cunosc aşa, cum aş cunoaşte o problemă deslegată.

Dar ce slabă mângâere pot avea de-aici! Cât de zadarnică îmi pare zidroaba mea!

Atâta ştiu: pentru ca să-ţi poţi răzima pe ceva definitiv viaţa, nu-i de-ajuns să-l cunoşti pe acel ceva, trebue să-l şi *simţeşti*. Altfel rămânem la cuvinte lipsite de viaţă, la lozinci răsunătoare.

Voiu putea eu *simţi* vr'odată, Andrei, ce-i Patrie, ce-i Neamul? Nu ştiu! Ceea ce mi s'a părut pân'acum despre războiu, mi se pare azi despre Patrie: sau e ceva groaznic, sau e ceva nespus de mare şi înalt.

Câte răspunsuri după tipic nu aş avea! Patria? Ţara 'n care te-ai născut, în care ai crescut şi'n pământul căreia îţi dorm strămoşii. Neamul? Poporul al cărui limbă o vorbeşti, al cărui sânge curge 'n vinele tale, în al cărui suflet se confundă şi sufletul tău. Dar, sunt răspunsuri pentru minte!

Ei, şi? E de-ajuns atât? Sunt de-ajuns aceste constatări ale minţii pentru ca eu să-mi pot vindeca toate ranele inimii, pe cari mi le-a deschis această Patrie, zmulgându-mi-te, aruncându-te 'n primejdie de moarte?

Vai, cuvintele, adevărul văzut de minte, nu-i de-ajuns! Simţimintele mele mă ucid: dorul după tine, teama să nu te pierd; şi numai simţiminte, altele, mă vor putea ţine în viaţă. Simţirea rănită numai prin simţire se poate tămădui.

Cine-mi va ajuta să te simţesc pe tine, Patrie, pe tine Neam?

Suferinţa mea e atât de adâncă încât, deşi mă îngrozeşte înfăţişarea ta în haina războiului ce mi-a răpit pe sfântul meu, doresc din tot sufletul să-ţi simţesc însăşi fiinţa ta.

Trebue să te simţesc neasemănat mai frumoasă, mai bună, mai vrednică de iubit decât mine, altfel nu-ţi voiu putea ierta niciodată că mi l-ai luat pe Andrei! Şi înaintea ta, altfel eu nu mă voiu pleca!

XIV

N'am cuvinte să-ţi mulţumesc, Andrei, că i-ai dat lui Anton să-mi aducă scrisoarea ta. Ce surpriză! Ce treserire de fericire! Intâia bucurie de când te-ai dus tu!

Lucram în grădiniţa de flori, atât de părăsită din ziua aceea de Sfântă-Marie, în care mai pe urmă m'am plimbat cu tine. Crescuse pe alocuri buruiana, şi bietele flori, cum mă vedea mereu la geam, mă chemau c'un aer de tristeţe, părând că-mi arată, speriate, buruiana. Sunt tot frumoase şi acum; dacă le-a mai pălit culoarea, în schimb mireazma lor e mai pătrunzătoare. Le atingeam cu sfială, cu frică: amintirile plângeau în sufletul meu.

Când s'a deschis portiţa şi văzui un ofiţer zâmbind înaintea mea, nu-l recunoscui îndată pe Anton. Era mai svelt, mai înalt în uniformă, şi zâmbetul ce-i lumina faţa, privirile, nu era zâmbetul lui obicinuit: îmi păru un surâs superior; ceva tare, sănătos, lumina într'ânsul.

— Tot harnică, domnişoară! mă întâmpină el.

Şi vocea-i era mai răsunătoare, mai clară.

Eu îl priveam acum uimită: era mai frumos ca înainte. Se desfăcea din toată fiinţa lui un fel de sumeţie, de mulţumire şi de încredere în sine însuşi.

— Am venit pentru o zi în delegaţie, domnişoară. Şi v'aduc o scrisorică dela Andrei. E sănătos şi se simte bine.

— Cum? L'ai văzut pe Andrei?

— Desigur că l'am văzut, dacă vin dela el. Suntem la acelaşi regiment." El clipi vesel din ochi şi începu să-mi povestească cum o duceţi pe-acolo. Il ascultam, cutremurată de fericire. Un om care venea de lângă tine! Care te-a văzut, cu care ai vorbit. Toată fiinţa lui, vorba lui, privirea lui, mi-te aducea atât de aproape, te simţeam atât de viu lângă mine, încât uneori te vedeam şi eu, îţi auzeam cuvintele pe cari Anton mi le spunea din lungi convorbiri cu tine.

Aş fi voit să-l reţin ziua întreagă la noi, fiindu-mi, astfel, tu însuţi atât de aproape. Dar n'a fost chip! El avea să alerge în multe părţi, şi seara trebuia să se reîntoarcă.

L'am rugat însă, înainte de plecare să treacă pela noi, să-i dau răspunsul meu, şi dacă va fi bun, să-ţi aducă un mic pacheţel.

Cu câtă bucurie şi hotărâre mi-a făgăduit!

Ş'apoi a plecat luminos şi sprinten.

Am privit în urma lui, până ce nu l'am mai zărit ca după o mândră arătare. Şi apoi, cu mama, ne-am pus la sfat ce să-ţi trimitem. Doamne, dac'ar fi fost după mine ţi-aş fi trimis toate bunătăţile cari le aveam. Am răscolit pretutindenea, am încărcat masa cu borcănaşe, cu sticle, cu pacheţele, încât mama, când a văzut aşa, a început să râdă printre lacrimi.

— Doamne, Mario, cum crezi să ducă bietul Anton atâta!

Dar mie nu-mi părea mult: de tot ce alesesem aveai nevoe. Şi de fiecare lucru ales îmi legasem un gând, cu fiecare îţi trimiteam o dorinţă.

Ziua'ntreagă mi-am petrecut-o, astfel, cu tine. Ce zi strălucită, Puiule! Şi ce bucurie pe capul meu simţind că n'am îmbătrânit, că încă pot să te fac fericit!

Cu toate protestările mamei eu am rămas pe lângă hotărârea mea: să-ţi trimit toate lucrurile alese de mine.

— Dar aş trebui un camion pentru toate! oftă mama.

Când le-a văzut Anton, a izbucnit într'un râs să nu se mai poată stăpâni. Apoi alese el ce credea că-ţi va face mai multă plăcere.

— Ce crezi, domnişoară, zise el „aici e bagaj pentru un regiment! Apoi trebue să ştii că, nouă pe front, nu ne lipsesc multe bunătăţi. Ştii ce-i lipseşte mai mult lui Andrei? Ţi-aş spune, dar ceea ce doreşte el mai mult decât orice, eu şi aşa nu-i pot duce!

Simţii că mă roşesc până în vârful urechilor. Şi Anton nu vorbi doar glumind, pentruca să mă facă să roşesc. Din potrivă: vorbi foarte serios.

Dându-i mâna, privindu-l cum se depărtează, o durere adâncă mă birui.

Peste zi îmi veni de câteva ori gândul acesta: Poate că Anton nu se mai înapoiază la front; poate că ştiind aceasta, este el atât de luminos, atât de vesel. Va mai avea el putere să se despartă de părinţii lui, de surioară?

Şi ştii cum s'a despărţit? Cum se desprinde de pe un lucru o scamă albă pe care o ia vântul. Aşa de uşor a plecat, şi tot senin, tot vesel, înconjurat par'că de acelaşi aer tare pe care l'a adus cu el din munţi. Ce va fi fost în sufletul lui? Nu ştiu.

Cât de simpatic mi-a devenit Anton, şi cum mă durea inima pentrucă-l vedeam plecând.

Dar când mi-am adus aminte, Andrei, că el vine la tine, că mâna pe care am strâns-o eu, vrei strânge-o şi tu, că pacheţelul ce trimit prin el va ajunge în mâna ta, sub ochii tăi, nu mi-a mai părut rău că se duce. Nu, ci-l binecuvântam.

De când am văzut pe Anton care venia de lângă tine, care se întorcea la tine, s'a schimbat ceva în viaţa mea, simţirii mele i s'a adăugat ceva: frontul unde petreceţi voi îmi pare ceva viu, de care mă simţesc legată prin atâtea simţăminte câte 'ncap în sufletul meu. Anton nu mai e un străin pentru mine!

Nu îl iubesc cu iubirea ce mă leagă de tine, Andrei, dar totuşi îl am şi pe el în inima mea, îmi pare că trebue să mă interesez şi de el de-aici încolo. Şi, nu numai atât! Simpatia mea se apropie acum, se coboară domol peste toţi aceia cari merg sau vin dela front, sau cari în curând vor merge; peste toţi aceia cari au îmbrăcat uniforma, şi chiar peste aceia cari, neavând încă o uniformă, poartă o flintă'n spate şi fac deprinderi pentru ca odată să poată veni la voi!

Imi pare că pe toţi îi iubesc, îmi pare că, într'o măsură oare care, toţi sunt ai mei. Şi, ca şi de Anton, par'că în aceeaşi vreme mi-e şi drag, mi-e şi milă de ei.

Văd, cu uimire, cum seamănă toţi aceşti ostaşi cu Anton, şi desigur şi cu tine, Puiule, căci eu te-am văzut şi te-am simţit din apropierea lui Anton. Nu uniforma-i face să se asemene, să vă asemănaţi, ci par'că tăria din liniile feţei, din privirea ochilor; aerul proaspăt ce-i înconjură, hotărârea mişcărilor iuţi şi agere.

Par'că un singur gând pluteşte peste voi şi vă învălue, şi îmi pare că e foarte firesc să purtaţi acelaş vestmânt.

De când a fost Anton la noi îmi pare că nu mă mai pot concentra în mine însa-mi, nu mă pot coborî în mine atât de adânc ca mai înainte. Simţirea mea se trezeşte, svâcneşte cu putere şi par'că pleacă din mine de câteori văd trecând soldaţi în marş, decâteori aud cântece şi urale din trenurile pline cu soldaţi.

Simţirea mea se'mparte'n stropi, se'mparte'n picături să atingă pe fiecare. Nu numai cu închipuirea sunt cu voi, ci cu tot sufletul, eu însa-mi.

Vă simţesc, Andrei, cum vă bucuraţi şi cum vă petreceţi, vă simţesc îngrijorarea când plecaţi în recunoaştere; urăsc alăturea cu voi ploaia măruntă ce vă pătrunde în transee. Vezi, mi-a fost de-ajuns să-mi povestească despre toate aceste omul care a fost cu tine, ca nu numai să mă pot transpune în starea ta sufletească, ci să o simţesc şi eu aievea. Atât de mult te iubesc!

Şi când ştiu că aceia pe cari îi văd acum vor trece prin aceleaşi bucurii, prin aceleaşi dureri ca şi tine, simpatia mea-i învălue cu căldură. Uneori îmi pare că sunt fraţii tăi, că sunt fraţii mei şi că, trebue să port grije de ei de-aici încolo ca şi de Anton. Cum am purtat şi port de tine?

E ceva asemănător, Puiule, deşi nu e acelaş simţământ: sau. mai corect, simţământul e acelaş dar intensitatea lui când e vorba de tine copleşeşte atât de mult intensitatea lui când e vorba de alţii, încât par două simţăminte deosebite.

Dar ceea ce mă miră şi mă umple de nedumerire e faptul următor: eu pot simţi ca tine, eu pot simţi ca Anton, ca aceşti ostaşi iuţi şi hotărâţi pe cari îi văd în fiecare ceas, dar nu ştiu pentruce nu pot împrumuta tăria din liniile feţei lor, din privirea lor; pentru ce nu pot avea eu nimic din acea îndrăzneaţă şi mândră ţinere a capului, din acel aer de linişte măreaţă şi de hotărâre ce se desprindea din întreaga fiinţă a lui Anton, şi pe care îl găsesc, îl respir din toate scrierile tale?

Să fie cauza în faptul că voi sunteţi bărbaţi şi eu femee?

Sau, doar, voi sunteţi mai mari, sunteţi mai mult decât mine? Şi dacă e aşa, prin ce sunteţi mai mult?

Pentrucă, uite, un lucru trebue să-ţi mărturisesc încă: In viaţa mea de pân'acum eu n'am simţit că trebue să-mi plec capul, să venerez şi să cinstesc decât pe Dumnezeu şi pe părinţii mei. Memoria tatii şi pe buna mea mamă.

Da, te veneram şi te venerez şi pe tine, dar în alt chip: absorbindu-te parcă în sufletul meu.

Dar, decând a venit la noi Anton, uite, mie'mi pare că trebue să mă gândesc la tine c'un fel de sfială, că, vorbind de tine nu voiu mai putea vorbi decât c'un simţământ din veneraţiune cu care mă apropii de părinţii mei.

Uitându-mă la Anton, aşa schimbat, aşa'mbrăcat în aer nou şi'n lumină nouă, am simţit de-odată că-i vrednic de cinste, că-i vrednic să-ţi pleci capul înaintea lui.

Şi, de-atunci, acelaş simţământ mă urmăreşte, de câteori văd ostaşi, trecând în marşuri mute şi uscate, părând un marş de statui.

Şi înţeleg că ceeace mă face să-mi plec capul, să-mi simţesc inferioritatea, e că din ochii mei, din faţa mea lipseşte acea tărie hotărâtă care bronzează faţa lor; că nimic n'a intrat în fiinţa mea să mă facă să-mi port capul cu hotărâre, precum îi văd pe ei, precum l'am văzut pe Anton.

Prin mândria şi hotărârea aceea sunteţi voi mai mult decât mine; ea cere cinste şi veneraţiune. Dar voi de unde o aveţi?

De câteva ori, aşa ca prin vis, par'că mi-am dat seama de unde aţi răpit voi talismanul vostru.

Intr'o seară stăteam sub nuc în grădină. C'un umăr mă răzimam uşor de coaja lui netedă, şi priveam asfinţitul soarelui sus în pădurea de fagi de pe creastă. Ardea în aur roşu bătrâna coamă a pădurii tăiată de nervi albi de lumină, ca de nişte şuviţe de argint, ce se strecurau printre crengile arămii.

Aşteptam, ca într'atâtea rânduri, să treacă vr'un tren spre munţi, să-ţi trimit toate gândurile mele. Dar, răpită de frumuseţea asfinţitului, eu nu văzui izvorând din zare monstrul lung şi negru, nu auzii vuetul lui de care clocotea valea Oltului.

De-odată mi-am simţit inima săgetată de un ţipet de aramă. Şi, după tonul cel dintâi, goarna începu să sune, să se roage, să cheme, să poruncească, să grăbească. In glasul ei era alarmă şi era comanda, era poruncă ce nu sufără nici o împotrivire; în glasul ei era foc şi erau lacrimi.

M'am depărtat de nuc simţind cum o putere mai mare decât mine îmi ţine trupul drept, îmi aspreşte liniile dulci şi moi ale feţei, îmi dă un ascuţiş încremenit privirilor, îmi ridică mândru, semeţ, capul. Ca şi când s'ar fi topit în melodie arama goarnei, mi-ar fi pătruns întreaga fiinţă, ş'apoi s'ar fi solidificat din nou în mine, umplându-mă cu nervi de metal.

Da, în clipa aceea am simţit şi eu că am ceva din mândria voastră, a ostaşilor, ceeace îndeamnă la veneraţiune faţă de voi.

Totuşi, cu o mică deosebire, Andrei: în ochii mei erau şi lacrimi, ceeace n'am văzut nici în ochii lui Anton, nici în a celorlalţi ostaşi.

Şi, după ce m'am trezit atunci, m'am întrebat:

Acesta e izvorul din care vă sorbiţi voi tăria divină ce vă dă atâta nobleţă privirilor, feţii, întregei voastre înfăţişeri? Goarna pe care am auzit-o acum? La voi, aşa dar, cheamă des goarnele, Andrei? Rugăciunea, cântecul şi porunca de toate zilele pentru voi e melodia ei de aramă?

Pentru ce e melodia ei atât de infinită? Ce putere are de'mpietreşte sufletul, îl înfăşură, legându-l bine, şi sboară apoi cu el ori unde vrea? Ce-i amarul acela dulce ce ne sfâşie inima când sună'ncet şi rar? E chemarea? Cine ne cheamă? Unde ne cheamă? Ce-s trăznetele acele repezi, de argint, ce se'mbulzesc în tonurile înalte ale melodiei? E lupta? E atacul? Pe cine să atacăm? Unde?

Nu ştiu cine-a cântat din goarnă, dar de sigur a fost un zău: puterea i-am simţit-o!

XV

Şi'mi mai aduc aminte de ceva asemănător, Andrei. S'a petrecut în intâiele zile ale războiului. Dar atunci n'am priceput nimic, nu i-am dat nici o însemnătate faptului. Vreau să zic că am mai avut o dată puţină asemănare cu voi, în ce priveşte tăria privirilor şi a liniilor feţii, în dârza ţinere a capului.

Mă sculasem de dimineaţă, dar totuşi, mama mă întrecuse. Când eşii în curte, ea se întorcea din piaţă cu servitoarea. Ea venia cu paşi largi, cu trupul plecat înainte, cu umerii căzuţi; sfintele ei buze care m'au sărutat de-atâtea ori umplându-mă de mângăeri, erau puţin deschise. Faţa ei era ca pământul, ochii se ascunseseră undeva, privind în pământ, aşa că nu-i puteam vedea. Imi părea că s'a făcut mai mică, îmi părea că n'a mai rămas nici jumătate din cât a fost ieri.

Servitoarea rămase departe în urma ei. Venea, cu coşul plin la braţ, împiedecându-se.

Mama, când trecu pe lângă mine, îşi ridică puţin capul, dar, zărindu-mă, nu se uită la mine. Trecu în casă, se închise în odaia ei. O auzii multă vreme plângând cu hohote, o auzii multă vreme gemând, şi vorbind une-ori tare. Dar nu pricepeam ce spune.

Eu, pe-atunci, eram mai moartă după tine, Andrei. Nu puteam plânge. O auzeam pe mama plângând şi mă blestemam că nu simţesc nimic, că nu pot să-i ajut, că nu pot să o mângâi.

Am crezut întâi că pentru mine plânge. M'am apropiat de servitoare să aflu ceva dela ea.

— De, coniţă, zice că-i rău pe front", îmi spuse fata. „Tot oraşul vuelă!" Mi-am pus pălăria şi, fără să-i mai spun mamei ceva, am eşit în oraş.

Grupuri, grupuri, lumea şopotea. Nişte şoapte răci, cari băteau peste feţele lor ca vântul dela miază-noapte, înăsprindu-le, arzându-le, punând ape cenuşii în ochii lor.

In ochii bătrânilor vedeam lacrimi, în privirile femeilor lacrimi şi spaimă. Ei şi ele vorbeau, şopteau.

Bărbaţii, tinerii cari mai erau în civil şi stăteau în grupuri, erau muţi. Nu întrebam nimic, părea că nici nu aud de ce este vorba; linii de voinţă, de putere, de hotărâre se arătau tot mai multe pe feţele lor, în ochii lor. Priveau unleva în infinit.

De-odată unul dintre ei îşi înălţă capul:

— Mai suntem şi noi! zise el. „Nu se trece peste noi aşa uşor."

In clipa aceea grozav a sămănat cu tata. M'am apropiat de el, biruită de-o adâncă simpatie, şi l'am întrebat de ce este vorba.

Mi-a spus: „Avem pierderi. Pierderi mari de oameni şi de teren". Apoi s'a rupt din mulţime şi a plecat. Au plecat, după el, şi alţii. S'au împrăştiat toţi. Am rămas singură. Nu ştiu cât voi fi stat aşa, dar ştiu că nu simţeam nimic. Priveam risipită, în infinit.

De-odată clopotul dela Episcopie începu să sune. Mă înfiorai din creştet până'n tălpi: era în glasul lui ceva din vocea omului cu care vorbisem. Şi, ce mă înspăimântă şi mai mult, din vaerul lui de aramă desluşeam limpede, mereu aceste cuvinte: „Avem pierderi, pierderi mari — avem pierderi, pierderi mari", spuse prelung, vibrător, înnalt, clar, nişte unde de durere care treceau până'n inima văzduhului, umplând universul de-o netărmuită durere.

Eu, par'că fără să simţesc ceva, vedeam această durere ce se încheagă deasupra mea, cum curge în jur de mine, înecând totul.

Voii să plec, să nu mă împotmolesc aici, să nu fiu înăduşită de nevăzutul rău, şi'ntâia oară nu putui face nici un pas. Atunci, printr'o voinţă supremă, m'am smuls din gura morţii: părea că eu însă-mi m'am schimbat într'o statue neagră de fier, şi'mi tai drum cu trupul drept, cu capul sus, prin râul acela nevăzut ce se închega în aer şi pe pământ.

Iată îmi aduc aminte: atunci îmi simţeam muşchii feţii de oţel, şi'mi simţeam privirile nespus de tari.

Dar abea acum îmi pot da seama schimbarea mea deatunci: nu izvorea numai din durere ci şi dintr'o voinţă, inconştientă însă. Voiam ceva, eram hotărâtă la ceva, dar nu-mi puteam da seama la ce sunt hotărâtă.

Dar acum, cercetând starea mea sufletească de atunci, îmi pare că pot, Puiule. Am pornit dela omul acela care sămăna grozav cu tata la vorbă. Desigur, schimbarea din mine se asemăna cu ceeace s'a petrecut în el. Dar, după cât îl pricep acum, el se'mbrăcase cu tăria aceea ce inspiră adorare din hotărârea ce-şi luase, şi care el cuprindea nesmintit în cuvintele lui: „Mai suntem şi noi! Nu se trece peste noi aşa de uşor!" O hotărâre asemănătoare se va fi petrecut şi în mine, de bună seamă. Inconştientă, ce e drept, dar eram şi eu hotărâtă să fac orice, să nu se treacă peste noi aşa uşor.

M-am dus acasă, am intrat în odaia mamei, şi nu ştiu prin ce mijloace, prin ce putere, i-am oprit lacrimile. Se uita împăcată la mine printre lacrimi cu nişte priviri dumnezeeşti.

In ziua aceea, Andrei, căzuse Turtucaia...

Din aceste două imagini mi-e îngăduit oare să văd adevărul? Ceeace eu nu am şi aveţi voi ostaşii, ridicându-vă astfel de-asupra mea să nu vă pot atinge decât c'un simţământ de veneraţiune, hotărârea din faţă şi din priviri, mândra ţinută a capului semeţ, să-şi aibă izvorul în hotărâre mare pe care aţi luat'o? De-o face tot „ca să nu se treacă peste noi aşa uşor?" In hotărârea de-a învinge sau a muri!

Trebue să fie ceva adevăr în presupunerea aceasta. Intr'un fel sau altul, voi nu mai sunteţi legaţi de viaţă, cum sunt eu, de pildă. Altfel n'ar putea fi privirile voastre scăldate într'o lumină aşa de hotărâtă, şi nu v'aţi putea mişca atât de uşor peste lucrurile acestei vieţi.

Dar hotărârea aceasta de unde aţi luat-o? Din divina melodie a goarnei? Din chemarea ei peste fire? Din sufletul zeităţii ce cheamă prin goarna de aramă? O doare şi pe ea, o doare ceva de moarte, şi de-aceea ne cheamă?

Dar atunci, durerea ei a ţipat mai întâi la Turtucaia. Ţipetul a trecut prin sufletul omului care spunând: „Mai suntem şi noi — nu se trece peste noi atât de uşor", s'a schimbat în ostaş. Ţipetul ei s'a coborât în vaerul clopotului dela Episcopie, căci limpede am auzit clopotul vestind, văetându-se: „Avem pierderi — pierderi mari!" Ţipetul ei a trecut inconştiu şi prin sufletul meu, schimbându-mă într'o statuie de fier.

Ţipetul de durere al acelei zeităţi insufleţeşte goarna ce cheamă şi mână'n foc ostaşii? Şi ea la Turtucaia a fost rănită?

Dar, la Turtucaia au căzut fraţi şi părinţi de-ai noştri, neamul nostru. Zeitatea aceea este neamul, este Patria?

Şi ea este un cuvânt şi o fiinţă vie care sufere, care are dureri, care poate fi rănită? Dumnezeule, Patria e vie?

Şi chemarea ei a-ţi ascultat-o voi, a acestei Patrii care simţeşte? Şi pentru ca s'o apăraţi pe ea, v'a răsărit în faţă şi'n priviri acea hotărâre sfântă? Pentru ea v'aţi deslegat de viaţă, şi treceţi atât de uşor peste lucrurile lumii?...

...Andrei, Andrei!... Ce lucruri mari sunt în lumea asta! Imi pare că nu mai le întrezăresc şi un luminos val de lacrimi vine şi mă înneacă. Totdeauna am crezut în Dumnezeu, dar numai acum simţesc că numai El ne poate fi Tată.

In nr. viitor: **Soţia pantofarului Ilie. — Drumul în vie. — Duhul pământului. — Bobiţa de struguri. — La părinţii lui Andrei. — Suferinţă fără blestem. — Izvorul ei: Jertfa.**

* * *

Sonet

Ţi-ai răsfirat pe umeri de zăpadă
Bogatul păr să cadă'n buc'e fine,
Şi ai venit atunci zâmbind la mine
Cu trupul svelt şi falnic de driadă..

Prin mari şi antice păduri virgine,
Ţinându-te în braţe ca pe-o pradă,
Ne-a dus într'o nebună cavalcadă
Centaurul dorinţelor divine!

Imbrăţişaţi noi alergam prin noapte
Un Paradis cu flori şi fructe coapte
Ne oferea în chip-aceea viaţa...

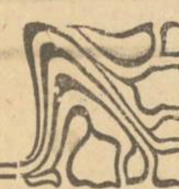
Şi m'am simţit eterizat în tine,
Pe când prin ramuri roze dimineaţa
Pe sâni şi'n ochi îţi aprindea rubine!

Mircea Rădulescu

* * *

LITERATURA STRAINA

C. BAUDELAIRE

Cugetări şi Paradoxe

— POEZIA —

1

Un artist, un om într'adevăr demn de acest nume, trebue să aibă ceva esenţial sui generis, graţie căruia să fie el şi nu altul.

2

Va veni timpul când fiecare va înţelege că orice literatură care nu e înfrăţită cu ştiinţa şi cu filosofia, e o literatură omicidă şi suicidă.

3

Tannhauser, înfăţişează lupta a două principii care au ales inima omenească drept principal câmp de bătae, adică a cărnei cu spiritul, a infernului cu cerul, a lui Satan cu Dumnezeu.

4

Stoicismul, religie care n'are decât o singură taină: sinuciderea.

5

S'ar zice că Wagner iubeşte mai ales pompele feudale, adunările omerice în care zace o îngrămădire de forţe vitale, mulţimile înflăcărate — zăcăminte de electricitate umană — de unde stilul eroic ţâşneşte cu o furie naturală.

6

Semnul operilor cu adevărat artistice, este să fie un izvor inepuisabil de evocări.

7

Scriitorii cari se laudă că împărtăşesc opiniunile cele mai cuminţi, cele mai clasice, nu dovedesc nici înţelepciune nici măsură, nici măcar o obişnuită politeţă, când e vorba să analizeze opiniunile care le sunt contrarii.

8

Sunt unii tineri cari prea încrezuţi în geniu şi în inspiraţie, cred că au şi dreptul să nu se supue niciunei discipline. Ei uită că geniul trebue — ca şi saltimbancul încercat — să-şi expue de mii de ori viaţa exercitându-se în ascuns, înainte de a dansa în faţa publicului; uită că inspiraţia, într'un cuvânt, este răsplata deprinderii şi a muncii cotidiane.

9

Poezia îşi ajunge sieşi. Eternă, n'are nevoe de nici un ajutor din-afară.

10

Prin alegerea subiectelor şi prin metoda sa dramatică, Wagner se apropie de antichitate, — prin energia pasionată a expresiei, el este astăzi reprezentantul cel mai adevărat al naturei moderne.

11

Nici nu bănuesc oamenii cu câtă răbdare şi cu câtă îndârjire a înzestrat Providenţa pe acei cărora le-a încredinţat o misiune.

12

Orice operă mare şi severă nu se poate incrusta în amintirea oamenilor şi nici nu-şi poate cuceri locul în istorie fără crâncene împotriviri.

13

Nici un muzicant nu isbuteşte ca Wagner să zugrăvească spaţiul şi adâncimea, material şi spiritual. El e stăpân pe acea artă care traduce, prin gradaţii fine, tot ceeace e neasemuit, imens, ambiţios, în omul spiritual şi natural. Ţi se pare câteodată, auzind această muzică înflăcărată şi atotstăpânitoare, că vezi zugrăvite pe fondul nopţilor, sfâşiat de reverie, ameţitoarele concepţiuni ale opiului.

14

Mai mulţi critici au spus: această operă, într'adevăr frumoasă prin minuţiozitatea şi vioiciunea descrierilor, nu cuprinde un singur personaj care să înfăţişeze morala prin care să vorbească conştiinţa autorului. Unde este personagiul proverbial şi legendar, însărcinat să lămurească fabula şi să îndrumeze inteligenţa cititorului? Cu alte cuvinte, unde este rechizitorul?

Absurditate! eternă şi incorigibilă confuziune a funcţiunilor şi a genurilor. O adevărată operă de artă n'are nevoe de rechizitor. Logica operei de artă răspunde la toate cererile moralei, şi cititorul e dator să tragă concluzia din conluczia autorului.

15

La poeţii adevăraţi, nu există metaforă, comparaţie sau epitet care să nu fie o adaptare matematic exactă, la împrejurarea pe care o înfăţişează, fiindcă aceste metafore, comparaţii şi epitete sunt isvorâte din nesecatul fond al universalei analogii, şi nu pot fi luate de aiurea.

16

In muzică, în pictură ca şi în poezie, care e totuşi cea mai pozitivă dintre arte, se află totdeauna o lacună pe care închipuirea auditorului o întregeşte.

17

Inţeleg să părăseşti o cauză pentru ispita de-a şti ce vei încerca servind alta.

18

Forma didactică e cea mai mare duşmană a adevăratei poezii.

19

In literatură ca şi în morală e tot atât de primejdios pe cât e de glorios, să fii delicat. Cu cât suntem mai nobili cu atât suntem mai singuri.

20

In materie de artă mărturisesc că nu urăsc excesivul, dimpotrivă moderaţia nu mi-a părut niciodată semnul unei adevărate firi artistice. Imi plac aceste isbucniri de sănătate, aceste revărsări de voinţă care se incrustează în operă ca smoala aprinsă în pământul unui vulcan, şi care, în viaţa zilnică, înseamnă adesea faza, plină de desfătări, urmând unei mari crize morale sau fizice.

21

E în lumea spirituală ceva misterios care se numeşte Nenoroc, şi nimeni dintre noi n'are dreptul să discute cu Fatalitatea. E zeiţa cea mai puţin înţeleasă, şi care se bucură mai mult decât toţi papii şi de cât toţi preoţii budişti de privilegiul de a nu greşi niciodată.

22

Descriind realitatea, poetul se degradează şi se coboară la rangul unui simplu dascăl; descriind ceeace s'ar putea întâmpla, rămâne credincios menirei sale; e un suflet colectiv care vorbeşte, care întreabă, care plânge şi care câteodată presimte!

23

Cu toate că poezia îşi are într'adevăr hotarele ei, totuşi —— prin forţa geniului — domeniul ei e aproape nemărginit.

24

De câte ori împărtăşindu-i unui prieten una din preferinţele tale literare sau una din pasiunile tale, nu ţi-a răspuns: „Iată ce nu înţeleg! căci ceeace'mi spui nu se potriveşte cu nici una din pasiunile tale şi nici cu doctrina ta!". Şi atunci i-ai răspuns: „Se poate, dar totuş e aşa. Imi place; îmi place, poate tocmai fiindcă e cu desăvârşire opus fiinţei mele".

25

Când văd un scriitor bogat neglijând ceeace face bucuria ochilor şi încântarea închipuirei, îmi vine să cred că e un scriitor foarte redus, ca să nu zic mai rău.

26

Cine dintre noi n'a simţit măcar odată în viaţă că în sufletul lui se sbat doi inşi? Vreau să vorbesc despre acei al căror spirit a fost din copilărie, totdeauna dublu, acţiune şi intenţie, vis şi realitate, totdeauna întâiul păgubind pe al doilea, unul usurpând partea celuilalt.

27

Adevărata muzică sugerează aceleaşi idei în capete diferite.

28

Nimic nu există fără scop. Deci existenţa, mea are un scop. Care scop? Nu-l ştiu. Deci nu sunt eu acela care mi l'am ales. Desigur e unul mai înţelept decât mine. Deci trebue să mă rog aceluia să mă lumineze.

In afară de începuturile vieţei unei naţiuni, când poezia este în acelaş timp expresia sufletului şi repertoriul cunoştinţelor ei, istoria pusă în versuri este o abatere de la legile care guvernează cele două genuri: istoria şi poezia; e o injurie adusă celor două Muze. In perioadele cu desăvârşire înaintate se face în lumea spirituală o diviziune a muncii care întăreşte şi perfecţionează fiecare parte; şi atunci acela care încearcă să creeze premiul epic, aşa cum îl înţelegeau naţiunile mai tinere, riscă să micşoreze efectul magic al poeziei prin lungimea nesuferită a operei, şi în acelaş timp frustrează istoria răpindu-i o parte din înţelepciune şi din severitate, calităţi pe care naţiunile mature i le pretind.

30

A fi un om mare şi un sfânt pentru sine — iată singurul lucru important.

Culese şi traduse de
Al. T. Stamatiad

PAUL VERLAINE

Visul meu obişnuit

— SONET —

Ades a mele gânduri, mi-au făurit, pribege,
Un vis despre-o femeie, un vis ce nu mă 'nşeală,
Despre-o femeie cărei îi sunt fără 'ndoială,
Iubit, cum şi ea-mi este, şi care mă 'nţelege.

Căci dânsa mă 'nţelege, şi ştie să deslege
Doar ea din al meu suflet a gândului urzeală;
Doar ea îmi răcoreşte a frunţii umezeală
Cu lacrimi, căci supusă aceloraşi legi e.

De-i brună-ori blondă, nu ştiu. Cunosc doar, şi-i destul ce
Cunosc, că are-un nume mângâetor şi dulce
Ca o fiinţă scumpă, ce 'n alte lumi purcede.

Privirea sa-i asemeni privirei unei statui
Iar voce-i depărtată şi calmă, gravă, e de
Inmlădierea unui glas scump ce 'ndureratu-i.

GREEN

Priveşte fructe, ramuri, şi flori trandafirii
Şi inima mea care doar pentru tine bate.
Cu-ale tale mâini frumoase să nu mi le sfâşii,
Ci blând primeşte darul ce-atâta de curat e.

Sosesc acum la tine de rouă încă plin,
Căci vântul dimineţii pe frunte mi-a îngheţat-o.
Mă lasă la-ale tale picioare ca să vin
Şi să visez de clipa odihnei, adorato!

Pe sânul tău mă lasă truditul cap să-mi pun:
De-a tale dulci săruturi şi-acum el mai răsună.
O, las să-şi potolească tumultul lui nebun
Şi ca să gust odihna cu tine dimpreună.

Trad. de IOAN CIORĂNESCU

* * *

NOTE

Profesorul şi publicsitul francez d. Charles Diehl, care ne-a vizitat cu prilejul congresului bizantinolog îşi scrie impresiile culese din ţara noastră în „Revue des Deux Modes" descriind pitoreasca mănăstire Horez.

* * *

A apărut în franţuzeşte o culegere de nuvele din Maxim Gorki intitulată: Un premier amour. Fie că descrie pe prima sa soţie, femee elegantă, superficială, cochetă şi sensuală, fie că ne spune povestea unui biet nenorocit îndrăgostit de o comediană, sau durerea unui om cu stare care continuă să-şi ţină prăvălioara în faţa unui teatru unde şi-a întâlnit întâia oară iubita, fie că ne zugrăveşte în colori vii, cu tot realizmul caracteristic temperametului său, aziluri de noapte, localuri suspecte şi cloacele din Moscova şi Petersburg, Gorki rămâne acelaş impresionant cercetător de suflete şi maestru în zugrăvirea grozavelor chinuri ale proletariatului.

EMILE ZOLA

Umerii Marchizei

I

Marchiza doarme în patul său mare, cu perdele de mătasă galbenă. La amiază, auzind bătăile pendulei, se hotărăşte să deschidă ochii.

In cameră e cald. Covoarele, draperiile uşilor şi ferestrelor, fac un cuib moale în care frigul nu poate pătrunde. Peste tot, căldură şi parfum. Acolo domneşte primăvara veşnică.

Şi, de cum s'a sculat, marchiza pare cuprinsă de o grije neaşteptată. Dă plapoma la o parte şi sună pe Iulia.

— Doamna a sunat?

— Spune, afară e dezgheţat?

O! buna marchiză! Cu ce voce mişcată a făcut întrebarea aceasta! Primul ei gând a fost la frigul grozav de-afară, la vântul care bate cu furie, pe care ea nu-l simte, însă care trebuie să sufle atât de crud în cocioabele oamenilor săraci. Şi ea întreabă dacă cerul e liniştit, ca să poată sta la căldură fără remuşcări, fără să se gândească la toţi aceia cari tremură de frig.

— S'a desgheţat, Iulio!

Camerista îi dă capotul de dimineaţă, pe care mai întâiu l'a încălzit la foc.

— O! nu, doamnă, nu s'a desgheţat. Dimpotrivă, a îngheţat mai rău... cu siguranţă c'o să se găsească vre-un om mort de frig.

Marchiza e cuprinsă de o bucurie de copil; bate din palme, strigând:

— A! cu atât mai bine! mă voi duce după prânz să patinez.

II

Iulia trage perdelele, încet, ca nu cumva lumina bruscă să vateme vederea delicioasei marchize.

Reflexul albăstriu al zăpezii, podideşte camera cu o lumină veselă. Cerul e cenuşiu, însă de un cenuşiu atât de frumos încât îi aminteşte marchizei o rochie de *soie gris-perle* pe care o purtase în ajun la balul ministerului. Rochia aceasta era împodobită cu dantelă albă, asemenea firelor de zăpadă, pe care ea o vede pe marginea acoperişurilor şi pe cerul palid.

In ajun fusese încântătoare cu diamantele ei noi! S'a culcat la ceasurile cinci dimineaţa. Aşa că-şi simte capul puţin cam greu. Cu toate acestea s'a aşezat în faţa unei oglinzi şi Iulia i-a prins în ace, valurile de păr blond. Halatul alunecă şi umerii rămăseseră goi, până pe la jumătatea spatelui.

O generaţie întreagă îmbătrânise în privelişte umerilor marchizei. De când, graţie constituţiei puternice a corpului, doamnele începură să se decolteze şi să danseze la Tuileries, marchiza şi-a plimbat umerii prin mulţimea saloanelor oficiale, cu o sârguinţă, care a făcut din ea stindardul viu al nurilor din al doilea imperiu.

Ea a urmat moda, scobindu-şi rochiile tot mai mult, până ce-a ajuns la vârfurile sânilor, astfel că, scumpa femee, puţin câte puţin şi-a arătat toate comorile corsajului său. Nu există un spate şi un piept mai mari ca ale ei — cari de altfel sunt cunoscute dela Madeleine până la Saint-Thomas d'Aquin. Umerii marchizei, larg desfăşuraţi, sunt blazonul voluptos al regatului.

III

Fireşte, e inutil de-a descrie umerii marchizei. Sunt tot aşa de populari ca şi *Podul Nou*. Timp de optsprezece ani au făcut parte din spectacolele publice.

N'ai nevoie decât să priveşti cel mai mic colţişor, într'un salon, la teatru sau aiurea, pentru a auzi spunându-se: „Uite! marchiza! o recunosc după aluniţa depe umărul stâng!"

Dealtfel, sunt nişte umeri foarte frumoşi, albi, voinici, provocători. Privirile unui guvernământ întreg au trecut pe deasupra lor, dându-le parcă mai mult fineţe, întocmai ca şi cu lespezile de piatră, pe cari picioarele mulţimei le lustruiesc cu vremea.

Dacă aş fi fost soţul sau amantul ei, mi-ar fi plăcut mai mult să sărut butonul de cristal dela uşa cabinetului vre-unui ministru, tocit de mâinile solicitatorilor, decât să mângâiu cu buzele umerii aceştia pe cari a trecut suflul cald al întregului Paris galant. Când te gândeşti la miile de dorinţi cari au fluturat în jurul lor, te întrebi, din ce argilă a trebuit să-i frământe natura, ca să nu poată fi roşi şi sfărâmaţi, aşa cum se întâmplă cu goliciunea statuielor, expuse în plin aer, prin grădini şi cărora vânturile şi ploile le macină contururile.

Marchiza a dat pudoarea la o parte. Ea a făcut din umerii săi o instituţie. Şi cum a luptat ea pentru alegerea guvernului! Totdeauna ocupată, în acelaş timp pretutindeni, la Tuileries, la miniştri acasă, la ambasade, la simpli milionari, aducând la matcă pe cei nehotărâţi, printr'un surâs, susţinând tronul cu sânii ei de alabastru, scoţând la iveală în clipe de primejdie, mici colţuri ascunse şi delicioase, mai convingătoare decât toate argumentele oratorilor, mai decisive decât toate spadele soldaţilor, şi fiind gata, pentru a câştiga un vot, să-şi sfârtice cămăşuţele, până când cei mai neclintiţi dintre membrii opoziţiei s'ar declara convinşi!..

Totdeauna, umerii marchizei au eşit din luptă întregi şi victorioşi. Au sprijinit o lume, fără ca vre-o sbârcitură să le poată crăpa marmora lor albă.

IV

In după amiaza aceasta, marchiza, îmbrăcată într'o delicioasă toaletă poloneză, s'a dus să patineze. Patinează adorabil!

Afară, era un frig de crăpau lemnele; un crivăţ care înţepa nasul şi buzele doamnelor, ca şi când vântul le-ar fi suflat nisip fin în faţă. Marchiza râdea; asta o desfăta, să-i fie frig. Se ducea din când în când să-şi încălzească picioarele la focurile de cărbuni, aprinse pe marginea lacului. Apoi se întorcea în aerul îngheţat, sburând ca o rândunică.

Ah! ce partidă frumoasă, şi ce fericire că nu s'a desgheţat încă! Marchiza va putea patina toată săptămâna.

Intorcându-se, marchiza a văzut pe o alee dela colţul Câmpiilor-Elizee, o cerşetoare tremurând, la rădăcina unui copac, pe jumătate moartă de frig.

— Nenorocita, murmură ea, cu o voce obosită.

Şi cum trăsura mergea prea repede, marchiza, neputându-şi găsi geanta, aruncă cerşetoarei buchetul său, un buchet de liliac alb care făcea cu prisosinţă cinci ludovici de aur.

Trad. de C. CRISTOBALD

M. MAETERLINCK

Evoluţia misterului

Este foarte rezonabil de a crede şi mulţi oameni inteligenţi puţin obosiţi de nesiguranţa firească a ştiinţei cred, în lipsă de ceva mai bun, că interesul principal al vieţii noastre, că tot ceeace este cu adevărat mare şi demn de atenţie în destinul nostru se găseşte aproape în întregime în misterul care ne înconjoară şi mai ales în aceste două mistere mai de temut şi mai sonore decât celelalte: moartea şi fatalitatea. Cred şi eu, dar într'un mod puţin diferit, că studiul misterului sub toate formele sale este studiul cel mai nobil posibil spre care spiritul nostru se poate pleca; de altfel, el este îndeletnicirea şi grija tuturor oamenilor care în ştiinţă, artă, literatură şi filosofie se ridică deasupra observaţiei şi reproducerii faptelor mici, a neînsemnatelor realităţi sau a măruntelor adevăruri câştigate. Ei se disting în aceasta mai mult sau mai puţin, merg mai mult sau mai puţin departe, mai mult sau mai puţin în înălţime, în proporţia respectului pe care îl au pentru ceeace nu ştiu, în proporţia amploarei pe care imaginaţia sau inteligenţa lor ştie să o dea ansamblului de forţe pe care nu-l putem cunoaşte. Conştiinţa necunoscutului în care trăim este forţa care împrumută vieţii noastre un sens pe care nu l-ar avea dacă ne-am îngrădi în ceea ce ştim sau dacă am crede cu prea mare uşurinţă, că ceeace ştim este cu mult mai important de cât ceeace nu ştim.

* * *

Este necesar să ne facem o concepţie generală asupra lumii. Toată viaţa noastră morală, toată viaţa noastră umană se sprijină pe această concepţie. Dar dacă examinăm lucrul mai de aproape, ce este, în cea mai mare parte aci, această concepţie generală asupra lumii, dac(nu o concepţie generală asupra necunoscutului? Nu ne este îngăduit, când este vorba de o idee atât de gravă şi cu urmări atât de serioase să alegem pe aceea care ne place mai mult, care ne pare mai pompoasă şi mai frumoasă.

Suntem obligaţi de a alege pe aceea care ne pare cea mai adevărată sau mai de grabă singura adevărată, căci nu cred că cineva poate cu deplină sinceritate să ezite între două adevăruri aparente sau reale. Totdeauna se găseşte un adevăr, care într'un moment dat ni se pare mai adevărat de cât celălalt. Datoria noastră, în tot ceeace facem, în tot ceeace spunem, în tot ceeace gândim, în artă, in ştiinţă, în viaţa intelectuală sau sentimentală, este de a ne ţine aci. Poate că ne este cu neputinţă a defini acest adevăr, poate că el nu ne aduce nici o siguranţă care să ne satisfacă, poate că nu este în fond decât o impresie mai profundă, mai sinceră decât celelaltte. Dar aceasta nu importă. Ca să iubim un adevăr nu este nevoie ca el să fie irecusabil, inatacabil. E destul aceasta, că el nu a făcut să vedem că ideile la care ţineam înainte nu erau de acord cu experienţa loială a vieţii.

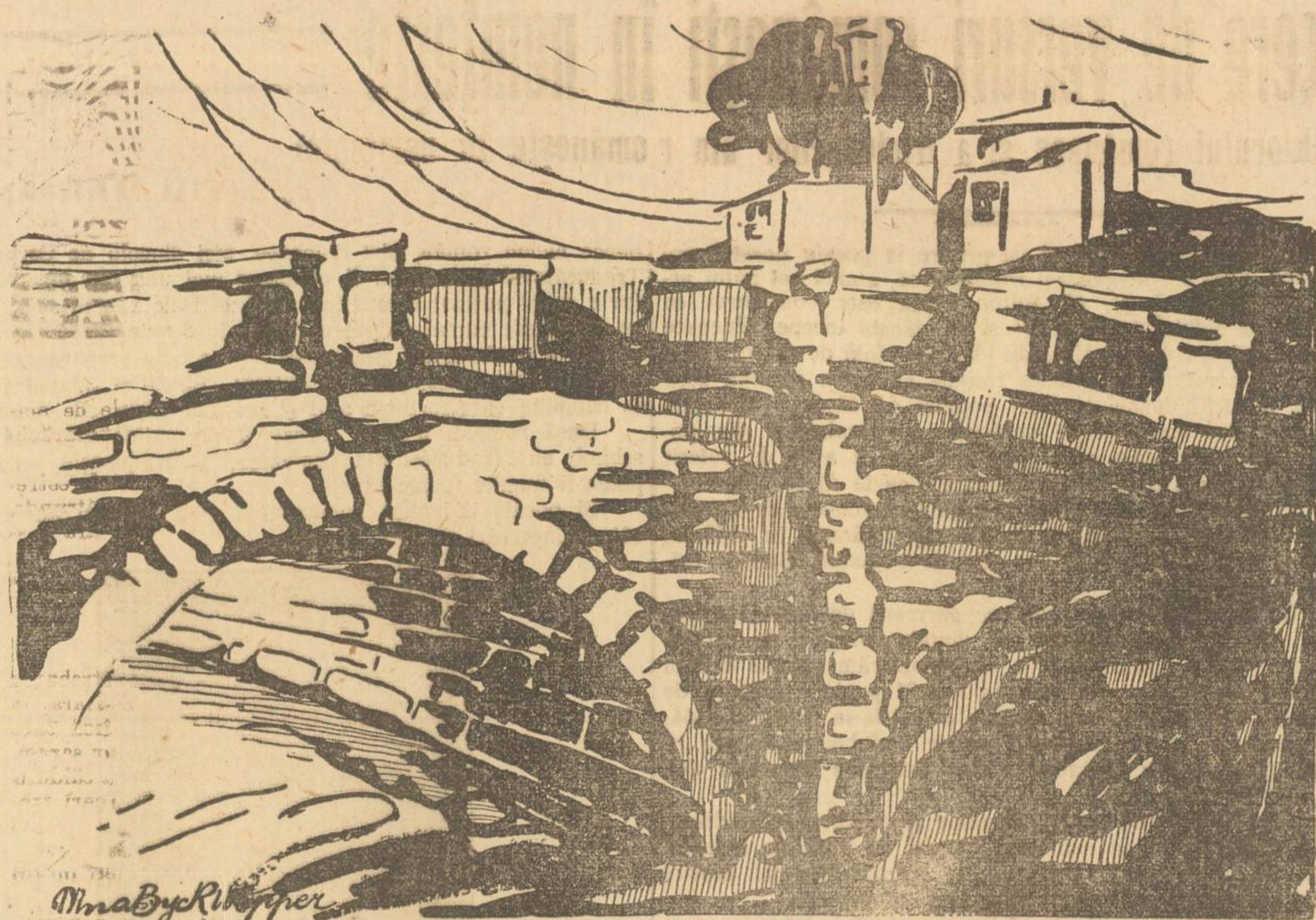
Lucrul acesta e de ajuns, pentru ca să ne facă să ne ataşăm de el cu toată recunoştinţa noastră şi aceasta până când timpul îl va fi făcut şi pe el să sufere soarta ideii dinainte de el. Marele rău, acela care distruge viaţa noastră morală şi ameninţă integritatea spiritului şi a caracterului nostru, nu este acela de a se înşela sau de a iubi un adevăr nesigur, ci de a rămâne credincios adevărului pe care nu-l mai crezi în întregime. „Cea mai frumoasă întrebuinţare a vieţii noastre, au zis unii, este de a spori conformitatea inteligenţii noastre cu realitatea".

* * *

Nu trebue să regretăm nici odată ceasurile în care o credinţă grandioasă ne părăseşte. O credinţă care apune, un resort care se frânge, o idee dominantă care nu ne mai stăpâneşte pentru că noi credem, că o stăpânim acum pe ea, aceasta probează că trăim, că mergem, că suntem stăpâni pe multe lucruri, pentru că nu rămânem nemişcaţi. Nimic nu ar trebui să ne pară mai duios de cât privelişte unei gândiri care ne-a sprijinit mult timp şi care acum nu ne mai poate susţine ea singură. Şi dacă nu avem nimic ca să punem în locul resortului frânt, să nu ne frământăm zadarnic. Mai bine e ca locul să rămână gol, de cât să introducem aci un resort care prinde a rugini ori un adevăr nou în care nu credem de cât pe jumătate. De altfel, locul nu este gol de cât în aparenţă, şi în lipsa unui adevăr determinat, găsim aci, tăinuit în fund de tot, un adevăr fără nume care aşteaptă şi care chiamă. Şi dacă se întâmplă ca acest adevăr să aştepte şi să cheme zadarnic prea mult timp, ca nimic să nu se formeze în locul resortului indicat, veţi vedea, că în viaţa morală ca şi în cea fizică, necesitatea va crea organul şi că adevărul negativ va isprăvi prin a găsi în sine forţa necesară pentru a pune din nou în mişcare roţile odihnite. Şi vedem adesea, că vieţile care au o forţă de acest fel nu sunt cele mai puţin puternice, cele mai puţin utile.

De altfel, chiar dacă credinţa s'ar pierde în întregime, ea nu ar putea duce cu sine nimic din ceeace noi l-am dat şi nici una din sforţările sincere şi desinteresate pe care le-am făcut pentru a o lărgi şi înfrumuseţa, nu este perdută. Fiecare din gândirile pe care le-am adăugat pe lângă ea, fiecare din bunele sacrificii pe care am avut curajul să le realizăm în numele ei, lasă o întipăritură în fiinţa noastră morală. Corpul dispare, dar palatul pe care l-a construit rămâne neatins şi spaţiul pe care l-a cucerit nu se mai reduce. Şi atunci este evident, că a pregăti locuinţi pentru adevărurile care vor veni, a menţine în bună stare forţele care vor trebui să le servească, a lărgi în sine spaţiul, este o muncă plină de rezultate şi o operă la care nu trebue nici odată să renunţăm.

(Din vol. „Le temple enseveli", Charpentier, Paris 1924.)

Aspecte din civilizația Renașterei

Viața militară în timpul Renașterei

RĂZBOIUL O NOUĂ ARTĂ

de **V. Papacostea**

Renașterea, privită ca o nouă formă de cugetare și simțire, ce se aplică în toate direcțiunile activității omenești, a înrâurit după cum era de așteptat și viața militară a epocei.

Inrâurirea aceasta s'a exercitat nu numai asupra **moravurilor militare** — care și acestea se vor deosebi de cele medievale — ci și asupra **tehnicei.**

Ba, o cercetare mai adâncă a cauzelor se va arăta că, dela Renaștere încoace însăși **spiritul** și **structura organică** a armatelor vor fi altele decât în evul mediu. Și iată cum:

Renașterea reeditând și continuând formele civilizațiunei greco-latine dă o puternică impulziune vieții politice, **laicizând-o** și ca mijloace și ca scopuri.

Laicizarea aceasta, provocată pe de o parte de puternica acțiune a filosofilor și scriitorilor iar pe de alta parte de ridicarea burgurilor, emancipează lumea de utopia **statului religios** pregătind în nebuloasa evului-mediu forma în care se va cristaliza definitiv ceea ce s'a numit: **statul politic.**

Armata, va deveni astfel din instrument **particular senioral** sau **bisericesc,** un instrument **politic** — cât mai adoptat firește împrejurărilor sociale specifice. Și care erau aceste împrejurări? In primul rând ridicarea comunelor pe ruinele cavalerismului și în al doilea rând întroducerea arquebuzei și a armelor de foc.

Mergând deci către un **stat burghez** mergem și către o **armată burgheză.** Pe lângă cele două amintite împrejurări sociale, democratizarea armatei fusese pregătită spritualicește, mult încă înaintea armelor de foc, prin acțiunea intelectualilor. Umaniștii și cei mai distinși dintre cugetătorii Renașterii opinaseră cu entuziasm în sensul nivelării sociale. Machiavel însuși, scrisese împotriva nobilimei nefăcând de altfel decât să repete părerile, cu sute de ani mai vechi ale lui **Dante** care în Convito c. 4 identifică ideea de **nobilta** cu **aptitudinea oricui către orice superioritate intelectuală sau sufletească.**

E clar deci că suntem în plină revoluție, atât în ceea ce privește structura organică a armatelor.

Dela această demoralizare a armatei, se tinde apoi în chip firesc către ceea ce s'a numit de atunci **„milizia nazionale"**, adică armata recrutată prin consimțământ colectiv, din sânul **întregei societăți** ce se găsește legată prin aceleași interese de coexistență și cooperație.

Pentru realizarea „miliției naționale" scrie și luptă mai ales Machiavel.

Intr'adevăr, fiind însărcinat cu organizarea acestei armate, el redijează **„Due Provvisione per instruire milizie nazionali"**, dintre care, prima este pentru infanterie iar a II-a pentru cavalerie.

N'a trăit însă să vadă, realizându-se prin unele puncte ale continentului ideile sale surprinzător de înaintate. Ca instrument al politicei de stat armatele Renașterii se vor deosebi de armatele creștine ale evului mediu și din **punct de vedere tehnic,** cele dintâi desvoltându-se sub înrâurirea directă a gândirei politice ilustrată prin **„Principele"** lui **Machiavelli** din **Florența.** Cu privire la aceasta, nu e o simplă coincidență faptul că Machiavel care a scris tratate de nouă orientare politică este totodată și autorul celor mai însemnate lucrări de tactică și strategie din acele timpuri. Ba el manifestează în parte aceste tendinți de modificare a emtodelor de luptă chiar în lucrarea lui capitală **„Principele".** Pentru a înțelege însă mai bine caracterul acestor mari modificări care în timpul Renașterii vor transforma războiul într'o adevărată **artă,** să ne întorcem puțin în urmă.

Știm că viața militară a evului mediu se concentrase mai cu seamă în jurul generoasei instituții a Cavalerismului. Cavalerii au fost martirii idealului social creștin. Ei au cultivat cu frenezie marile virtuți sufletești și au realizat adeseaori lucruri sublime dar puterile lor s'au irosit în jertfa zadarnică a cruciadelor, pentru un ideal suspectat pe drept **astăzi, de istoricii materialiști.**

Soldați ai carității și ai abnegației, victime ale Papalității decăzute și incorecte, cavalerii făcuseră războiul pentru războiu. Pe ei, lupta îi îmbăta mai mult decât însăși **triumful ei.** Bravi și onești, pătrunși adânc de cinstea creștină, cavalerii s'au desinteresat cu emfază de tot ceea ce în războiu se numește calcul sau strategemă.

In sensul acesta, un exemplu tipic găsim în lupta șiretelor călăreți **moldoveni** ai spătarului Coman cu cavalerii teutoni în **dumbrăvile Marienburgului.** Te surprinde eroismul naiv cu care Teutonii cad în cursa tătărească pe care le-o întind călăreții Moldovei. Dar exemplele sunt nenumărate.

Disputându-și unii altora onoarea de a lupta în primele rânduri cavalerii au compromis lupte de o importanță universală cum au fost acelea dela **Poitiers** și **Crecy,** ori aceea dela **Nicopole** pe care creștinii o pierd din cauza atacului de o impetuozitate nebună al cavalerilor francezi cari în ruptul capului n'au admis ca Mircea cel Bătrân să deschidă lupta. Aceștia erau soldații evului mediu. In timpul Renașterii și ceva mai înainte chiar, lucrurile stau cu totul altfel.

Umanitatea este obosită de idealul social creștin, eșuat în toate formele și supus tuturor profitorilor. Dogma este părăsită — scepticizmul și ateismul germirează în rănile eforturilor cruciade. „Bravada" în câmp deschis cade în ironia neratică a celor cari acum aveau superstiția cărții, în vreme ce eroismul generos dispare ca instituție socială, făcând loc tacticei și strategiei. Șiretlicul și manevra falsă vor fi împreună cu cruzimea calculată și „necesară" nouile metode de luptă ale „principilor" cu educația machiavelică. Dezvoltarea rapidă a armelor de foc accelerează transformarea deși, **întrucât era vorba și de o schimbare în suflete** ea întâmpină nenumărate piedici.

Astfel Poolo Vitelli scotea ochii și tăia mâinele arquebuzierilor pe cari îi prindea. Ba foarte mulți **condottieri** s'au opus din răsputeri la întroducerea nouilor arme, cari stârneau în sufletele lor aceeaș indignare (!) cu care lumea civilizată de azi a privit intrebuințarea gloanțelor **dum-dum.**

Odată introduse armele de foc transformarea războaielor este radicală. Balistica și fortificațiunile ajung elementele primordiale.

Italienii în special se disting și fac după cum am mai spus, o adevărată artă din războiu.

Machiavel dă în lucrarea lui principală în acest gen, **Arte della guerra** o teorie științifică a strategiei acelui timp. El pune în relief superioritatea și avantagiile infanteriei.

Puțin după apariția cărții, luptele dela **Margum** și **Pavia** vin să confirme întru totul teoriile lui Machiavel. Și aici ca și în doctrina lui Politied marele scriitor florentin s'a inspirat din clasici. Mai ales in **„Arte della guerra"** se resimte înrâurirea lui **Polghe** și în special a lui **Vegetius** autorul roman al unei lucrări similare, intitulată: **„Epitoma rei militari".**

Teoriile militare ale lui Machiavel ca și cele politice, au o largă și rapidă circulațiune pe tot întinsul Europei. Astfel: în 1553 a și apărut în Franța o lucrare intitulată **„Instructions sur le fait de la guerre extraites de Polybe, Frontin, Végèce Machiavel et plusieurs autres bons auteurs".**

Din toate părțile continentului se duc oamenii la școala italiană.

Generalul **Basta** care bate pe Mihai Viteazul printr'o strategemă, era un virtuos al acestor metode pe când domnul muntean avea dimpotrivă temperamentul unui cruciad întârziat la porțile sec. 16, onest și brav, capabil să lupte în primele rânduri ca simplu lăncier dar lipsit total de școală — deși foate talentat.

Lupta lui Petre Rareș la Obertyn ne oferă pentru domnul Moldovei acelaș exemplu de inferioritate, față de pregătirea superioară a comandantului polon care avea școală italiană.

Max Jaehns, un mare scriitor militar german din timpurile noastre, făcând o critică a metodelor strategice din vremea Renașterii zice în lucrarea sa **„La guerre considerée comme un art"**: „scopul era ca prin manevre simulate să forțezi inamicul să înceteze acțiunea. Trebuia evitată vărsarea de sânge — firește nu din considerațiuni de umanitate — făcându-se însă cât mai mulți prizonieri, cărora apoi li se lua mari prețuri de răscumpărare. După Machiavel. Florentinii aplicând într'o mare bătălie aceste procedee, au câștigat lupte pierzând un singur om.

Vedem deci din cele spuse până aci că organizația militară modernă a popoarelor își trage originile încă din timpurile Renașterei.

Renașterea democratizează și naționalizează instituția armatei înregistrând-o cu o știință tehnică și strategică care în marele ei principii a rămas valabilă până în preziua războiului mondial.

* * *

GHINION

SCHIȚA

de **ADRIAN PASCU**

— Adevărat să fie?

— Mai vorbă!... Trebuie să apară zilele astea și în „Monitorul Oficial".

— Auzi d-ta?... Păi atuncea sigur că așa e. Eu tot auzisem vorbindu-se că așa și pe dincolo, că vor face și vor drege. Om bătrân ce să mă potrivesc eu la ce spun băuții. Tinerețe... Cred că tot ce sboară se mănâncă. Pe câtă vreme eu îs mâncat de cei mari. Și cunosc câte parale fac. Din gură îți promit marea și sarea, dar dacă spui d-ta că o să apară și în „Monitorul Oficial", apoi așa e... Ei! bine e de cei ce au copii....

Și oftând din adâncul sufletului, d. Nedelcu începu să se plimbe îngândurat dealungul cancelariei, bălăbănind din cap, un tic nervos ce-l avea de multă vreme, ca un om împovărat de cine știe ce griji. Băieții care-i cunoșteau slăbiciunea și știau cauza supărării d-lui Nedelcu, începură să vorbească între ei, numai să-i facă inimă rea.

— Prin urmare încă o sută de lei la leafă.

— Pardon!... O sută de lei pentru un copil. Dar eu care am doi?

—Să-ți trăiască!...

— Mulțumesc!.

— Să mai spuie cineva că nu's copiii o fericire.

— Dar la urma urmei ce-i o sută de lei? O nimica toată.

D. Nedelcu care de la începuutl conversației simțea așa ca un fel de junghi la fie ce vorbă aruncată, nu mai putu să se stăpânească.

— Ba este d-le!... D-ta ești tânăr, nu-ți dai seama de ce înseamnă banul. O sută de lei nu-i mult, foarte adevărat, dar câte poate să facă cineva cu o sută de lei. la să nu-i ai, atunci să vezi cum îi prețuiești. O sută pe lună, face o mie două sute pe an, opt mii patru sute în șeapte ani, până când copilul se ducea la școală. Păi ce e glumă? Opt mii patru sute de lei. Să nu punem la socoteală că scumpindu-se viața, ne va mări și nouă sporul.

Și asta când ai un singur copil. Prin urmare greșiti d-lor. Ei bine cel ce are un copil....

Băieții îl ascultau zâmbind, dându-și coate între dânșii, căci le plăceau să-l vadă supărat pe d. Nedelcu. Atuncia se făcea roșu la față, începea să tremure, bălăbănind din cap din ce în ce mai tare.

— Da, d-lor, e o fericire pentru cei ce au copii. Imi pare rău că....

Dar dându-și seama că a vorbit prea mult și-i gata să spue ceeace nu trebue să știe încă nimeni, se opri, tuși ștergându-și broboanele de sudoare de pe frunte și trântindu-se în fotoliu, își răsuci o țigare subțire, căci tutunul face rău la piept, vorba dumnealui. Tăceau toți, ne auzindu-se decât scârțâitul de zor al condeelor.

* * *

Il iubeau băieții pe d. Nedelcu, fiindcă cu toată figura lui posomorâtă și vocea pe care o căuta s'o îngroașe înadins, doar să pară mai aspru, încolo era un om tare cumsecade, nefiind în stare să facă rău nici unui purice. Răcnea el, bătând cu pumnul în masă, când unul dintre ei se întâmpla să facă câte una mai boacănă, dar băieții nu se supărau, știind că nu spune din inimă și-l lăsau să-și facă damblaua. Că de aceea a muncit el atâția ani zi și noapte, tremurând la orice vorbă a superiorilor, până a ajuns aceea ce-i azi. Nu se necăjiau băieții, cu toate că unii dintre ei aveau licența, fiindcă le era milă de omul acela ce cu atâta greu, pornind-o de jos, a izbutit să-și facă o situație. Ș'apoi de ce să fii rău, cu cineva nevătămător și mai închidea ochii când se prea întreceau câte odată, mulțumindu-se să zâmbească îngăduitor.

—Tinerețe... Ș'apoi nu e bine să te pui rău cu ei. Băieții deștepți... cu carte... Nu e de glumit, cum se plângea câte odată c'oanei Frusița, nevastă-sa. Căci d. Nedelcu era însurat. Holteiu de atâta amar de vreme, se săturase să tot mănânce pe la birturi și apoi pe vremurile astea căsătoria e și o economie. Unde mai pui că avea și un spor la chirie, ceea ce iarăși nu-i de disprețuit, mai ales pentru un om ca Nedelcu care fără să fie zgârcit, știa să prețuiască banul. Așa se făcu, că de doi ani, era și el un om așezat cu gospodăria lui, fiindcă luase o văduvă, femee potrivită, cu oarecare avere.

— Azi trebuie să deschizi bine ochii. Căsătoria e o loterie. Dacă ai norocul să scoți lotul cel mare, apoi te-a văzut D-zeu, dacă nu, mai bine leagăți o piatră de gât și aruncă-te în baltă.

Și d. Nedelcu o nimerise destul de bine chiar peste așteptările lui. Se simția în sfârșit om și nu odată regretă că nu s'a gândit să facă lucrul acesta mai din vreme. Un singur gând îl necăjea, mai cu seamă de când se zvonise că statul va da funcționarilor un spor pentru copii. De ce nu avea și el un copil? Unul singur... Totuși dintr'o seară, în sufletul d-lui Nedelcu încolți speranța. De atunci in fiece zi, număra foile de la călindar, oftând cum trece câte una și putea să rupă câte o filă, apropiindu-se tot mai mult de-o pagină subliniată cu creionul roșu.

* * *

După ce plecară băieții, căci d. Nedelcu rămânea întotdeauna la urmă, obiceiu de pe vremea când era mic, deschise sertarul, mai numără odată filele și zâmbind o porni spre casă, lovind cu bastonul în asfalt. C'oana Frusița cu mânicile suflecate, îmbujorată la față, robotia prin bucătărie.

— Ce-i Nicule? Se întrebă dânsa întorcând capul și văzându-l vesel.

— Ce să fie, s'a aprobat. Zilele astea trebuie să apară și în „Monitorul Oficial". Dar ție cum îți mai este?... Tțț! Ți-am spus să nu te mai obosești atâta...

— Lasă nu e nimic.

— Uite ce-a adus tăticul, fiindcă fetița e cuminte. Scoase dintr'un buzunar un coșuleț cu acadele, și sărutând'o pe frunte, îi mângâie părul.

— Dacă ar da D-zeu!...

C'oana Frusița înțelegându-i gândul, plecă privirea rușinată în jos.

In fie ce noapte, înainte de a se culca, Nedelcu după ce-și spunea rugăciunea în gând, se ruga cerului să se milostivească și cu el. O dată visa că nevastă-sa născuse. Nu unul, ci doi. O fată și un băiat. Dimineața pe când își sorbea cafeaua, amintindu-și de vis și trăgând cu coada ochiului la formele prea pronunțate ale c'oanei Frusița, fu cuprins de odată de o veselie fără margini.

— Să știi că așa-i... Frusito, maică ești un înger. Vino să te sărut...

Biata femee neînțelegând nimic se uită mirată la el.

Și zilele trecură. Vestea apăru în „Monitorul Oficial". Acum numai era un vis. La leafă Nedelcu se uită cu jind la cei ce încasau sporul.

— Râdeți, râdeți, își spuse în gând. O să vedeți voi cine îs eu.

Se apropiau de sfârșitul lunei. Mai rămăsese câteva foi, până la pagina subliniată cu roșu.

— Ar trebui să facem statele, d-le șef.

— Mai lasă... Mai este vreme. Ce atâta grabă?

— Până vin de la București.

— Vin, ele vin. N'ai să mă înveți d-ta pe mine. Știu eu....

D. Nedelcu tot mai îngândurat, numără filele.

— Ce dracul are șeful de tot întârzie cu făcutul statelor?

— Nu s'a întâmplat nici odată.

— Ar trebui să-i spunem. Nu suntem milionari. Eu nu mai am un cinci.

— Măi să vă spun eu ce-i? Am aflat de la servitoarea șefului, zilele astea trebue să-i nască nevasta, și de asta tot amână făcutul statelor. Nu vrea bietul om să piardă sporul pe o lună.

— Să știți că așa e. Ce-ar fi să-l sfătuim să se treacă cu'n copil. Până vin statele, naște și pe urmă facem actele.

— Bună idee!

Când veni șeful, unul dintre băieți, începu să-i vorbească. Mai vrând, mai nevrând Nedelcu primi.

— Cu toate că ceea ce facem noi, d-lor e contra legilor. Primesc, numai să vă arăt cât îmi sunteți de dragi.

— Ce-are aface, d-le șef. E doar lucrul sigur. E dreptul d-voastră.

Totuși în sufletul său era nemulțumit, părându-i rău că primise. Dacă or fi doi? De ce să păgubească cincizeci de lei? Dar fiindcă apucase să-și dea cuvântul, nu mai putea să facă nimic. Până seara statele fură gata și expediate la București.

* * *

Tremurând cu fiece foaie ce-o rupea, d. Nedelcu se uita cu groază cum se apropie tot mai mult de ziua fatală. C'oana Frusița tot mai palidă, de abia putea să se mai urnească prin casă. Cu o zi înaintea foaiei cu roș, trimise acatise la biserică. Dar ziua trecu, fără să se întâmple nimic. Tot așa și a doua zi și a treia zi și așa mai departe.

Ingrozit, neputând să mai înțeleagă nimic, tresărind ori de câte ori se deschidea ușa, căci lăsase vorbă acasă, să trimeată imediat după dânsul, d. Nedelcu ajunsese de nerecunoscut.

Zadarnic o tot întreba pe c'oana moașă, care veghia zi și noapte la căpătâiul bolnavei.

— O să fie bine... Hei! C'oane Nicule, d-stră nu știți cum se naște un copil.

Și d. Nedelcu ofta, închizându-se în odaie.

— Ce-o fi pățit șeful. Nouă jumătate și n'a venit încă. Asta nu s'a mai întâmplat.

— Să știți că i-a născut nevasta.

Pe la vre-o zece, sosi și șeful. Palid la față, mai aduș de spete ca de obiceiu, trecu la birou, fără a spune o vorbă. Băieții se priviră uimiți. Unul mai îndrăzneț, se apropie de dânsul.

— Să trăești, șefule și să dea D-zeu!...

Cu o strălucire stranie în ochi șeful se ridică amenințător.

— De ce să trăiesc, numai am nevoie să trăiesc. Nu mai trebuie...

In aceeași clipă odăiașul care se întorcea de la poștă, intră anunțând triumfător.

— Au sosit statele.

— Nu mai trebuie state. Nu mai trebuie nimic. Dă-le dracului împreună cu toate femeile din lume! L-a născut mort.

Și prăbușindu-se în fotoliu, cu capul în mâini, plânse ca un copil.

* * *

Cântec

Un om trndit mergând pe malul mării
S'a așezat îngândurat pe-a stâncă,
Și ridicând privirea lui adâncă,
Și-a îndreptat-o'n largurile zării,

Vuiau talazurile 'nhorbotate...
Și cum ar fi gustat necunoscutul!
Dar nu era vre-o barcă, și trecutul,
Simți atunci că'n creer i se zbate.

Erà pe înserat. Bătrânul soare,
Păreà o rană viu-însângerată,
Străpunsă fin de-a razelor săgeată,
Ce vrea să-și spele sângele că-l doare.

Și coborând, croi o cale lungă...
Iar călătorul a rămas pe gânduri,
Văzând cum visurile-i rânduri, rânduri,
Pornesc spre ținta, care-a vrut s'ajungă.

Dar fruntea de lumină se închise.
Și sufletu-i, ce s'avântà cuminte
Prin țările ce nimeni nu le simte,
Pierdù cărarea, căci se rătăcise.

Și singur s'a zbătut de-atunci într'una,
Topind în el sclipiri de-o veșnicie,
Și câte taine, cine le mai știe,
A prins în drumu-i, una câte una

Azi, călătorul roagă însă vântul,
S'anunțe sufletu-i ce rătăcește
Să vie-acasă, căci își pregătește
Serbarea nunții sale, cu pământul.

G. Nikita

* * *

Cântă Paisie Psaltul:

Durere...

Pedeapsa ta fu binecuvântată:
m'ai vindecat de rătăciri şi boli,
— îngenuchiatu-mi suflet ca să-l scoli
îmi limpezeşti suvoiu-i turbur, Tată!...

Ispitele veniră până'n schit
cu gând să-mi smulgă inimii o mladă —
Tu m'ai ferit de paserea de pradă,
şi de 'ndoeli pe veci m'ai mântuit!....

Dar oamenii mi-s dragi, şi sunt departe
— chiar fiul Tău pe oameni îi iubea
şi-atât de grea e sihăstria mea
că deslegarea nu-i de cât în moarte...

Eu, Doamne, nu mai sunt al lor de mult —
— ei n'au decât ochiu păcătos şi pântec
şi viaţa lor se trece ca un cântec
pe care nu-l pricep,
dei-l ascult!....

Dar ei sunt toţi ai mei, deşi mă doare
când pasul lor îmi dă ocol, mereu, —
ei sunt copiii mei, în care, eu
Te văd pe Tine, cel care nu moare...

Tu care ne dăduseşi chipul tău,
când ţi se 'ntoarce veşnicia 'n faţă
o doborîşi făcând o altă viaţă.
Şi Fiul Tău ilumină în hău...

Pe mine însă, îndărătnicia
de-a te iubi însingurat, făcu
să n'am un fiu, de şi-l avuşi şi Tu, —
ca să mă nimicească veşnicia...

De aceia, Doamne, nu mai pregeta:
dă-mi deslegarea Ta de bun părinte
şi fă-mă să adorm curat, cuminte, —
şi facă-se deapururi voia Ta!...

GEORGE SILVIU

* * *

De ce?

De ce'mi-ai apărut în cale?
De ce te-am întâlnit, străine?
Viaţa'şi depăna agale
Fuiorul clipelor de jale,
Fuiorul clipelor senine...
De ce te-am întâlnit, străine?

De ce-ai pătruns în lumea mea
De visuri caste, ideale,
Ca să mă zbat în luptă grea
Cu lumea oarbă, lumea rea...
De ce mi-ai apărut în cale?

Iar sufletu'mi neprihănit
Ca florile de mărgărint
In tina, ce ne-a zămislit
S'a prefăcut, când te-a zărit...
De ce m'ai învăţat să mint?

Azi am ajuns la o răscruce
In al vieţii labirint
Cărări ce stau să se prăvale,
Poteci la margini de ruine,
Dar drumul drept au care e?
Şi gândul, încotro s'apuce?
Iar inima unde mă duce
In al vieţii labirint?
De ce mi-ai apărut în cale?
De ce te-am cunoscut, străine?
De ce m'ai învăţat să mint?

. . . .

De ce mi-eşti drag mereu... de ce?...

E. Marghita

* * *

Toamna sufletului meu

Sufletul meu e o vie peste care-a căzut bruma...
Lumea toată, pe'ntrecute a cules-o pas-cu-pas...
Frunzele-i arămuite se'nfrăţesc încet cu huma,
Iar în cramă e tăcere: doar 'păenjenii-au rămas.

Au plecat culegătorii cu ciorchinii viei mele,
Intr'un cântec plin de viaţă, — la cules cum pururi cânţi, —
Iar în urma lor, pe vie-mi coborând cu pravili grele,
Toamna'şi leagă funigeii de haracii goi şi frânţi...

O când a 'început culesul, clocotea de cântec viea
Chiote ump'eau văzduhul şi pe dealuri şi pe şes...
N'avea stavilă cuvântul, n'avea margini bucuria
Celor ce'ntr'o zi senină începură la cules...

Crama gâlgâia din teascuri şi'nsetaţi sorbiau drumeţii
Câţi treceau pe lângă cada cu nesăţiosul must,
Gustând toată bucuria ce puteau s'o ceară vieţii
Şi pe care doar o clipă am putut şi eu s'o gust...

Astăzi însă, peste via cu părăginită cramă,
Dăinueşte o tristeţe grea, de care te 'nspăimânţi.
Şi'n amurgul ce se lasă pe-a ei frunză de aramă,
Toamna 'şi leagă funigeii de haracii goi şi frânţi..

V. Militaru

* * *

Cea dintâiu culegere şi traducere de versuri româneşti în nemţeşte

(Contribuţie la istoria folklorului românesc şi a traducerilor din româneşte în nemţeşte)

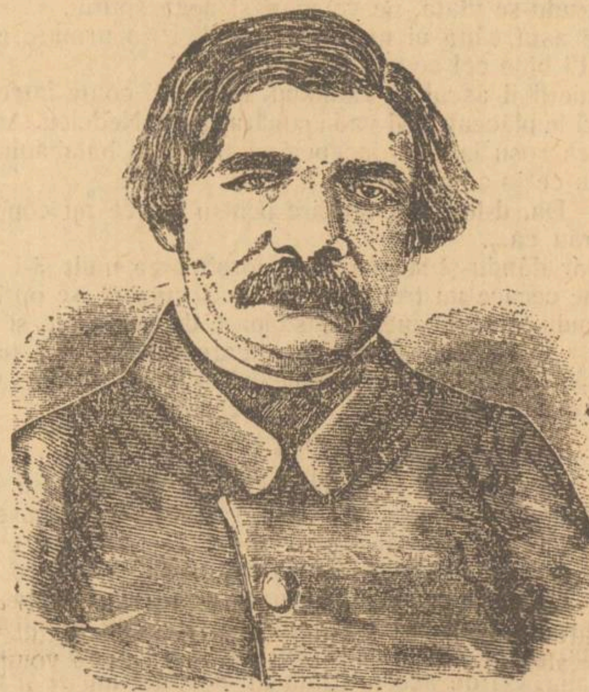
de **LIVIU MARIAN**

Nemţii încep să ne cunoască literatura noastră, poporană şi cultă, începând cu mijlocul veacului XIX. Unii din ei au început acum în secolul precedent să se intereseze de literatura noastră. Aşa d. e. învăţatul istoric Franz Ioseph **Sulzer** în a sa „Geschichte des transalpinischen Daciens" (Viena, 1782, tom. III, pag. 11—36) dă câteva specimene de poezie românească, dar foarte nesuficiente. Sulzer urmărea prin aceasta scopul, de a proba marea influenţă a limbii slavone asupra celei româneşti şi nicidecum intenţia de a prezenta cititorilor săi şi sufletul specific al poporului nostru, negată sau cel puţin pusă la îndoială de atâţi învăţaţi străini, şi numai apoi să se dea cuvenita atenţiune şi sufletului acestui popor latin, isolat în marea slavă din orientul european. Şi a fost firesc, ca această atenţiune să vină din partea coloniştilor germani din Transilvania, trăitori printre români, şi prin mijlocirea acestora din partea nemţilor din Austria şi Germania.

* * *

Fraţii Arthur şi Albert **Schott** fac inceputul, tipărind prima colecţie de basme româneşti din Banat: „Walachische Machrchen" (Stuttgart, 1845).

După aceştia vine profesorul Iohann Carl **Schuller** să atragă deosebita atenţiune a cercetătorilor asupra etnografiei Românilor, şi deci şi a poeziei populare româneşti, în cartea sa: „Zur Frage über den Ursprung der Romänen und ihrer Sprache" (Sibiu, 1855). Dânsul relevă marea importanţă a studiului poeziei populare, a folklorului în general, pentru cunoaşterea deplină a firii poporului nostru. Schuller are şi deosebitul merit, de a fi făcut primele studii în această direcţie, studii serioase, documentate, cari îşi păstrează în parte importanţa lor şi astăzi. [1])

Heliade Rădulescu

Wilhelm **Kotzebue** tipăreşte la Iaşi în 1853, sub titlul „Rumänische Volkspoesie" un volum de traduceri din colecţia lui Alecsandri.

Acesteia îi urmează la 1857 „Siebenbürgische Sagen", o culegere de legende poporane ardeleneşti, tipărită la Sibiu de cunoscutul etnograf Fr. **Müller.**

In 1859 apare la Braşov culegerea de basme poporane ardeleneşti „Rumänische Märchen, gesammelt und übertragen von Fr. **Obert** (în volumul I, pag. 112—121 a revistei „Magazin für Geschichte, Literatur und alte Denk — und Merkwürdigkeiten", redactată de Eugen von Transchenfels).

Tot în 1859 publică la Sibiu Fr. **Schuller:** „Romänische Volkslieder, metrisch übersetzt und erläntert".

Dar cele mai multe şi mai îngrijite traduceri le avem din ultimele două decenii ale veacului XIX. Nu vom aminti decât numele principalilor traducători:

Mite **Kremnitz** [2]), **Carmen Sylva, A. Franken, W. Rudow, L. A. Staufe-Simiginowicz,** şi alţii, dintre cari Kremnitz inaugurează traducerile din literatura cultă.

Aceste traduceri s'au sporit considerabil odată cu apariţia de ziare şi reviste germane în România şi germaneromânofile în Transilvania şi Bucovina.

Traduceri nemţeşti din româneşte au început apoi să apară şi în ziarele şi revistele nemţeşti din Austria şi Germania. Din nenorocire însă numai puţin traducători s'au gândit să-şi culeagă şi retipărească traducerile răzleţite în volum. Dintre aceştia amintim pe: Emanuel **Grigorovitza,** Fr. **Bergamenter,** I. **Kramerius,** V. **Teconiţia,** Dr. Melhior **Hârsu,** Konrad **Richter,** H. **Sanielevici,** Wilhelm **Schroff,** Dr. Octavian **Isopescul** şi alţii mai tineri.

De observat este că aceşti traducători au abandonat aproape cu totul literatura noastră poporană. După Kremnitz şi Franken aceasta formează mai mult obiect de studii filologice şi folklorice, decât de traducere.

* * *

Inainte de isbucnirea marelui războiu (1914) profesorul Dr. Mathias **Friedwagner,** dela universitatea din Cernăuţi, începuse a culege poezia poporană românească din Bucovina. Aceste culegeri urmau să se publice într'un tom separat în marea colecţie „Das österreichische Volkslied", proiectată de ministerul de instrucţiune publică austriac. Războiul a făcut imposibilă realizarea acestui proiect frumos şi nu ştim, care este soarta culegerilor, luate de profesorul Friedwagner, cu sine odată cu mutarea sa la Frankfurt pe Main.

* * *

Dacă cea mai veche culegere şi totodată traducere de basme româneşti, se datoreşte unor germani, fraţii Schott (1845), acelaş este cazul şi cu privire la **poezia noastră poporană,** dacă nu în general românească, **atunci cel puţin ardelenească.** E drept, că Anton **Pann este considerat ca** „părintele folklorului român" şi că dânsul începe, **dincoace** de Carpaţi, a culege înainte de 1850. Dar **faţă de aşa numitele** poezii poporane ale acestuia **trebuie să avem rezerve serioase,** întrucât dânsul ca poet popular **nu făcea o distincţie** severă între compunerile personale **şi inspiraţiile din popor,** aşa că poesiile sale poporane **vor fi avut de suferit** mai mult decât o simplă „corectare", **ca la Alecsandri.**

Primul culegător de poezie poporană **dincolo de Carpaţi** este Atanasie M. **Marienescu, care îşi tipăreşte în 1858, la** Pesta, primul său volum de: „**Poesie populară. Ballade culese şi correse".**

Ca cea mai veche traducere **germană de versuri** româneşti (şi în acelaş timp ca cea **dintâiu culegere de versuri** româneşti din Ardeal) trebue să **considerăm pe cea a unui** anonim sibian. Broşura acestuia are **91 pagini (în afară de** prefaţă, tipărită pe altele 6) şi s'a tipărit la Sibiu în 1851, în tipografia şi editura lui Theodor Steinhausen [3]), sub titlul: **„Romänische Dichtungen. Ins Deutsche übersetzt von S. M."**

Cine va fi fost acest **culegător şi traducător** merituos, care în modestia sa **semnează numai cu iniţialele numelui** său, nu putem şti. [4]) Oricum, din **spiritul prefeţei acestei** cărţi rezultă cu **siguranţă că a fost un german.**

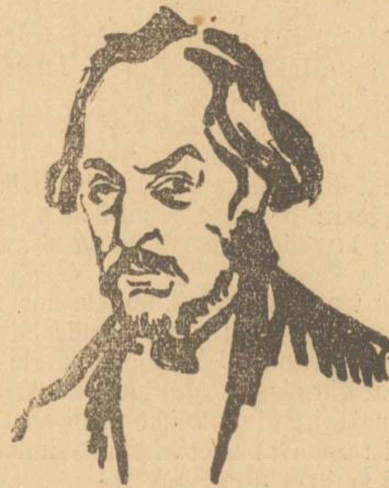
Prefaţa cărţii ar merita să fie **reprodusă în întregimea ei,** întrucât este plină de **observări şi aprecieri interesante,** în general juste, iar autorul lor **manifestează o vădită simpatie** pentru poporul românesc **şi poezia sa, dovadă de curaj** pentru acele vremuri, care merită **toată recunoştinţa noastră.**

Ne vom mărgini să rezumăm **pe scurt părerile introductive** la volumul de traduceri.

Traducătorul spune că germanii au **(la 1851!) despre** poezia românească o **părere foarte nebuloasă, căci prea** puţin s'a publicat asupra acestei **literaturi. Germanii nu cunosc** poezia română decât din **puţinele şi insuficientele mostre** date de Sulzer. Dânsul se **întreabă nedumerit, de ce** oare „n'a încercat încă nimeni să **ridice vălul, care tăinueşte** privirilor germanilor **produsele spirituale ale unui** popor, care, trezindu-se după **un somn îndelungat, se află,** dornic de învăţătură, pe calea **progresului?" El se hotărăşte** deci să facă prima încercare „animat **de dorinţa de a** faamiliariza pe **fraţii săi germani, cari nu posedă limba** română, cu spiritul poeziei **româneşti".**

Cu acest prilej traducătorul se **crede dator să dea** cititorilor săi câteva informaţiuni sumare **despre această poezie.** Poeziile româneşti, după **dânsul, n'ar fi înţelese în** întregime, deoarece literaţii români **elimineazā multe cuvinte** slavice şi greceşti, încetăţenite în limbă, **înlocuindu-le cu** altele latine, fără să se îngrijească, dacă **aceste pot sau** sau nu să fie înţelese de popor. Această **observaţie justă** (adresată se 'nţelege poeţilor culţi!) este, **după cum** vedem prima critică, ce se aduce **latiniştilor noştri şi, lucru** demn de reţinut, chiar la ei **acasă şi de către un străin!**

Traducătorul constată mai **departe că este o „deosebire** remarcabilă" între poezia **română de dincoace şi** dincolo de Carpaţi. „Poeziile acestora **(ale Ardelenilor!) sunt** compuse aproape totdeauna sever, **după regulile poetice, dar** în majoritatea lor fără un **oarecare fond poetic** [5]), **în vreme** ce poeziile celorlalţi (din principate!), **fără a fi scrise exact** după mecanismul regulilor poetice **sunt totuşi în medie mult** mai ample ca fond". Cauza acestei **deosebiri ar fi, după el,** că în principate „codul bunelor **maniere" ar cere să se** scrie şi **publice** versuri, obiceiu, pe care I. Eliad îl **desaprobă** [6]). In Ardeal, spune traducătorul, **publică numai** (?) acela poeziile sale, care are în **adevăr geniu poetic.**

Bolintineanu

Fără să-şi dea seama, autorul se **contrazice: forma o** au Ardelenii, fondul românii din principate **şi totuşi geniu** poetic descopere numai la cei dintâiu! **O lămurire, dacă nu** chiar o înlăturare a acestei contraziceri, **se cuprinde în** următoarea notă, dată la sfârşitul pasagiului **sus citat: „Poeziile** mai reuşite (în Ardeal!) nu sunt **numeroase şi trăesc** mai cu seamă în gura poporului, **fără ca cineva să poată** numi autorii acestora" — o aluzie **evidentă la producţiunile** poetice poporane!

Oricum explicaţia acestei deosebiri **(dacă se poate vorbi** serios de o deosebire „remarcabilă"!) **este prea naivă şi** nedocumentată, încât să poată fi **admisă în întregime.**

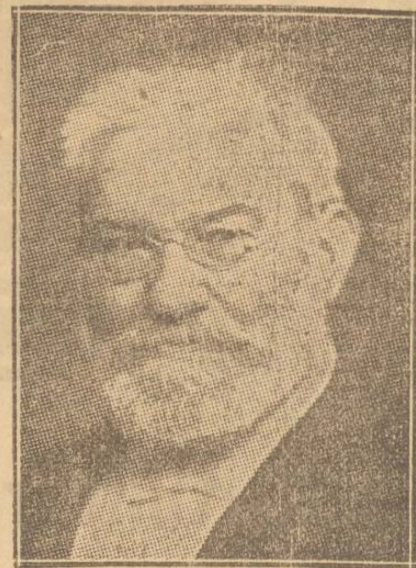
Poezia română ar fi prin **excelenţă lirică şi subiectul de** predilecţie al poeţilor: iubirea. **Despre aceste poezii traducătorul** afirmă, că: „în majoritatea lor **sunt pline de expresii** s'au glume murdare, obscene". Nu putem **înţelege, ce l-a făcut** pe traducător să facă această **afirmaţie greşită şi cu atât mai** nedreaptă, întrucât prin ea nu sunt **vizate versurile de mahala** sau lăutăreşti (ţigăneşti) nici **„strigăturile" poporane,** adeseori cam lascive, ci totalitatea **producţiunilor lirice.**

Poezii epice (legende, balade, basme, **nuvele) ar fi puţine** (?) la români. Printre ele se **aminteşte „Mihaida" lui** Eliad.

„Pe terenul dramatic, ni se spune, **nu s'a aventurat cu** noroc niciun român, nici dincoace, nici dincolo **de Carpaţi".** Traducătorul pare a nu fi cunoscut nici una din **încercările** (ce e drept puţine) dramatice româneşti ale vremii sale, **căci** ne aminteşte numai despre o dramă în 5 acte (**apărută chiar** atunci) a profesorului **Alexandru Gavra** dela preparandia românească din Arad, piesă intitulată: **„Şincai şi Samuil Clain** în câmpiile eliseice, între alţii şi un biet pârlit din Arad" [7]).

Dacă românii n'au o literatură dramatică **originală, în** schimb au „traduceri din englezeşte şi franţuzeşte, **cari ar** putea fi numite foarte reuşite.

Şi poezia didactică românească s'ar mărgini **numai la** câteva încercări puţin reuşite.

Urban Iarnik

Traducătorul relevează satira **noastră poporană, glumeaţă,** veselă, plină de umor neslilt, „care mai cu **seamă la** românii ardeleni este foarte iubită".

Cu privire la forma poeziei române (în **prima linie** limba), traducătorul este de părerea lui Sulzer, **că „limba** română este foarte potrivită pentru poezie", **din cauza armoniei** cuvintelor şi a uşurinţei extraordinare, **cu care pot** fi ele rimate.

Cu aceasta se termină părerile **traducătorului despre** literatura română.

In cele ce urmează, dânsul ne dă câteva **indicaţii despre** modul cum şi-a alcătuit antologia sa de traduceri:

El arată că a alăturat traducerilor sale **şi textul original** românesc, pe care însă îl transcrie cu **litere latine,** „după ortoepia germană" [8]). Traducătorul a **făcut aceasta** având în vedere cititorii săi germani, cari nu cunosc literele chirilice, „de cari românii se folosesc încă şi acuma în cea mai mare parte" şi nu mai puţin din cauza nouei ortografii latineşti, prea complicate pentru un neromân.

Traducătorul n'a observat totdeauna forma **metrică a** originalului românesc şi aceasta în avantajul **fondului, pe** care n'a voit să-l „întunece".

Prefaţa se închee cu aceste rânduri:

„In sfârşit trebue să mai observăm, că traducătorul din toată inima ar fi dorit să dea mostre de toate genurile poetice româneşti, dacă printre sutile de poezii române adunate ar fi aflat poezii bune, de toate genurile, cari să fie potrivite pentru publicare; sau dacă ar fi fost sprijinit din oarecare parte în intreprinderea sa; dar aşa prezenta culegere, **prima în felul ei,** trebue să rămână mică şi defectoasă".

Totuşi, şi aşa cum se prezintă, colecţia are un mare merit: acela că este prima în felul ei, şi că autorul, recomandându-ne germanilor, a aflat cuvinte destul de bune pentru români.

* * *

Scuza traducătorului că din sute de poezii româneşti n'a avut ce să aleagă poate fi primită, considerând că dânsul nu s'a bucurat de concursul meritat şi apoi pentrucă ca străin nu putea avea în Ardeal cărţile şi revistele româneşti de peste Carpaţi, din cari să-şi alcătuiască antologia. Incolo scuza nu e fondată, căci 34 poezii (sau mai bine zis poezioare!), câte cuprinde colecţia, s'ar fi putut alege şi atunci, ca să formeze o antologie ireproşabilă, în baza căreia să putem fi apreciaţi mai just. Dovadă, că alcătuitorul nu prea era în curent cu starea poeziei române din vremea sa, este faptul că nu a cunoscut decât trei poeţi culţi, cari să merite a fi trecuţi în antologie: Eliad, **Bolintineanu** şi **C. A. Rosetti.** [9]) Dar şi din aceştia nu ni se dau decât 5 poezii. Din Eliad: Sburătorul, La Florica, La florile câmpului; din Bolintineanu: O fată tânără pe patul morţii; din Rosetti: Schimbarea mea. [10])

In afară de aceste ni se dau 10 poezii de autori necunoscuţi, dar nu se indică un nume de autor la ele, nici nu-s trecute printre poeziile poporane, ca celelalte.

Restul de 18 poezii sunt poporane, toate din Ardeal şi culese de alcătuitor, ceea ce ne face să-l considerăm ca primul culegător ardelean de versuri poporane.

In traduceri se păstrează aproape peste tot ritmul şi rima originalelor. Din această cauză traducerea câteodată

---

1) Amintim: I. **„Ueber einige merkwürdige Volkssagen der Romänen"** (Sibiu, 1857). Aici autorul dă traducerea baladelor culese de Alecsandri: Soarele şi luna şi Erculean, relevând importanţa fondului lor mitologic antic. Pentru balada a treia Floarea soarelui nu indică izvorul de unde a cules-o. II. **„Kloster Argisch.** Eine romänische Volkssage. Urtext, metrische Uersetzung, Erläuterungen" (Sibiu, 1858). III. „**Kolinda.** Eine Studie über romänische Weihnachtslieder" (Sibiu, 1860).

2) Merituoasa traducătoare a tipărit: **Rumänische Skizzen,** Socec, 1877. — **Neue rumänische Skizzen,** Lipsca, 1880. — **Rumänische Märchen,** Lipsca, 1882. — In colaborare cu Carmen Sylva: **Rumänische Dichtungen,** Bonn, 1882.

3) Aici tipărise şi I. C. Schuller.

4) Ar putea să fi fost **Samuel Mökesch,** citat de W. Schmidt în: „Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Rumänen Siebenbürgens". (Sibiu, 1866; pag. VIII din prefaţă).

5) E de remarcat că în culegerea sa poeziile culte sunt din Muntenia şi numai cele populare din Ardeal.

6) In prefaţă la ediţia din 1837 a poeziilor lui Paris Mumuleanu. N'am avut posibilitatea să verific această afirmaţie.

7) Titlul dramei l-am tradus noi, întrucât nu este dat în româneşte. In această curioasă piesă fantesistă (desigur prima de felul ei la noi) apar o sumedenie de personagii din cele mai variate şi exotice, ca: magnaţi unguri, eităţi (?) româneşti, genii, Apolon cu cele 9 muze, 8 literaţi români, autorul, jandarmi, fete tinere, sufletele unor răposaţi, iobagi, popor etc. Prin această mulţime variată de personagii introdusă pe scenă, autorul ar fi intenţionat să reprezinte „o adunare a poporului românesc din întreaga lume". Locul acţiunii este alternativ: în Ungaria, Muntenia, Moldova, Olimp şi pe lumea cealaltă. Ar trebui făcute cercetări serioase pentru descoperirea acestei interesante şi prime reviste literare-critice la noi.

8) Transcrierea, după cum vom vedea, este formă primitivă, curioasă şi greşită în parte. Textul românesc devine, pentru un român, neglijibil, iar un german nu-l poate ceti cu mult folos.

9) Mai găsim şi un lung fragment din **Satira III** a lui **Antioh Cantemir,** satiră pe care o tradusese C. Negruzzi în româneşte. Probabil că alcătuitorul nu ştia că Antioh Cantemir nu-i poet român.

10) Lipsesc din poeţii, cari ar fi putut figura în antologie: Văcăreştii, Mumuleanu, Asachi, Conachi, Cârlova, Alexandrescu, Boliac, Panu, C. Negruzzi, Alecsandri, Creţianu **şi alţii.** Dintre ardeleni nu găsim nici unul, ceeace e sur-

ДРЕПТЪАЧЕСТЪЛОКЪШДИХНЕСКУСЕ ШСЕЛЕР ДБУЛУЛУДМНЗЕУ
ПАРѲЕНСХИМОНАХ, ЧЕАУФОСТИГУМЕНЪАНЧѢ Л4:АН:ПЪНЪЛА
ЛѢ93КЪНАДЪСАУФЪКУТЪМЪНСТИРЪСКАУНДЕЕПИОКСПІЕШНАКУМЪ ЛА
ЛѢ Л797 СЕ2ДАУРЪПОСАТЪФІИНАПРѢСФН:ПЪРТЕКИР ІѠСИФ ТЪНЕПИСК

p:inzător, mai cu seamă după laudele, ce le adusese acestora. Să fie trecuţi printre cei fără nume? Nu cred!
se prezintă mai liberă, fără însă a jertfi ceva din esenţa originalului. Rareori întâlnim cuvinte sau chiar fraze greşit înţelese sau umpluturi şi adaosuri personale. Versurile curg liber şi se citesc pe alocuri cu plăcerea, cu care am citi originalul.

Am putea chiar spune că traducătorii următori de versuri poporane româneşti [11]) n'au realizat traduceri cu mult superioare acestora.

De remarcat este faptul că autorul a dat o deosebită atenţiune poeziei poporane (doine de dragoste şi dor, strigături, satire), subliniind printr'aceasta importanţa creaţiunilor poetice poporane. Dintre aceste amintim, ca pe cel mai cunoscut, „Cântecul străinătăţii", din care posedăm azi numeroase variante.

Valoarea acestor poezii poporane, sub raport folkloristic, este cu atât mai mare, întrucât originalele lor româneşti nu fac deloc impresia, că ar fi fost „corectate", lucru pe care de altfel alcătuitorul, ca neromân, nici nu l-ar fi putut face. Originalitatea şi puritatea lor poporană poate fi de altfel uşor controlată prin comparaţie cu variantele tipărite posterior.[12])

Cântecul V (pag. 12) are corespondente la Iarnik (XVII — pag. 12) şi Hodoş (No. 133 — pag. 70).

Cântecul VII (pag. 14-16) are variante la Iarnik (CCXXXV — pag. 108 şi CCXXXVII — pag. 110). Varianta noastră este mai desvoltată, având în plus şi aceste versuri frumoase:

„Că pe unde mă duc eu,
Nu-i nici deal, nu-i nici părău;
Nu-i nici firicel de grâu,
Decât sânge pân' la brâu;
Nu-i nici firicel de iarbă,
Fără sânge până 'n barbă".

Versurile aceste le rosteşte un flăcău — ostaş, către mândra sa, la despărţire, pentru a o convinge, că nu-l poate însoţi la oaste.

Cântecul X (pag. 20-22) este o contopire a corespunzătoarelor patru variante din Iarnik (CCLXXXIX — pag. 131; CD X — pag. 191; CD XI — pag. 192; CD XXXI — pag. 201).

Traducătorul arată că acest cântec este popular în Ardeal sub numele de „Versurile străinătăţii". In deosebire de Iarnik cântecul nostru pare a exprima dorul de casă al unui ostaş, ceeace resultă din aceste versuri:

„De năcazuri şi de dor
Eu credeam că o să mor.
Mi se 'ntoarsă ochii roată
Şi văzui eu lumea toată:
Pe deasupra negura,
Jos munţii cu tabăra".

Cântecul XX (pag. 44) are un început, pe care îl regăsim la Onişor (No. XXXIII —pag. 18).

Cântecul XXIII (pag. 54) corespunde cu aceleaşi din Iarnik (CCXLIX — pag. 115; CCCIV şi CCCV — pag. 138-139) şi din Hodoş (No. 99 — pag. 59).

Cântecul XXIV (pag. 56) are variantă şi la Iarnik (CCLXXX — pag. 128).

Poate că după o cercetare mai amănunţită s'ar afla variante şi corespondente şi pentru restul cântecelor.

Reproducem două piese, cari sunt mai caracteristice şi pe cari nu ne aducem aminte să le fi întâlnit în altă parte.

II (pag. 6)

Dragă lele, mândra mea,
De ce eşti cu voe rea?
Schimbe anii ce vor vrea,
Dragostea va rămânea!
Bată vântul cât de rece,
Valea măcar să se sece,
Florile 'n jos să se plece,
Dor de tine nu mă trece!

Şi:
Până peştii — or alergare,
Petrile vor înotare,
Îngerii s'or însurare,
Eu de tine n'oi uitare!

Şi:
Dacă va vrea Dumnezeu,
Ce mi-i drag să fie — al meu,
Şi să mor, cum voiu vrea eu,
Muri-voiu în braţul tău!

XXVI (pag. 58)

Unde-i nevasta frumoasă,
E numai nevoie 'n casă,
Că bărbatul ar lucra,
N'o cutează a lăsa,
Şede 'n horn şi duhăneşte
Şi nevoia şi-o păzeşte,
Coasa 'n pod îi rugineşte,
Iarba 'n câmp îi putrezeşte.

Pentru a se vedea pe de o parte talentul traducătorului, pe de alta felul cum transcrie originalul românesc cu „orthoepia germană" reproducem un fragment cunoscut din „Sburătorul" lui Eliad (pag. 70—73).

„Era în murgul sèri [13]) schi soarele sfintzissè,
A putzurilor kumpeni tzipènd parkè kema
A satului tschiriadè, tsche greu mereu sosissè,
A satului tschiriadè, tsche greu mereu sosissè,
Schi vitele mudschinde la schgiab intins pèschea.
Dar' alte adèpate trèdschea in bètèturè,
In goamètè de mumè vitzeïlor striga.
Vibra a sèri aër, de taur grea murmurè,
Sglobi sèrind vitzei la udscher alerga.

* * *

S'astèmpèrè ast sgomot, schi a laptelui fèntènè
Intschepe a sè s'auzi, ka schoptè in susur,
Kènd udscherul sè lasè supt fetschoreaskè mènè
Schi prunka vitzelusche tot trèmurè 'nspredschur.

* * *

Intschep a lutschi stelle, rènd una kète una
Schi fokuri in tot satul intschep a sè vedea.
Tèrsie astè sarè rèsar' akum schi luna
Schi kobè kète o datè, tot kade kète o stea.

* * *

Dar' kèmpul schi ardzioa kèmpeanul osteneaschte
Schi dup' o tschinè skurtè schi somnul a sosit.
Tètschere pretutindin' akuma stèpèneschte
Schi lètrètori numai s'aud nekontenit".

In traducere germană:

„Es dämmerte der Abend, die Sonne war verschwunden,
Die Brunnenschwängel schienen zu rufen knarrend heim
Des Dorfes Herd', die langsam, doch immer näher rückte
Und muhend zu dem Troge in langem Zuge schritt.

* * *

Heim gingen drauf die Kühe, die ihren Durst gestillet
Und riefen ihren Kälbchen ans mütterlichem Trieb.
Des Stieres dumpf gebrüllte durch die Lüfte,
Die Kälbchen eilten springend an ihrer Mütter Brust.

* * *

Es herrschte endlich Ruhe, man hörte nur das Strömen
Der Milch aus vollem Euter, wie Sausen in der Luft,
So lang die Mädchen molken, indess die jungen kälbchen
Mit zitterndem Verlangen nach ihren Müttern sahn.

* * *

Nun fingen au zu glänzen die Miriaden Sterne,
Man konnt' in jedem Weiler das Fenerchen schon sehn.
Zwar spät, doch majestätisch kam auch der Mon herans
Und als ein schlimmes zeichen fiel mancher Sternherab.

* * *

Doch Tageslast und Hitze (!) macht matt die Ackerslente:
Nach einem kargen Mahle wahr auch der Schlaf scon da.
Rings herrschte tiefe Stille, kein Wesen liess sich sehen,
Man hörte nur dar Bellen von Hundden fort und fort".

LIVIU MARIAN

11) In special **A. Franken** în ale sale: „Rumänisch Valksdichtungen (Danzig, 1889) şi „Rumänische Valkslieder und Balladen" (Danzig, 1890).

11) In special A. Franken în ale sale: „Rumänisch Valks-Bârseanu (Doine şi strigături din Ardeal, 1885), **Enea Hodaş** (Poezii poporale din Banat, 1892), **Victor Onişor** (Doine şi strigături din Ardeal, 1896).

13) E prevăzut cu accentul grav (è) corespunde lui ă; ch=ş; tsch= ce, ci; tz=ţ; dsch=ge, gi; pentru â n'are nici corespondent.

* * *

Spre alte zări...

Trec neguri sure pe câmpia arsă,
Cocorii ţipă în amurg şi trec;
Trece visurile mele 'n zarea ştearsă
Şi ochii trişti cărarea le-o petrec....

Vueşte vântul toamnei surd şi lung,
Copacii se apleacă vagi şi goi
Şi'n geamul meu închis, abia ajung
Oftări târzii cu freamăte de foi.

Spre care zări, spre care ceruri fug
Cocorii risipiţi, ce duc cu ei?
Mi-e gândul cerb, mi-e sufletul un rug
Ce mistue pe el toţi cerbii mei...

Mai sus de ceaţă, mai adânc în mine
Să mă ascund, credinţele să-mi strâng,
Comoara mea de visuri şi suspine
S'o ştiu eu singur, singur eu s'o plâng.

Mai sus de noapte, mai adânc în gol
Cărări peste ruini să-mi sap cătând
O lume nouă, urma unui stol,
Mai sus, mai sus cel de pe urmă gând...

Păduri plecate în valurile reci,
Cu năzuinţi zadarnice m'au dus
Să-mi fac în piatra stâncilor poteci
Mai sus de nesimţirea lor, mai sus!

Şi-atâtea flori de pe 'nălţimi am strâns,
Atâta cer de-acolo mi-a rămas
Că-şi văd cocorii în adâncul plâns,
Singurătatea, tristul lor popas...

De voi cădea, tot muntele'mi va fi
Mormânt fără prieteni, nici făclii,
Imi va aduce vântu'n zori de zi
Mireazma amitirilor târzii...

Voi şti atunci că-i toamnă jos şi cad
Vestmintele pădurilor foşnind,
Voi şti că-i tristă ramura de brad
Şi-o ascultă cocorii gângurind..

Mai sus de neguri urcă-te şi-adună
Cărările pustii din cerul larg,
Când ţipete sub vânturi reci răsună,
Tu fii în drumul stolului catarg...

CONST. ASIMINEI

Cărţi şi Reviste

MIRCEA GHEORGHIU: CÂNTECELE CLIPEI—versuri Ed. „Convorbiri literare", Bucureşti 1924.

„Nu ştiu de unde am pornit, nici când;
Eu sunt pribeag, şi-aşa mă ştiu: cântând...

De vreau să ştiu ce doruri m'au născut,
Doar visul meu îl aflu la 'nceput;
Iar când îmi dibui rostul meu în vreme,
Un glas din vechi începe să mă cheme
Şi'n glasul ce'n mine s'a născut
Ascult porunca unui vechi trecut,
Trecutul orb, ce nu l'am cunoscut,
Ce-l port adânc în mine de demult
Şi de îndemnul căruia ascult...

(pag. 9)

Poesia d-lui Mircea Gheorghiu poartă în substanţa ei sufletească melancolia necunoscutului, căreia deşi i-am putea găsi o deprimanţă stăruitoare, totuşi echilibrarea unei seninătăţi resemnate o duce la contemplaţia pură:

Eu sorb suflarea crudă a pământului
Şi îmi topesc fiinţa în plămada lui
Şi cum mă simt atras spre el
De rădăcini adânci
Ca un mister, —
Cresc în bătaia vântului
Ca orice altă plantă către cer:
Copil al pământului...

Ceeace intoarce poesia la un fond tradiţionalist:

Isvor îmi e trecutul, iar revărsare visul...

Toate bucăţile închise în „Ritmul amintirii" aduc poesiei d-lui Mircea Gheorghiu această caracteristică generală. Este evocarea nostalgică a vremilor copilăriei; ecouri de flaşnete, romante vechi, mama, părinţii, interior vechi, etc... „Portretele", poate cea mai bună poesie a volumului, prin imagismul neforţat şi clar, aduce versuri de un calm evocator:

In tihna rece a odăii vechi
In care amintirile's stăpâne,
Pereţii, par'că, seara au urechi
S'asculte taina liniştii bătrâne.

Din vechi miniaturi, portrete pali
In rame de-abanos, de catifea,
Şoptesc par'că şi azi sentimentale
Copile roz cu ochi de peruzea.

Sânt jupâniţe'n crinolină grea
Cu umerii şi braţele de nalbă;
Surâd curtenitor alăturea
Străbuni în uniforme vechi de gardă.

. . . .

Când seara, prin frunzişuri de castani
Se-ascunde amurgu'n falduri de perdele
Şi adânceşte 'n vraja altor ani
Odaia mea cu mobilele grele.

Cu o plastică artistică, cu atitudini şi descrieri de suflet care înduioşează, poesia d-lui Mircea Gheorghiu—harnic colaborator la noi—răsare dintre celelalte volume de versuri ale anului, ca o revenire. Este biruinţa vremurilor noi prin însufleţirea trecutului.

* * *

DELTA, revista fiumană, ne vine cu mare întârziere: numărul acesta e datat Februarie-Martie. Cauzele nu le cunoaştem. Un profil literar asupra lui „Giovanni Gentile" semnează *Giusepe Prezzolini* care face următoarea caracterizare a activităţii acestuia în legătură cu activitatea lui Benedetto Croce.

„Numele lui Giovanni Gentile, care în streinătate deabia începe să fie cunoscut, în Italia însoţeşte deobicei pe cel al lui Benedetto Croce. In discuţiile celor tineri, în polemici, în scrierile culturale, veţi găsi împerechiate totdeauna, cu ură sau dragoste, aceste două nume: Croce şi Gentile, ca nişte Dioscurii ai idealismului italian".

Intuiţia primitivă a lui Croce este aceea expusă în volumul „Estetica". „Croce pleacă de la o educaţiune literară şi istorică". Intuiţia primitivă a lui Gentile este expusă în cartea: „Scuola e Filosofia". „Gentile pleacă dela o educaţiune scolastică". La Croce domină faptul literar, la Gentile faptul educativ. Zonele sensibilităţii personale ale lui Croce sunt zone eminamente artistice; ale lui Gentile eminamente educative. Croce este adeseori un scriitor, un bun literat de gust; Gentile este adesea un maestru, un pedagog însufleţit de zel. Partea cea mai originală, cea mai acceptată şi cea mai activă din gândirea lui Gentile este pedagogia.

După un interesant studiu asupra lui Manzoni pe care Valentino Riccoli îl scrie cu ocazia apariţiunii cărţii lui Giovanni Papini: „La piu belle pagine di Alessandro Manzoni", revista închină cincisprezece pagini literaturii române.

Partea aceasta este lucrată — se pare — de Volfango Giusti care semnează un articol despre poetul Vasile Alecsandri. Traducerile din Coşbuc (Corbul, Vestitorii primăverii, Fata morarului), Lucian Blaga (Toamna), Nichifor Crainic (Elegia), şi Ion Pillat. Din poesia poporană se traduce câteva cântece (după colecţia Tocilescu şi ...Revista Isvoraşul). Din d. G. Brăescu (Bătrânul), din d. Cezar Petrescu, Vera Arcadievna, tradusă însă fragmentar. Nu înţelegem de ce d. Cezar Petrescu n'a putut găsi ceva mai bun.

Ne pare bine că se face propagandă literară în străinătate. Dar nu înţelegem spiritul egoist al oamenilor de aici. La al doilea număr închinat literaturii noastre, *Delta* nu cunoaşte decât tot pe d-nii Cezar Petrescu, Nichifor Crainic şi Lucian Blaga.

Nu s'a găsit un om dela noi, care să se pună pe sine în umbră, şi să spună: „Acesta este talentul care reprezintă spiritul specific al literaturii româneşti. Căci în nici un caz cu poezia d-lui Lucian Blaga nu vom putea interesa străinătatea din punct de vedere poetic.

* * *

SLOVE (Mai-Iunie) este titlul unei reviste care apare de doi ani ia Calafat sub direcţia unui domn *Tănase Măceş*. Fiind şi poet directorul „Slovelor" publică versuri în care întâlnim dulcegăria sdrobitoare a unor anumite vremuri poetice.

Ce tristă-i toamna!... Nori de plumb
Aleargă prin văzduhul cenuşiu,
Un ceva par'că moare în natură
Şi peste tot, tristeţi... pustiu...

Nu uitaţi, stimaţi cititori ai Calafatului, toamna poetului Tănase e tristă pentru că „Un ceva par'că moare în natură".

Ce-o fi acel ceva? un vierme, un gândac sau chiar cărăbuşul care bâzâe în poesia marelui poet al Calafatului: Tănase.

G. B.

NORII de ARISTOPHANES. — Edit. „Cultura Naţională".

Din colecţia „Clasicii antici" editată de Cultura naţională, ca traducători s'au impus d-nii Bezdechi şi Zeletin. Primul a început cu opera lui Plato şi după un studiu „Aristofan şi contimporanii săi" — redă în traducere versificată „Norii", una din cele cincizeci şi patru de comedii ale protagonistului între comicii antici Aristophanes. Amintim că „Norii" şi cu „Broaştele" sunt socotite ca lucrările capitale ale marelui comedian.

Ca introducere d-l Bezdechi face o iniţiare în teatrul antic, iniţiare preţioasă şi instructivă. In timpul marilor serbări Dionysiace din primăvară, la începutul lunei Elapheibolion (Martie) se preamăreà zeul cel nou Dionysos (Babolion (Martie) se prea măreà zeul cel nou Dionysos (Bachus) prin sacrificii purificatorii, imnuri, misterii şi alte imnuri lungi, devenite tragedii, încheiate cu o comedie — toate cu origină şi preocupare pur religioasă.

Incercarea traducătorului de a reînvia aceste serbări şi în deosebi o zi de reprezentări dramatice înnaintea Panelionului merită însă o mai amplă expunere, căci e vorba de epoca culminantă a elenismului estetico-democratic, aureola întregii antichităţi.

„Norii" este o schiţă a vieţii sociale democratizate pînă la paroxism — în anul 423 ante Christos —, când regimul ultra-popular îşi etala şi cele mai condamnabile feţe. Epoca aceasta este pentru elenism şi arena de întretăiere a două feluri de gândire, a două concepţii filosofice, cu toate consecinţele ce aveau să se producă în toate laturile vieţii. Concepţia etico-estetică şi conservatoare de până aci şi cea renovatoare realistă-critică cu decadentizmul de aeum încolo. Aristophanes, prin educaţie, cultură şi temperament, era conservator. Toată opera lui — începută prin debut zgomotos şi plin de succes, la vârsta de 20 ani — e o neîntreruptă critică a noilor curente revoluţionare. Despre personalitatea lui — ca la toţi marii gânditori antici şi în genere — se ştie puţin; trăsăturile sigure din Symposion al lui Plato sunt cu totul reduse. Geniul lui respiră din operă: comedia, călăuza bunului simţ, duşmană a tot ce e nou, apărătoare a tradiţiei, atacă tot ce încalcă ordinea stabilită şi ţinteşte idealuri deosebite. Comedia e presa antică; în faţa a zeci de mii de spectatori, ea îndreaptă săgeţile de pamflet, revistă şi contrazicere-opoziţie în contra nouei morale, literaturi, politice, religii ce se desemnează.

Intruchiparea spiritului nou e Socrates, filosoful desculţ, eroul spiritului filosofic al Elenilor. „Divinul maestru", reformator al gândirii, stabileşte superioritatea culturei intelectuale mai presus de cea fizică, diletantă într'ale spiritului. El indică metode şi scopuri noui gândirii: preocuparea de adevăr şi ştiinţă prin perfecţionarea judecăţii; un examen riguros a tot ce ştim (gnothi theavton) şi o aperceperе precautǎ, scrutând problema pe toate feţele, punând totul la îndoială. Prin aceasta însă el se apropia de sofişti, dar punea gîndirea în faţa realităţii, zmulgând vălul de iluzie ce o acoperea. Cu această analiză criticistă, cu abţinerea de la plăcerile simţurilor şi cu o viaţă sobră, Socrates apare ca marele reformator şi educator (moaşe de suflete) al Elenilor. Necesar se revoluţiona şi morala, iar concepţia teologică-theogonică se dărâma de la sine. Cam aceasta era cultura nouă, pe care o îmbrăţişa tot tineretul, în contra căreia se ridica — cu amărăciunea celui ce ştia că o să cadă — Aristophanes, cel cu zâmbet sarcastic de tragic. El prin gândire şi ideal făcea parte din pleiada marilor tragici Aeschyles, Sophocles. De aceea atacă şi pe ultimul mare tragic Euripides, ce înclina spre dramă.

„Norii" e parodierea spiritului nou; Socrates e denunţat tuturor Elenilor spectatori (27.000) ca răsturnător de lucruri, „făcător de idei", cu „atelier de gândiri". Caricaturizarea e groteascǎ din pricina liberalismului şi licenţei din această epocă, cât şi gustului public; poporul era absolut suveran şi direct consacrator şi distribuitor al premiilor (Judecătorii cei zece traşi la sorţi dau într'o zi gloria supremă unui grec în faţa lumii — căci doar ceilalţi erau barbari).

Citind „Norii", întâlnim şi acea parabază, intermezzo în care autorul îşi expunea teza sa, însoţită adesea de laude şi recomandarea piesei şi cererea premiului. Indrăznelile satirei la adresa personagiilor politice, financiare, literare (arătaţi cu degetul de actor printre spectatori) pe noi ne surprind în comedie, deşi ele erau deliciul publicului.

Dar comedia întruneşte şi calităţi artistice apropiate de ale tragediei şi dramei: structura versului ca formă, profunzimi de gândire şi în general partea corului ating altitudinea maestăţii.

De ce este intitulată comedia: „Norii" (Nephelai)? Fiindcă norii, negurile, hrănesc pe cei mai mulţi sofişti, pe proorocii mincinoşi, pe artişti, „pe toţi Târâe-brâu ce poartă coamele pletoase, pe liricii ce strică limba şi depravează vechiul cânt, pe neamul de Pierde-vară", pe ideologii revoluţionari, reprezentaţi de Socrates.

Citind această piesă — nu tocmai fericită în versuri româneşti sunătoare „din coadă" — ne dăm seama de rolul comediei antice: operă de polemică literară, artistică, critică socială, politică, satiră de moravuri şi caractere, plină de atacuri personale şi observaţiuni răutăcioase sau inveninate — dar impresionantă cu pătrunderi.

V. G.

CITIŢI
SPORTUL
CEA MAI MARE PUBLICAŢIE CARE REDA AMANUNŢIT ÎNTREAGA VIAŢA SPORTIVA DIN ŢARA ŞI STRAINATATE
DE VÂNZARE LA TOŢI CHIOŞCARII ŞI DEPOZITARII DE ZIARE

ÎNSEMNĂRI

Pentru Ilarie Chendi

Se împlinesc anul acesta unsprezece ani dela moartea lui Ilarie Chendi, gazetarul eminent, omul de o cultură deosebită, criticul temut şi îndemânatic, care cu o impetuoasă vigilenţă a ştiut să dărâme după soclul lor, o mul-

Ilarie Chendi

ţime de glorii efemere, ce cutezau să se înalţe împinse, de mediocrităţile care o înconjurau.

Pentru a-l cunoaşte bine pe Chendi nu e de ajuns să citim cele trei volume de critică impresionistă,—culegere de articole, care pe vremuri au provocat polemici şi mult sânge rău—ci mai trebue răsfoite o mulţime de publicaţiuni la care colabora cu semnătură sau cu pseudonime cunoscute şi mai ales coloanele acelei bătăioase „Vieţi literare" de unde multe somităţi şi-au îngropat iluziile şi ifosele lor literare.

Cusurul lui Chendi a fost că era prea personal. Foarte agresiv cu adversarii, nu era însă nici prea indulgent cu prietenii, când aceştia eşeau din cadrul sistemului său de critică, dar inamicul primea lovituri de măciucă în vreme ce amicii erau uşor mângâiaţi cu ironia, ceeace pentru ei era acelaş lucru.

Chendi a dus o luptă aprigă împotriva „Vieţii Româneşti" şi s'a războit lungă vreme cu d. Mihail Dragomirescu, pontiful „Convorbirlor Critice". Gluma sărată şi ironia muşcătoare erau armele de predilecţie ale criticului, care şi-a terminat zilele în spitalul Pantelimon doborât de o paralizie generală. In timpul unei crize, provocată de ştirea morţii lui Iosif, el s'a asvârlit de pe fereastră.

Pentru pomenirea lui Chendi, ministrul artelor a hotărât să se aşeze o placă de marmoră în comuna Dârlos, unde s'a născut impetuosul critic. O serbare va avea loc în ziua aceia şi vor lua parte la ea colegii dela Academie unde defunctul a lucrat multă vreme ca bibliotecar; societatea scriitorilor români în al cărei prim comitet figura; asociaţiile de presă şi membrii soc. „Petru Maior".

Poemele lui Oscar Wilde traduse în chinezeşte

Este cunoscută tragedia vieţii lui Oscar Wilde. Marele hédon, învinuit cu o crimă... pasională, a trebuit să sufere regimul închisoarei din Reading.

Puşcăriaşul C. 3. 3. de-atunci a devenit celebru: „hârtia de moară este tot atât de cunoscută în istoria literaturei, ca mormântul de saltea al lui Heine. Oscar Wilde este ori pe buzele tuturor: *Portretul lui Dorain Gray, Salomea, Balada din Reading* şi admirabilele „Poeme în proză" sunt ori citite de toţi aceia, cari iubesc arta adevărată.

Teatrul St. James, care a boicotat pe Wilde, scoţând de pe afiş marele succes teatral: *Evantaiul d-nei Windermere* şi *Bunburry,* anunţă iar pe Oscar Wilde redivivus, „the King of the life' 'cum i se spunea la Paris, când împreună cu André Gide şi Ernest la Jeunesse a năruit turnul de fildeş al pornasiasmului şi a croit un nou crez literar: hedonismul.

Geniul lui Oscar Wilde a cucerit din ultimul deceniu, aproape toate ţările. Versurile, piesele de teatru, Carnetul *De Profundis,* studiile culturale şi sociale, au ajuns nenumărate ediţii şi au fost traduse în aproape toate limbile. Anii trecuţi a apărut la Londra o retipărire a Salomei (cu ilustraţiile congenialului Aubrey Beardsley) şi această ediţie a fost cumpărată de miliardarul Vanderbilt cu aproape 5 milioane de lei.

„The Peking Times" anunţă, că leader-ul poesiei moderne din China: Tung-Fa, care a tradus în chinezeşte operele lui Verlaine, Baudelaire, Bauthier, Edgar Allan, Poe etc. a tipărit anul trecut traducerea în chinezeşte a tuturor versurilor lui Oscar Wilde.

Traducerea este strălucită şi opera lui Tung-Fa a avut extraordinar succes, ziarele cele mai de seamă din China s'au ocupat de viaţa marelui poet englez, condamnat de justiţia şi societatea engleză ca să sufere închisoare, pentru o vină neîntemeiată a unui marchiz. Tung-Fa, va organiza şi un spectacol teatral din *Salomea,* pe care asemenea o traduce în chinezeşte...

După cum se vede adesea zidurile chinezeşti nu sunt atât de înalte şi ideile pot pătrunde adesea mai uşor peste „zidurile învechite ale Chinei" — ca prin văile şi dumbrăvile sunătoare ale insulelor Wight.

Alexandru Cuprin

Vestitul roman al lui Cuprin „Iama", tradus în franţuzeşte cu titlul „La fosse aux filles" a apărut în româneşte. Cititorii vor urmări cu interes paginele în care e descrisă viaţa prostituatelor dintr'un orăşel rusesc.

Alexandru Ivanovici Cuprin s'a născut în 1870 într'un sat din Penza, unde tată-său era funcţionar la primărie. Maica lui, născută principesă Calunciacov, era de neam tătar şi dintr'o familie sărăcită în vremea domniei lui Petru cel Mare. Bătrânul Cuprin a murit când fiul său avea trei ani. Copilăria şi-a petrecut-o la Moscova ş'apoi a intrat în şcoala militară.

In 1890 e sublocotenent în garnizoana dela Proscurov (sudul Rusiei) unde scrie nuvela „Duelul". După patru ani ese din armată, regretând că „mirajul gloriei" îi întunecă spiritul de disciplină. Il turbura, însă, demonul literaturii şi înainte de a da forma definitivă operilor care aşteptau lumina tiparului începu să călătorească prin imensul imperiu ca să-şi cunoască ţara şi oamenii. Se asvârli în vârtejul vieţii şi timp de câţiva ani făcu toate meseriile demne de un om cinstit. In special întârzlă mai mult în gazetărie, pe care o socoate ca o admirabilă şcoală literară, cu condiţiunea ca partea tehnică a meseriei să nu sece imaginaţia scriitorului.

In 1912 scrie romanul „Iama" după ce cu trei ani înainte (1909) scrisese o poemă biblică „Sulamita" pe care, poetul Balmont, o numeşte poemă de purpură şi aur.

In viaţa lui de vagabond intelectual a strâns un imens material menit să-l slujească mai târziu. A cunoscut oameni şi oraşe, diverse tipuri sub nenumărate aspecte. Preoţii de ţară şi funcţionari apar în „Existenţe Liniştite"; pădurari, cărăuşi, actori, palaţe de circ în „Circul" şi „Clownul"; cântăreţi şi muzicanţi în „Gambrinus"; ţigani, spioni, cerşetori, contrabandişti în „Laşul", „Hoţii de cai" şi „Discipolul"; ofiţeri şi aristocraţi în „Brăţara", etc.

Ultimele opere ale lui Cuprin, care trăeşte acum la Paris, gonit de regimul sovietic, se îndreaptă spre aventura ştiinţifică ca de pildă: „Soarele lichid" sau „Steaua

Alexandru Cuprin

lui Salomon". La Paris trăeşte în cercul scriitorilor ruşi: Merejcowski, Bunin, Balmont, etc. La începutul anului 1918 el fusese condamnat la două luni închisoare pentru un articol prin care dojenea pe bolcevici cu privire la oarecari cruzimi. Din acea zi, d-na Cuprin, soţia scriitorului, fu silită în fiecare dimineaţă, să spele scândurile cazarmei Gacina de lângă Petrograd. Cuprin fu scos din închisoare de trupele lui Iudenici, se înrolă în armata albă şi când aceasta fugi, Cuprin părăsi Rusia. Armatele roşii îi dărâmară casa, îi risipiră biblioteca şi în ura lor nebună se mulţumiră să-i împuşte câinele favorit.

Când e întrebat, care i-au fost maeştri, Cuprin răspunde:

— „Unul singur: Tolstoi. E adevărul şi amorul. Ştie să scrie, cum scrie şi pentruce scrie. Dostoiewsky n'a avut asupra mea nici o influenţă. L'am cunoscut bine pe Tolstoi. Mă temeam de el şi mă iubea mult."

Iată câteva cugetări ale marelui romancier exilat.

Trebue să fi orb ca să nu vezi, surd ca să nu auzi, ipocrit ca să nu înţelegi, că viitorul Rusiei stă de-acum încolo în mâinile poporului.

Indivizii pot uita sau pot erta răul, dar o nedreptate făcută unor milioane de oameni şi multiplicată prin zeci de ani, nu va fi nici odată uitată. Memoria popoarelor e tenace: mai târziu sau mai curând ea se manifestă sau sub forma unui penibil, monstruos şi lung proces, sau printr'o teribilă şi repede explozie.

Ţăranul şi cu mine ne înţelegem mai puţin bine, decât se înţeleg între ei locuitorii din Marte şi din Saturn... Totuşi un fel de fuziune, de iertare mutuală, de înălţare sufletească, trebue să se ivească între ţăran şi celelalte clase; altfel Rusia nu va cunoaşte nici stăpânirea de sine, nici echilibru.

Debuturile lui Verlaine

Avea douăzeci şi doi de ani, Verlaine, când a publicat primul volum, compus din poezii scrise câţiva ani înainte. Era pe atunci sub influenţa lui Baudelaire şi a lui Banville, dar nu nesocotea pe Catulle Mendès şi nici, mai ales pe Glatgny, autorul poemelor din „Vignes folles". Colabora de vre-o trei ani la „Revue du Progrès" şi „l'Art" precum şi la „Parnasse contemporain". In paginele lor se iviră „Poemes Saturniens".

Contesa de Noailles

Cu prilejul vizitei regelui nostru la Paris toată intelectualitatea franceză s'a ocupat de arta şi literatura românească.

Românii au început să facă mai bună impresie la Paris, unde până acuma serveau drept eroi suspecţi în romane şi piese de teatru. Cu vremea au început să debarce pe malurile Senei şi altceva decât aventurieri în goana după bogăţie, indivizi lacomi de perversitatea care, zice-se e abundentă în capitala lumii.

Scriitori români, artişti, muzicanţi, au pătruns în cercurile cele mai dificile şi Parisul n'a mai fost nevoit să pună în vedere românilor că sunt *indezirabili.*

Trebue să recunoaştem că drumul l'au netezit două poete de mare talent, romance amândouă: Elena Văcărescu şi Contesa de Noailles. Prin reputaţia lor şi gloria cucerită pe îndelete, amândouă au atras atenţia asupra României adevărate, căci există o Românie adevărată, după cum există şi un Paris, pe care nu-l cunosc amatorii de şantane şi vagabondări nocturne.

Contesa Noailles

Contesa Ana de Noailes descinde din familia Bibescu-Brâcoveau şi s'a născut la Paris în 1876.

Căsătorită cu contele Mathieu de Noailles dintr'o veche familie franceză, dânsa e azi ofiţer al legiunii de onoare, premiată în 1921 cu marile premiu al Academiei şi membră a Academiei belgiene. După ce, dela unsprezece la optsprezece ai a scris numai proză, contesa de Noailes, a publicat primul volum de versuri „le ceuer innombrable" urmat de *L'ombre de jours* (1902) şi apoi romane: *La nouvelle Espérance* (1903), *Le visage emerveille* (1904) *la Domination* (1905) şi încă un volum de poezii în 1907 *Les Eblouissements.*

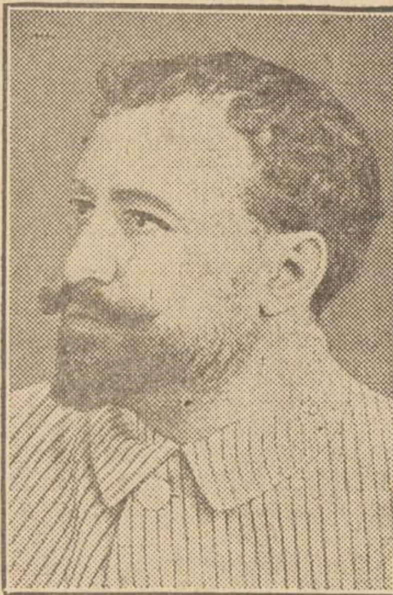
In ajunul războiului au mai apărut: *De la rive d'Europe á la rive d'Asie şi Les vivants et les morts.* După război a apărut romanul *Octave* şi o remarcabilă culegere de poeme *Les Forces éternelles.*

[Căl]ătoria lui Blasco Ibanez

După o lungă călătorie în jurul pământului, făcută pe bordul vaporului „Franconia", romancierul Blasco Ibanez, îşi scrie impresiile, care apar într'un mare cotidian din Argentina.

In unele din oraşele japoneze, unde a făcut un lung popas, scriitorul avu mulţumirea să vadă un film de cinematograf extras din romanul său *Sângele în arenă.*

Cu mult pitoresc în stilul său parfumat, Ibanez descrie peripeţiile lungii sale călătorii şi nu este de dispreţuit momentul când un cutremur de pământ nu impresiona de fel pe oaspeţii unui prânz, urmat de dansul unor gheische.

Blaşco Ibanez

Paginele acestea cu însemnări din călătorii vor apărea şi în volum, aşezat cu cinste alături de cărţile lui Loti şi ale lui Claude Farrère.

Editorul F. Rieder

Presa românească s'a ocupat mult de apariţia în literatura franceză a lui Panait Istrati. Acei, ce judecă cu raţiunea omului cult, nu vor putea nega că pentru noi, românii, apariţia lui Istrati este şi un puternic stimulent al propagandei. Este ştiut, că lansarea lui Panait Istrati a făcut-o însuşi Romain Rolland. Meritul publicărei operelor lui Istrati este însă al editorului parizian F. Rieder (Palace Saint Sulpice) care a tipărit Kyra Kiralina şi va tipări la toamnă şi alte lucrări de Panait Istrati.

Gustul şi priceperea lui Rieder a publicat concomitent cu lucrările lui Panait Istrati şi alte opere. Biblioteca „Prosatorii moderni străini" dirigiuită de d. Léon Balzagette cuprinde următoarele lucrări „moderniste":

Le Passage de scriitoarea italiană *Sibilia Aleramo,* un admirabil poem-romantic al scriitorului *Cyriel Buysse: C'etait ainsi* şi *Le Bourriquet...* cu prefaţa lui Maurice Maeterlink, o antologie a povestitorului yidisch, alcătuită de scriitorul L. Blumenfeld, *La Dause de Civa* de Anande Coomaraswamy cu o prefaţă a lui Romain Rolland, opere de *Theodore Dreiser* (Douze hommes), *Francis Grièrson* (La vallée des ombres), *Thomas Hardy* (Les petites ironies de la vie...) *John M. Synge* (Les iles Aran), *Henry Thoreau* (Dèsobéir...).

Toţi aceştia sunt scriitori moderni englezi, cărora le face pentru întâia oară debuşeu în literatura mondială editorul francez Fr. Rieder. Curajosul editor dă însă şi altor scriitori străini glas: tipăreşte operele lui *Scipio Slataper* (poetul şi romancierul italian, persecutat şi azi de critica italiană, publică legendele marelui scriitor elveţian Gottfried Keller.

Şapte legende, în traducerea lui I. G. Prod' Homme şi cu prefaţa lui F. Baldensperger; editează minunatele viziuni din Caucaz ale lui *Knut Hamsun:* Au Pays de Contes (volum care a obţinut premiul de literatură Nobel în anul 1920). Rieder tipăreşte şi romanul sentimental al romancierului olandez Frederik van Eeden: *Micul Ican...* cu o prefaţă elogioasă a lui Romain Rolland, şi-a luat asupra sa sarcina grea de-a lansa talente asuprite în patria lor şi a le deschide drumul luminos al literaturii universale.

Traducerile pe cari le publică editorul Rieder sunt impecabile ca formă şi sunt făcute de cei mai de seamă traducători francezi: P. Peyronnet, Lamblot, Sophie Harper-Monnier, Pierre Paul Plan, Madeleine Rolland, I. W. Bienstoch, Fernand Hèlie, Léon Bazalgette ş. a.

Seri româneşti la Viena

Tineretul intelectual român, care studiază la înaltele universităţi din Viena, desfăşoară o intensă activitate de propagandă românească.

In fruntea lor stă d-l **Octavian Mosescu,** dela **„România Jună" care,** — prin cunoştinţele făcute cu reprezentanţii culturii vieneze, — luptă pentru a face cunoscută ţara românească.

In urma acestei iniţiative a avut loc la Opera Populară din Viena, o seară românească, la care au dat concursul **Jean Atanasiu, Traian Grozăvescu, Viorica Ursuleac** şi dirigintele **Bobescu** în opera „Paiaţa".

Presa vieneză a avut cuvinte elogioase pentru artiştii români. Desprindem câteva rânduri din „Neue Wiener Tagblat":

„**Jean Atanasiu** a păşit ca Tonio în faţa cortinei. Masca caracteristică şi realistă a arătat originalitatea acestui artist încă tânăr, a cărui voce de bariton cu sunet splendid de orgă, şi-a trăit rolul său dramatic. El a cântat italieneşte, deşi e român şi are o şcoală bună italiană. După zeci de chemări la rampă, a trebuit să repete prologul şi a trebuit în timpul jocului prin nuanţe drastice să pună pe primul plan, pe intrigantul clovn.

Grozăvescu, care cu o seară înainte a cântat în „Bayazzo" la Staatsoper, a recoltat după „Lach Bajazzo" o furtună de aplauze.

Viorica Ursuleac ca artistă şi cântăreaţă, e cea mai bună Neddă de la Opera Populară. Ca dirigent a condus **Jean Bobescu,** un temperament superior şi cu mare viitor — ROMANIA A INVINS IN ACEASTĂ SEARĂ, CUM A DORIT"

O altă seară românească a fost organizată cu ocazia inaugurărei asociaţiei universitare **„Unirea",** cu concursul d-lor **Jean Atanasiu, Victor Eftimiu, A. Arnold,** de la Opera Mare din Viena, soţii prof. **Anton Popovici** şi violonistul **Länder.**

Programul alcătuit de d-nul **Octavian Moşescu,** a făcut cea mai bună impresie străinilor cari au participat la această serbare. Acest frumos început va fi continuat de d-nul Octavian Moşescu, în itmpul iernei viitoare, printr'o serie de seri româneşti, la care vor fi invitaţi cei mai mari scriitori şi artişti români.

Deasemeni va interveni pe lângă ministerul artelor şi direcţiunea generală a teatrelor, ca o trupă românească compusă din cele mai bune elemente, să reprezinte pe una din cele mai renumite scene din Viena, câteva piese din repertoriul românesc.

Avem cuvinte de laudă pentru această iniţiativă, care deschide larg graniţele culturii româneşti.

CITIŢI
Cuvântul Liber
Număru 28
vguroasă revistă politică şi culturală scrisă de cei mai apreciaţi publicişti :: independenţi ::
Exemplarul 5 Lei

Adeverul Literar şi Artistic
Preţul abonamentelor:
In ţară:
Lei 250.— pe timp de un an
„ 125.— „ „ „ 6 luni
„ 65.— „ „ „ 3 „

ANUL V. — No. 192

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 10 August 1924

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897-1920

FONDAT în 1893

DE PE DEAL

E capul ei, și pieptul ei —
O văd acum întreagă
O strig pe nume și-i vorbesc
Dar ea să mă înțeleagă?

De-ași fi știut că n'a venit
Anume pentru mine,
Eu n'aș mai fi vorbit cu ea!
Da știu și-aceasta bine.

Cu pieptul plin și des bătând,
Cu fața îmbujorată,
A răsărit dintr'un tufiș
Și râde-acum mirată.

Că m'a cătat de mult prin văi
Pierdută-așa cu gândul,
Și dacă nu m'ar fi găsit,
Umblat-ar fi de-a rândul.

„Tu ești pe aici? Eu te-am crezut
Cu oile prin vale!
D'aș fi știut, că ești în deal,
Mergeam pe altă cale!“

Intreaga zi din deal în deal
Ca cerbul după apă —
Cu greu te scapi de-un lucru drag,
Și prost e cine-l scapă!

Subțire'n trup și blândă'n graiu,
Și'n port așa isteață,
Pe urma ei în fapt de-amurg
Dau zori de dimineață.

G. Coșbuc

Intre literatură și publicistică

de Emil Isac

In ultimul număr al revistei „Cuvântul Liber“ d. Tudor Teodorescu-Braniște, apreciatul critic literar al unei generații care se inspiră din civilizația apuseană — face câteva reflexii foarte interesante și prețioase asupra vechei probleme — nici astăzi înțeleasă la noi — a „punței de aur‘. Este vorbă de turnul de fildeș. Există și azi numeroși critici români și poate cei mai mulți, cari decretează cu deosebit dispreț aportul publicistic al scriitorului... și aportul literar al gazetarilor. Scriitorul—ori cât de fecund — care coboară la coloanele ziarelor din Olimp este clasat cu ironie, pamfletar, iar gazetarul care aduce o nouă notă literară, prodigioasă, talentată și vioaie, este răftuit ca „reporter“. Scriitorii mari ai Apusului, începând de la Lessing, Heine, Balzac și sfârșind la Anatole France, Hugo von Hoffmanthal, cari au fost și sunt foarte buni publiciști (illo tempore) și a căror publicistică a contribuit mult la progresul civilisatoric al Europei, nu sânt înțeleși în meseria lor profană. Se uită că autorul „Luceafărul“ în Eminescu, era unul dintre cei mai buni publiciști. Publiciști buni au fost și sunt și la noi mulți dintre literați fără să piardă măcar o frunză din laurii nemuririi prin faptul, că inspirația lor s'a revărsat în coloanele presei române și în schimb, gazetăria română, a dovedit că reprezentanții ei pot intra cu toată demnitatea pe părțile literaturei, pășite cu atâta grijă de halebardierii raisonului literar.... Ori, ca să nu amintesc decât o recentă consacrare a reputației publicistice, d. N. Davidescu, care este unul dintre cei mai înzestrați poeți ai României noui, contribue zilnic la înobilarea și electrisarea publicisticei noastre, dându-i acesteia un *specific*, plin de duh și culoare.

* * *

Turnul de fildeș are însă prejudiții la noi.

Literatul român, este și azi închipuit ca o figură de seră, care trăește ermetic închisă în fiole. Literatul român, este considerat și azi ca o personalitate de romanțioasă alcătuire, trăind în „izolarea splendidă“ (a lui Spencer), neadmițându-i-se de a se atinge de problema vulgară a frământărilor sociale. Scriitorul român, este clasat ca un specimen curios de pedantism, predispus la obscurantism. Rolul social îi lipsește. Nedefinindu-i-se importanța culturală, proptit pe propriile slăbiciuni fizice și psihice, este și au un instrument al diferitelor organizații sociale, cari îi impun legile materialismului fără milă și pricepere. Scriitorul român trăește și azi... în afară de sfera literară, din simplul motiv că literatura este încă luxul privilegiaților — și evident, că neavând rolul de conducere în viața politică, socială și culturală a unui stat, influența lui este mai mult platonică. Până ce de fapt, publicistica și literatura sunt surori. Arta incomparabilă a unui Luigi Barzini a ridicat reportajul la rangul valutei de aur a geniului... Presa engleză, franceză, italiană, germană etc. este în legătură cu literatura. Acolo este foarte firesc că foiletonul să fie scris de către scriitori.... iar gazetarul bun (pilda lui Sacha Guitry, Verneuil, Pierre Louys, etc.) să poată aduce o notă nouă în literatură. Nimeni n'ar contesta dreptul unui scriitor strein, să facă literatură — și *turnul de fildeș* este deschis și pentru gazetarul care observă viața mai bine, decât pândindu-i prin ferestile fantasticului turn de fildeș.

Intrebați-vă, ar pierde presa din prestigiu dacă articolele ar fi semnate de scriitorii literați? Dimpotrivă observăm că majoritatea scriitorilor noștri se ascund în anonimatul presei nu numai pentru că presa oferă existență relativ mai sigură decât arta purismului literar, ci pentru că astfel pot ajunge mai aproape de sufletul maselor, pe cari îl pot îndruma, îndrepta și forma! Iar publiciștii români, nu cred, că n'ar putea scrie și artă adevărată, căci și în scrisul gazetăresc poate exista inspirațiunea divină „a marelor literați“. Azi vremea ce trăim ne obligă să ne respectăm reciproc: presa și literatura, căci una fără alta nu poate trăi. Una pentru că creiază opinie publică și cealaltă pentru că formează idei, gust și formă, esențiale necesități de progres național și umanitar.

Mai puțin dispreț pentru „presă“ și mai multă iubire pentru „literatură“. Este strânsul de mână lung și prietenos între muritor și nemuritor.

Casa lui Eminescu

— Cultul Trecutului —

de A. de HERZ

Mai zilele trecute, cineva care probabil e în congediu și n'are nimic de făcut, s'a apucat din chiar senin să strige cât îl ține gura: „Săriți, pentrucă se comite un sacrilegiu. Inchipuiți-vă că la Ipotești, în Botoșani, un om dărâmă casa în care s'a născut Eminescu!“

Dar alarmistul n'a strigat în deșert. Ca un singur om, s'a trezit toată suflarea românească și prin glasul presei (O! presa atât de hulită) intelectualitatea noastră, artiștii, profesorii, scriitorii, au răspuns cum se cuvenea batjocurei ce se făptuise în nordul Moldovei, căutând, după ce încercase și d. Iorga, să oprească definitiva distrugere a unui colț, care cu drept cuvânt poate fi socotit ca leagănul poeziei moderne românești.

Drept să spun că tot ce s'a petrecut mă miră mai puțin de cum mă miră gestul medicului botoșănean, cel cu dărâmarea. E treaba d-lui doctor, dacă n'a simțit că ori cât de „jenantă“ e o ruină pe moșia dumisale, nu e frumos să dărâmi casa unde în chinurile unei mume, răsărise pentru români „luceafărul“.

Rămân uimit însă, cum s'a putut ca lumea să se ocupe de o asemenea bagatelă, astăzi, când preocuparea intelectuală și sufletească a tuturor e să urmărească aventura romanțiosului Terente. Ce-are a face cocioaba umedă și părăsită de la Ipotești, pe lângă palatul de stuf al regelui bălților și cât de puțin impresionante sunt colțurile ogrăzei pe unde și-a înălțat Eminescu, zmeul, pe lângă parfumatele culcușuri din baltă, unde femei răpite își tolănesc farmecul silit al goliciunei lor, sub privirile arzătoare ale banditului lipovean.

Și, uite, că are a face!

Mare minune!

E un progres și încă un progres de care trebue să ținem seamă. Protestul ziarelor — al acestor demne reprezentante ale opiniunei publice — este o grandioasă manifestare, care dă dreptul să nădăjduim la mai bine. Este o superbă primenire a sufletelor înăcrite în valul de căldură, de scumpete și de imoralitate în care trăim. Este manifestarea unei conștiințe românești, de care rău făceau unii, să se îndoiască și mai este o dovadă precisă că există fapte ce nu trec neluate în seamă, precum mai sunt și făptuitori de rele care nu rămân nepedepsiți.

De dincolo de mormânt ne binecuvintează poetul suferinții.

* * *

Dărâmarea casei în care s'a născut Eminescu coencide cu sârguința tinerilor de la „România Jună“ din Viena, care după multă trudă izbutesc să așeze o placă de comemorare pe casa locuită de poet în capitala Austriei. Când fiul meu m'ar fi întrebat, după ce citise „Epigonii“: „unde s'a născut și unde a trăit omul care a scris această frumusețe“ eu în loc să-l duc la Ipotești, ca să-i arăt casa, l-aș fi trimis la Viena să citească placa de pe zidurile unei case din Diannagasse, n'aș fi trebuit să mă mir dacă în prima temă la literatura română, bietul copil ar fi scris: „Eminescu, mare poet german!“

Și cum să nu fie așa, când eu însumi, și ca mine suntem toți, care trăim în dragostea trecutului, nu știm unde e casa locuită de Eminescu cu Slavici, în str. Speranta, și nu există nici un indiciu unde a fost locuința poetului prin mahalaua Caimatei, dărâmată când cu alinierea bulevardului Pake.

Trezirea de azi ar fi fost mult mai folositoare acum câteva decenii, când s'ar fi păstrat amintirea casei lui Grigore Alexandrescu și când nu s'ar fi știut că a existat un Heliade pentru că există la Moși o grădină cu acest nume.

Ne place să întrebuințăm în scris și în discursuri de întruniri publice cuvintele: patrie și iubire de neam, așa cum întrebuințăm în toate ocaziile cuvântul: democrație. Câți cunosc adevăratul înțeles al acestor cuvinte și câți știu că prima condiție a iubirei de neam este cultul trecutului, care la noi lipsește cu desăvârșire! Nu există francez care să nu fi văzut mormântul lui Napoleon, și mă întreb câți români, măcar în treacăt cu automobilul prin Târgoviște, s'au suit să vadă capul lui Mihai, la Mănăstirea Dealului.

Reflecția aceasta mi-a sugerat-o răspunsul pe care soția medicului cu pricina, de la Ipotești, îl publică în ziarele noastre. D-sa spune că acum treizeci și cinci de ani s'a scos la licitație moșia lui Gh. Eminovici și că după multe strigări a fost cumpărată de părintele dumneaei. Cum nu s'a gândit statul s'o cumpere, el, și pentru ce Academia nu s'a grăbit să și-o însușească? Răspunsul e limpede. Pe vremea aceea, contimporanilor lui Eminescu puțin le păsa de Ipoteștii Moldovei. Dar te întrebi pentru ce astăzi un medic, un intelectual prin urmare, n'a oferit ministerului artelor această casă unde s'ar fi putut orândui un mic muzeu cum e acela al lui Schiller la Mirbach!

* * *

Și pentru că se discută acuma această chestie de o imensă însemnătate culturală și patriotică, „Adevărul Literar“ își face, pentru a nu știu câtea oară datoria să întrebe prin scrisul meu, ce se face cu Mirceștii lui Alecsandri, ce măsuri s'au luat de cei în drept, cu privire la casa în ruină a bardului și mai ales ce se face cu mormântul îndrăgostitului „Steluței“? Episcopul Romanului a atras atenția, chiar în coloanele ziarului guvernamental „Viitorul“, asupra halului de nedescris în care se găsesc lunca și mormântul poetului.

Nu m'aș mira să aflăm într'o bună zi, că locuința lui Alecsandri, unde azi se adăpostesc bufnițele, cucuvaele și liliecii, a fost transformată într'un han și mai târziu un curios să găsească prin împrejurimi osemintele unui bărbat în vârstă și să ne dăm toți cu părerea că pot fi oasele bardului de la Mircești.

Târziu o fi ca să mai scăpăm casa lui Eminescu, dar mai e vreme s'o scăpăm pe a lui Alecsandri. Interesele culturale ale unui neam cer ca marii lui oameni să nu-și aibă cuibul numai în sufletul generațiilor lor ce se perindă în scurgerea veacurilor, dar mai cer ca locuril unde s'au născut, au trăit și au murit acești oameni, să fie păstrate cu evlavia închinată monumentelor istorice, pentru că numai cultul trecutului poate da tăria cu care înfrunți, izbânditor, viitorul.

A. de HERZ

EMA

de ALICE GABRIELESCU

— Ema!! strigă doamna Roiu fluturând scrisorile primite, mâine sosesc musafirii! Mâine! In vara asta n'o să ne plictisim!

Rezemată de balustrada terasei, copila întoarse spre veselia mamei o frunte întunecată. In alte veri nu chemau pe nimeni la moşie, stăteau toată vara singure şi totuş, în lungile luni de şcoală abia isprăvite, copila se gândise la timpul ce-l avea de petrecut numai cu mama ei, ea la o fericire iar nu plictiseală.

Nu răspunsese nimic, cu puţină umilinţă în tăcerea ei şi cu puţină nelinişte. Lume... sgomot... obiceiuri schimbate... Ridică capul puţin şi cuprinse cu privirea grădina înflorită din faţă şi parcul imens care încercuia conacul şi câmpiile ce se desfăşurau la nemărginit, le cuprinse pe toate cu privire adâncă şi tristă ca şi cum le dădea altora pentru câtva timp.

— Cine sunt musafirii, mamă?

— Nu ţi-am spus? E generalul Mavru, un om plin de haz, e Riri Vernescu prietena mea, soţii Luca de curând căsătoriţi, şi mai este încă... de mult vreau să-ţi spun Ema... mai este încă cineva, ascultă...

Vocea mamei îşi pierduse siguranţa. Cine mai era încă? In minutul cât dură ezitarea ei, mintea totdeauna aprinsă a Emei făuri zece posibilităţi. Dar nici una nu i-ar fi părut mai extravagantă, mai absurdă ca adevărul pe care mama găsi însfârşit puterea să-l spue:

— Acel cineva va fi logodnicul meu Ema, soţul meu în curând... Inţelege, fetiţa mea... Sunt cinci ani... Nu puteam să mai trăesc mereu singură.

Singură? O nouă umilinţă aplecă fruntea Emei. Dar ea?

— El e inginer, urmă mama neştiind ce să mai zică, tulburată puţin de tăcerea copilei. Il cheamă Victor Soreanu.

— Da, mamă.

— El nu ştie... asculţi Ema? el ştie că am o fată, dar nu i-am spus cât de mare e...

Tânăra fată ridică capul cu mândrie. Implinise şaptesprezece ani de două luni. Avea să vadă domnul acela... Mama zise din nou şi vorba îi era mai grea, silită:

— El e tânăr, Ema, poate prea tânăr şi aş fi vrut... pentru el... sau pentru mine... ca tu să fi fost mai mică, eu ştiu? doisprezece ani, paisprezece ani...

— Vai, mamă!

Dar un moment în urmă, revolta i se risipi. Niciodată vorbind cu dânsa nu avusese mama ei tonul acela rugător şi supus. Cam târziu, copila întinse însfârşit braţele şi, acoperind cu sărutări capul adorat, simţi nelămurit că rolurile erau schimbate, că aceea care avea să aibă deacum nevoe de sprijin şi mângâere nu era ea ci mama ei pentru care chiar din clipa aceea se pregătea fără putinţă de înlăturare un şir lung de suferinţi.

Găsi, în dorinţa ei de a lupta contra lor, un gând care sili zâmbetul mamei:

— N'aş putea să scobor păpuşile din pod, mamă? La doisprezece ani mă jucam încă cu ele!

* * *

De pe terasa în întuneric, prin uşile larg deschise, salonul iluminat apărea cu podoabele lui scumpe, exotice, ca într'un decor de teatru. Lângă piano, Ema, dreaptă în rochia ei albă, străvezie, cu capul puţin aplecat pe umăr, cânta.

Vocea îi era subţire, încă neformată, dar avea în seara aceea accente neobişnuite, undoeri sfâşietoare. Musafirii, pe terasă, amuţiseră ascultând. Până şi Lucia Roiu care o acompania la pian, ridica uneori capul spre fiica ei cu o mirare îngrijorată.

Privite de profil, amândouă semănau izbitor. Acelaş oval perfect, aceeaş tăetură ca migdala a ochiului, acelaş nas mic, subţire şi bărbie rotund modelată; numai, la mamă, contururi mai pline, mai hotărâte, la fiică linii mai subţiri, abia schiţate, ca la un portret neisprăvit încă.

Pe când schimbau partiturile, generalul Mavru, în umbra terasei, se plecă la urechea vecinei sale:

— Spune-mi, îi zise el, ce vârstă poate să aibă exact doamna Roiu? Dumneata trebue să ştii şi ca prietenă bună trebue s'o trădezi.

— Cât îi dai? întrebă în şoaptă doamna Vernescu.

— Ii dădeam până acum numai douăzeci şi cinci. Dar nu-i văzusem fata. Şi bine face că n'o prea arată. Fata asta o îmbătrâneşte cu zece ani.

— Adună acum şi te apropii.

— Cum? N'am ajuns?

— Gurile rele mai adaogă.

— Imposibil! Dar cât? Cât? Nu-ţi închipui cum mă interesează!

Intr'adevăr, generalul, îndrăgostit de Lucia, şovăise doi ani să-i ceară mâna, oprit mereu de diferenţa de vârstă. Acum când era prea târziu începea să aibe regrete, mustrări. Dar era oare prea târziu?

— Eu nu mai înţeleg nimic, se plecă el şi mai mult la urechea vecinei. Venisem aici pregătiţi să asistăm la o logodnă, poate şi la nuntă şi de trei săptămâni se vorbeşte parcă tot mai puţin...

Arătă cu un gest spre celalt colţ al terasei:

— Priveşte! Are frumosul nostru Soreanu mutra „fericitului logodnic?"

Izolat de ceilalţi, posomorât şi cufundat în gânduri, tânărul n'o avea într'adevăr de loc. Dar doamna Vernescu se feri să convie.

— Ascultă mai bine, generale! zise ea bătându-l uşor peste mână.

In salon cântarea reîncepuse. Din nou o romanţă de dragoste veche şi tristă. Ca totdeauna, Ema începuse să cânte pe un ton detaşat, nepăsător, apoi târâte ca într'un extaz de accentele melodiei, se înflăcărase, transfigurată la faţă şi ascultătorii uimiţi, palizi, nu mai ştiau dacă o copilă cântă sau o femee peste care se abătuseră toate frământările şi toate suferinţele.

Inainte de a se fi terminat cântecul, Lucia Roiu se sculă nervos şi închise pianul.

— Destul, Ema!

Ii făcea rău agitaţia copilei. De pe terasă, musafirii înaintau felicitându-le. Din colţul lui, veni şi Victor Soreanu cu mâinile întinse. Dar când ajunse, găsi numai pe Lucia Roiu ca să-i strângă mâna. Ema se eschivase.

Din primele zile, copila îl evita astfel. Ii vorbea scurt, şi numai de nevoe, dar în ascuns îi pândea mişcările, îl observa ca pe un duşman căruia cauţi să-i parezi la vreme loviturile. Jenat la început, atins şi nedumerit apoi de atâta vrăjmăşie, se plânsese într'o zi Luciei. Mama însă nu observase nimic.

— Aşa-i ea, cam sălbatică cu toată lumea. Las-o în pace.

Totuş pe Ema o mustră uşor:

— Fii mai drăguţă cu el. Ce înseamnează asta? Ai să-i devii nesuferită.

Copila însă nu-şi schimba felul. Şi Victor, din zi în zi mai intrigat, mai neliniştit de purtarea Emei, îşi dădea toate silinţele s'o schimbe, punea o ambiţie aproape exagerată ca s'o îmblânzească şi să-i înmoaie duşmănia. Dar, în trei săptămâni, nu înaintase cu nici un pas.

* * *

Pentru ziua aceea de Duminecă, musafirii organizaseră o escursie până într'o pădure apropiată unde avea să li se servească şi dejunul.

Sculată mai devreme ca de obicei, Lucia Roiu îşi isprăvea în faţa oglinzilor toaleta. Se gătise cu mai multă grijă, îşi aranjase capul mai cu deamănuntul ca de obicei. Lumina crudă a câmpiilor exagerează scăderile vârstei şi ea se simţea mult mai în voe în răsfrângerile luminilor de lampă sau în penumbra ocrotitoare a saloanelor.

Perdu mult timp ascunzând în buclele de păr câteva fire care tăiau drumuri albe. Puse apoi o rochie albă, uşoară, lucrată toată în volănaşe şi dantele. Pe cap numai un voal înodat la spate. Gata, se privi din nou lung în oglindă cu zâmbetul de mulţumire din zilele când se găsea mai frumoasă.

Dar, gătindu-se, obosise. O slăbiciune îi muia umerii. Era încă de vreme. In curte, vizitiul abia înhăma caii la brecul acoperit cu pânză şi gătit din ajun cu crengi de brad.

Lucia trecu în salonaşul de alături şi se lăsă uşor pe divanul mic încărcat de perne. Moleşala o cuprinse şi mai tare şi, aproape fără să-şi dea seama, închise ochii şi aţipi... Nu auzi, ceva mai târziu, strigătele din curte nici clopoţeii brecului gata de plecare.

Nerăbdătoare Ema urcă din nou scările ca s'o aducă. In dormitor însă nu găsi pe nimeni. Din salonaş nu primi nici un răspuns la chemarea ei. Vru să iasă, când în uşă, se izbi de Victor Soreanu. Urcase şi el scările în fugă.

— Nu-i aici mama dumitale?

Alături, abia atunci, la glasul lui Victor, Lucia Roiu se trezi. Dar, ameţită încă de somnul prea iute întrerupt, nu putu răspunde. Nici nu se putu mişca. Trebuia să rămâe încă astfel, mută şi ţeapănă, ascultând numai, ca să lase să se împlinească soarta ei.

— Nu-i aici, răspunsese Ema.

Apoi, cum el stătea încă în dreptul uşii pe care o împinsese, copila se încruntă:

— Lasă-mă să trec!

Dar Victor n'o lăsă. Ii porunci aproape:

— Un moment numai... Două vorbe... Fiindcă suntem singuri... Ema! De ce fugi tu de mine?

Copila tăcu. Simţind apoi că sângele îi dă năvală în obraji, dădu să se strecoare şi să apuce clanţa. Dar tânărul îi prinse mâinile şi i le ţinu într'ale sale. Atingerea aceasta parcă-i mai potoli pe amândoi.

— De ce vrei mereu să fugi, Ema? De atâta timp eu caut să-ţi vorbesc, vreau să-ţi spun...

— Ce vrei să-mi spui?

— Vreau... Da!! Voiam să-ţi spun cât de frumos ai cântat şi eri şi alte dăţi, şi cum mă farmecă glasul tău, cum mă zgudue... E de neînchipuit. Iţi dai tu seama cu câtă patimă cânţi? Ema, răspunde-mi! pentru cine cânţi tu astfel?

Copila tăcu, ferindu-şi ochii în lături şi încercă să-şi tragă mâinile. Dar Victor, supărat acum, nu-i dădu răgaz:

— A nu te las să pleci! Trebue să se sfârşească odată! Ema! Uită-te la mine! porunci el.

Tânăra fată ascultă, ridicând greu pleoapele şi ochii ei, cu o teamă şi cu o rugăminte în privirea lor tulbure, rămaseră prinşi într'acei ai lui Victor care izbucni ca într'un triumf

— Ema! Tu mă iubeşti!... De ce pleci iar ochii? Şi iar încerci să te ascunzi... Fetiţa mea! De ce te împotriveşti? Nu faci doar nimic rău! Da! mama ta... Dar eu n'am nici o îndatorire faţă de dânsa de vreme ce n'o mai iubesc... de vreme ce m'am înşelat... Poate că în ea eu te iubeam tot pe tine Ema, care trebuia să vii, care ai venit, însă puţin mai târziu...

Acum Victor o simţea pe Ema învinsă, cu un rest de teamă încă, dar moale, cu totul în puterea lui. Uitaseră amândoi de escursie şi de musafirii din brecul gata de plecare şi, în sărutul ce-i uni ca într'o beţie, nu auziră nici gemătul care, în odaia de alături, prăbuşea un suflet prea încântat de iluzii....

Când, peste câteva momente, cei doi tineri o găsiră aproape în nesimţire pe pernele divanului, Lucia Roiu găsi totuş puterea să-i liniştească:

— O simplă indispoziţie... Adormisem... Eu nu pot merge dar voi duceţi-vă dragii mei, duceţi-vă!

Ii era în grabă să nu-i mai vadă, să scape odată de privirile lor. Nici seara nici a doua zi nu eşi din odae, pretextând aceeaş indispoziţie. Iar a treia zi când se scobori însfârşit în sufragerie, musafirii adunaţi pentru masă avură toţi o tresărire de milă. In două zile, faţa tinerei femei se subţiase de suferinţă, ochii sub pleoapele roşii de plâns îşi pierduseră strălucirea, iar prin buclele negre de păr alergau firele albe pe care ea nu-şi mai dăduse osteneala să le ascundă.

Singur generalul Mavru o privea cu duioşie, aproape fericit de schimbarea ei. O simţea acum mai aproape de el, de cei cincizeci de ani ai lui. Şi nu se înşela. Visul lui se înfăptui chiar în iarna aceea, la câteva luni după căsătoria Emei cu Victor Soreanu.

ALICE GABRIELESCU

Nevroze de internat

Doi străini

Prietene de lângă patul meu
Tăcerea lasă-mi-o ca pe-o povaţă;
Aprinde becul, e'ntunerec greu,
Odaia vrea să capete viaţă!

Azi Gabriela a uitat să vie
Cu râset bun şi cu bomboane multe
Şi mi-ai destăinuit tristeţea mie
Căci n'a fost altul care să te-asculte

Ai plâns tăcut, sub pătură, pe-ascuns,
Şi nu te-am ascultat cu gândul rău
Şi mi-am simţit tot sufletul pătruns
De lacrămile sufletului tău.

Dar prietene, în mine se frământă
O altă viaţă, altă omenire;
Departe sunt de glasul tău ce cântă
Aşa duios şi visuri şi iubire.

Departe sunt de lumile acele
Cum sunt departe sufletele noastre,
Căci lumea ta e lumea cea din stele
Cu nesfârşitu 'ntinderii albastre.

Iar lumea mea O! lumea mea de gânduri,
Intinderi de Sahare şi Savane
Am întâlnit-o în atâtea rânduri
In sufletele cele mai profane.

Prietene de lângă patul meu
Tăcerea lasă-mi-o ca pe-o povaţă;
S'a strâns atâta întunerec greu
Că nici odaia nu mai vrea viaţă.

Savin Constant.

* * *

Tovarăşei mele

— SONET —

O cere-mi tot mai mult — şi ori ce-mi ceri
din multele splendori ale vieţii,
'ţi le-oi jertfi în vraja dimineţii
şi vom uita eternele dureri...

Şi-apoi, vor plânge tainic cântareţii,
romanţa amăgiţilor de ieri,
ne-or copleşi adâncile tăceri
şi-om înţelege rostul tinereţii.

Şi'n vre-o toamnă, 'mbătrâniţi de vreme
învinşi de ritmul stinselor poeme,
în sufletele noastre obosite,

ţipa-vor totuş doruri răzvrătite...
In luptă însă cine-o să mai cheme,
eroii tragediilor sfârşite?...

LIVIU OPRIŞ

* * *

Frânturi de gând

Cereţi unui copil de trei-patru ani să stea cuminte ca să-i vedeţi „gura lui cea frumoasă" sau „ochii lui cei minunaţi". Nu va fi chip să mai vedeţi nimic, căci copilul ştiindu-se privit şi admirat, îşi va deforma gura sau îşi va căsca ochii, în dorinţa de a-şi arăta *mai expresive* frumuseţile.

Unii actori care îşi forţează pe scenă jocul de figură sau de atitudine, de teama de a nu fi îndeajuns de observaţi şi înţeleşi în intenţiunile ce pun pentru interpretarea sentimentelor, îmi aduc aminte întotdeauna de aceşti copii cari îşi schimonosesc expresia firească, atunci când se ştiu admiraţi.

* * *

Actorul care exagerează astfel, face impresiunea că se îndoeşte de inteligenţa spectatorului şi de aceea apasă şi stărue asupra intenţiunilor, că doar l'o pricepe. Pedeapsa publicului este că, el îi preferă pe actorul plat, — numit cu un termen mai blând: corect. Cel puţin acesta nu-l insultă.

* * *

Contactul neîntrerupt şi îndelung cu scena nu este de ajuns pentru a te forma actor bun; ba încă este nevoe să-ţi petreci mai mult timp în sală, ascultând şi observând pe alţii, decât pe scenă, ascultându-te şi observându-te numai pe tine şi mereu pe ţine. Ascultarea şi observarea de tine însuţi îţi dă rutina, care este şlefuirea până la manierism a singurelor şi limitatelor tale mijloace pe când ascultarea şi observarea altora îţi asigură lărgirea şi cernerea acestor mijloace. Cunosc însă actori care, poate din dispreţ, nu-şi petrec nici una din serile lor libere într'o sală de teatru unde joacă confraţii lor de artă; ei socotesc că nu fac mină bună decât la spectacolele cu actori străini: Moissi, Wegener, etc.

* * *

Aţi observat, poate, că sunt actori ce nu joacă în toată cariera lor decât un singur rol, care nu-şi schimbă în fiecare piesă, decât numele, costumul sau, de multe ori, şi epoca; sunt unii care îl joacă admirabil, sunt alţii care îl joacă numai bine; de cei care îl joacă şi pe acela prost, nici nu voim să ştim. Un astfel de actor plictiseşte repede, iar publicul îl părăseşte curând. El mi-aminteşte că, în *comedia dell 'arte,* actorii se specializau în câte un rol, numit de preferinţă: Pierrot, Colombina, Arlechino, Scaramouche, Rodomond, etc., pe care îl jucau invariabil în toate piesele, în care numai acţiunea se schimba. Aceia însă erau mai cinstiţi: nu căutau să-l escamoteze neîncetat sub alte nume sau costume.

1923. A. POP MARTIAN

* * *

Diminutivele în poezie

In cunoscutu-i studiu critic asupra poeziei române, Titu Maiorescu, sufletul mişcării literare, provocate de revista „Convorbiri literare", în timp ce studiază condiţiunile, pe cari trebue să le îndeplinească o operă poetică, în timp ce alcătueşte o antologie, alegând poeziile române reuşite, atinge chestiunea diminutivelor în poezii. In această privinţă socotesc să arăt când diminutivele au raţiunea de a fi într'o poezie.

Definiţiunea cea mai elementară spune că diminutivele micşorează şi îndulcesc forţa cuvântului din care s'au format, ceeace a făcut pe unii poeţi să creadă că împodobesc şi înfrumuseţează cu o îmbelşugare delicată versurile lor, când spun:

Scumpa mea Mariţă,
Zâna mea din cer,
Ia dă-mi o guriţă,
Asta-i tot ce cer.

Ne oprim la această concretă dovadă, căci Mariţă, guriţă... sunt departe de a produce imagini sensibile în fantezia noastră, aşa cum orice creaţiune poetică, bine plăzmuită, ar face. Dar, atunci, se pune întrebarea: „Când sunt fireşti diminutivele într'o poezie?"

Intr'adevăr, în această privinţă, Titu Maiorescu, cu răceala şi precizia unui matematic, spune: „Numai acolo, unde prin micimea obiectului se produce impresiunea cea mai marcantă, numai acolo diminutivul poate avea locul său special". Această afirmaţie, Titu Maiorescu, care a priceput principiul latin „Sapiens nihil afirmat, quod non probet", o verifică, amintind poezia lui Goethe, unde diminutivele au raţiunea de a fi, căci micimea obiectului este tocmai punctul de contrast.

De sub pământ
Un ghiocel
Abia ieşise
Tinerel
Veni o albină
Gustă din el:
Să ştii că natura
Când i-a creat
Pentru olaltă
I-a destinat. (Goethe)

Cu toate acestea, în mijlocul frământărilor din a doua jumătate a secolului XIX, literatura română are un număr considerabil, de poeţi, cari abuzează de diminutive, încât în creaţiunile lor se resimte un puternic şi profund „spirit de efeminare şi de miniatură". Explicaţia acestei alergări nebune, pe câmpiile smălţate de florile delicate ale diminutivelor, este numai uşurinţa găsirii rimei, care îndeamnă — poate şi azi — pe poeţii, ce nu au găsit în conţinutul lor sufletesc, îngust ca intelect şi tehnică de prozodie şi metrică sau versificaţie, redus ca artă, suficiente elemente de poezie ideală şi adevărată, cu care să se ridice din starea banală a vieţei sobre.

Trândăvia sau incompatibilitatea poetului în căutarea şi găsirea rimei, — iată izvorul trist al acestui abuz de diminutive.

Cu toată corupţia, provocată în plăzmuirile poetice, prin întrebuinţarea diminutivelor nefireşti şi nejuste, nu vroiu şi nu trebue să afirm că ele sunt de alungat acolo, unde îndeplinesc cerinţa, formulată de Titu Maiorescu, persuasivul nostru critic, ale cărui lucrări sunt monumente literare şi semne elocvente de progres în domeniul criticei ştiinţifice. Ca exemplu, se poate aminti doina „Oltul", culeasă de Alecsandri, care era convins că cea mai preţioasă comoară a limbii noastre sunt cântările muzelor populare, cuvântarea măsurată şi măeastră, pe care au întrebuinţat-o „barzii necunoscuţi ai poporului român".

Oltule, Olteţule!
Seca-ţi-ar păraele,
Să crească dudaele,
Să trec cu picioarele.
Oltule, râu blestemat,
Ce vii aşa tulburat
Şi te repezi ca un zmeu
De-mi opreşti pe Niţul meu?
Schimbă-ţi, schimbă-ţi apele,
Slăbeşte-ţi vârtejele,
Să-ţi văd petricelele;
Când trec fetişoarele,
Să le speli picioarele.
Iacă Neica, nu e Neica,
Nu e Neica, plânge Leica!
Dacă mi-ar fi fost Neicuţa
L-ar fi cunoscut Leicuţa!
Vântule, du-te de-i spune
Că zăbavele nu-s bune
Că Leicuţa-i duce dorul
Şi i-a 'nţelenit ogorul!
Vino Niţule, băete,
Ce faci puica să te aştepte?
Busuiocul a 'negrit,
Rosmarinu-a 'ngălbenit.
Leica plânge, tot jăleşte
Şi ca ei se vestejeşte!

In toată poezia nici un diminutiv nu e nefiresc sau silit din pricina rimei şi pe lângă aceasta versurile sunt fericit inspirate.

E.

* * *

Plutea un cântec de pescar...

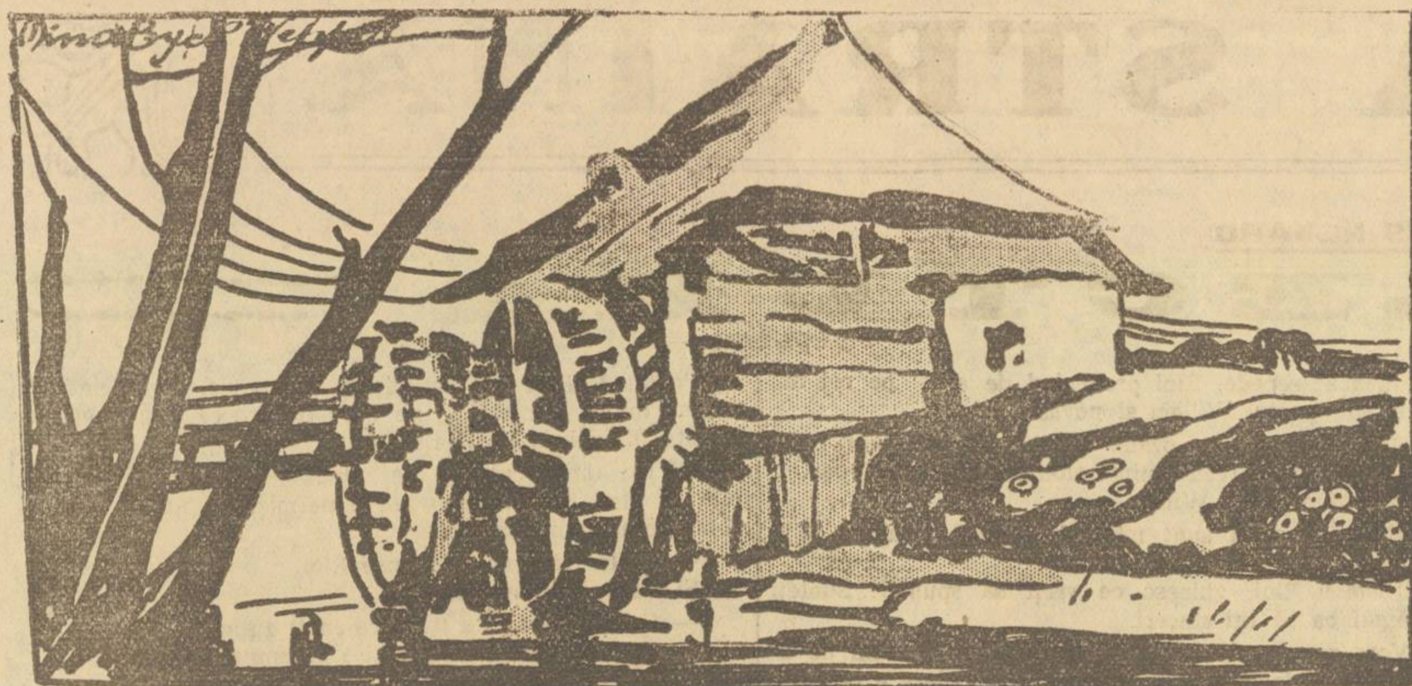
Plutea un cântec de pescar
Pe portul adormit târziu...
Plutea un cântec de pescar
Sub ochiul roş al unui far,
Deschis pe-al apelor pustiu
Ciudat şi viu...

Şi-o lună galbenă de ceară
Pe bolta nopţii de cristal
Se înălţa ca'n ori ce seară,
O lună palidă de ceară
Răsfrântă'n val...

Şi cântecul mureà în zări,
Şi zările chemau în larg,
Şi smuls din braţe de catarg
Un suflu'mprăştià pe mări
Neliniştea din depărtări...

Iar sufletu-mi mureà în larg...

MIRCEA GHEORGHIU

Dupā precestanie

— Schiţă —

de **MIHAIL LUNGEANU**

Aproape optzeci de ani, şi se simte bine moş Durulan. Treburi, e drept, nu mai învârte el, ca alt'dată, că nu-l mai ajută picioarele, nu-l lasă pârdalnicile de bătrâneţe, vorba lui, şi, la urma urmii, n'are nici pentru ce să mai alerge. Copiii şi i-a căpătuit, cu voia Milostivului, a pus ceva 'n fundul tronului, şi, aşa nevoi n'are de-astupat. Hăineturi şi-a strâns şi păstrat destule şi el şi baba, pentru ăle sărace, dar mi-te ca să poarte d'ici până colo, prin casă, pe la poartă şi pân' la biserică; cât despre ale gurii, slavă Domnului, n'are să ducă grije.

Dar nici aşa făr' de rost nu lasă el să treacă vremea, că nu'l mai rabdă inima şi ar fi păcat. Mai bate câte o ţepuşe la garduri, mai drege câte o sculă, mai întinde nisip prin curte, când se băltoceşte apa din ploi, şi, când nu-i dau pace nepoţii, îi face câte un cărucior, vara, ori câte o săniuţă, iarna, după seama şi puterea lor. Stă mai toată ziua sub şopron, pe proţapul căruţei, numai în pieptar, cu cuţitul ori cu ciocanul în mână. Ii cam tremură degetele, când aşează cuele, când cată să le lovească 'n muche, le mai strâmbă câteodată; dar nu se necăjeşte şi nu lasă lucrul, până nu-l vede isprăvit.

— Ce să-i faci, bătrâneţele! vorbeşte el singur, când nu nimereşte, când se taie niţel, or când îi sare câte un cui. Şi, când prinde să se 'nsereze, dă migala gata, îşi desface pieptarul şi intră 'n casă, suflând uşurat, bucuros:

— Ha, o făcui şi p'asta! D'oiu mai trăi,'oiu mai da şi la altele.

Se aşează pe scaunul de lângă pat, se uită 'n ochii mătuşei şi 'ncepe să dondăne, punând la cale câte una-alta d'ale casei, de copii, până ce 'ntr'o seară o rupe cu tot dinadinsul:

— He, babă, is mai bine de 50 de ani, nu-i aşa, Babo, de când ne-am luat şi par'c'a fost eri, nu mai departe! Ţi-aduci aminte de zilele tinereţii, cum munciam, vara la fân, din zori până 'n noapte, munciam noi doi numa', din răsputeri, de cădeam seara ca morţi. Şi ernile lungi şi grele, cum le scurtam, tu cu războiu', eu pe lângă vite.

Au venit copiii, i-am crescut, ne-am ajutat cu ei.

Ne-au îmbulzit ginerii şi nurorile, ne-a înconjurat puzderia de nepoţi.

Averea, ce am avut noi şi ce am agonisit, am împărţit-o. Am luat calea bisericii, de la o vreme, ş'acu s'a sfârşit şi cu asta, pentru mine. N'am putere să mai iau drumu 'n picioare şi simt că tânjesc din pricina asta. S'o fi apropiat poate ceasu' din urmă, 'oiu fi ajuns la scurtatu vieţii! Ştii, băbuţo, cum ne ciondăniam noi, care o fi să moară 'ntâi?... Tu ziceai:

— Eu, omule, că femeia-i ca găina, să pârpăleşte mai rău ş'are viaţă mai scurtă.

Şi eu:

zice moşul, cu glasul muiat de mulţumire.

De, la 'nsurătoare aveam douăzeci şi cinci de ani, şi tu un boboc de fată, să tot fi numărat vreo şaptesprezece primăveri. Ş'apoi bărbatu' are metehne mai multe ca femeea, e mai în furia 'ntâmplărilor rele şi o duce şi mai greu la gogit.

Uite, cum am fost eu voinic, tot sănătos, d'acu simţ că mă duc.

— Ei, că ce-ţi trecu pân gând, aşa ni tam-nisam?...

— Nu ştiu, zău, da' mă ţine aşa o sfârşanie la 'mpovăreli de vreo două zile! Acu mi s'a mai luat, da' 'n locu' sfârşaniei ăştia s'a lăsat par'că o povară grea pe suflet.

— Or fi, de, şi semne d'ale morţii, unchiaşule, c'aşa vine ea, trimite olăcari de departe, te 'mpunge ici, te 'ncearcă dincolo, îţi face gol în inimă, ori ţi-o apasă, ţi-o strânge ca 'n minghină.

— Aşa e, ne pipăe, când şi când, să vază de suntem gata, ne dă de ştire, că ni se 'mplineşte veleatu.

Şi cei doi bătrâni se adâncesc în vorbă, domol, cuminte şi cu 'nţelesuri multe.

El stă plecat pe scăunel la marginea patului, cu coatele pe genunchi, cu tâmplele prinse 'n mâini, ca mai cât colo, adusă de spate, la vatră, lângă ulcica, pusă la fiert.

Brazii-şi leagănă uşor vârfurile 'ntinse, ca nişte aripi de vultur, merii şi prunii se leagănă, izbindu-se între ei, începe să se desluşească gâlgâitul apei peste bolovani, sub podul de piatră, târăe lung şi tare greerii 'n livadă, iar ferestrele au pornit de mult larma 'nserării.

Şi razele soarelui, ce 'ncepe să se lase pe după Pleaşe, pătrund pe ferestruică, în odaia liniştită şi dă rotocoale pe lângă ei, ţinându-li de cald şi de urât. In lumina cernută, joacă pânza subţire de praf, în culori multe.

— Drăguţu de soare, se'ndură, să mai vie pe la noi! zice moşul, cu glasul muitat de mulţumire.

Şi, dând să prinză 'n mână firele subţiri, aurii, ce tremurau lângă el:

— E geana ochiului sfânt al lui Dumnezeu! Ea plânge şi se bucură cu noi! Vezi tu, mătuşică, cât de veselă-i azi?...

— O fi având de ce! oftează ea. S'o fi pogorit, ca să se 'nfrăţească cu pământu', şi o fi găsit vre-un suflet drept, să-l ducă 'n sânu' tatălui ceresc.

— Că mare e puterea lui Dumnezeu, drăguţu'! oftează şi el şi se ridică de pe scaun, să-şi facă cruce, cu faţa'la icoana mică de lemn, din peretele de lângă uşa din faţa ferestrei, luminată 'n galben roşcat.

La rându-i, începe ea să tăinuiască din adâncul inimii:

— Hm! Ba să mai zici? Mult tare n'o să mai haläduim noi pe lume'asta!

— Aşa e, păi cum! Ş'apoi nici nu-i bine, că viaţa prea lungă e povară grea. D'acu 'ncolo să ne cam gătim, că, de, nu ştim ziua şi ceasu', cum spune popa la biserică.

— Că bine zici, moşnege! Te prinde moartea pe negândite!

— Şi-i păcat să lăsăm să-şi bată joc de sufletu' nostru necuratu', nu-i aşa?

— Aşa e, aşa e!

— Uite la asta mă tot gândesc eu de multe ori. Mi-am făcut socoteala aşa: Să plec eu întâi; să-mi porţi tu rânduelile. Ţie ţi-or face fetele şi nurorile. Şi-mi vine mereu în cap să chem pe popa, să mă precestuiască. De spovedit m'am spovedit la toate sărbătorile, da' de 'mpărtăşanie, d'acu şi până la Crăciun, or pân' la lăsatu' secului, e cam mult. Ha, ce zici tu, boreasă?...

— Mult, păi cum! Nişte moşnegi, ca noi, îs tăt cu moartea 'n faţă!

— Să-l chemăm în sar'asta, că ş'aşa-i Duminecă mâine! Uite, vezi, de când nu mă mai duc la sfânta biserică, mi-e tot jale 'n suflet, par'că-i lipseşte ceva. Spune la sfânta carte, că trupu creştinului e lăcaşu' lui Dumnezeu! Şi d'aea e bine să premeniască omu' cuminecătura cât de des şi or de câte ori simte nevoe de 'nviorare!

Tac amândoi, oftează lung, apăsat.

Pe 'ntunericit a sosit popa, bătrân şi el de când hăul par'că.

— Ce mai, moş Duruian?

— Slavă Domnului, părinte, fac umbră pământului'

— Păi, o fi cam destul, ce zici?

— O fi d'o vrea Domnu'. Innaintea puterii lui ce suntem noi în stare să facem?

Şi după ce i-a citit şi l-a grijit:

— Ei, acu s'a sfârşit! A vi'nt sfântu 'n vârfu' linguriţii şi ai deschis Evanghelia drept la ,,Pogorârea de pe cruce". A doua oară nu mă mai chemi, să ştii de la mine. Şi s'a dus.

Moşul a rămas pe gânduri:

„E toamnă. Cad frunzele. E vremea să plec şi eu din lume'asta, foae veştedă, fără vlagă ce sunt! D'acu 'ncep ploile, se pun vifornițele, o veni şi zăpada!

Şi se 'nfioară aci şi 'ncepe să vorbească tare'

„Aşa că nu-i bine, boresică, să mori iarna? Se sapă groapa şi 'ngheţi tun, până să te bage 'n pământ!

„A spus popa, că mă duc d'acuma. O fi ş'aşa, c'altfel nu mi-ar fi rotunjit-o el. A doua oară nu mă mai chemi, să ştii dela mine!

„Popa e omu' lu' Dumnezeu, îi poartă graiu' şi puterea în tot locu'. Ş'apoi, ca popa ăsta mai rar, să ştie rostu' pravilelor şi să i se 'mpliniască spusa. M'oiu pristăvi, de, c'altceva ce-am să mai fac d'acu' 'ncolo?..."

Şi se suie 'n pat, aşa, nemâncat, se aşează bine, se 'ntinde. Dar mătuşa, lăsând o clipă grija oalii:

— Ce, Bucure, te culci odată cu găinile?

— Mă culc, să dorm somnu' de veci, Smeado! D'acu te las în grija ălui de sus! A zis popa, că mă călătoresc!

Şi ea:

— Ş'ai să te duci, ai? Aşa repede?

— Aşa, vezi bine!

Baba se apropie de el:

— Şi cum ai să mori, Bucure? Ia să văz?

— Dă-mi o lumânărică, Smedico, să-ţi arăt!

Şi, după ce i-a pus luminiţă 'n mână:

— Uite aşa! zise scurt, încet, ca dintr'un fund adânc de tot şi a 'nchis ochii, sforăind odată.

Femeea se uită câteva clipe la el, apoi se 'ntoarse să pue masa. In vatră pâlpâia focul. Ghemoşată, cu prepelacul într'o mână şi cu mălai într'alta, bătea pisăliţa. A adus din blidar o strachină, a pus-o pe măsuţă, răsturnând ulcica 'n ea, a ridicat tuciul de pe mămăligă şi s'a îndreptat spre unchiaş:

— Scoală, Bucure! şi nu cobi, că nu-i bine! Hai la mâncare!

Moşul tace. Baba tae c'o aţă felii de mămăligă, aduce două linguri, pune câteva cepe şi solniţa cu sare şi cu ardei verde pe masă şi-l chiamă iarăşi:

— Ei, hai, nu te 'ntrece cu gluma!

Dar el nu răspunde, par'că doarme dus, cum n'a mai fost dormit de mult.

— Ci, hai, că-i tot tăcea şi-i dormi pân'te-i sătura 'n pământ!

Şi-l sgâlţâe uşor de picior. Moşul nu mişcă însă de loc.

— Ei, da' n'fi fi adormit aşa de greu. Ştii, c'asta mai e una?"

Şi-i apucă de dreapta, adusă cruce pe piept, între degetele, căreia sta înţepenită lumânărica. Era rece.

Maghernița veche

Maghernița veche şi mucedă plină-i
De fum, de căldură, de larmă,
Greoaie baroase izbesc cu putere
De parcă podeaua se darmă.

Pe bârne voinice de lemn, prinse 'n cuie,
Mulţimele de menghinele
Strâng şinele strâmte, în lungă'ncleştare,
Cu buzele groase de-oţele.

In scrâşnetul pilelor şuerătoare
Vânjoasele trupuri se-apleacă.
Un cântec duios de mai tremura-o clipă,
In vuetul surd se înneacă.

Se 'nvârt' nebunatece sfredele negre
Şi sfârâie slabele coarbe,
Se umflă şi suflă şi gâfâie foiul,
Ca 'n prada mâniilor oarbe.

Din foc ucenicii mărunţi scot în grabă
Mânuchiuri de fier, înroşite,
Le pun pe ilăe şi, buzna cu tofii,
Le sfarmă 'n scântei risipite.

Uşor, pe 'nfundate, răsună ciocanul
Şi ritmic bat grele baroase,
Când maistru se 'ndoaie, se 'nnalţă se 'ndoaie,
— O vargă din piele şi oase.

Zorit dă, cu mâneca largă, sumească,
Să-şi şteargă fierbintea sudoare,
Dar tusa 'l opreşte şi 'l birue setea
De aer, de-o rază de soare...

1906 LEON FERARU

* * *

Din „O mie şi una de gândiri"

Ce trist e să trăieşti într'o ţară în care trebuie să suspectezi până şi pe cerşetor!

* * *

De ce s'or fi chinuind unii scriitori, ai noştri să facă lucruri complicate, într'o literatură 'n care cele simple încă nu s'au scris?

* * *

Ce-ai aşezat pe acest pământ, şi nu pământul pe care l-ai luat, îţi măreşte ţara.

* * *

Cu multe sforţări poţi ajunge să scrii atât de limpede, sonor şi curgător, încât să pară c'ai scris fără nici o sforţare...

* * *

In independenţă intră doze cam egale de eliberare şi de ingratitudine.

* * *

Idealizându-se troglodítul a desenat, cu silexul, pe stânci, făpturi superioare. Apoi a tins să le realizeze. Omul a fost creat dintr'o necesitate artistică. Tot aşa pe urmă, şi semizeii. Când ne vom realiza?

* * *

Femeile, sânt dispuse să creadă pe celdintâi venit care le va afirma că s'au măritat cu un imbecil.

* * *

Citind tragediile lui Eschil, îmi explic de ce, la grecii vechi, spectatorii, în loc să plătească, erau plătiţi.

* * *

Nu cunosc sforţări mai penibile decât ale celui ce vrea s'arate că nu e prost.

* * *

M'am întrebat, de multeori, cum eşti actor mare, actriţă de temperament, la noi şi-am aflat: când joci supărat şi ieşi trântind uşile.

* * *

Unii suportă mai uşor remuşcările, decât sentimentul recunoştinţei.

* * *

Unii te felicită pentru o lucrare nouă cu aerul oarecum uimit, ca şi când ţi-ar spune:

— Pân'acum te credeam un imbecil...

* * *

Unii reduc literatura la poezia lirică. Mie, dimpotrivă, mi se pare că or faci poezioare, or joci ţintar, — e tot una.

* * *

Unde e apa rece, nu ţi-e sete.

* * *

Neputându-ne ridica până la o credinţă; trăim în superstiţii.

* * *

Sânt mai multe pasări în oraş, decât în pădure: acolo n'au ce mânca.

* * *

Transportând în domeniul practic a zecea parte, numai din sforţările, din strategia cheltuită pentru discreditarea unui confrate, ne-am putea face rost de-un rând de haine.

Idealismul nostru, însă, e incorigibil.

* * *

Un cântec pe care-l auzi de mai multe ori sfârşeşte prin a-ţi plăcea.

* * *

Sânt unii oameni pentru cari suprema ambiţie este să fie consideraţi „un tip primejdios".

VICTOR EFTIMIU.

CITIŢI IN PAGINA V-a
URMAREA LA
IUBIREA IUBIRILOR
— CARNETUL UNEI LOGODNICE —
de I. AGÂRBICEANU

Liniştii de schituri

„Vagabondaj prin amintire"

IARNA

Prietină, Prietină,

E ultimul meu strigăt către tine,
e ultima chemare de-ajutor,
e ultimul „ai milă" lăcrimat de-un cerşetor,
şi irosit în pusta sterpului „în van",
din care nici ecoul nu-mi mai vine...

...Şi ca un beduin,
căzut şi părăsit de toţi drumeţii
şi 'nsetoşat murind pe ruguri de nisip,
aşa şi eu
mă svârcol în Sahara-vieţii
şi ultima din Fetele-Morgane:
„aducerea-aminte"
îmi răcoreşte cea din urmă sete
şi îmi asvârle mâna rugătoare
spre oaza popositei caravane
de regrete....

. . . .

Prietină, Prietină,

E iarnă....
Pe drum, un crivăţ sună trist din goarnă....

....Prin geam călăuzesc cu ochii în pustiu,
pe călătorii fulgilor de-omăt
ce gazdă vor pe-o creangă, — deşi ştiu
că n'or să se mai ducă îndărăt...

....Un crivăţ alb colindă trist din goarnă...

Mă 'ntorc spre tine, Prietină....
E iarnă....

In soba paşnică de tuci, scânceşte focul....

...Ingenunchiez, şi 'n pumnii tăi micuţi
îmi caut să-mi sărut norocul...

Apoi, te rog, şi-ţi cer cu ochii
popas al frunţei mele 'n cuta rochii....

Tu, prietină,
opreşti maşina de cusut....
şi tace acul treieratul cunoscut....

O mână albă,
(voaltă de răsură sau de tei)
mi-ai coborît-o 'ntr'un ungher de suflet,
şi ne de-ajuns apropierea ei
ca să-i sfârşească îngânarea iernei de-afară
şi să-i îmbobocească—un colţ de primăvară...

....Din două cadre vechi şi litografiate,
mirat, vâslesc spre noi ochiade demodate:
ciorchini de struguri şi caise coapte
şi Poradimul dela şaptezeci şi şapte.....

...Chilimul răstignit pe un părete,
şi pernele din pat — nămeţi fără de pete —
şi colivia tristului scatiu,
şi rarul geamăt al dulapului de nuc
şi pedantismului ceasului cu cuc
şi 'ngălbenitele portrete
şi tot ce nu ştiam că mai târziu
vor da-atâtea 'ndemnuri de regrete!...

...Prietină, Prietină,

E iarnă...
Un crivăţ trist, frământă — aceiaş goarnă....

...O, mâinile 'nfrăţite de tăceri,
şi-adâncirile priviri: blajini mineri
cari se coboră ca să sape 'n inimi!....

...Prietină, Prietină,

acum sparg liniştea şi 'ncet te chem:
cu sufletele 'ngenunchiate, mult, pe carte
să ne 'ntrebăm: au ce mai ne desparte,
de 'ndrăgostitii „Vieţii de boem?"

...Prietină...
dar cine ne 'ntrerupe?
un zgomot surd, în uşa greu, apasă...
Deschid...
E „Leul", câinele de curte,
ce ne târeşte iarnă până 'n casă!...

...A adormit maşina de cusut,
şi gura focului în sobă a tăcut...

şi doar în noi încep să-şi facă danii,
doi prietini scumpi: un schimb de spovedanii...
Şi uită-mă, şi uită-mă în drum,

...O primăvară 'n ochi....
Şi-afară iarnă...

Un crivăţ alb, colindă trist din goarnă....

. . . .

...Prietină, Prietină.

E agonia!...
E agonia beduinului ce moare!...
....Dă-mi umbra mâinilor răcoritoare,
dă-mi apa ochilor ca să ţi-o sorb, —
şi ca în faţa amintirei să fiu orb
îmi scoate ochii gândului acum,

Şi uită-mă, şi uită-mă în drum,
Prietină, Prietină!....

RADU GYR

* * *

LITERATURA STRAINA

Corespondența și Memoriile în Literatura franceză

Voltaire

Către prințul Prusiei

Cirey, 15 Februarie 1739

Monseniore,

Am primit cadourile. Eu v'am dat ca un supus, iar Alteța V. ca un rege. Scrisoarea Voastră fără dată și frumoasele versuri:

Vreun spirit rău
De lume-și bate joc mereu etc.

au risipit toți norii, ce acopereau seninul cer de la Cirey 1). De la Paris îmi vin numai necazuri iar de la Remusberg 2) numai mângâieri. In numele lui Apolon, maestrul nostru, binevoiți a-mi spune, Alteță, cum puteți cunoaște așa de bine stări sociale foarte depărtate de a Voastră? Ce microscop posedă moștenitorul unei mari stăpâniri, ca să poată descifra toate încurcăturile vieții de toate zilele? De obiceiu principii nu prea cunosc aceste lucruri, dar Alteța Ta ești și om, nu numai prinț.

Abatele Alari ceru voie odată, regelui nostru să se ducă la țară pentru câteva zile și voia să plece numai de cât. Regele întrebă: „Cum, a și sosit trăsura d-tale cu șase cai în curte?"

El credea că toată lumea avea trăsuri cu șease cai cel puțin. Mă faci să cred în metempsicoză. Monseniore. De sigur că sufletul Vostru a fost odinioară în corpul vreunui om foarte bine, ca Rochefoucauld sau La Bruyère. Ce zugrăvire a bogătașilor plini de fericire stupidă sau a necazurilor și certurilor cari turbură căsniciile cele mai senine în aparență! Dar mai ales ce bogăție de idei și imagini! Cu o pilă mică s'ar aranja minunat acest aur! Alteța V. creiați iar eu numai lustruiesc 3)!, de aceia nici nu îndrăznesc să vă trimet noua mea tragedie, dar îmi iau curajul să Vă ofer o bucată corectată din „Henriada".

Regelui Prusiei

1760, Geneva 21 Aprilie

Sire,

Un călugăr de la Saint-Just zicea lui Carol Quintul: „Măria Ta, nu te-ai săturat de turburarea lumii, mai vrei să turburi și pe un biet călugăr în chilia sa?" Eu sunt călugărul dar M. T. nu ai renunțat încă la mărirea și nimicnicia omenească ca acel împărat.... Cu ce cruzime mă învinovătești că eu critic pe Maupertuis, fiindcă vă spun că s'au găsit, după moartea lui, în dulapul său, operele filozofului dela Saint-Souci! Dacă s'ar fi găsit cu adevărat la el, aceasta ar proba că le-a păstrat cu credință, că nu le-a arătat nimănui, ca să nu se folosească de ele vre-un librar! Aceasta ar fi desvinănovățit pe multe persoane acuzate pe nedrept. Sunt eu obligat să știu că Maupertuis Vi le trimisese mai înainte? Ce interes am eu să-l defăimez? Ce-mi pasă de persoana lui și de amintirea lui?

I-am făcut vr-un rău, când V'am spus că a păstrat acest depozit al Vostru, cu credință până la moarte? Și eu mă gândesc la moarte, căci mi se apropie sfârșitul, dar nu mi-l turburați cu învinuiri nedrepte și cu răutăți, pe care le îndur greu, tocmai fiindcă vin dela Măria V.

Mi-ați făcut destul rău: m'ați stricat pentru totdeauna cu regele Franței; m'ați făcut să-mi pierd funcția și salariul; m'ați insultat pe mine și pe o femeie nevinovată, cu vază, care a fost terfelită prin noroi și aruncată în închisoare. Apoi, cinstindu-mă cu scrisorile Voastre, îmi stricați bucuria mângâierii cu învinuiri amare. Tocmai Măria V., să se poarte așa cu mine, când de trei ani nu fac alt-ceva decât să încerc (deși fără folos!) să vă servesc fără nici un gând decât urmărind imboldul sufletului!

Am început să urăsc omenirea, cu drept cuvânt! Bine că trăiesc departe, în pământul meu singuratec. Voiu binecuvânta ziua, când voiu muri și nu voi mai suferi mai ales din cauza Voastră. Vă voiu ura o fericire care nu e cu putință în situația Măriei V., dar pe care numai filozofia V'o poate da, în frământările vieții, dacă soarta Vă va îngădui să cultivați multă vreme acest fond de înțelepciune pe care îl aveți. Fondul e minunat, dar e turburat de patimile nedeslipite ale unei imaginații neînfrânată, de reaua dispoziție și de oarecari situații spinoase ce Vă amărăște sufletul; în sfârșit mai e turburat de nenorocita bucurie, ce simțiți, când voiți să umiliți pe ceilalți oameni, să le spuneți și să le scriți vorbe urâte. Această plăcere nu e demnă de Măria V., cu atât mai mult, cu cât sunteți așa de sus pe lângă ei, prin talent și poziție socială.

De sigur că gustați aceste adevăruri, totuși iertați-le unui bătrân care mai are puțin de trăit. El Vi le spune, fiind încredințat de nenorocirile și slăbiciunile lui proprii mult mai mari ca ale Voastre, dar mai puțin periculoase din cauza neînsemnătății lui. Să nu-l bănuiți că e lipsit de ele ca să aibă dreptul să se plângă de ale Voastre.

El suferă și de greșelile Voastre și de-ale lui și nu se gândește decât la ziua când va putea îndrepta rătăcirile nenorocite ale unei imaginațiuni înșelătoare, înaintea morții sale, făcând rugăciuni sincere ca, un om superior, cum sunteți, să trăiți fericit și mare întru tot, așa cum trebuie să fiți.

Doamnei Denis,

Postdam, 13 Octombrie 1750

Iată-ne în singurătatea dela Postdam; au trecut serbările cu tot sgomotul lor; sufletul meu respiră ușurat. Mă simt foarte bine pe lângă un rege care nu ține curte, nici sfaturi. E adevărat că Postdamul e locuit numai de custăți și căciuli de grenadiri dar, slavă Domnului, nu le văd. Lucrez liniștit în camera mea și aud tobele. Nu mă duc nici la cina regală: prea sunt mulți principi și generali. Nu mă pot obișnui să stau mereu în fața unui rege în ținuta de gală și să vorbesc în public.

Luăm însă gustarea de noapte împreună, singuri. E scurtă, mai veselă și mai sănătoasă. In trei luni, cred că aș muri de supărare și de stomac, dacă aș fi nevoit să mănânc în fiecare zi cu regele la masă, în tovărășia altora.

Scurt și cuprinzător, dragă copilă, sunt dat regelui Prusiei.

Deci m'am căsătorit. Fi-va o căsnicie fericită? Nu știu. Am trebuit să răspund: *da!* Era natural ca toată cochetăria de ani de zile să sfârșească printr'o căsătorie. Cum îmi bătea inima în fața altarului? Cred că la iarnă voiu veni să-ți povestesc pe larg și poate te voiu lua cu mine. Nu mai mă gândesc la călătoria în Italia. Ți-am sacrificat fără remușcare și pe Papă și orașul subpământean; ar fi trebuit să-ți sacrific și Postdamul. Cine ar fi zis acum șapte sau opt luni, când ne chiverniseam împreună casa dela Paris că mă voiu muta la trei sute de leghii, în casa unui strein?

Și ce fel de stăpân! Mi-a jurat că nu mă voiu căi; te-a înțeles foarte bine scumpă copilă; am făcut un contract pe care l'a semnat împreună cu mine, și pe care ți-l voiu trimite când vei veni să încasezi donația de patru mii de livre?

Mi-e teamă să nu faci ca d-na Rotenburg care a preferat mereu opera din Paris celei din Berlin. O, soartă, cum potrivești tu lucrurile și cum stăpânești pe bieții oameni.

E caraghios că aceeași literați, cari doreau să mă gonească din Paris, acum un an, sunt contra plecării mele actuale și o numesc dezertare. De sigur, sunt foarte supărați că le-a scăpat victima. Am făcut rău că te-am părăsit, sufletul mi-o spune în fiecare zi, mai mult decât crezi, dar am făcut bine că am scăpat de acei domni.

Te sărut cu iubire și îndurerat.

Traducere de G. MARINESCU

1) Reședința lui Voltaire
2) Reședința prințului Frederic
3) E vorba de o lucrare satirică a prințului.

Singurătate

(Paul Verlaine)

Amurgul cerne raze reci pe lac
Și vântul mișcă nuferi solitari, —
Mari nuferi printre trestii ce'și desfac
Lumina albă'n somn de ape mari.

Eu singur rătăcesc cu noaptea 'n mine
Pe drumul plâns de sălcii și ascult
Foșnitul vag, al undelor suspine,
Ascult pierdut povestea mea de mult...

Și-mi pare că prin ceața rară văd
Imagini dragi ce despletite plâng
Ca sălciile 'n ape... lișiți șăd
Pe luciul alb și murmur tainic strâng...

Dar noaptea își desface păru'n valuri
Umbrind și nuferi și adâncuri reci
Și înzadar cutreer eu pe maluri,
Tu n'ai să vii, pe-aici n-ai să mai treci...

Const. Asiminei

* * *

Hélène Vacaresco

Grădinile

In seara verde-a toamnei, în pacea blândă-a firii,
Tu-mi pari, iubită țară, cu fructul pârguit;
Și mândre-acoperișuri sunt par'că trandafirii
Grădinilor în care podoabe-au răsărit...

Se sprijină orașul de câmpul larg, sălbatic,
Pe care la răspântii simți miros de porumb
Și câte un sat se șterge departe, singuratic,
In zarea 'ntunecată de catifea și plumb

Un preot în vestmântu-i de Asia se-arată,
Ca spițele, dungi roșii el are pe polcap
Și cum la fel cu dânsul e și zarea roșcată,
Durerea unui soare îi scântee pe cap

Culegătorii poartă prăjina lor ușoară
Cu căzile spre cramă pe umărul vânjos
Iar strugurii, cu miros de fragi și scorțișoară
Vestesc depe-acum mustul și vinul tămâios.

O, oră purpurie și rodnică! Tu ora
Cea lacomă de sânge, de ce-mi suni în urechi
Când văd în juru-mi dorul de viață-al tuturora,
Ne'nduplecatul strigăt al chinurilor vechi?

Trad. de IOAN CIORĂNESCU

JULES RENARD

LECTURA

S'a mâncat repede, Éloi prevenind de altfel pe cei doi invitați ai săi, poetul Willem și nevasta lui:

— Am înjghebat un prânz simplu, ca să n'am aerul că vreau să contez pe recunoștința stomacului dumneavoastră.

— Așteptăm, zise Willem.

— Mărturisesc că sunt mișcată, adăogă Doamna Willem.

— O! făcu Éloi, ghicesc ce vreți să spuneți! Sunteți prea drăguți ca să fiți sinceri.

— Vom spune adevărul, afirmă Willem. Suntem de aceeaș vârstă; nu încape nici o cruțare. Dacă piesa e proastă, cu atât mai rău!

— Nu exagerați nici în rău, nici în bine, zise Éloi.

— Ascultăm.

Éloi nu se grăbește. Iși dă silința să-și prepare publicul. Ar vrea ca printr'o prefață scurtă și meșteșugită, să-și explice piesa înainte de a o citi. Ia mici precauții banale:

— Știu la ce m'aștept asupra valorii acestui act. Va fi debutul meu. Un act pentru ridicarea cortinei. Natural, asta n'are nici o importanță.

Apoi începe să vorbească despre altceva, și cum poetul Willem răsfoiește o carte, iar Doamna Willem își netezește părul în oglindă, ai crede că au uitat de lectură.

Cât despre prietena lui Éloi, ea nu zice nimic. Turbuburată, ca în preajma unui pericol de neînlăturat, servește cafeaua, iar micile cești rotunde sticlesc și fumegă pe farfurioare.

Brusc, Éloi se decide:

— Așezați-vă. Incep.

Doamna Willem se întreabă, dacă nu cumva i-ar fi mai bine într'un fotoliu decât pe scaun.

— Depărtați-vă puțin, zice Éloi, mă stingheriți.

Poetul Willem își încrucișază picioarele, și rezemat în cot, cu mâna la mustață, pe care o răsucește în continuu, cu fața în umbră, închide ochii.

— Un ultim cuvânt, zice Doamna Willem. Sunt obligată să stau liniștită, sau îmi e permis, în timpul lecturei, să-mi comunic impresiile?

— Prefer tăcerea, răspunse Éloi.

Și adăogă cu moliciune:

— Cel puțin, să nu fie prea mult zgomot.

— Am să tac. Incepeți! zise Doamna Willem.

Prietena lui Éloi nu se mai vede. S'a ascuns după o mobilă, cu mâna pe inimă, de-abia mai putând să respire.

Éloi, privește pe Domnul și Doamna Willem, le surâde leneș, lasă lumina lămpei mai jos, tușește, și cu o voce obosită, necunoscută, ca a unui copil care silabisește sau ca a celor cari țin discursuri funebre, citește manuscrisul.

Citește întâi numele său de autor, adresa, titlul piesei, apoi numele personagiilor și decorul. De pe acum pare grozav de obosit, cât pe-aci să cerșească o vorbă de încurajare.

Citește primele fraze, ca în mijlocul unor vrăjmași vicleni, tărăgănindu-și vocea dealungul rândurilor.

Apoi trage cu urechea împrejur.

A foșnit ceva. Doamna Willem s'a mișcat pe scaun și-a suspinat. O silabă îi scapă de pe buze. Ce înțeles să aibă? Éloi, nu poate spera decât că-i favorabilă. Continuă să citească, dedublat, jumătate în manuscris, jumătate către cei de față. O nouă exclamație se desprinde de pe buzele doamnei Willem. Și, de astă dată, aprobă, zicând:

— Așa! așa!

Deodată, Éloi, întărit, schimbă tonul. Accentuiază replicele, își dădu drumul la voce. Nu vrea să-i placă decât doamnei Willem, nu-i mai este frică, și întors spre ea, citește, de astădată pentru ea, pentru această doamnă înțelegătoare și plină de grație. Și ea, înmulțește dovezile că-i place. Lasă să-i sboare câte un „oh!" câte un „ah!" sau „e delicios, e desăvârșit!"

Fiecare cuvânt citit de Éloi, unul după altul, o impresionează, o face să exclame, o înflăcărează.

Dar celălalt, celălalte, poetul, judecătorul? ce crede? ce părere are?

Éloi se oprește și zice:

— Imi dați voi să respir puțin și să beau o leacă de apă; mi s'a uscat gâtul.

Și, din ochi, îl întreabă pe Willem.

Poetul, răsturnat, cu ochii închiși, își frământă mustața bătând măsura în aer cu piciorul.

Ai crede că doarme.

— Ei bine? zice Éloi.

— Scumpul meu Éloi, vorbi însfârșit Willem cu gravitate, sunt fericit că sunt poet, iar tu prozator. Astfel, aș fi foarte încurcat. Insă tu scrii proză, iar eu versuri. Nu suntem deci rivali, și fără să fiu gelos că am prilejul s'o spun, dă-mi voe să mă slujesc de un cuvânt prea mult întrebuințat, încredințându-te că ascult o capo-d'operă.

Tăcu. Éloi nu protestă, după cum se obicinuește. Puse manuscrisul pe masă, fiindcă-i tremurau degetele. Prietena lui eși din ascunzătoare și se apropie cu pași religioși, sărutându-l pe frunte.

Toți sunt însuflețiți, trăiesc atât de intens, cași când viața tuturor celorlalți de-afară, ar fi fost aspirată aci.

Éloi reia caetul.

Citește până la sfârșit, cu siguranță, cu o voce subpământeană și pasionată. Se uită pe sine însu-și, contopindu-se cu cei din piesă. Spune pe dinafară unele replici, și nu încetează de a surâde cu recunoștință feții luminoase a doamnei Willem. Ea ascultă cu pleoapele, cu gura, cu nările, de oare ce urechile prea îndepărtate nu-i mai slujesc la nimic. Și ea îi pare lui Éloi, frumoasă, mai presus de expresia poetică obicinuită. El sfârșește, triumfal, ca și cum ar fi ajuns sus, pe o culme, de unde vederea se întinde atât departe, încât vrei să te reculegi, cauți cuvintele și nu le mai găsești.

Toți s'au ridicat în picioare.

— Pipăie-mi mâinile, vezi ce asudate-mi sunt, zise doamna Willem. De mai multe ori, eram cât pe-aci să strig. Nu e bine, nici foarte bine. E frumos! Iată totul.

Poetul Willem se plimbă prin camera de lucru. E neliniștit și vorbește fără să privească la nimeni.

— E mai mult decât talent. E aproape... E de o sută de ori mai superioară decât îmi închipuiam. Nu-l știam în stare să scrie un rând. Imi ziceam: „O să fie veselă, spirituală..." Nu bănuiam această calitate de emoție copleșitoare. Și afară de asta, citește admirabil. Un altul ar fi pus mai multă meșteșugire, acțiune, cabotinaj. El citește natural și din tot sufletul. Așteptăm un om!

— Un mare om! spuse doamna Willem

— Să trecem la critică, zise Éloi.

— Nu vreau să critic nimic, răspunse poetul Willem Voi face numai, o rezervă. Și par'că șovăiesc. Găsesc că titlul piesei tale e rău ales. E prea timid, prea meschin. L'aș vrea larg și desfășurat ca un steag. Le-ar închide astfel drumul viitorilor imitatori și le-ar aduce invidia, dorința îndrăzneață de a reîncepe ceeace tu ai realizat definitiv. Dar se prea poate să mă înșel.

— Am să mai mă gândesc, spuse Éloi. Mulțumesc, mulțumesc. Cred că, odată prietenia făcută, am să accept și restul. Am încredere. Cred că n'aveți intenția să mă amăgiți. Nu mă simt de loc ridicol, și vă mulțumesc din adâncul inimei unui om mulțumit, foarte mulțumit.

— Ar trebui să ne mai recitești câteva pasagii, zise doamna Willem.

— Nu, răspunse Éloi; și-ar pierde farmecul.

Nu se mai simte pe pământ. Plutește în aer, spre soare, și e totdeodată puțin melancolic, căci se gândește la viitor la clipele întunecate, după acestea de neuitat, fiindcă o capo-d'operă chiamă, cere o altă capo-d'operă, și că nu se mai sfârșește niciodată.

— Cât sunt de mândră! îi spune prietena lui. Ce trebuie să fac ca să fiu demnă de un așa maestru?

— Trebuie, mai întâiu, prostuță mică și scumpă, să nu mai plângi.

Tradusă de C. CRISTOBALD

* * *

Rabindranath Tagore

Bandi Mataram

(Chemarea patriei)

Păstor de popoare, Stăpân al ursitelor Indiei, în numele tău sfânt, se deșteaptă Pandjabul, Guzaratul, Sindhul, Bengalul, Ceylanul, Statele Mahrathe și provinciile Dravidiene, Vinahe și Himalae, Jamuna, Gangele și valurile înalte ale Oceanului!

Pământurile și apele, cerându-ți binecuvântarea, cântă imnul biruinții tale!

Victorie, O Dătător al tuturor bunurilor!
Victorie, stăpân al ursitelor Indiei.

Chemarea ta se'ntinde din loc în loc.

Brahmanii, Budhiștii și Sikhi, Jainii și Parșii, Creștinii și Musulmanii, toți se strâng ca să primească obșteasca chemare.

Ei, vin din Răsărit ca și din Apus ca să împletească o cunună de dragoste în jurul tronului tău.

Victorie, O Pacificator de popoare!
Victorie, O Stăpân al ursitelor Indiei!

Drumurile istoriei sunt aspre, pe unde merg pelerinii ținând urma roatelor carului tău, sfânt îndrumător!

Din adâncul întunericului și al nopții grija și neliniștea ta s'au aplecat mereu asupra popoarelor asuprite!

Ca o mamă iubitoare, ai veghiat cu ochii neclintiți, ne-ai apărat de spaime și de vise grele!

Victorie, O Vindecător al tuturor suferințelor, Victorie Stăpân al ursitelor Indiei!

Dar întunericul se risipește cu cea dintâi lumină a zilei pe colinele de răsărit. Păsările cântă, adierile aduc fiorii unei noui vieți!

Patria care doarme și deschide ochii la răsfrângerea purpurie a dragostei ea se apleacă și fruntea ei atinge țărâna la picioarele tale!

Mulțumire

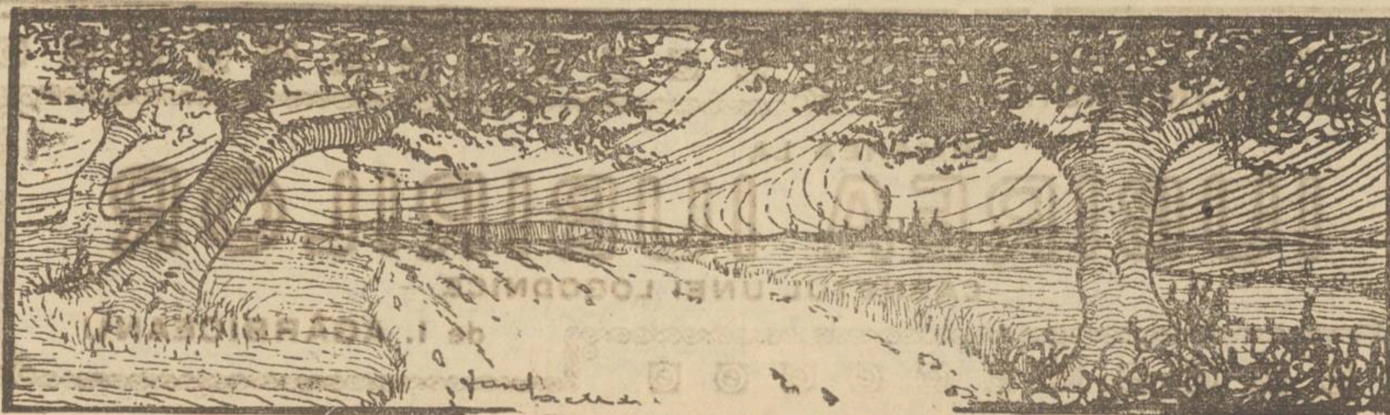
Acei cari pașesc pe calea trufiei și calcă 'n picioare viața smerită; acei cari lasă pe iarba plăpândă urma picioarelor lor pătate de sânge; să se bucure și să te slăvească Stăpâne, căci ziua de astăzi este ziua lor.

Dar eu îți mulțumesc că m'ai așezat printre desmoșteniții cari sufer, cari duc povara împilătorilor, își ascund fața și își înneacă plânsul în întuneric. Căci fiecare bătae a suferinței lor a palpitat în adâncul cel tainic al nopții tale și fiecare ocară a fost păstrată în marea ta tăcere.

Și ziua de mâine este ziua lor.

O, Soare! înalță-te peste inimile cari sângerează, ca ele să'nflorească în zorii dimineții; iar torțele orgiilor trufașe să se prefacă'n cenușe!

trad. **George Uliera**

Iubirea iubirilor

— Carnetul unei logodnice —

5)

de I. AGÂRBICEANU

Soţia pantofarului Ilie. — Drumul în vie. — Duhul pământului. — Bobiţa de strugure. — La părinţii lui Andrei. — Suferinţa fără blestem. — Isvorul ei : Jertfa.

XVI

Te bucuri, Puiule, că mi s'a mai înseninat viaţa. Ai primit pachetelul, ai urimit scrisorile toate. Ai râs cu lacrimi când ţi-a spus Anton câte lucruri voiam să-ţi trimit? Cât eşti de bun şi drag, scumpul meu! Dar eu simţesc şi acum cât ţi-ar prinde de bine să ai câte ceva din lucrurile acele! Şi nu-ţi pregeta: când mai vine cineva dela voi, trimite-l pe la mine.

Că mi s'a mai înseninat viaţa? Dar tu mi-ai ajutat, Puiule, trimiţând la mine pe Anton. Intr'adevăr, binecuvântat a fost ceasul acela în care el venind, dela tine însuţi; şi astfel fiind tu şi lângă mine, şi pe front, s'a făcut legătura aceea a vieţii care-mi lipsea.

Vieaţa mea a fost isolată, ca un sloi de ghiaţă în mijlocul mării. Băteau în el razele soarelui — amintirea ta — dar' nu-l puteau topi, nici încălzi, căci apa de sub el, din jur, era pe punctul de-a îngheţa şi ea.

De-atunci, Andrei, eu gândesc cu voi, simţesc cu voi, iubesc pe toţi ostaşii ţării, numai măreţia voastră nu o pot avea.

Viaţa se lărgeşte 'n jurul meu, legăturile ce mă leagă de lume sunt tot mai multe: pentru voi, pentru tine şi pentru Anton, pentru toţi aceia de cari îmi pare uneori că sunt fraţii noştri, eu simţesc un interes tot mai cald faţă de cei rămaşi acasă: bătrâni, femei, copiii, căci fiecare din ei are pe cineva între voi.

Azi am fost la vie, Puiule, şi am trecut pe lângă locuinţa pantofarului care de atâtea ori, când ne vedea trecând pe amândoi, eşia în uşe să te 'ntrebe veşti din războiul cel mare. Par'că"l văd ş'acum: înalt, osos, cu faţa brunetă palidă, cu ochii arzători, cu şorţul vânăt înainte, cu mânile cănite. „E un maistor minunat" mi-ai spus tu, când, trecând întâia oară pe-acolo, ne-a dat bineţe. „E un om cuminte" mi-ai spus după ce întâia oară te-ai oprit să vorbeşti cu el.

Apropiindu-mă de locuinţa lui, cum eram pătrunsă de amintirea ta, simţindu-te par'că lângă mine, mă aşteptam să răsară 'n prag, ca alte dăţi maistorul Ilie. Şi,fără să-mi dau seama, în faţa locuinţei lui, m'am oprit.

Dar omul cel înalt, smolit la faţă, nu se arătă; eu mă uitai în jur de mine şi nu-mi venia să cred că sunt singură. Maistoriţa se ivi în curte în haina ei mohorîtă; în casă se auzeau copii plângând.

Femeea c'un zîmbet luminos în ochi, ţinând în mână o carte poştală, se apropie de mine.

— Ce bine-mi pare, coniţă, că te-am văzut. Am o scrisoare şi nu-i cine să mi-o citească. Am vrut să-l trimit pe cel mai mare până în oraş, să i-o citească cineva, dar cei mici s'au repezit să meargă toţi. Scrisoarea-i dela bărbat.

— Şi pentru ce nu i-ai lăsat să meargă toţi?

— Nu-s ei gătiţi să ese între oameni, coniţă.

Tu ştii că bojdeuca lor e mai aproape de vii decât de oraş.

Auzind vorbă la portiţă toţi mititei, cinci, eşiră din casă şi se strecurară par'că ruşinaţi în jurul mamei lor. Din când în când se uitau pe furiş, întrebător, la mine.

— Ilie-ţi trimite voie bună şi sănătate; zice să grigeşti să nu te uite primăria când va împărţi ajutoare pentru familiile mobilizaţilor. El e sănătos şi vă doreşte pe d-ta şi pe copii.

Eu trecui repede cu ochii peste scrisoare; erau abea câteva şire.

Văzui că femeea nu-i mulţumită, că mai aşteaptă ceva, şi-mi părea că-i greu să-mi spună.

— Uite, ce te rog, dacă te-ai nimerit să fii aici! suspină ea. „Te rog să mi-o citeşti, aşa cum e scrisă, cu vorbele lui. Par'că m'aş linişti mai tare. Am avut visuri rele coniţă, pentru el, şi sufletul mi-e plin ş'acum de teamă.

Eu i-am citit scrisoarea din cuvânt în cuvânt.

— Da, el scrie! „Zise cu mulţumire femeia." Mulţumită Tatălui din cer că trăeşte! Dar nu spune nimic de războiu: se mântue ori mai ţine? Imi pare că nu-l voiu mai vedea nici odat'acasă! E greu fără el coniţă!

— S'a dus de mult? o întreb privind'o cu milă.

— De Sântă-Maria-mare. A plecat aşa ca o furtună, coniţă. Nu mi-a spus nici cine i-a plătit, nici cine i-a-rămas dator, aşa că eu nu mai pot să-i descurc lucrurile. Şi sunt şi oameni răi care se bucură să mă păgubească. Te-aş ruga, coniţă, dacă eşti bună, să-i scrii mata numai trei şire, să mă înştiinţeze dela cine are să mai capete bani, şi câţi.

— N'are el vr'o însemnare acasă?

— N'are, coniţă; el se bizuia pe capul lui, drept că şi avea un cap în care toate erau însemnate şi rânduite ca'ntr'un călindar. Ş'apoi războiul a şi venit aşa năpraznic!

Ne-am tot temut de el: ba azi, ba mâne; şi totuşi, a pornit când nu se aştepta nimeni.

Maistoriţa mă duse în odae, îmi dădu un foi de hârtie şi un creion. I-am scris lui Ilie tot năcazul muerii.

— Ce să facem! Se vedea că ne-a fost dat nouă, rândului de oameni de-acum, să trăim aşa vremuri grele şi cu primejdie, zise femeia ca pentru sine.

Am terminat repede de scris, Andrei, dar' am rămas multă vreme în bojdenca ce o ţinea cu chirie meşterul Ilie. Mă simţeam nespus de tristă: lipsa, pustiul, sărăcia din casa asta îmi aşezau ca nişte straturi de negură rece pe suflet. Toată casa stă din două camere. Atelierul şi odăiţa în care am scris. De-afară casa ar părea mai mare. Două paturi, o masă, trei scaune, o laviţă lată, — e tot mobilierul din odăiţă. Iar cealaltă, atelierul, e plină cu pustiu, mi-a părut chiar că aici se naşte pustiul ce se împrăştie în lume. Pe lângă pereţi cizme şi ghete rupte, petece; sculele de lucru sunt împrăştiate pe măsuţă; scăunelul cu trei picioare veghează lângă masă. Miros de clei uscat şi de mucegai.

Am mai avut eu impresia pustiului şi'n alte case din care lipseşte azi cineva, dar nicăiri ca aici n'am avut'o atât de vie.

Căci atelierul acesta numai aşa avea un înţăles dacă răsuna în el cântecul ciocanului, fâşeitul aţei groase ce trecea prin pielea găurită, sau romanţele atât de sentimentale cântate de maistor. Toate sculele, ce căpătau viaţă prin atingerea de fiecare clipă a mânii omeneşti, zac ca nişte adevăraţi morţi, iar prin unghere rupturile pe care nu le-a mai ajuns reparaţia, răsuflă prin tureci, prin spărturi pustiu şi dorinţă de moarte. Imi pare că nimic nu e mai trist pe lume decât un atelier, ale cărui scule nu le mai atinge mâna omenească, singura care le da un înţeles, care le dădea viaţă.

Şi de-aici, din atelier, îmi părea că isvoreşte necurmat pustiul, care pătrunde ca o ceaţă sură, odăiţa în care am scris, se aşază ca o funingine fină pe hainele femeii, pe zdrenţele copiilor, pe obrăjorii lor palizi, în ochii, cari clipesc rar, ai femeii, că ieasă 'n curtea goală, că trece ca un răsuflu peste grădini, şi se'mpânzeşte în ceaţa deasă pe dealul viilor.

In singurătatea câmpului căsuţa maistorului Ilie îmi păru focarul pustiului pentru regiunea asta întreagă. Simţeam adânc pustiul şi călcând prin locuri cercetate împreună cu tine.

Ai observat, Puiule, că la un gospodar îi rămâne curtea mai plină cu pustiu când îi mor vitele ce trag carul şi plugul, decât când moare el, pentrucă deşi el nu mai este, tot se mai află un băiat, o slugă, nevasta, care să înjuge boii şi să nu se oprească în loc toată mişcarea din jurul gospodăriei. Dar dacă-i mor vitele de jug, creşte buruiana'n prag şi năpădeşte curtea.

Pentru bojdeuca asta, pentru maistoriţă, pentru cei cinci copii, bărbatul a fost boul de jug. El nu a murit, dar e dus departe. Şi fără el creşte părăsirea şi pustiul.

Am plecat târziu spre vii, abea cutezând să strecor în mânuţele copiilor, când mama lor nu mă putea vedea cu câteva monede de argint. Şi am plecat pe cărăruşe înainte, spre vii, cu inima strânsă.

Eram nemulţumită. Un simţimânt de revoltă se frământa în sufletul meu. Cine-a îndrăznit să strice pân'n temelie viaţa acestei familii, şi existenţa ei s'o aşeze pe scândura neagră a celei mari nesiguranţe?

Femeia aceasta, copiii aceştia nu erau lipsiţi numai de surâsul bun al tatălui, de vorba lui, de dulceaţa şi întăritoarea lui presenţă; ei rămâneau şi fără o bucată de pâne. Şi mergând spre vii, mă gândeam cu ce inimă se va fi despărţit maistorul Ilie de familia lui? Poate de-aceea a „pornit ca o furtună", cum spusese nevasta ca să nu mai aibă vreme să se gândească cât de greu îi este lui să-şi lase singuri copiii şi nevasta.

Mi-era milă şi de el acum. Mi-era milă de toţi fraţii lui, cari au trebuit să plece lăsându-şi, ca şi el, familiile în sărăcie şi lipsă.

Poate dintre astfel de oameni sunt recrutaţi soldaţii pe fruntea cărora am zărit adeseori o dungă neagră, ca un gând încruntat, ca o îngrijorare încremenită. Şi ei purtau totuşi aceeaşi uniformă ca şi fraţii lor, veniţi din îndestulare şi cari au lăsat belşug acasă.

Dar nu ştiu cum, de-atunci, îmi pare că cei ce au dunga aceea pe frunte, când merg apasă mai greu pământul, lăsând urme mai adânci pe faţa lui.

Mi-e drag şi mi-e milă de ei! Câţi vor fi, Andrei, cu voi pe front, cari se vor întreba în fiecare seară: vor fi cinat ceva ai miei? Şi, nu ştiu cum, îmi pare că simţimântul acela de veneraţiune ce-l simţesc faţă de tine, de Anton, faţă de ostaşi, stărue mai mult înaintea celor ce s'au lăsat în urma lor în sate şi oraşe, familiile în lipsă grea.

Pe ei ce i-a 'ndemnat să plece la cea dintâi chemare?

Aceeaşi poruncă, aceeaşi datorie către Ţară?

Desigur, dacă n'ar fi venit mobilizarea, maistorul Ilie ar fi acasă, şi zeci de mii ca dânsul. N'ar fi rămas în urma lor pustiul, suferinţa şi durerea n'ar fi ţîşnit din atâtea fântâni nou săpate.

Pentru ca să-şi uite chinul ce lasă în urmă şi să-şi poată călca pe inimă, ei au trebuit să audă, desigur, geamătul unei dureri mai mare, neasemănat mai mare decât geamătul durerii lor. Cineva mai scump decât copiii şi nevestele lor trebue să fie în primejdie, pentruca să-i asculte chemarea. In inimile lor aspre aceşti săraci ai Ţării au trebuit să simţească superioritatea fiinţei îndurerate care-i chema, căci altfel, Andrei, ar fi în potriva firii să se ducă lăsând atâta jale 'n urmă, ar fi nişte monştri şi nu oameni. Sau au pornit de frica pedepsei?

Şi, cum mă gândeam aşa, trecând încet pe cărarea dintre vii, auzii din nou goarna sunând în gară: pornea un tren militar spre front.

Am ascultat melodia până la stângerea ei desăvârşită. Am simţit din nou chemarea aceea supraomenească, şi-mi părea că deslueşesc în melodia ei de aramă cuvinte de foc: „Lasă-ţi tot şi vino. Grăbeşte-te şi vino! Vino! Vino!

Imi părea că nu cheamă numai pe oameni, ci tot ce este în natură: văzduhul, pământul, apele, copacii, firele de iarbă, munţii. Neclintiţi ascultau stejarii depe muchea dealului, şi firicele de iarbă dela picioarele mele. Neclintite, ca la onor ascultau dealurile dim'prejur.

Da, desigur e o zeitate aceea care cheamă, care se ridică atât de mult cu puterea şi drepturile ei, de-asupra noastră. Şi dacă pe ea o cheamă Patria, atunci pricep cum a plecat maistorul Ilie la glasul ei, lăsându-şi familia 'n mizerie. Căci, iată, sunt gata s'o asculte şi lucrurile neînsufleţite!

Dar nu puterea ei e ceeace porunceşte, ci neînchipuita vrajă a suferinţii ei pe care o descopăr, o simţesc şi eu în această divină melodie.

Da, sărmane maistore Ilie! Zeiţa e mai mare de cât tine, decât copiii şi soţia ta, dar nu pentru aceea ai alergat la chemarea ei. Ea e'n primejdie, ea sufere, şi suferinţa ei ţi-a picurat pe inimă şi ţi-a ars'o cum văd că arde'n seara asta piscurile munţilor la miază-noapte şi apus!

Am aşezat pe frunză de vie trei struguri pârguiţi în coşul mic ce-l port. O să-i gust acasă cu mama. Aici nu pot. Am dus la buze o singură boabă şi dulceaţa ei mi-a făcut rău. Mi s'a părut că un gust dulce, în ceasul acesta, ar fi o profanare.

* * *

Şi-mi părea, în drum spre casă, că biata poamă cerea să se desvinovăţiască înnaintea mea. Spiritul ei, spiritul pământului, sau ce îmi şoptea frânturi, ca aceste, par'că'n suflet nu în ureche:

„Sunt dulce pentrucă m'a pârguit soarele de pe la voi! Sunt eu de vină dacă el se plimbă aşa de înflăcărat pe cerul nostru şi mă sărută cu dulceaţa cerului din care se coboară raza lui?

Sunt dulce, căci rădăcina-mi creşte în pământul de pe la voi!

Sunt eu de vină că'n el zace atâta sevă de viaţă, atâta putere de rodire încât nu poate naşte nimic neîmplinit, neîntreg!

Sunt dulce căci m'au legănat vânturile călduţe de pe la voi, borile line!

Eu sunt de vină dacă pe aripile lor poartă miere zburătoare, ca un aer dulce, pe care mi-o presară pe bobiţe?

Dulce sunt ca fagurul de miere! Dar eu sunt de vină că m'am născut şi am crescut în zumzetul cântecelor fetelor de pe la voi? Că ochii lor s'au odihnit de-atâtea ori pe mine, că mâna lor m'a pipăit şi glasul lor dulce l-am auzit de-atâtea ori zicând: „O, Doamne, coace-i dulci, să se fac'ospeţe multe şi norocoase".

Frânturile aceste 'mi treceau prin suflet ca un cântec. Biata bobiţă! Desigur nu eşti tu de vină că eşti dulce!

De vină e pustiul ce-a rămas în urma lui Andrei, în urma celor mulţi plecaţi departe, pustiul ce izvoreşte din bojdeuca maistorului Ilie.

De vină e puterea aceea peste fire, Zeiţa, sau, dac'o cheamă aşa, Patria care...

Cuvântul mi se curmă şi înspăimântată, mă opresc în loc: copacii de pe marginea cărării, florile sălbatice presărate printre firicele tinere de iarbă, se uită triste, pline de mustrare la mine. Şoapte mă 'mpresoară, şoaptele lor: „Nu ne blestema!"

Cum? Pe voi?

Ah! îmi aduc aminte! Când a sunat goarna şi voi aţi înviat, aţi ascultat neclintite, dar gata'n orice clipă să vă mişcaţi. V'a durut şi pe voi, pământ şi cer, flori şi copaci, bobiţe de struguri, — sunteţi Patria? Pentru aceea-mi soptiţi: „Nu ne blestema?!"

Dragile mele flori sălbatice, dragii mei copaci! Scumpul meu cer, scumpul meu pământ! Dulcea mea bobiţă de strugur!

Sunteţi tot aşa şi voi ale mele cum e al meu Andrei, şi tot al meu Anton şi maistorul Ilie? Şi sunteţi ale mele fiind că ce-i doare pe ei vă doare şi pe voi, mă doare şi pe mine? Noi toţi, Andrei şi Anton, Ilie şi cu mine şi voi împreună, avem o singură simţire, o singură inimă? Şi Patria nu-i altceva decât noi toţi împreună? Vorbeşte ea prin noi, sau noi prin dânsa?

Cât de aproape, cât de vii, cât de prietine-mi sunteţi, o lucruri ale firii! V'aş mângâia noaptea 'ntreagă, să nu mă mai despart de voi.

Dar înserarea cade şi mama e singură. Să ne grăbim! O, Doamne, ce va crede ea când va vedea că mă duc cu atâţia acasă! Ce va crede, dulce bobiţă de strugur?

Imi pierd par'că uneori simţul realităţii, Andrei. Părea că mă duc spre casă însoţită şi de flori, şi de copaci, şi de firicelele de iarbă, ca de tot atâtea fiinţe vii.

Şi ori cât mă grăbii, am ajuns târziu căci fiecare copac din drum, chiar şi urzicile de pe şanţuri mă 'ntâmpinau ca pe-o cunoscută, şi voiau să mă oprească în drum.

XVII

De-o bucată de vreme nu-i zi să nu mă duc pe la vii, Andrei. Citesc scrisorile pe cari le trimiţi părinţilor tăi, şi le dau şi eu pe cele ce mi le trimiţi mie. De când le aduc tot ce-mi scrii, părinţii tăi mă iubesc tot mai mult. Nu ştiu, se poate că, în mine, te iubesc tot pe tine, Andrei, dar aceasta nu m'ar nemulţumi. Dimpotrivă!

Două sunt lucrurile cari mă uimesc, din zi în zi mai mult, în viaţa părinţilor tăi: neţărmurita dragoste ce-ţi păstrează, şi tăria plină de demnitate şi de eroism cu care se ridică peste durerea lor de-a le fi departe şi în primejdie.

Multă vreme am crezut, Puiule, că nimic nu se poate asemăna cu dragostea ce-ţi păstrez eu; că părinţii tăi şi dacă au drept să te iubească, nu pot nici bănui cât de adâncă e iubirea mea, ce straşnică realitate e, în care a înmărmurit viaţa mea, să nu o mai poată nimic despărţi.

Dar zi din zi văd pe scumpa ta măicuţă; vorbesc cu ea, o mângâi, povestim; dar tot, mai mult, vorbim de tine. Şi încep să cunosc iubirea ei.

Eu niciodată nu pot vorbi atât de frumos despre tine ca ea; nu doar că mi-ar lipsi simţămintele, ci ele mi-s oarecum puţin flexibile. Ale mele am sensaţia uneori că sunt nişte lamele solide, ale ei sunt toate călite de focul iubirii, şi maică-ta, vorbind despre tine, nici nu are trebuinţa să le mlădieze: ele cântă dela sine, plâng, suspină, şoptesc în taină, nasc zâmbete divine, priviri cari mă pătrund până'n adâncul sufletului. Eu te cunosc abia de un an, Puiule, dar în simţămintele maicii tale decând bat valurile iubirii materne? De când ai deschis ochii.

Cred că nu-i mirare, deci, că vorbeşte despre tine mai frumos, mai cu multă duioşie decât mine. Uneori o invidiez pentru asta, dar repede 'mi trag pe seamă că nu fac bine.

N'are ea dreptul să te iubească mai mult chiar decât mine, dacă aşa ceva ar fi cu putinţă? Nu ai crescut subt ochii ei, subt mângâierile ei?

In zilele dintâi ale despărţirii credeau că părinţii tăi nu mai au nici un drept asupra ta, de'ndată ce te-am cunoscut şi te-am iubit eu. In păgâna mea durere nici nu credeam atunci că pot să te iubească cu adâncimea ce ai săpat-o în inima mea. Aproape am urât pe tatăl tău când mi-a spus atunci: „S'ar putea ca fiul meu să nu-şi facă datoria?" — Mi-am zis: ţi-e uşor Dumitale să vorbeşti aşa, să spui cuvinte, dar nu mie căreia îmi lipsesc cuvintele şi nu am decât simţire.

Şi, Doamne, văd acum că nu-i era uşor nici lui, nici mamei tale, să se arate atât de neînduplecaţi.

Imi pare că pentru fiecare cuvânt scris de tine în epistolele trimise mie, ei mă împărtăşesc şi pe mine de iubirea ce-i leagă de tine. Şi numai acum simţesc, Andrei, cât de mult te iubesc părinţii tăi!

Cu altfel de dragoste, e adevărat! Dar poate fi ceva mai curat, mai înalt, mai din inima fiinţii noastre decât această dragoste a părinţilor tăi, care, învăluindu-mă şi pe mine, par'că'mi face mai nobilă dragostea mea, atât de neprihănită ea însăşi? Cât o priveşte pe mamă-ta îmi pare că iubirea ce-ţi păstrează e însuşi izvorul vieţii ei, rădăcina care, dacă ar fi smulsă, biata mamă s'ar părea că nici n'a existat vr'odată în lume.

Intre mine ea lăcrimează uneori, eu plâng cu hohote, şi totuşi îmi pare că plânsul ei e mai sfânt, că isvoreşte din mai adâncul vieţii decât al meu.

Inaintea altora însă nu plânge niciodată. Chiar nici înaintea tatălui tău. Cu o tărie plină de eroism şi de demnitate, ea-şi porunceşte tăcere durerii înaintea lumii.

Şi m-am întrebat adeseori uimită: Cine-i dă puterea aceasta de a se stăpâni, de a birui? Ce-i ajută ei să-şi poată purta cu resemnare durerea? A recunoscut ea că porunca aceea căreia a trebuit să te supui tu, e inferioară dragostei sale? Că şi ea trebuie să i se închine acestei zeităţi?

Nu! Simpla recunoaştere nu i-ar putea împrumuta atâta demnitate şi atâta eroism. A trebuit să simţească şi maică-ta chemarea aceea peste fire.

Ca să poată răbda, ca să nu blesteme, şi ea trebue să fie pătrunsă de chinul, de suferinţa aceea ce i te-a răpit.

* * *

Şi într'adevăr, eu văd în ochii ei, în liniile feţii sale tăria şi încordarea aceea superioară, pe care am observat-o mai întâi la Anton, apoi la toţi ostaşii, pe care o simţii chiar eu de câteva ori. Acest aer de demnitate, care porunceşte veneraţiune, pe mamă-ta n'o părăseşti niciodată. Da, cu cât o observ mai mult, mă conving, că într'un fel sau altul, ea încă a trebuit să rupă legăturile cu viaţa, că o hotărâre mare i-a sfinţit fiecare linie din faţă, că-i şi ea, în felul ei, un ostaş, gata la orice s'ar putea întâmpla. Un sfânt care trece printre noi, cu suferinţa adâncă închisă în suflet, dar pe care lucrurile lumii nu-l mai pot abate nici într'o parte nici într'alta, drumul lui fiind croit pentru totdeauna: înainte.

O urmăresc în tot ceeace spune, în toate simţămintele ce i-se zugrăvesc pe faţă de câteori e vorba de faptele războiului. O interesează toate în cel mai înalt grad; dar fie că-s veşti bune, fie că-s rele, ea nu trece nici într'o caldă luminoasă însufleţire, nici în tânguirile desnădejdii, ci, mai înaltă par'că, mai nepătrunsă decât de obiceiu, ea păstrează o linişte plină de demnitate. Nu spune nimic, dar fiecare trăsătură din faţa sa spune: „Eu mi-am făcut datoria!" Sau: „Dumnezeu va face cum se va îndura, dar plata mea eu mi-am plătit-o."

Imi pare că ea, cu gândul, cu simţirea, cu credinţa şi nădejdea s'a ridicat peste lumea aceasta, uneori îmi pare că chiar şi peste tine, Andrei, şi că, în taina gândului său ea vorbeşte şi se înţelege de-a dreptul cu Dumnezeu.

De câteori nu mă întorc dela voi atât de adânc tulburată! Par'că un element nou vrea să pătrundă în viaţa mea şi, sau nu găseşte portiţă potrivită, sau, chiar intrând, nu află loc de hodină şi mă părăseşte.

De câteori îmi spun: Dacă n'ar fi izbucnit războiul, cât de mulţumită, cât de fericită ar fi fost maică-ta. Avea un fiu, lumina ochilor ei, şi fiul ei se pregătea chiar să intre în viaţă. Avea să-l vadă trăind, bucurându-se de lumea asta, şi ea ar fi văzut că n'a trăit în zadar. Ce fericit te-aş fi făcut eu, Andrei. Maică-ta ştie bine acum, şi, poate, pentru aceea mă iubeşte tot mai mult.

Dar a venit războiul, a venit chemarea ţării, şi fiul ei a trebuit să plece departe, în primejdie de moarte. In fiecare ceas, în fiecare clipă, îl poate pierde. Inima ei simţeşte primejdia...

Ce nenorocire, ce pedeapsă 'ngrozitoare!

Şi totuşi, ea nu blestemă.

Şi, nu numai atât, dar s'a îmbrăcat într'o măreţie, cum n'am mai văzut alta. Ea nu s'a frânt, nu s'a nimicit, ci s'a înălţat parcă peste noi toţi atât de sus încât trebue s'o binecuvântăm şi s'o venerăm.

Ştiu, simţesc, că nu aş fi cunoscut-o deplin pe buna ta maică, dacă nu aş fi văzut-o aşa cum e acum.

Care e isvorul acestei sfinţenii?

Aud mereu cuvintele ei: „Eu mi-am făcut datoria"!

Adeseori, seara, îmi părea că se apropie de patul meu, mă mângâie şi-mi părea că'mi şopteşte: „Nu-ţi întuneca sufletul! Plângi, dar nu te cufunda în noapte. Şi eu l-am iubit şi-l iubesc pe Andrei, poate mai mult chiar decât tine. Era al meu, precum era şi al tău, dar înainte de noi amândouă, era a lui Dumnezeu. Eu l-am văzut crescând subt ochii mei, dar cum a crescut, eu nu ştiu, Dumnezeu ştie! Era al meu, dar cum mă vedeam şi mă simţeam pe mine'ntr'ânsul, cum se contopea într'una singură viaţa noastră, eu nu ştiu, Dumnezeu ştie.

Şi, dacă e vorba de viaţa lui, cine i-o putea cere, cine i-o putea pune în primejdie decât acel ce i-a dat-o, Dumnezeu?"

Mă zvârcoleam în aşternut şi nu mai voiam să aud cuvintele ei. „Nu," ziceam tare în mine „Dumnezeu n'a putut să ni-l răpească, după ce ni l-a dat odată. Dumnezeu, n'ar mai fi El însuşi, dacă ar fi atât de crud."

Dar închipuirea mea fierbinte nu se putea odihni. Iar simţeam pe maică-ta apropiindu-se de patul meu, şi parcă'mi vorbea mai mult din privirile ochilor, din nobila suferinţă întipărită pe obrazul ei, decât prin vorbe.

— Aşa e, Dumnezeu nu ni-l poate răpi," şoptea din nou. „Nici nu ni-l răpeşte ci ni-l dă tot nouă, numai sub altă formă. Gândeşte-te, copila mea: ar fi mai bine, şi tu şi eu am fi mai fericite, dacă acum Andrei ar fi acasă în siguranţă, în loc să fie pe front în primejdie de moarte? Dacă l-am fi ţinut şi l-am ţinea ascuns la noi în casă? Nu ne-ar fi ruşine nouă, şi nu i-ar fi ruşine lui? Tu şi eu, am mai cuteza să eşim între oameni? Pe el nu l'ar fi ucis pân'acum simţământul necinstei şi al laşităţii? Ar mai fi oare Andrei al nostru?

Dacă Dumnezeu ar fi hotărât să fie aşa, nu ni l-ar fi luat chiar silindu-se să ne'mplinească voinţa noastră? Şi, rânduind aşa cum e acum, nu mi-l dă pe Andrei tot nouă? Nu ne bucurăm noi, nu suntem mândre că el e om întreg, că e acolo unde-l cere azi Patria?"

Imi păru c'o văd pe mamă-ta aicea înaintea patului meu. Mă sprijinii într'un cot şi i-am spus tare: „Ah, da! Patria, dar nu Dumnezeu!"

— Da, copila mea, Patria, dar nu te grăbi cu mânia ta. Să presupunem că nu ar exista Patria: nu l-am trimite noi înşine pe Andrei la locul datoriei? L-am ţinea ascuns în casă? N'am lua noi amândouă locul Patriei? Ce face Andrei pe front decât că are grije de cinstea noastră, de mine şi de tine? Dacă ar fugi şi ar veni acasă nu ne-am simţi amândouă necinstite de purtarea lui?...

„De mult am băgat de seamă că vrei să cunoşti taina mea, să ştii din ce izvor îmi împrumut tăria zilelor de azi. Ascultă deci, copila mea!

Noi oamenii suntem coborâţi din cer, dar lutul trupului ne robeşte. Legile sale vreau să întunece legile spiritului. Dar spiritul nu se dă bătut: când simţeşte că a sosit vremea lui, ferecă'n obezi, sfarmă legile trupului, jertfeşte minunata simţire a inimii; nu-i pasă de lacrimile, nu-i pasă de suferinţele lutului: el zboară în înălţime să-şi întroneze legile sale. Aceste sunt interesele superioare ale vieţii, după care alergăm şi noi plângând cu lacrimi amare, aleargă şi inima noastră zdrobită sau pustie ca o casă părăsită. Alergăm după ele, fiindcă sunt ale noastre şi ele, — şi noi suntem strop din cer. Uneori aceste interese se pot numi Patrie sau Neam, alteori se pot numi Religie. După cum plinirea vremii a sosit pentru unele sau pentru altele din interesele noastre superioare. Acum poruncesc acele care se numesc Patrie!"

Şoaptele ei erau atât de dureroase încât îmi îngheţau inima.

— Şi, pentruca să o asculţi, pentruca să poţi urma acele sentimente, trebue să mori întâi, nu-i aşa? am întrebat-o eu, dar cuvintele răsunară numai în mine.

— Da" îmi şopti maică-ta „aşa cum am murit eu, cum ai murit şi tu. Tu numai eşti aceea care ai fost până era Andrei acasă. Cercetează-te puţin.

— Ştiu de mult că nu sunt cea de demult," i-am răspuns.

— Şi ce-ţi lipseşte?

— Andrei! Fără el inima mi-e pustie

— Aşa-i că suferi mult?

— Da.

— Şi pentru ce suferi?

— Pentru că-i Andrei departe

— Mai poţi râde, mai poţi cânta? Te mai găteşti înaintea oglinzii ca altă dată?

— Nu!

— Mai aştepţi dup'amezile ca ziua de Paşti? Iţi mai tremură de fericire inima?

— Vai, nu, măicuţa mea!

— Ei bine, iată viaţa pe care n'o mai ai acum, pe care o plângi cu lacrimi amare. E fericirea ta, e par'că însăşi ţinta vieţii tale. Ea s'a întunecat, şi tu plângi după ea ca după un mort. Iţi pare că nimic nu preţueşte mai mult decât aceste lucruri.

— Da, e adevărat!

— Iţi pare numai copila mea! Te'ntreb din nou: ai vrea tu acum să-l ţinem pe Andrei acasă? Ai vrea ca el să părăsească frontul şi să fie'n orice clipă lângă noi?

* * *

Intrebarea asta părea că-mi despicase inima! Aş fi voit dar nu puteam voi! Cum să doresc eu ca tu să fii laş şi să te ruşinezi de oameni, Puiule?

— Vezi, îmi şopti din nou în suflet glasul sfânt al maicii tale, „vezi, copila mea, că tu însăţi preţueşti un lucru mai mult decât pe altul. Vezi că-ţi laşi inima să plângă, numai să nu fie jicnit sufletul. Vezi că ridici un lucru deasupra altuia. Ca să poţi face aşa, tu m'ai întrebat dacă trebuie să mori mai întâi? *Poate că acesta e adevărul*. Dar lumea nu-i

(Citiţi continuarea în pag. VI-a)

Iubirea iubirilor

— Carnetul unei logodnice —

5)

Continuare din pag. V-a

zice moarte, îi zice jertfă. Și ea este izvorul tăriei și a demnității mele.“

Multă vreme nu mi-am putut da seama de nimic. Fusese 'ntr'adevăr mamă-ta lângă mine? Cu ea am vorbit? Sau totul a fost un vis arzător și amar?

Punct de sprijin mi-au fost iarăși cuvintele maicii tale: „Eu mi-am făcut datoria!“ Da, pe aceste le-am citit de atâtea ori în fața ei, în ochii ei, sunt sigură. Dar nu le-am simțit adevărul până acum. Acum îmi pare că-l pătrund.

Ea ș'a făcut datoria, ea s'a jertfit, ea a murit. *Jertfa să fie datoria pe care trebue să ne-o plătim acum noi femeile?*

S'a jertfit, și ea așteaptă împăcată, orice s'ar întâmpla. Din vina ei rău nu se poate întâmpla. Ea și-a făcut datoria, ș'a adus jertfa sa.

Ce a jertfit? Inima sa, fericirea sa, pe sine însăși pentru ca să birue acele interese superioare ale spiritului.

Da, așa trebuie să fie! Ea a trebuit să moară într'un fel, pentruca să se îmbrace în atâta sfințenie, într'atâta demnitate și eroism.

Și pe câte chipuri văd întipărite aceste sentimente ce poruncesc venerațiune! Aceste mame, aceste soții, aceste fete fecioare, acești bătrâni ș'au adus cu toții jertfa lor? Și pe toți i-a îndemnat la jertfă aceleași porunci superioare ale spiritului, aceeași Patrie care este deci, în noi, suntem noi înșine, scânteia divină din noi? Să fim noi oamenii atât de mari încât să putem aduce astfel de jertfe, și să trăim pentru asemenea ținte?

Mi-am zis de multe ori, Andrei: Poate, maică-ta, să fie atât de mare. Dar alții? Altele?

Insă cu cât trec zilele eu văd tot mai multe sfinte trecând prin lume: surori, mame, soții, logodnice, iubite; mame văduve al căror razim al vieții și sprijin al bătrânețelor s'a dus și e'n primejdie; moșnegi cari se uită mereu în pământ cu ochii lor mici; copii mai răsăriți cari încep să priceapă, și trec triști pe drumurile lor.

Mă cutremur în fața lor: îmi pare că trăesc într'alte lumi, în care i-a ridicat jertfa ce-au adus-o.

Da; n'ar putea trece prin lume, părând că nu-l mai ating cu nimic lucrurile lumii, n'ar putea trece cu peceta demnității pe fața, dacă, prin jertfa ce-am adus-o, nu s'ar fi ridicat de-asupra lumii. Dacă n'ar fi murit într'un chip pentru a învia într'altul.

Nu știu, mă potrivesc eu între ei sau ba, dar simțesc adânc cât de cunoscuți, cât de cunoscute-mi sunt toate aceste femei și bărbați, cât de aproape mi-i simțesc, aproape ca pe niște frați și surori, de care mă leagă și iubirea și venerațiune.

Imi pare că dacă ar atinge cineva pe unul din ei, pe una din ele, pe mine m'ar atinge, atât de adânc simțesc cum fac parte din toți.

Deci, poate că mă potrivesc și eu între ei, Puiule!

In nr. viitor: **Scrisoarea lui Andrei. — Garofița și cetina de brad. — Patria. — Oamenii și lucrurile dintr'o țară. — Cucoana Nastacia. — Patria: o zeitate?**

„Taina spovedaniei”

(Feciorul lui Nenea Tacke Vameșul)

— „Postii el tat-tu, șeapte săptămâni încheiate și când colo, la împărtășit, popa Stelian dă la Slobozia n'a vrut să-i dea să se grijească. Cine putea să-și dea seama d'așa ceva? Popa, la o leturghie a mea, mi-a spus așa... în treacăt, în ușa altarului:

— De taică, n'o fi fost volnic omu să primească sfânta cuminicătură și d'aia nici eu nu i-am dat ca să nu-mi iau beleaua cu Dumnezeu!

Auzi d-ta cine să vorbească dă volnicie, popa Stelian, răspopit și răscaterisit și adus acuș iar în capu bisericii. Nu e vorbă, socoteala lui, că popii nu-i cauți faptele ci numai *daru* lui dă popă pe care 'i la dat Dumnezeu; în colo, omu e liber să facă ce l-o îndemna diavolu numai pă tine să nu te înduplece la faptele lui și nici tu să nu le imitezi, că o să-și dea el socoteala dă toate, în cer. Dar ori cum, nu mă dumiresc eu dă fel, ce l-o fi făcut pă el să nu dea lu Tache dă grijit? Și vezi, curios el cât era dă zurbagiu, nu a crâcnit nimic. Tocmai așa bisericos nu prea s'a dovedit el, dar îi intrase în cap să se mai împărtășească și el odată. Ce i-o fi venit. Fie că se simțea că dase în anu morții, fie că se simțea prea apăsat de rele multe! Așa că postise tot postu și când colo, popa i-a luat patrafirul din cap, 'i-a spus ce i-a spus și Stelian s'a întors la cârciumă și Tache la vamă. Și eu am rămas mâlc, în loc. Nici nu mi-a venit să-l întreb că spui drept, prea erea tătar. Dă cinstit îl știam cinstit, că d'aia 'l-am îngropat cu taleru; bețin nu. Incolo, ce să fi fost cu grijitu? Mai rămânea muerile. Cu alea, 'l-am apucat din burta măsii, dar nu crez eu ca să fie asta pricina! Sau că el s'o fi dăstăinuit popi, și popa o fi socotit și asta dă păcat. De, la urma urmii cam așa s'ar cădea; cununat în lege cum să se apuce să mânjească el taina nunții? Dar tot nu-mi vine să crez, că Stelian a schimbat nevestele ca măselele și amante după amante și el, de... popă! Ce-or fi aranjat ei sub patrafir că știi că Tache ocăra că daca știa una ca asta nu mai postea. Focu lui, nu atât grijania cât crăpelnița. L-o judeca dăstul acuș Dumnezeu pă lumea ailaltă, c ăeu una, l-am judecat cu vârf și îndesat la Cerna-Vodă, când 'l-am prins cu cadâna în balcon, cu chitara, cu ea pă genunchi și eu, grea cu Victor. Erea vameș acolo; trecuse dă la Galați în Borcea. Eu, acasă cu un șirag dă copii, țâță dă ajuns nu; bolnavă topită, coaptă dă bolnavă; mâncasem niște caș cu pâine caldă, prea cu poftă și din lăcomie îmi căzuse clonc la inimă și mă dase în friguri și pă d'asupra și cu fălcile umflate numai cărămizi fierbinți pă ele.

Și el, cu balcâza dă gât.

* * *

— Asta o fi fost taina!

Citania popi Stelian, umple odaia, ca niște picuri obosite de îndurerare. Din cenacul alb pus între două lumânări aprinse, se înalță ghiomotocul de busuioc în palmele măslinii ale popii și se așează apoi răcoros și sfințit pe fruntea încinsă a mamii. Și ceaslovul se desface în două, și mormăiala popii urmărește morocănoasă, cuneiformele înzilizite. Și pămătuful se întoarce iar în castron și de acolo, trece aezmuit pe fruntea opărită a mamii și apoi iar în castron. Cuneiformele se înfig din nou în gatlejul uscat al duhovnicului și mama își desface pleoapele stafidite, strângând în fundul ochilor șterși și adormiți, toată puterea de prosternare, pentru a o trimite cerurilor neînduplecate. Și sfetnicul lui Dumnezeu, împreunând chiotoarea pravilei, plimbă trei degete cu trei unghii netăiate, prin apa *„sfințită“* a cenacului, lipindu-le, rând pe rând, de fruntea, obrajii și bărbia mamii, desmorțind o frântură din citania rămasă în gât și oblojind capul plin de friguri porcești al izbăvitei, cu aurul patrafirului. Din patrafir, vin răspunsurile spovedaniei. Duhovnicul trimite în culcușul purpuriu noi întrebări, din culcuș vin noi răspunsuri. Și iar se deschide ceaslovul și tânguirea popii iar începe să se plimbe peste untura literilor. Și busuiocul iar se apleacă în castronul cel alb și stropii parfumați ai aiazmii iar se sparg pe fruntea ispășitii. Pravila se închise la loc. patrafirul cade pe tistimelul mamii și mărul lui Adam din gâtlejul fumuriu al duhovnicului iar prinde a dănțui printre vinele tăbăcite, vârând în urechile îndopate cu chinină ale mamii, învățămintele ctitorilor. Și marama de aur a odăjdiilor acoperă și descoperă hârca oblojită a mamii„ înăbușind și amestecând răspunsurile. Dar potirul întârzie între cenac și pămătuf. Duhovnicul mestecă îngândurat din măselele lui pătate, cercetând anevoios prin odoarele bisercii. Dintr'un ghem de cârpe sfinte trage o linguriță așezând în oglinjoara ei, un praf care 'i-a mărit splendoarea de îndată, făcând din ea o nestemată. Praful a căzut cu linguriță cu tot, în potir, aprinzându-i poleiala de la fund. Și popa iar trece ciucurii patrafirului peste capul sastisit al mamii și întrebările și răspunsurile nu mai contenesc. O tăcere curioasă, se așterne într'o vreme, între deslegător și deslegată. Preotul plescăe a ciudă din degetele sclerozate, ridică ochii spre iconostas, oftează apăsat printre spicele țepoase ale bărbii, apoi își adună motâlca în care pitise cuminicătura, suflă în lumânări și trăgându-și patrafirul spre volanul odăjdiilor șoptește tainic spre tivga clăpăugă a mamii:

— *„Femee nu ești volnică să primești trupul Domnului!“*

Și trupul înțepenit al mamii s'a înfipt în capul oaselor și ochii ei de mort au căutat spre icoane, în gol fără să vrea ceva; și-a rostogolit privirile înpânzite de chinină, în cenacul de aiazmă, s'a întors iar la icoane și de acolo în așternuturi.

Și într'un târziu, s'a auzit din plapâma ei încinsă:

— *„Tache asta o fi fost taina; iartă-mă Tache p'acolo pă undeai fi, că amar am păcătuit“!*

SĂRMANUL KLOPȘTOK

* * *

Moșneagul

(Din viața aromânilor)

La răscrucea din pădure
Străjuește vechiul han,
Lângă vatră stă hangiul
Obidit de atât alean.

Pe o grindă, cucurigu!
Cântă falnicul cocoș,
Cotgocește o găină
Și ascultă bietul moș.

Amintirile îl fură
Și chervane vede cum
Rând pe rând treceau odată
Pe pietrosul, lungul drum.

Se gândește cum haiducii
Poposeau adesea ori
La conacul din pădure,
Cântând dulce până'n zori;

Cântau doine vechi bătrâne
Chiuind din când în când,
Și ciocneau pahare pline
Cum e datina — pe rând.

A trecut de-atuncea vreme,
Și uitatul, biet moșneag
Vede hanul cum se surpă,
Și cum vântul cântă 'n prag:

Cântă trist, din scripca-i tristă
Ca pribeagul cerșetor —
Trage moșul cu urechea
Și tușește gânditor.

Nimeni, nimeni numai vine
Bună ziuă să-i mai dea,
Pe când hanul șade gârbov
Sub o zeghe de-albă nea.

Potolit, pe vatră focul
Arde dulce părăind,
Iar moșneagul își ia gluga
Și adoarme sforăind

Nușl Tulliu

* * *

Privighetoarea și trandafirul

de OSCAR WILDE

— Mi-a spus că va danța cu mine dacă îi voiu aduce un trandafir roșu, suspină studentul (rătăcind prin pădure) dar în toată grădina mea nu se găsește un singur trandafir roșu.

Din cuibul ei, ascuns într'un stejar, îl auzi privighetoarea și se minună.

— Nici un trandafir roșu în toată grădina mea! strigă studentul, și frumoșii lui ochi se umplură de lacrimi.

— Ah! de ce lucru de nimic atârnă uneori fericirea! Am citit to ce-au scris înțelepții; stăpânesc toate tainele filosofiei și din pricina unui singur trandafir roșu sunt cel mai nefericit dintre oameni.

— Iată într'adevăr un îndrăgostit zise privighetoarea. In toate nopțile l'am preamărit, cu toate că nu l'am cunoscut; în toate nopțile am povestit stelelor iubirea lui, și acum, însfârșit, îl am înaintea mea. Buclele lui sunt mai întunecate decât zambilele întunecate, iar buzele îi sunt mai roșii decât trandafirul pe care îl dorește, dar dragostea i-a împalidat chipul și grijele i-au brăzdat fruntea.

— Prințul dă mâine seară un bal, murmură tânărul student, și iubita mea va fi acolo. Dacă îi voiu aduce un trandafir roșu, o voiu strânge în brațe, iar dânsa își va odihni capul pe umărul meu. Dar în toată grădina nu se găsește nici un trandafir roșu, așa că voiu sta singur într'un colț, iar dânsa va trece pe lângă mine— mândră și nepăsătoare — sfâșiindu-mi inima.

— Iată într'adevăr un îndrăgostit, zise privighetoarea. Cântecul meu îl face să sufere, bucuria mea îl turbură. Da, minunat lucru e iubirea, mai prețioasă decât smaragdele și mai scumpă decât opalele cele mai fine. N'o poți plăti nici cu mărgăritare nici cu grenade, căci nu se vinde în piață, și nici n'o poți cântări în balanță cu prețul aurului.

— Orchestra va cânta de pe estradă, zise tânărul student, iar iubita mea va danța la freamătul vioarelor și al harpelor. Va danța atât de ușor în cât abia va atinge parchetul, iar curtenii — în costumele lor de gală—se vor îngrămădi în jurul ei, dar cu mine nu va danța căci n'am un singur trandafir roșu să-i dau.

Și trântindu-se în iarbă, își ascunse fața în palme și plânse.

— De ce plânge oare? întrebă o mică șopârlă verde cari tocmai trecea în fugă pe lângă dânsul, cu coada în vânt.

De ce plânge oare? întrebă șoptind, cu glasul plăpând și dulce, o părăluță pe vecina ei.

— Plânge din pricina unui trandafir roșu.

— Din pricina unui trandafir roșu!? Ce copilărie! Și mica șopârlă, cinică de felul ei, râse cu poftă. Dar privighetoarea, care cunoștea taina studentului, rămase tăcută, gândindu-se la vraja iubirei.

Deodată își desfăcu întunecatele aripi și-și luă sborul în văzduh. Străbătu pădurea ca o umbră și, ca o umbră, se furișa în grădină. In mijlocul rondului de flori se înalță mândru copăcelul unui trandafir și, cum îl văzu, se așeză pe una din ramurile lui.

— Dă-mi un trandafir roșu, zise privighetoarea, și în schimb îți voiu cânta cele mai frumoase cântece.

Dar copăcelul clătină din cap.

— Trandafirii mei sunt albi, mai albi de cât spuma mării, mai albi de cât zăpada de pe creștetul munților. Du-te însă la fratele meu care crește în preajma bătrânului ceasornic solar și poate îți va da ceea ce dorești.

Atunci privighetoarea sbură la copăcelul ce creștea în preajma bătrânului ceasornic solar.

— Dă-mi un trandafir roșu, zise privighetoarea și în schimb îți voiu cânta cele mai frumoase cântece.

Dar copăcelul clătină din cap.

— Trandafirii mei sunt galbeni, mai galbeni de cât jărul sirenilor care se odihnesc seara pe trunchiuri de copaci, mai galbeni decât narcisul care înflorește în câmpii, înainte să cadă sub coasa cosașului. Du-te însă la fratele meu care crește sub fereastra studentului și poate îți va da ceeace dorești.

Atunci privighetoarea sbură la copăcelul care creștea sub fereastra studentului.

— Dă-mi un trandafir roșu, zise privighetoarea, și în schimb îți voiu cânta cele mai frumoase cântece.

Dar copăcelul clătină din cap.

— Trandafirii mei sunt roșii, mai roșii de cât picioarele porumbeilor, mai roșii decât marile evantalii de coral pe care oceanul le leagănă în adâncimile lui, dar iarna mi-a înghețat trunchiul, gerul mi-a veștejit bobocii, iar furtuna mi-a rupt crengile așa că tot anul nu voiu avea trandafiri.

— Nu-mi trebue decât un trandafir roșu, un singur trandafir roșu, zise privighetoarea. Nu știi oare prin ce mijloc l'aș putea dobândi?

— Da, știu răspunse copăcelul dar e așa de groaznic în cât nu îndrăznesc să ți-l spun.

— Spune-mi-l, zise privighetoarea, căci nu mi-e teamă de nimic.

— Dacă îți trebue un trandafir roșu, atunci trebue să-l întruchipezi din cântecele tale sub farmecul lunei și să-l înroșești cu sângele inimei tale. Toată noaptea îmi vei cânta, apăsându-ți peptul pe spinii mei. Toată noaptea îmi vei cânta până ce spinii îți vor străpunge inima și tânărul tău sânge se va scurge în mine, înviorându-mi trunchiul

— Prea mult îmi ceri pentru un trandafir roșu, răspunse privighetoarea, și fiecăruia îi e dragă viața. E atât de dulce să te pierzi în pădurea înverzită, să privești soarele în carul său de aur și luna în carul său de mărgăritare. E atât de dulce mireasma tufișului de spinișori. Sunt atât de mirositori clopoțeii albaștrii care se ascund în vale și ciriceii care acopăr colinele. Totuși dragostea e mai scumpă decât viața și ce prețuește inima unei păsărici pe lângă inima unui om.

Atunci își desfăcu întunecatele aripi și sbură în văzduh. Străbătu grădina ca o umbră și, ca o umbră, se furișă în pădure. Tânărul student era tot acolo (unde, îl lăsase privighetoarea), cu ochii încă uzi de lacrimi.

— Fii fericit îi strigă privighetoarea, fii fericit, mâine vei avea trandafirul roșu. Il voiu întruchipa din cântecile mele sub farmecul lunei și-l voiu înroși cu sângele inimei mele. Tot ceeace îți cer e să iubești cu adevărat, căci iubirea e mai adâncă decât filosofia, ori cât ar fi ea de adâncă și mai tare decât puterea ori cât ar fi ea de puternică. Aripile ei strălucesc ca focul iar trupul ei strălucește ca flacările. Buzele ei sunt mai dulci decât mierea iar sufletul ei e ca tămâia.

Studentul ridică ochii din iarbă și-și aținti urechea, dar nu înțelese nimic, căci dânsul nu pricepea de cât ceea ce este scris în cărți. Stejarul însă înțelese și se întristă căci îi era nespus de dragă privighetoarea, care își clădise cuibul în ramurile lui.

— Mai cântă-mi pentru ultima oară, zise stejarul. Mă voiu simți atât de singur când vei pleca.

Privighetoarea îl ascultă și cântecul ei era ca murmurul unei fântâni de argint.

Când își sfârși cântecul, studentul își scoase carnetul și creionul din buzunar.

— Cântă frumos, n'am ce spune, își zise în sine îndreptându-se spre casă, dar o fi având sentiment? Trebue să fie și ea ca mai toți artiștii care au stil și atâta tot. Nu se sacrifică ea pentru alții. Prea îi place cântecul și toată lumea știe că arta e egoistă. Desigur, nu-i poți tăgădui câteva note frumoase dar ce păcat că toate acestea n'au nici un sens, nu urmăresc nici un scop practic.

Și intrând în odaie, se trânti pe marginea patului și începu să viseze la dragostea sa. Nu trecu mult și adormi.

Și când luna străluci pe cer, privighetoarea sbură către copăcelul care creștea sub fereastra studentului și se așeză pe una din ramurile lui.

Toată noaptea cântă, apăsându-și pieptul pe spinii lui, iar luna — rece și limpede — se opri să asculte. Toată noaptea cântă și spinii îi pătrundeau din ce în ce mai adânc pieptul și tânărul ei sânge începu să curgă.

La început cântă iubirea nevinovată care înflorește în sufletul a doi copii și pe cea mai 'naltă ramură a copăcelului, înflori — petală cu petală — un minunat trandafir, după cum un tril urma după altul. La început trandafirul era palid ca ceața care plutește de-asupra apelor, palid ca picioarele dimineței și argintat ca aripele aurorii. Ca umbra unui trandafir într'o oglindă de argint, ca umbra unui trandafir într'un lac, așa era trandafirul care înflorise pe cea mai 'naltă ramură.

Dar copăcelul strigă privighetorii să-și apese și mai tare pieptul pe spini.

— Apasă-ți pieptul și mai tare pe spini, mică privighetoare, căci altfel ne apucă dimineața înainte ca trandafirul să fi înflorit.

Privighetoarea își apăsă pieptul și mai tare pe spini și cântecul răsună și mai strălucitor, căci acum cânta dragostea care isbucnește în sufletul unui bărbat și în sufletul unei fecioare. Și o ușoară roșeață coloră petalele trandafirului, așa cum se colorează obrajii logodnicului când își săruta logodnica.

Dar spinii nu atinseseră încă inima privighetorii, așa că inima trandafirului rămăsese tot albă, căci numai sângele unei priveghetori poate să înroșească inima unui trandafir.

Și copăcelul strigă privighetorii să-și apese și mai tare pieptul pe spini.

— Apasă-ți pieptul și mai tare, mică privighetoare căci altfel ne-apucă dimineața înainte ca trandafirul să fi înflorit.

Privighetoarea își apăsă și mai tare pieptul pe spini, și spinii îi atinseră inima și o durere cruntă o învălui.

Dar cu cât durerea era mai amară, cu atât cântecul era mai aprins, căci acum cânta iubirea care supraviețuește mormântului.

Și minunatul trandafir se împurpură ca trandafirii de Bengal. Ca purpura îi erau petalele și ca un rubin îi era inima.

Dar cântecul privighetorii se stingea. Micele ei aripi începură să tremure și o ceață i se lăsă pe ochi. Ceva nevăzut o înăbușia.

Pentru ultima oară cântecul urca în nemărginiri.

Palida lună îl auzi și, uitând s'apună, întârzie pe cer.

Trandafirul împurpurat îl auzi și tremurând de extaz își deschise petalele în aerul răcoros al dimineței.

Ecoul îl purtă până în văile de purpură și deșteptă pe păstori de visurile lor.

Cântecul pluti printre trestiile râului, iar râul îl duse departe până 'n mare.

— Iată, iată, am înflorit! strigă copăcelul.

Dar privighetoarea nu răspunse: zăcea în iarba înaltă, cu inima străpunsă de spini.

* * *

La amiază, studentul deschise fereastra și privi afară.

— Ce noroc am! iată un trandafir așa de minunat! E așa de frumos încât sunt sigur că 'n latinește trebue să aibă un nume întortochiat.

Se aplecă și-l smulse, apoi își luă pălăria și alergă la locuința profesorului, cu trandafirul în mână.

Fata profesorului cu cățelușul la picioare, ședea afară pe prispă depănând mătase albă pe o bobină.

— Mi-ai spus că dacă îți voiu aduce un trandafir roșu vei danța cu mine. zise studentul. Iată trandafirul cel mai roșu din lume. Diseară îl vei pune la piept și când vom danța împreună, îți voiu povesti cât te iubesc.

Dar tânăra fată încruntă din sprâncene.

— Mi-e teamă că trandafirul acesta n'are să se potrivească cu rochia mea, și apoi nepotul șambelanului mi-a trimis chiar astăzi niște giuvaeruri și cine nu știe că giuvaerurile costă mai mult decât florile.

— Pe cinstea mea, ești o ingrată! zise studentul înfuriat și aruncă trandafirul în stradă.

O căruță trecând, îl zdrobi.

— Eu, ingrată!? Atât pot să-ți spun că ești rău crescut. Și la urma urmei cine ești dumneata? Ia, un simplu student. Hm! Nu cred că-ți va da mâna să porți vreodată pantofi cu catarămi de aur cum poartă nepotul șambelanului.

Și sculându-se de pe scaun, intră înăuntru.

— Ce prostie mai e și iubirea asta! murmură studentul, întorcându-se acasă. Nu prețuește nici pe jumătate cât Logica, căci nu dovedește nimic, și'n schimb te face să crezi în povești. Scurt, e nepractică și cum în vremurile noastre‘ totul e să fii practic‘ mă întorc la filosofie, voiu studia Metafizica.

Intră în odaia sa și deschizând un volum gros și prăfuit, începu să citească.

AL. T. STAMATIAD

Scrierile călătorilor străini, despre noi

SCRISORILE D-NEI REINHARD (1806)

de Victor Papacostea

In decursul veacurilor, din cele mai vechi timpuri ale întocmirilor noastre politice şi până astăzi, mulţi străini, aparţinând mai tuturor popoarelor europene au venit în contact cu noi şi ne-au cunoscut, fie prin vre-o ocupaţiune legată de pământul Principatelor, fie prin vre-o simplă călătorie.

Aceşti străini, călători cu treburi neguţătoreşti ori cu misiuni diplomatice, **şi-au descris** observaţiunile pe cari le-au făcut cu ocaziunea călătoriei lor.

Povestirile acestea sunt foarte interesante, fireşte întâi prin informaţia istorică — adesea mai valabilă decât a **izvoarelor istorice directe** — dar nu sunt mai puţin însemnate **prin latura lor critică.**

Din coordonarea acestor importante scrieri, d-nul Iorga a realizat un întreg sistem: **„Istoria Românilor prin călători"**, lucrare de proporţii (4 volume), care începe din secolul al XIV-lea şi ceva mai înainte chiar, şi ajunge până în vremurile noui. Unele din aceste lucrări au şi valoare literară iar capitalul lor de observaţiuni şi impresii are o mare valoare obiectivă, de vreme ce provine de la **oameni nelocalnici**, deci predispuşi a remarca mai repede specificul vieţii şi ţinuturilor noastre. Aşa stând lucrurile, e regretabil că până astăzi nu s'a ridicat nici-o iniţiativă **în vederea traducerii tuturor acestor călătorii,** într'o colecţie ordonată cronologic; în condiţiunile vieţii de azi, ne putem şi mai puţin aştepta la acest lucru.

Cum am spus mai sus, pe toţi aceşti călători i-a izbit într'o măsură mai mică ori mai mare, ceeace este particular vieţii româneşti şi împrejurărilor istorice în care ei au cunoscut-o; **cele bune ca şi cele rele.** Se ştie cât este de redusă la noi această **posibilitate critică,** datorită laşităţii generale în care se dezvoltă şi ia proporţii, germenii decadenţei şi ai distrugerii.

E şi firesc: orice încercare de critică este socotită ca o crimă împotriva siguranţei Statului, iar cel ce se face vinovat de ea, primeşte ameninţarea morţii civile sau **mai trist: este aruncat într'o complectă discreditare,** iar cetăţeanul nostru, „socratic" îi aruncă cel dintâiu piatra.

Iată de ce, mai ales prin latura lor critică, aceste povestiri trebue să stea la îndemâna tuturora — tineretului în special, a cărui educaţiune trebuie îndreptată către o mai sinceră şi deplină cunoaştere a fiinţei noastre etnice şi istorice.

Prea multă vreme am fost victimile unei dureroase mistificaţiuni, privind viaţa poporului nostru prin viziunea carului cu boi ireproşabili a lui Grigorescu, sau prin aceea aproape mitologică a cosânzenelor lui Coşbuc. In dosul acestui decor de teatru feeric, s'a urzit şi pregătit o jumătate de secol, ruina şi decepţia din 1916.

„Noi germanii am fost învinşi fiindcă nu ne-am cunoscut" a mărturisit în scris unul dintre ei în 1918. Acelaş lucru a trebuit să recunoască francezii în 1870, prin glasurile cele mai autorizate.

E timpul şi pentru noi să dăm o educaţie mai realistă sentimentelor naţionale şi într'o însemnată parte, **povestirile critice ale străinilor, ne vor folosi.** Doar prin Orient, prin fundul Asiei-Mici şi al Armeniei se mai văd şi azi oameni cari atinşi de anumite boale, urite şi nedemne prin provenienţa lor, îşi ascund plăgile în cârpe şi nu le mărturisesc medicilor ani de zile, dintr'un bizar sentiment de... demnitate şi pudoare !....

* * *

Povestirea pe care vom înfăţişa-o aci, aparţine unei distinse femei, inteligentă şi dotată cu mult spirit de observaţiune şi fireşte cu **acea curiozitate de a şti şi de a afla,** particulară a femeilor.

Este soţia diplomatului francez **Reinhard,** pe care **Bonaparte** îl trimete la Iaşi în anul 1806, pentru a observa de aproape **tendinţele politicei orientale ruseşti.**

Cristine Reinhard, născută Reimarus, de origine germană, a fost după cum se vede din această corespondenţă pe care o ţine cu mâna ei şi după cum aflăm dintr'o notiţă biografică a fiicei sale, o femee cultă care în tovărăşia soţului ei — diplomat şi literat — se bucurase de relaţiuni prieteneşti, cu cele mai strălucite personalităţi politice ori literare ale timpului — cu Goethe, de pildă. Ea însăşi, după cum se va vedea, este o talentată povestitoare. Pe ici şi colo, observaţiile sau informaţiile ei trădează graba cu care au fost culese. Prin alte părţi, însă, este foarte pătrunzătoare. Ca un exemplu doar, asupra acestei pătrunderi este observaţiunea ei asupra lipsei de stabilitate a funcţionarilor şi deci a lipsei de continuitate în orânduirele administraţiunei noastre — acest rău fanariotic, pe care l-au moştenit şi l-au exagerat partidele noastre de azi. Ba arată şi relele ce decurg de aci. Ştiţi — vechea poveste a lui Caragiale cu felinarul pe care fiecare primar nou venit la conducerea urbei, îl mută în alt loc, ca o urmare a antagonismului politic...

Urmează apoi observaţiuni asupra moravurilor — populare ori dela Curte — cari apar în tot bizarul colorit al unei lumi confuze, răspântie a drumurilor cari merg dela Răsărit spre Apus.

Cercetează cu interes oraşele noastre — între altele Sibiul, Temişoara, Bucureştii, Iaşii, Focşanii etc. — ba asistă şi la o nuntă bucureşteană ce se petrece la Curte şi o descrie cu vioiciune, reliefând moravuri, costume şi persoane. Fireşte că acordă femeilor şi modelor noastre o deosebită atenţie pe alocurea usturătoare.

Preţioase informaţiuni politice nu lipsesc.

* * *

TEMIŞOARA

...Ieri la orele 11 eram în Seghedin, oraş foarte frumos, aşezat între două râuri Mureşul şi Tisa pe care trebui să le trecem. Mă bucurai că sosirăm pe lumină, ceeace ne îngădui nu numai să admirăm pitorescul decor ce ni se desfăşura în faţa ochilor, ba să examinăm şi podul plutitor cu care trebuia să trecem pe malul celălalt; fiind strâmt, trecem în plină noapte pe hasardate căci vântul sufla cu tărie, mărind pericolele.

Remarcăm în treacăt o cetăţuie comandată de un prinţ al casei de Lorena şi ne continuăm drumul, preferând oboselile unei nopţi cu trăsura, insomniilor la cari ne sileau nemiloşii ţânţari. Convoiul nostru aluneca încet sub razele argintii al unui măreţ clar de lună.

Ne deşteptăm în Banat. *Drumurile fiind pe aci mai puţin nisipoase, merserăm mai repede şi către prânz, sosirăm fără oprire la* Temişoara. *Aceasta este o cetate bine întreţinută. O tăcere absolută domneşte în ea; trecem meterezele, pătrundem în oraş; nimic nu ar turbura această impresionantă tăcere dacă din depărtare în depărtare nu ar răsuna pasul vreunui guard. Toată animaţia oraşului este absorbită de viaţa publică.*

Mi s'a atras luarea aminte asupra femeilor din noblețe. Se recunosc uşor după coafura lor de tafta neagră în formă de cască şi m'am amuzat privindu-le cum încercau şi cântăreau ele însile gâştile ori celelalte provizii ce-şi alegeau 1).

SIBIU, 9 Iulie 1806

O nouă etapă în lunga noastră călătorie e străbătută şi ţi-o voi povesti.

Am părăsit Temişoara disdedimineată întovărăşiţi de doi oameni de escortă. Comandantul, tot lăudându-ne siguranţa regiunei, ne-a rugat să-i primim escorta dar ne-a ascuns cu grije concentrarea de trupe care ocupaseră milităreşte toată ţara până la Lugoş. In timpul drumului, grenadirii ne povesteau despre prădăciunile făptuite de briganzi şi ne arătau cu mândrie corpurile răufăcătorilor spânzuraţi chiar pe locull în care au fost prinşi 2). *La un moment dat, povestirea unui asasinat petrecut în ajun asupra unui neguţător, mă înfioră. Apropiindu-ne de Lugoş, drumul devenea mai bun. Ţarinele sunt cultivate mai bine. Populaţia Banatului diferă de aceea a Ungariei; este de rasă slavă* 3) *iar servii de azi sunt locuitorii de baştină ai ţării.*

Deosebirea de rasă se recunoaşte încă deşi au trecut secole. Imbrăcămintea, tipul, felul de a fi al Slavilor nu aminteşte de loc pe al ungurilor.

Acum, deşi ambele popoare sunt egal de robite, Ungurul n'a uitat că scoboară din Atila şi că s'a aşezat odată cu el ca cuceritor în această ţară; el ascultă murmurând în timp ce Valahul *se înclină servil.*

Unul protestează dârz prin atitudinea sa, celălalt caută să se sustragă prin viclenie, obligaţiunilor lui de învins. O oră înaintea mesei o consacrăm vizitărei Lugoşului.

Biserica greacă este bogat ornamentată în gustul oriental; preoţii (les popes) sunt de o ignoranţă extremă, după spusa comandantului şi în mare parte, causa decăderei poporului. Vizităm parcul contelui S., îl găsim într'un hal de dărăpănare egală cu aceia a proprietarului său, veteran care şi-a pierdut unul din picioare în vremea războiului de şapte ani; cel rămas ia fost străpuns de un glonte la vânătoare. Contesa s'a scuzat că nu poate să ne primească şi ne-a trimes mulţime de fructe care abundă în grădina sa. Escorta noastră ne îndrăgise aşa de mult în cât ceru să ne conducă şi mai departe dar comandantul din Lugoş nu le acordă această favoare astfel că a doua zi în zori, plecarăm însoţiţi de alţi doi grenadiri, Drumul trecea printr'un podiş înalt mărginit de munţi păduroşi.

Eram învăluiţi în massa întunecoasă a pădurilor cărora până acuma nimeni n'a încercat să le pătrundă tainele. Micul post de la Korşova, asil sărac aruncat în mijocul acestei severe şi sălbatece naturi, nu oferea nici un confort aşa că trebui să mâncăm aşezaţi pe o bancă în faţa porţii.

Drumul devenind din ce în ce mai muntos, înhămătura fu întărită; totuş ne trebui şase ore pentru a atinge Kosety, la frontiera Transilvaniei.

Şeful de poştă ne explică desordinea — căreia noi îi văzuserăm urmele — prin fuga câtorva păcătoşi 4) *cari scăpaseră dela stăpânii lor dar ne asigură că nu avem de ce să ne temem; ne încrezurăm lui şi despărţindu-ne de escorta noastră, ajunserăm spre seară la Dobra. Un sat mizerabil unde hangiul ne pune la dispoziţie o singură odaie şi aceia fără pat. Intinserăm saltele pe fân iar servitorii se culcară în trăsuri pentru a le păzi.*

Drumul parcurs a doua zi fu şi mai rău; din fericire, frumuseţea peisagiului ne făcu să suportăm cu plăcere încetineala mersului.

Multă vreme zărirăm ruinele unui puternic castel, zidit pe o stâncă înaltă care domina întreaga vale— vechea reşedinţă a guvernatorilor Transilvaniei cari erau aleşi dintre principii ţării. Drumul încă în bună stare, ne ispitea să mergem să privim deaproape aceste mărete ruini din ale vremuri dar n'aveam vreme aşa încât trebui să mă mulţumesc cu ceea ce-mi povestise hangiul; ne spuse cum castelul fusese intenţionat distrus şi că uşile şi ferestrele fuseseră smulse şi vândute. In timp ce se făceau pregătirile de plecare, întâmplarea ne duse către o casă mare locuită de o contesă bătrână care ne dete cu uşurinţă voe să vizităm parcul.

Intrarăm într'un fel de pădure sălbatecă, unde lăstărişul, bălăriile şi urzicile uriaşe, formau un desiş de nestrăbătut.

Abia ne-am putut strecura prin aceste mărăcinişuri şi deodată ne găsirăm înconjuraţi de un mare număr de porci, pe care în spaima mea îi luai drept mistreţi. De altfel ar fi fost foarte firesc ca în „grădina" contesei să dăm peste fiare sădbatice...

Ne trebuc o jumătate de ceas de sforţări pentru ca să eşim prin pârtia pe care o despicasem la venirea în desişi şi râdeam gândindu-ne că ni s'a făcut cinstea unui mărăciniş aşa de desordonat.

Trăsurile ne aşteptau.

Opt cai erau înhămaţi pe două rânduri la fiecare trăsură şi conduşi de câte un vizitiu, care în acelaş timp suna dintr'un corn. Aceşti oameni, s'achitau bine de sarcina lor, totuşi mârţoagele acestea deşirate înaintau foarte încet; pe de altă parte, ploaia făcu drumul anevoios. Intr'un târziu, ajunserăm la Sas-baros 5) *nume care înseamnează „insula saxonă".*

1) E vorba desigur de populaţia germană.

2) La aceiaş dată, haiducia era în floare în Oltenia.

3) Confuzie pe care o fac mulţi străini datorită procentului mare de cuvinte slave ce avem.

4) Ţărani servi.

5) Sas-varos=brăştie.

BIBLIOGRAFIE

VICTOR EFTIMIU. — *Tragedia unui comedian.* (Ancora).

SARINA CASVAN.-PAS. — *Săptămâna unei îndrăgostite* (Socec).

In editura. *„Cartea Românească".*

II. CHENDI. — *Impresii.*

V. ALECSANDRI. — *Inşir-te Mărgărite.* (Pagini alese).

TRAIAN DEMETRESCU. — *Nuvele şi Insemnări.* (Pagini alese).

Cărţi şi Reviste

G. RENSI. — *L'Irrazionale; il Lavoro; l'Amore, Milano,* 1924.

Autorul, cunoscut reprezentant al scepticismului, inspirându-se, în parte, din visiunea pesimistă a lui Leopardi, răstoarnă teoria lui Hegel afirmând că realul este iraţional sau, mai precis, realitatea nu poate fi nici raţională, nici iraţională, pentru că între ea şi raţiune e o eterogenitate. In al doilea capitol, cale al muncei, Rensi crede că oricare ar fi mişcarea socială, munca va trebui să rămână obligatorie. Problema muncii este o chestiune, problema pâinii altă chestiune şi despre această din urmă autorul crede că ea se menţine la nivelul celei dintâi. Al treilea capitol pune în discuţie mai mult psichologia celor două sexe şi conchide: „după cum problema muncii nu poate fi rezolvată raţional decât prin suprimarea ei, ceeace este un lucru irealizabil, tot astfel problema dragostei nu poate fi rezolvată fără suprimarea unei absurdităţi inerente însăşi naturii dragostei şi vieţii".

* * *

LES NOUVÈLLES LITTÈRAIRES (5 Iulie) Maurice Martin du Gard publică obişnuitul articol, la rubrica : „Opinions et portraits", despre *Gaston Chérau.* In „Littérature et journalisme" Roland Dorgeles, remarcă influenţa binefăcătoare pe care o are cultura literară asupraziaristului *Bernard Fay* scrie despre starea prezentă a poesiei în Franţa, cu juste vederi asupra curentului cubist şi dadaist. Din istoricul curentului citām: „Spre 1917 se născu la Zurich un monstru numit „Dada", a căror părinţi erau un român (Tgara), un alsacian german (Arp) şi un german veritabil (Huelsenbeck). Grupul acesta lăsă o doctrină al cărei succes veni iute, strălucitor, scandalos". Poeţii aceştia au dat în adevăr opere frumoase; poesiile lirice ale lui Tristan Tzara; „Champs magnétiques ale lui Breton şi Soupault fără îndoială că vor rămâne. Dar curentul dadaist făcând prea mult sgomot se perdu în sgomotul lui.

* * *

L'EUROPE NOUVELLE (5 Iulie). Despre reîntinerirea genurilor literare scrie Albert Thibaudet cu obişnuita-i competenţă. După ce aminteşte teoriile lui Brunetière asupra evoluţiei genurilor, Thibaudet rămâne să discute „parodia" care face un gen aparte. O judecată curioasă găseşte cartea nouă a lui Dominique Bragá: „5.000 recits sportif". Povestirea este în mod strict aceea a unei curse de cinci mii de metri. Ea începe la lovitura pistolului şi se termină la sosirea celui dintâiu. Ţine timp de aproape douăzeci şi cinci de minute. Totul se petrece pe două planuri: Un plan extern, unde se află alergătorii văzuţi însă din afară şi un plan intern, acela al unui singur alergător, M. Onnerot, înăuntru căruia este plasat cititorul, cu care el singur trebue să coincidă şi în funcţiune de care se desfăşoară toată povestirea.

* * *

ŢARA DE JOS (No. 3). O revistă care apare în Capitală cu un vădit program tradiţionalist. Anume publicaţii ne sunt simpatice întâi prin atitudinea lor cuminte, în al doilea rând prin patriarhalul care răsare din scrisul lor Un articol prim al d-lui G. V. Botez, care conduce revista, susţine problema solidarităţii naţionale şi biserica românească. Despre „Descentralizarea culturală în Italia" scrie d. N. N. Vasiliu, care arată că în Italia cea mai bună literatură nu se publică la Roma ci în provincie. „Il Concilio" apare în orăşelul Oligno; „Il Convegno" la Milano; „Delta" la Finne. Sfârşeşte d. N. N. Vasiliu.

„Maurice Barrès spune undeva că naţionalismul, implică un provincialism foarte net. Parafrazând justa afirmaţiune a lui Barrès, noi conchidem că provincialismul cultural, adică acele mişcări intelectuale autonome din fiecare oraş contribuiesc la înflorirea vieţii spirituale a întregului popor, mai mult decât ar putea-o face cele mai mari silinţe diriguite însă numai dintr'un singur centru;— şi că unitatea culturală se apreciază mai ales prin ceeace are acesta general şi caracteristic tocmai prin aportul deosebit al diverselor centre provinciale.

Am dori ca adevărurile acestea, aşa de bine înţelese de sora noastră latină, să prindă rădăcini şi în ţara noastră, unde dacă viaţa intelectuală e în continuă criză (universitară, literară, artistică etc.), aceasta vine poate şi de acolo că prea lipsesc acele sănătoase izvoare de provincialism cultural care ar putea înviora şi alimenta prin contribuţia lor veşnic proaspătă, cursul greoiu, ca acel al unei ape de şes, al mişcărei intelectuale dela centru".

Versuri publică d-nii D. Iov, G. Pallady, G. Nikita şi Gr. Veja, care în „Amintiri" ne întoarce la o atmosferă şi atitudine clasică :

„Şi mai târziu, când toamna presărase
Doar sânge roş şi gânduri duşmănoase,
In dimineaţa rece şi pustie,
Prin burniţa de ploaie fumurie,
Când am plecat din răzăşia noastră
O mână albă stăruia'n fereastră
Şi trist cântau în mine fărâmate
Atâtea doruri dragi desperechiate
Şi moarte tresăriri de bucurie...
. . . .
Cândva, de mult!... Dar cine le mai ştie?"

Cronică bogată şi interesantă încheie numărul.

* * *

SOCIETATEA DE MÂINE (6 Iulie) care apare la Cluj sub directa îngrijire a d-lui Ion Clopoţel, publică cronologia evenimentelor în primele luni după isbucnirea revoluţiei ruseşti (13 Martie—18 Iunie 1917) cu titlul general de „Trei luni din viaţa Basarabiei" lucrare datorită d-lui *Onisifor Ghibu.*

Dintr'un articol al d-lui dr. *Petre Ilcuş* (Pedagogia neologică) scoatem următoarele rânduri:

„Prin fundarea pedagogiei, atât de clar şi de sistematic, pe o filozofie idealistă ca aceea a lui Euhen, se câştig ăteren sigur contra tendinţelor antifilosofice ale pedagogiei moderne care ignorează orientarea filozofică. Pedagogia ştiinţifică, bazată **pe filozofia idealistă,** a dat dovadă de puterea ei de existenţă şi de evoluţie socială sănătoasă. Direcţia empirică şi cea experimentală, nu poate să existe decât în cadrele pedagogiei ştiinţifice cu un puternic fundament filozofic. Aici, îşi găseşte, atât direcţia empirică cât şi cea experimentală, terenul de activitate, ce îi se cuvine. Exclusivism în domeniul pedagogic nu există.

„Umanismul realist în forma sintetică arătată de Budde e o cerinţă salutară a pedagigiei moderne, e scopul spre care tindem, a împăca şi satisface necesităţile celor două direcţii. Invăţământul filosofic, în clasele superioare din liceu, e o cerinţă recunoscută azi de toţi actorii competinţi. La câştigarea acestei convingeri a contribuit în mare măsură şi activitatea lui Budde, prin importanţa educativă ce el atribue învăţământului filofic. Noi trebue să dăm elevilor o concepţie unitară despre lume şi viaţă în baza unei sinteze filosofice din diferitele cunoştinţe ce ei posedă".

Interesant bilanţul d-lui Leon Donici; „Propaganda

G. B.

VON DER HAIDE este titlul unei reviste literare germane ce apare la Timişoara condusă de d. Victor Orendi-Hammenau, un vechiu şi curagios luptător pentru cauza culturii româneşti care şi în vremuri de urgie, a putut păstra stimă şi admiraţie poporului român. Revista d-lui Victor Orendi Hommenau se ocupă aproape în fiecare număr de problemele culturei româneşti şi tipăreşte îngrijite traduceri în limba germană din literatura noastră.

Ultimul număr al revistei germane cu care s'a familiarisat publicul german—publică un amănunţit studiu asupra vieţii şi activităţei profesorului universitar din Cluj dr. Iosif Popovici, care este unul dintre cei mai buni slavişti de ai noştrii şi aminteşte de studiile acestuia: Recherches experimentales sur une prononcation roumaine (Paris). Dialecte Române din Istria (Halle). D-rul Iosif Popovici, este directorul museului de fonetică din Cluj şi activitatea d-sale rodnică pentru cultura şi studenţimea românească, este subliniată cu mare căldură de către revista germană. Acelaş număr publică o frumoasă poesie tradusă din romîneşte de d. dr. I. Altmann, un articol interesant asupra teatrului german din România, o nuvelă de Marie Ebner-Eschenbach, versuri de Max Dauthendey, Leo Greiner, o scrisoare asupra problemei teatrale" a d-lui dr. Ernst Pündter.

In cronică se publică un elogios referat asupra d-lui **Rădulescu-Motru,** eminentul filosof şi directorul revistei „Ideia Europeană", şi notiţe interesante asupra scriitorului sas Heinrich Zülich, editorul revistei Klingsor, etc. Revista „Von der Heide" merită să fie utilizată şi de români şi poate fi utilă intelectualilor cari se ocupă de cultura minoritară

Revista spiritismului

Spiritismul are mulţi aderenţi în toate ţările. D. Prel a încercat să legitimeze existenţa spiritismului cu o operă, care a devenit cunoscută şi tradusă în aproape toate limbile civilizate. In Anglia, America, Spania, Olanda, există multe societăţi oculte, cari propagă ideia fascinată a spiritismului, o încercare de împăcare a sufletului omenesc cu decepţia morţei invincibile.

In America sunt cele mai puternice organizaţii spiritiste şi la New-York, anul acesta a pornit o mare revistă „Spiritismul", condusă de eminentul om de ştiinţă Janes D. Warnet. Revista are zeci de mii de abonaţi şi publică material interesant, lectură pentru toţi aceia, cari vor să creadă în vieţa „spiritului"...

In ultimul număr al revistei „Spiritismul" se publică o interesantă scrisoare a unui poet mort.... şi dacă acest răvaş nu este autentic, totuşi pare a fi foarte interesant, căci deşteaptă fantezia amorţită de materialism. Iată ce spune spiritul poetului mort, din lumea celalaltă :

„Se poate că nu veţi crede că trăim cu toţii cari au murit.

„Şi totuşi aşa este. Noi suntem aproape de voi, vă vedem, vă auzim, vă cunoaştem.

„Vremea nu ne supără, trăim de-asupra simţurilor şi suntem fericiţi.

„Fără să ştiţi, vă păzim fiecare pas, vă controlăm şi vă iubim nespus de mult, căci pedeapsa voastră este vieaţa.

„Moartea e dulce, frumoasă, nu aveţi teamă de ea. Indată ce-aţi murit, veţi cunoaşte tainele, cari sunt multe.

„Trăiţi în vieaţă mulţumiţi, căci nu are rost să vă supăraţi. Toate-s trecătoare, numai viaţa sufletelor nu trece niciodată".

James B. Daageer.

Vorbele sunt frumoase, mai ales că le spune un poet Şe este mare mângâere pentru noi, pământenii, chinuiţi de gânduri de vulgară origină, că deasupra noastră veghează atentă spiritele. Totuşi ar fi bine, ca din când în când, spiritele aceste treze să pogoare la pământ, să intre în birourile comisiunilor de locuinţe, în cabinetele directoriior de bancă, în atecamerile miniştrilor şi generalilor, în toate instituţiunile publice, unde ni se întunecă zâmbetul şi ne îmbrăţişează chinurile... şi spiritele să facă puţină ordine şi dreptate.

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor :

In ţară :

Lei 250.— pe timp de un an
„ 125.— „ „ „ 6 luni
„ 65.— „ „ „ 3 „

ÎNSEMNĂRI

Jean Bart despre concursul literar al „Diminețel".

Reputatul nostru prozator d. Eugen Botez, în literatură Jean Bart, a făcut parte din comisiunea instituită de ziarul „Dimineața" pentru cercetarea manuscriselor prezentate la concursul literar.

Autorul vestitului „Jurnal de bord" și al „Prințesei Bibița" (culegere de schițe premiate de Academia Română) răspunde prin „Dimineața" la întrebarea ce i s'a pus cu privire la recentul concurs de roman.

Nu numai faptul că făcând parte din comisiune, d-sa și-a putut da mai bine seama de folosul instituirii unor asemenea concursuri precum și de stimulentul provocat în lumea literară, dar Jean Bart ca scriitor cu renume și membru corespondent al Academiei își spune cuvântul cu toată greutatea ce comportă situațiunea sa în literatură.

— Inițiativa ziarului „Dimineața" de a institui un premiu literar dotat cu frumoasa sumă de 50.000 lei, a fost apreciată cum se cuvine în cercurile ce se interesează de literatură. Faptul era așa de deosebit — în mijlocul puținei atenții ce se dă la noi muncei literare — încât concursul „Dimineții" a stârnit nedumerire și surpriză, și mulți așteptau cu oarecari îndoeli rezultatul. Scepticismul precum s'a dovedit în urmă, nu era câtuși de puțin întemeiat. Concursul a relevat un talent frumos și o admirabilă operă literară. S'au prezentat la concurs lucrări multe,— în total 22, și dacă termenul înăuntrul căruia s'a putut preda manuscrisele era mai lung, cred că s'ar fi prezentat lucrări mai multe și, poate, mai bune. Scrierea unui roman cere concentrare multă și timp mult, lucru de care nu dispun cei ce se îndeletnicesc la noi cu literatura. Câți scriitori pot trăi numai din scrisul lor? In lupta grea pentru pâinea zilnică, mai toți scriitorii noștri sunt înhămați la diferite meserii cari le răpesc timpul și vlaga, și din această pricină cei mai mulți rămân diletanți, scriitori de *ore libere*.

Jean Bart

Sunt convins că producția noastră literară ar fi mult abondentă dacă scriitorii ar putea găsi în literatură răsplata muncei lor. Iată de ce socot că dacă pilda „Dimineței" ar fi imitată, am avea în scurt timp o serie de bune romane românești, cari ar înlocui foiletoanele de senzație, proaste și prost traduse.

— *După ce criterii s'au condus membrii comisiunei în decernarea premiului?*

Numai după cele artistice. Nici o considerație personală n'a putut intra în joc. Membrii comisiunei nu știau cine concurează. Manuscrisele le-au fost prezentate nesemnate. S'a înlăturat astfel din capul locului posibilitatea confuziei ce se face la noi adesea între *premiul* cuvenit lucrărei celei mai bune și *ajutorul* dat scriitorului. Eu pot mărturisi că nici până azi nu cunosc decât vre-o două nume de autori dintre cei 22 cari și-au prezentat manuscrisele la concurs.

Inlăturând lucrările slabe cari nu puteau fi luate în considerație la un concurs menit să aleagă o bună operă *literară*, ne-am oprit la patru scrieri socotite că merită să vadă lumina tiparului.

Criteriul pur artistic a precumpănit atât de mult la alegere, încât am înlăturat lucrările unor autori cari au abordat cu îndrăzneală subiecte cu caracter social tratate într'un cadru mare de roman, dar care nu întruneau suficiente calități artistice și literare.

In deplin acord cu ceilalți membri ai comisiunei, d-nii B. Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu și Nădejde, ne-am oprit alegerea la „Cucoana Olimpia".

— *Ce impresie v'a lăsat citirea lucrărei premiate?*

— Apreciatul nostru critic Ibrăileanu, cu obiectivitatea și competința sa așa de cunoscute, și-a spus părerile asupra operei cum și asupra scriitoarei Lucia Mantu, așa că n'aș avea ce să adaog.

Cred că rar se poate întâlni într'o bucată literară o așa de fină împletire de poezie și realism ca în scrierea *„Cucoana Olimpia"*.

In toată lucrarea nici o borbă de prisos. Măsura preciziei și discreția te prind și te țin fermecat dela prima până la ultima pagină. Și după ce ai savurat cu deliciu toată bucata, rămâi c'un fel de regret; a fost prea mică— nu te-a săturat pe deplin.

Autoarea și-a încadrat opera într'o ramă aurită dar prea îngustă — parcă mai aștepți ceva, dorești parcă o respirație mai largă, — care să dea avânt aripelor întinse pentru un sbor prea lin.

„Cucoana Olimpia" îmi apare ca o bucată de dantelă de Irlanda; nu e mare dar e veritabilă.... un ales obiect de artă.... o bijuterie de o rară perfecție artistică, lucrată cu precizie, ciselată cu finețe de mâna abilă și sigură a unui maestru desăvârșit.

———

Alexandru Duma

Dacă își vor aduce aminte cititorii noștri, ne-am ocupat în anii trecuți în coloanele „Adevărului literar și artistic" de un tânăr pictor ardelean: *Alexandru Duma*.

Fiul unui țăran din Tăuții-de-Sus, după ce a colindat Münchenul și Parisul și a adus cu sine impresiile și senzațiile unui european adevărat, l-a răpit și pe dânsul războiul din atelierul de pictură (stabilit într'o cameră modestă a admirabilului orășel: Baia Mare...) și în cele dintâi lupte din Polonia, duse pentru un ideal strein de neamul românesc, la porunca Habsburgilor a murit pe câmpul de luptă. Nu i s'a dat prilejul ca să-și vadă desăvârșită arta, la începutul marelui măcel din 1914, pictorul Alexandru Duma a murit, pe buze cu speranțele celor 28 de ani trăiți în mizerie, nădejde și iubire.

De atunci puțin s'a auzit despre dânsul. In 1922, s'a găsit un pictor român, care vizitând Baia-Mare, să găsească și tablourile — adevărate podoabe — ale acestui mare și prodigios talent pictoricesc. Atunci, în primul elan, s'a hotărît că se vor aduna pânzele — puține de tot— rămase după Duma. Farmecul intuiției de artist, coloritul bogat și plin de duh, al acestui genial mânuitor al penelului, ar fi putut impresiona toate cercurile noastre de artă. Ministerul Artelor, ar fi putut cumpăra din aceste tablouri, cari decretează infinitul rămas de inspirație al poporului român... și s'ar fi găsit destui critici români, care să consacre minunatul talent al acestui mort, ale căror oase au rămas pentru totdeauna în pământul udat de sânge al Poloniei.

Alexandru Duma n'a fost *încă* descoperit. Peisagiile de iarnă... portretul lui Barbul... schițele... giuvaerele de artă ale lui Duma, sunt și azi proprietatea unor particulari din Baia-Mare, cari se mândresc cu geniul mort al unui pictor român, rămas și azi necunoscut pentru ai săi.

Sunt zece ani de atunci. Zece ani au trecut de la moartea lui Alexandru Duma. Poate în urma acestui necrolog întârziat se va deschide cartea amintirei și se va citi din filele ei îngălbenite și tragedia vieții unui pictor român din Ardeal.

Sindicatul artelor frumoase, ar fi bine, să se intereseze de numele și operele lui Alexandru Duma. Baia Mare nu este departe de București, căci este în țara noastră. Și pe pereții ori cui ar străluci pânzele marelui talent, pictura lui Duma este a noastră, a tuturor.... Națiunea care a dat pe Grigorescu, Luchian și ceillați mari poeți ai penelului, să nu-și uite că pe câmpul de luptă din Polonia, în 1914, a murit Alexandru Duma.

———

Ideile politice ale lui Panait Istrati

Primim următoarele rânduri

Domnule Director,

Cunoscând interesul ce-l purtați vieței și lucrărilor lui Panait Istrati, cred că vă vor interesa deasemeni, credințele mai sus amintitului, publicate în No. 7—8 din revista „Viața Socială" condusă de domnul N. D. Cocea în anul 1910.

La întrebările revistei:

1) Dacă din punctul de vedere principial sunteți pentru votul universal, egal, direct și secret.

2) Dacă în situația politică și socială a țării credeți că reforma electorală poate fi o operă utilă și necesară.

3) Prin ce mijloace credeți că s'ar putea obține mai curând lărgirea actualelor colegii.

Acestor întrebări, domnul Panait Istrati, secretarul sindicatului muncitorilor din portul Brăila, răspunde:

La prima Dv. întrebare răspund: sunt pentru votul universal, egal, direct și secret din convingerea că numai cu chipul acesta, poporul își va putea manifesta adevărata lui voință în alegerea acelora cari vor trebui să-l reprezinte în trebile țărei și numai prin acest sistem electoral se va putea deschide calea către parlament tuturor oamenilor de inimă dornici de a contribui la marea operă a luminării și dezrobirii economice a nenorocitei clase muncitoare.

2) La a doua întrebare răspund: tocmai în situația politică și socială a țării noastre cred că această reformă electorală poate fi o operă mai mult decât necesară: una din condițiunile vitale ale factorilor de progres și avuție ai țărei, căci nu trebue să ne ascundem că marea mulțime a clasei muncitoare, din cauza unei politici detestabile și a concepției morale în care ne aflăm, îndepărtată dela viața publică și aruncată în prăpastia mizeriei și a întunericului — se găsește în cea mai deplorabilă stare ce se poate închipui. Cred că nu exagerez comparând viața muncitorului român cu viața lamentabilă a celor din urmă animale sălbatice.

Cât privește a treia și cea mai capitală întrebare, sunt convins că această mare reformă nu poate fi nici cerșită, nici așteptată dela mila celor puternici cari, în cel mai bun caz, n'o pot da decât schilodită.

Votul universal egal, direct și secret, nu poate fi obținut decât prin constrângerea clasei diriguitoare, de către poporul luminat și conștient de drepturile lui, — iar această operațiune se va întâmpla mai curând sau mai târziu, după cum și acțiunea luminării masselor va avansa mai repede sau mai anevoios.

Al. Dv. P. ISTRATI

Am ținut să vă trimit cele de mai sus ca să puteți fi și dv. mai lămuriți de ideile pe cari le avea d. Istrati în anul 1910; să vedeți din aceste rânduri că el era adânc pătruns de nevoile clasei din care făcea parte și, conștient de misiunea sa, el, fierul dominator al muncitorilor, — frații săi — a susținut sus și tare revendicările clasei mereu asuprite.

In speranța că v'am putut fi util întru câtva — rămân al dv. I. STAMATIAN-BRĂILA

———

Cea dântâi culegere și traducere de versuri românești în nemțește

Primim următoarele rânduri din partea unui cititor care s'a interesat de articolul d-lui Marian apărut în No. trecut:

In numărul 101 (3 August 1924) al Revistei D-voastră d. Liviu Marian publică un studiu *„Cea dintâi culegere și traducere de versuri românești în nemțește"* în care semnalează faptul că autorul german anonim al traducerii de versuri române publicate la Sibiu în 1851, vorbește de o dramă în 5 acte, a profesorului Alex. Lavra *„Șincai și Samuil Clain în câmpiile eleseice, între alții și un biet pârlit din Ardeal"*. D-l L. Marian adaugă: „Ar trebui făcute cercetări serioase pentru descoperirea acestei interesante și prime reviste literare-critice la noi". Lucrarea e însă cunoscută și a fost citată de mai mulți cercetători. E intitulată: *Șincai și S. Clain în câmpii Elisului și între alții și un nemernic de la Arad. O dramă mito-literală în 5 acturi cu înfățișarea unui tableaux (sic) încununarea acelora prefiguratorie de d. Lavra"*, e tipărită la Brașov 1844, o scriere aproape incoherentă. Biblioteca Academiei Române posedă un exemplar sub No. A. 15.800.

Traduceri din românește

Prager Presse ziarul d-lui Beneș, ne face cele mai mari servicii. Este știut că străinătatea ne cunoaște foarte puțin ori de loc. Orice acțiune care ne apropie de civilisația mondială, ar trebui să o încurajăm. De-o vreme încoace se publică tot mai multe lucrări de-ale scriitorilor români și meritul plasărei nu este nici de astă dată de partea oficialității, care cu propaganda ei greoaie se mărginește a plasa discursurile anoste ale politicianilor, deși în afară de politică există în România și mult duh, așezat în patrimoniul literar... De aceasta am semnalat cu bucurie în coloanele ziarului nostru, de câte ori, am cetit în traducere operele scriitorilor români, fiind convinși că prin mijlocirea oamenilor de litere se va da mai multă crezare justelor noastre pretențiuni, decât prin sforțarea nu de multe ori comică a diverselor oficine diplomatice, în cari n'a bătut încă la ușă degetul secolului XX.

Prager Presse, redactat în condițiuni europene, ne-a făcut până acum cele mai eminente servicii.

Marele ziar cetit în întreaga lume a tipărit lunile trecute un număr special asupra României, ocupându-se cu temeinicie de toate problemele țării noastre.

In partea literară a lui Prager Presse au apărut până acum traduceri din operele autorilor români: Eminescu, Coșbuc, Delavrancea, Slavici, Anghel, St. O. Iosif, Lucian Blaga, Emil Isac, Rebreanu, Adrian Maniu, I. A. Brătescu-Voinești și a.

Traducerile erau semnate de d-nii Zoltan Franjo, Iosef Kalmer, K. I. Stefan ș. a., iar comentariile ce le făcea redacția erau foarte măgulitoare pentru cultura românească.

Ultimul număr din Prager Presse ne aduce iar o surpriză: se tipăresc în traducere germană două bucăți: o nuvelă de A. de Herz și o poezie de ingeniosul poet ardelean Aron Cotruș.

Amândouă traducerile au apărut publicate în loc de frunte.

Propaganda ce ne-o face Prager Presse este demnă de toată lauda și recunoștința noastră. Ar fi bine ca presa românească să se revanșeze față cu marele ziar cehoslovac, publicând în traducere românească opere din autorii cehi. Azi, când întreaga lume aplaudă talentul unui Capek, s'ar putea găsi vre-un traducător pentru scena română a admirabilei drame utopiste: R, U. R.?...

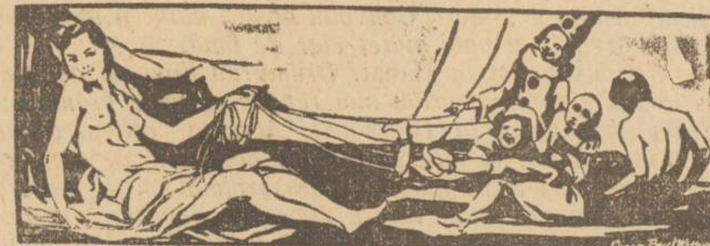
———

Ravagiile romanelor de senzații

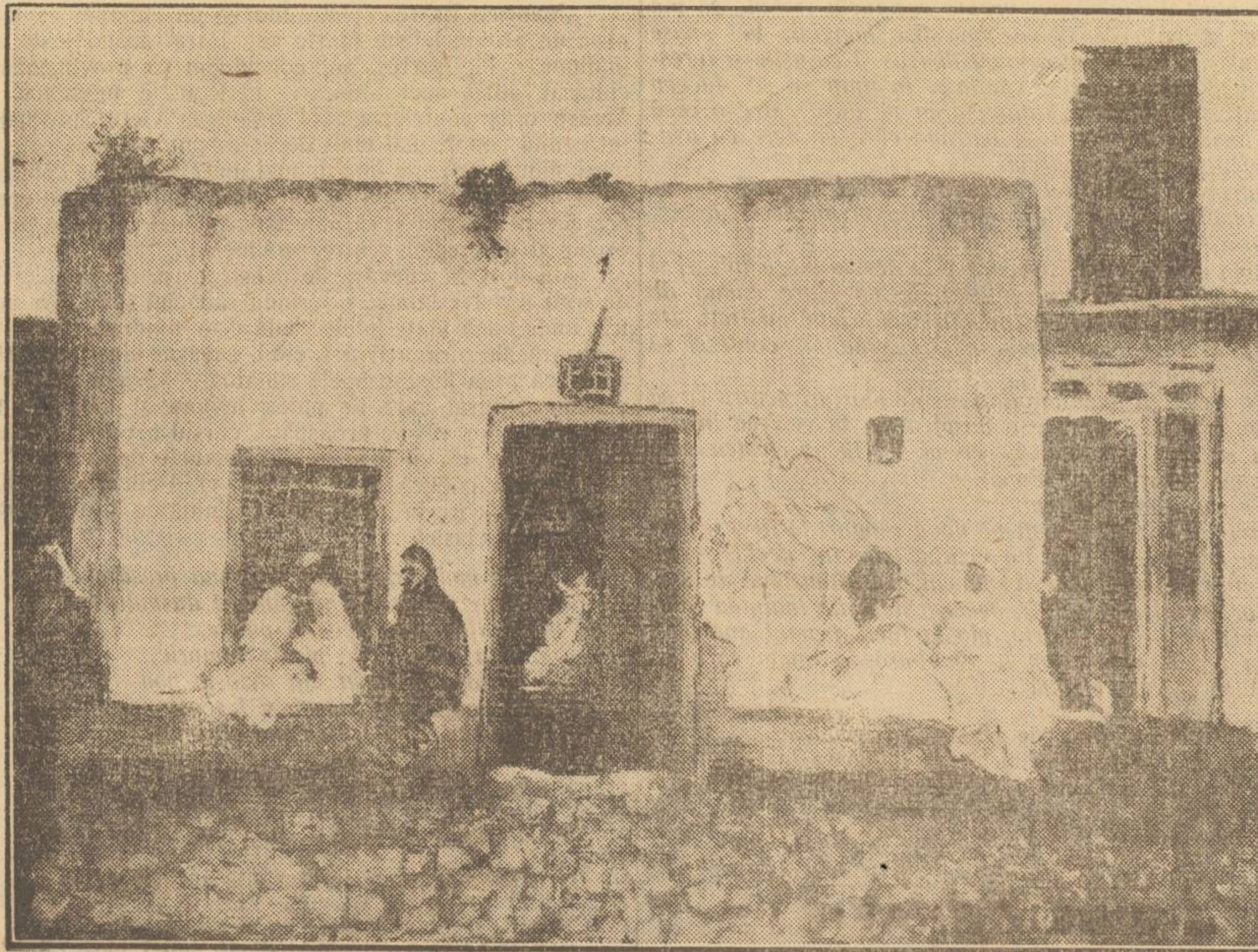
Direcția poliției din Berlin, a publicat un interesant studiu asupra romanelor de senzații. Autorul acestei lucrări este profesorul dr. L. Stein. Studiul documentează influența covârșitoare ce-o exercită asupra tineretului lectura așa numitelor romane de aventuri. Romanele senzaționale ale lui Conan Doyle au pornit lavină, ce s'a revărsat asupra literaturei mondiale periclitând succesul literaturei serioase. In loc de romanele instructive și delicioase ale lui Jules Verne, cari au contribuit mult la popularizarea științelor geografice și technice, tineretul școlar citește azi romanele de duzină ale lui Nick Carter, Nick Winter, etc. Autorii acestor romane sunt autori mediocri. Cine ar crede de pildă că eroul atâtor crime fioroase, a fost însuși un criminal închis pe viață de judecătoria din Chicago? Romeo a fost înlocuit cu Zigotto și Molière cu Charles Chaplin, în loc de Fénélon micii ahtiați ai scandalului ascund în buzunări aventurile bestiale ale lui Scherlock Holmes... și succesul acestor romane a făcut arhimilionari pe unii editori americani, englezi și germani. Casa Ullstein are un departament special pentru tipărirea operelor de senzații, și Pierre Lafitte, editorul minunatelor reviste *Je Sais Tout și Femina*, a cedat deselor inzistențe, tipărind romanele lui Leblanc, care a inventat un contratip al lui Sherlock, Holmes, pe prodigiosul Arséne Lupin. In urma lui Doyle, Leblanc, etc. au venit și alți autori mai obscuri. „Mănușa albastră", romanul de aventură al unui scriitor norvegian, s'a răspândit în mai multe milioane de exemplare. Autorul era un agent de poliție din Christiania. Azi este unul dintre cei mai bogați oameni din țara nopții albe... și romanele lui se publică în Germania în multe sute de ediții. La o razzie ce-a făcut poliția din Berlin, aproape în toate casele locuite de mici funcționari, muncitori, studenți, artiste de varieteu, prostituate și criminali concediați, s'au găsit opere nenumărate de scandal și crimă. La întrebările Institutului de Sociografie, aproape toate persoanele de toate categoriile sociale au răspuns că au citit operele lui Conan Doyle și că admiră pe Sherlock Holmes. Influența romanelor de aventură se reflectă și asupra vieții sociale: Paquin și Worth aveau creații de modă numite după eroii bandiți. Nu mai puțin adevărat este că mulți criminali au copiat și au imitat ceeace au citit în romanele de aventură. Chiar și cei mai iscusiți bandiți s'au folosit de teoriile desvoltate în numitele lucrări, cari au demoralizat valoarea literaturii cinstite și desmonetizând însăș cultura, au scăzut nivelul social al marilor masse și altfel alterat de războiu.

D-rul Stein, spune în studiul său că romanele de sensații au înmulțit numărul crimelor și dând criminalilor o importanță brutală, nemeritată, au sguduit temelia legilor de represiune. „Criminalul este numit erou și crimele se numesc: pasiuni. Publicul se bucură dacă asasinul scapă și dacă polițistul este păcălit. Moralul romanului de aventură discreditează legea și facilitează crima, dându-i oareșcare nimb. Nu este de mirare prin urmare că bandiții se simt bine și recidivează în crimele făptuite. Datoria statului este să persecute noua plagă a omenirei și să alunge de la poarta societăței pe proslăvitorii celor mai ordinare crime".

Ce vor spune la toate aceste școlarii, cărora le-a confiscat lectura cu copertă roșie profesorul tiran?...

Succesele unui pictor român

N. GROPEANO. Café arabe de la rue Halfaouine.

Pictorul român N. Gropeanu stabilit de foarte multă vreme la Paris unde și-a câștigat un imens număr de admiratori și unde și-a stabilit un atelier, des vizitat de tot ce are Parisul mai distins în lumea artistică, este unul din cei mai reputați pictori de astăzi și succesele sale ne produc și nouă o legitimă mândrie.

Ziarul „Comedia" publică, într'un număr recent o reproducere după tabloul „Café de la rue Halfouine à Tunis" pe care pictorul Gropeanu îl expune la „Salon des Tuilleries". Cronicarul artistic însoțește reproducerea cu câte-va rânduri elogioase adăogând, că portretul pictorului român mai prezintă și un interes etnografic, pe lângă valoarea artistică a lucrării, prin redarea exactă a câtor-va desene așezate lângă ușe care înfățișează un exemplu de artă populară tunisiană.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11

ANUL V. — No. 193

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 17 August 1924

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Făt-Frumos din Tei

. . . .
Umbra 'n codri ici şi colo
Fulgerează de lumine...
Ea trecea prin frunze 'n freamăt
Şi prin murmur de albine.

In mijloc de codru-ajunse
Lângă teiul nalt şi vechiu
Unde-izvorul cel în vrajă
Sună dulce în urechi.

De murmur duios de ape
Ea trezit' atunci tresare,
Vede-un tânăr ce alături
Pe un cal negru stă călare.

Cu ochi mari la ea se uită
Plin de vis, duioşi, plutind.
Flori de tei în păru-i negru
Şi la şold un corn de-argint.

Şi 'ncepù încet să sune
Fermecat şi dureros:
Inima-i creştea de dorul
Al străinului frumos.

Părul lui i-atinge părul
Şi atunci cu obrazul roş
Ea apleacă gene lunge
Peste ochii cuvioşi.
. . . .

M. Eminescu

Să ne fie ruşine de judecata de mâine

de **PANAIT ISTRATI**

Masevaux, Rinul de Sus
Iulie 1924

Dragă Eftimiu,

Primind, azi, volumul d-tale: *Tragedia unui Comedian,* însoţit de un cuvânt mişcător, nu mă pot împiedeca de-a nu lăsa la pământ tot buclucul scriitoresc şi să-ţi trimet aceste linii rugându-te să le inserezi în *Rampa* pe care o conduci, şi prin care aş dori să transmit mulţumirile mele tuturor acelor scriitori cari binevoesc să mă pună la curent cu lucrările lor din ultimii ani şi cari îmi sunt necunoscute, — în primul rând, amicilor: Sanielevici, Agârbiceanu, Eugen Filotti, Demetrius şi I. Neagu-Negulescu. Mult aş ruga pe d. Pătrăşcanu să-mi trimeată ceva, căci, din ce-am spicuit pe când eram în ţară, precum şi din gustoasele citate ale lui Sanielevici, n'am făcut de cât să-mi aţâţ pofta de mâncare întru... pătrăşcănie!

Şi acum, nu-i aşa c'ai să cazi din nori când ţi-oi spune că mă aflam printre simandicoasele persoane cărora le citeai piesa d-tale: *Sfârşitul Pământului,* la Brăila, în saloanele lui Mişu Băsărăbeanu? — Mă aflam, dar... cam pe după uşă! Nici nu se putea altfel: aveam pensula de vopsitor în mână şi eram îmbrăcat în costum de lucrător zugrav. Mai era o pricină care mă împiedeca de-a sta tolănit pe sofa alături de boeri: nu scrisesem încă pe *Kira.* Vezi ce nedreaptă e lumea? Dar chiar dacă aş fi avut'o scrisă pe *Kira* şi pe mama *Kirei,* tot treaba aia ar fi fost: îmi mai lipsea patalamaua lui Romain Rolland! Şi dacă e aşa, nu-ţi vine d-tale să te întrebi nedumerit: cum poate să existe un *singur artist,* demn de acest nume, care să nu se revolte la gândul că cine ştie câte opere de valoare zac prin sertarele Ricderilor din lumea întreagă, putrezesc şi dispar, fără să vază lumina tiparului? Adică, cum? Pentru ca un om să ajungă a-şi face dovada capacităţilor sale; pentru ca să i se îngădue a arăta ce poate, fie ca artist, fie ca deschizător de drumuri noi în domeniul necunoscutului, — trebue ca mai întâi să se spânzure? să-şi taie burta? să se arunce în puţ? sau să plesnească de mizerie vreo 30 de ani? sau chiar să moară deabinelea?

Şi aci am să fac apel la memoria d-tale, ca să ilustrez şi mai bine niste afirmaţiii cari nu sunt deloc literatură şi mofturi artistice, ci cruda realitate.

Iţi vei aduce poate aminte că pe vremea când îţi băteai capul zile întregi ca să faci pe prostii din casa lui Mişu să înveţe rolurile din piesa d-tale, mai era un tânăr lângă mine, un lipovean-român, cu bărbuţă neagră şi chipeş la înfăţişare. Ai vorbit cu el, şi mi-ai adresat şi mie un cuvânt: eram amândoi antreprenorii pârliţi ai lucrărei lui Băsărăbeanu, acea casă care strălucea de uşi ripolinate, pereţi în ulei, plafoane pictate, totul executat cu adevărată artă de meseşugari, şi unde am muncit amândoi un an încheiat şi ne-am ales cu... praful de pe tobă: (Căci bietul Mişu, — om milos şi darnic cum rar mi s'a întâmplat să întâlnesc, inimă de aur, amic fără fasoane, — n'a putut să se sustragă putregaiului care descompune burghezia trândavă, a risipit toată averea „de la răposatu", arunca banii cu pumnul tuturor lichelelor, dar pe lucrătorii cari transformau fosta casă a lui Crisoveloni într'un palat, îi lăsa să aştepte la poartă până ce-i venea poftă să iasă şi să le arunce o sutime din ce le datora, aşa că am muncit toţi pe veresie).

Ei bine, tânărul lipovean de care cred că-ţi vei aminti, era sobar-zidar de meserie, dar pictor din vocaţie. Tablourile lui sunt astăzi mărturie netăgăduită a talentului ce se ascundea sub nămolul de var care-l îneca de la cap până la picioare.

E vorba de Samoilă Petrov, nume ce trebue reţinut şi reabilitat. Reabilitat, da! Şi d-ta care eşti cineva în arta română, nu vei putea de cât să onorezi breasla artisticească dovedind cu bruma rudimentară ce ne-a rămas de la Petrov, cât de mare e nedreptatea ce se face vieţilor clocotitoare cari au nenorocul să se nască astăzi.

Samoilă Petrov, sergent în batalionul de pontonieri din Brăila, după ce-a scăpat teafăr din Balcani, a fost înghiţit de urgia războiului de unde a ieşit România umflată de glorie pe care o vedem. N'a voit, nenorocitul, să mă însoţească în Elveţia, în Martie 1916, când am plecat ca să nu mă mai întorc; şi s'a dus să-şi dea sufletul într'un spital din Odesa, lăsând în urma lui o mamă, — încă una lângă milioanele cari îşi plâng şi azi feciorii!

Dar Petrov nu era numai artist, ci şi una dintre cele mai rare perle ale amiciţiei distinse şi desinteresate, un suflet generos, o inteligenţă rafinată care se avânta cu sete spre tot ce interesează gândirea, un om cu a cărui prietenie s'ar fi putut desfăta prietenul cel mai greu de mulţumit.

D-ta poate c'ai să râzi de naivitatea ori pretenţia mea când îţi voiu spune că pe când te trudeai să-ţi creezi actorii de pripăşeală în zilele acelea, noi, Petrov şi eu, eram singurii cari te pricepeam şi-ţi înţelegeam necazul, deşi eram nuli şi neexistenţi pentru d-ta. Ceilalţi, actori şi actriţe de *„ia-l de pe mine că-l omor"*, repetau ca papagalii, fără pic de suflet, fără dram de emoţie, fraze cari, exprimate de d-ta, făceau pe Petrov să sară în sus de nerăbdare:

— „Ce dracu, mă", îmi spunea el, „nu văd boii ăştia că nu fac de cât să sforăe? Au să-i trântească piesa lui bietu *Eftimiu*"!

Şi ţi-au trântit-o la *Regal* de i-a mers fulgii.

In seara aceea, ieşind de la teatru, Petrov se mira.

— „Să n'aibă ei atâta bun simţ, nici atâtica talent"!

— „N'au, Samoilă, nici bun simţ, nici talent... fiind că au bani".

— „Atunci de ce s'au încumetat şi au înjosit munca unui om"?

— „De graşi, Samoilă"!

Şi s'a dus sărmanul Samoilă să-şi dea sângele lui preţios alături de atâţia artişti cari au creat câmpia mănoasă unde pasc, se îngraşă şi se prăsesc taurii furioşi ce conduc azi omenirea cu coarnele şi cu coada! Iar artiştii cari au scăpat teferi, în loc să pue mâna pe tânjeală şi să croiască dihaniile ca să le înjuge la plugul activităţei umane, ei au luat cădelniţa artei şi le tămâie boturile, ori le scarpină burţile, — aşa că un mare editor parizian a putut să răspundă, într'o zi, insolent unui om de seamă care îi aducea un manuscris din partea unui tânăr şi talentos debutant:

— „N'am nevoe de autori cu talent, pentru cari trebue să trag trei mii de exemplare şi să le vând în cinci ani. Am destule scrieri al căror tiraj redus, şi pe hârtie de lux mi-e plătit înainte. Şi ce-mi pasă mie dacă talentele nu găsesc editori"!

Unde eşti tu, Ţepeş Doamne, să-mi iei şi pe acest editor, şi pe autorii lui, — codoşi parfumaţi, lăfăindu-se în pijama şi pantofi de mătasă, — şi să mi-i trimeţi la ocnă să taie sare, să le treacă, atât pofta de scris, cât şi aceea de editat.

Cu plecăciune, dragă Eftimiu. Să ne amintim că prima datorie a artistului trebue să fie priceperea vremei lui, — şi să ne fie ruşine de judecata de mâine, aceea a Istoriei. Spunând adevăruri celor de sus, eu ştiu că voi pierde jumătate din talent, iar spunând alte adevăruri celor de jos, voi pierde şi cealaltă jumătate. Atunci voi fi fericit, căci voi rămâne cu două braţe şi cu dreptatea de partea mea

Al d-tale,

PANAIT ISTRATI

Kir Vasile Bălănescu

de **ION DONGOROZI**

Il ţin tare bine minte, din întâia mea copilărie; scăpătase şi îmbătrânise în vremea ceia Kir Vasile Bălănescu. „Kir", se spunea pe vremuri, ca semn de cinste deosebită numai negustorilor cu „vază" iar Kir Vasile Bălănescu fusese fruntea blănarilor, şi nu numai în târg la noi, în Tecuci, ci faima lui se lăţise jur-împrejur până pe la Panciu, Nicoreşti şi Galaţi cu alte vorbe peste tot, pe unde se ţineau iarmaroace cu vad de samă. In faţa dughenii lui— dugheană cu cat şi zăbrele la ferestre—opreau butcile boereşti, de cum se sbârlea ceva ceva vremea, iar Cinculeştii, Negroponţii, Giurgiuleştii, şi tot ce era os boeresc prin partea locului la Kir Vasile Bălănescu din Uliţa Mare, îşi lucra şubee, cuşmele şi botforii îmblăniţi. Nouă calfe avea dumnealui, iarnă şi vară, vară şi iarnă—trei la croit, şase la împuns—iar ucenici între unsprezece şi douăzeci; — cam aicea bătea de regulă numărul. Starostele blănarilor— iaca uitai să vă spui din capul locului că Kir Vasile Bălănescu era starostele blănarilor—curat era la cuget şi bisericos nevoe mare. Dumnealui a zidit şi zugrăvit pe Sf. Vasile Nou din târgul Nicoreştilor, a dăruit clopotul cel mare de aramă dela Sf. Gheorghe, şi-a 'mbrăcat cu aur roşcat de Ţarigrad icoanele împărăteşti dela Catedrală în anul chiar când i s'a născut fata.

Nu bea rachiu, nu bea tutun; nu poftise cândva la muierea altuia, vorbă grea ori spurcată nu-i scăpase printre buze, iar mâna lui, n'a atins nici când bucile ori obrazul ucenicului, oricât de prostănac sau de nărăvit ar fi fost el. Pe sfântă dreptate Kir Vasile Bălănescu era dat ca pildă în tot târgul Tecuciului. La dumnealui venea omul să-şi verse focul de pe suflet ori să ceară sfat; uşa ţi-era deschisă oricând, iar peste vorbă şi inimă bună dedeai la sigur. Când era de pus ceva la cale pentru târg în casă la dumnealui se ţinea sfat, iar din spusa-i târgoveţii nu eşeau.

Iscusinţa şi stăruinţa, mai cu seamă la cumpenele grele i se puteau cântări, ca de-o pildă, când holera a secerat în lung şi 'n lat tot târgul când focul iscat la moara lui Haneş deşiratul a mistuit acareturile toate până'n malul Bârladului, ori când s'a năruit foişorul de foc din Piaţa Mare şi s'a ridicat apoi din nou, chiar din temelie.

Cu cucoana Mariţica a trăit creştineşte 14 ani încheiaţi, până ce la facerea Constănţicăi plod zămislit târziu a 'nchis ochii dumneaiei, adecă cucoana Mariţa, mezina părintelui David Ienculescu, dela Adormirea Maicei Domnului. Kir Vasile Bălănescu avusese faţă de nevastă-sa dragoste mocnită, ca de om copt, dar dragoste curată; dumneaiei am putea spune fără să greşim, mai mult respect decât dragoste purtase celui ce-i fusese hărăzit soţ şi stăpân. Poate şi vârsta să fi fost de vină; dumnealui călcase pe cel de al 40-lea an când şi-a pus cununiile pe cap, pe când dumneaiei, nu 'mplinise nici 16 în toată regula. O singură dată a fost amărâtă şi nemulţumită cucoana Mariţica, cam la un an şi ceva după cununie, când Kir Vasile s'a călătorit dela Galaţi la Reni unde se ţinea târg mare tot la trei la trei ani, şi unde lipovenii şi maloruşii, aduceau spre vânzare tot soiul de blănuri scumpe, tocmai din inima împărăţiei moscovite. A lipsit atunci de-acasă dumnealui, trei luni şi mai bine iar careva dintre vecine, înghimpată în inimă de tihna şi belşugul din casa blănarului a strecurat vorbă blănăriţei că la iarmaroacele istea mari, ca de-o pildă la cel din Reni, beţiile şi petrecerile n'au pereche, că nu rareori, negustori, fruntaşi între fruntaşi şi oameni copţi la minte s'au încurcat de şi-au stricat casa ori s'au întors ca vai de lume, lefteri şi umpluţi de sdrenţe. Supărarea ceia, i-a trecut însă de cum s'a 'ntors dumnealui acasă, iar de atunci, oridecâteori purcedea Kir Vasile la drum n'o mai înjunghia îndoiala ci numai lipsa bărbatului, care se simţea în toată gospodăria îi apăsa oarecum sufletul. Moartea cucoanei Mariţa—Dumnezeu s'o ierte — l'a încercat nu şagă pe Kir Vasile; de n'ar fi fost plodu la mijloc, şi credinţa lui ferecată pe toate feţele, poate i s'ar fi clătinat din temelie, toate rosturile vieţii. Şi par'că nenorocirea nu-i făcută să se abată singură pe capul omului; pueşte ea tocmai când nu te aştepţi. Fata — Costănţica cum o drăgălea dumnealui — nu'mplinise 11 luni când a scăpat-o manca din braţe, pe treptele zimnicului, de i-a frânt în două şira spinării. Şi dacă a vrut Cel de sus, în chibzuiala lui, să nu-i taie firul zilelor, a crescut aşa pocită cum era, dar a crescut văzând cu ochii. Şi pe măsură ce-o vedea Kir Vasile că-şi da seama de nenorocirea ei sporea şi mai caldă dragostea în sufletul lui. Pe unde n'a purtat-o oare bietul creştin, tot trăgând nădejde că Cel de sus, va săvârşi poate minunea într'o bună zi? La Galaţi, la d-rul Serfioty, de trei ori în şir a dus-o; la stariţa dela Adam în două rânduri iar la Vizantea şi Lacul Sărat, pentru scăldătoare, trei ani la rând... degeaba toate! Cum să mai dregi d-ta osul frânt şi 'nădit strâmb?

* * *

Şi s'a făcut Constănţica noastră fată mare ca de 16-17 ani, sfioasă la vorbă şi la căutătură, aleasă la chip dar beteşugul tot beteşug. Cum Kir Vasile era om cu stare şi nume cunoscut peţitorii au şi început să roiască; banul, oricum, mânceşte că doar e ban dar fata nu voia nici pe departe să audă de măritiş. Intr'o zi, la stăruinţa bătrânului a'ndrăznit să răspundă cu ochi şi glasul înecaţi de plâns:

„Tataie, nu vezi matali că numai pentru zestre ni deschid uşa?... Ş'apoi eu nu voi să mă dispart nici moartă di matali"! şi plânsul, învrâstat cu suspin, i-a curmat cu totul glasul. Dintre peţitori, cel care nu se da bătut nici în ruptul capului era unul Ianoş Kereşteş ungurean de neamul lui, pe care îl adusese Kir Vasile ca ucenic tocmai din Vizantea, în anul dintâi, când îşi trimisese fata la scăldătoare. Puturos şi'ngălat de n'avea pereche, nu vruse să 'nveţe meşteşugul ca lumea şi după trei ani de ucenicie şi unul de calfă mică a deschis cu banii puşi deoparte ba din sâmbrie, ba din bacşiş, ba din ciupeli, o chitărie. Treburile i-au mers tot în plin, aşa că alături de chitărie cu vremea, a deschis şi-o locantă cu'n palmac de ogradă pentru mas căruţele. Insă, pentru planurile lui, planuri năstruşnice, avea nevoe din pământ din iarbă verde de galbenii blănarului, şi mai ales de ogradă jum'ate tarla jum'ate livadă pe rod, aşezată taman în mijlocul târgului. Lui Kir Vasile, la gândul că fie-sa s'ar întovărăşi pe viaţă cu pocitania de papistaş care până mai ieri alaltăeri argăsea pielcelele în grajdiul din fundul ogrăzii, ori lipea Sâmbăta atelierul cu baligă de vacă i se 'nvălura nu alt'ceva maţele.

Deaceia când preuteasa părintelui Sică — Dumnezeu să-l ierte de cele greşite — a venit să ia răspunsul cel de pe urmă, Kir Vasile, de faţă cu fie-sa, a rostit un „nu", care nu mai primea tocmeală. Deatunci însă, şi până'n zilele copilăriei mele adică în răstimp de 15, 20 de ani poate, ură de moarte i-a purtat Ianoş Kereşteş, şi n'a fost prilej ca să nu-l ciocănească pe blănar.

Şi pe măsură ce sporea averea şi trecerea ungurea-

(Continuare în pag. 7-a)

nului, iar pe de altă parte îmbătrânea și sărăcea Kir Vasile Bălănescu, loviturile se'nteţeau și erau date tot mai în plin. Și cum nu era să'mbătrânească de atâta inimă rea, Kir Vasile Bălănescu, și mai ales, cum să nu scapete, când meseria lui nu mai avea trecere, și când judecăţile cu vecinul din stânga, cu Ianoș Kerestes, numai luau sfârșit? Ianoș Kerestes care avea mare nevoie, măcar de-o jumătate din livada lui Kir Vasile, căci în locul dărăpănăturii de han, ridicase cogeamite hotel și locantă — acaret cu două rânduri — a scos martori mincinoși, a cumpărat pe judecători, cerând morţiș o fâșie cât ţine lungul livezi,, nădăjduind că bătrânul, săturat de-atâta sâcâială, va vinde poate, și pe nimică toată, un hartan din ţarlaua de loc.

Dar vorba ceia, socoteala rotunjită pe'ndelete acasă, nu se potrivește totdeauna cu cea din târg. Kir Vasile, în loc să se dea bătut, mai rău se 'ndârjea; cheltuiala cu advocaţii, cu taxele, cu drumurile dumnealui la Curte, la Galaţi, osteneala și veninul adunat, mai amarnic îl oţeleau, decât să-l frângă. Ș'apoi credinţa lui nešovaelnică, îi spunea lămurit, că la urma urmelor, tot va birui, că doară dreptatea toată era numai și numai de partea lui. Când s'a întâmplat pozna pe care cerc să v'o povestesc mai la vale, procesul luase altă întorsătură. Dela Galaţi se strămutase la Curte la București; peste tot, câștigul fusese de partea lui Kir Vasile; acuma însă, era hopul cel mare. Ianoș Kerestes, care fusese ales ajutor de primar, se lăuda pe toate cărările, că de va pierde cumva și la Curtea cea mare, îl expropriază la sigur pe blănar, pentru alinierea uliţei, numai așa, să-și facă pofta cu el. Ca să-l mai sâcâe pe bătrân, știndu-l că ţine ca la ochii din cap la livadă, născocea hojma tot soiul de ticăloșii. Livada lui Kir Vasile, pe sfântă dreptate, n'avea pereche prin partea locului. Ce-mi erau de-o pildă cireșele lui cuconu Eftimiţă Cincu, cireșe franţuzești, pe lângă drăgănelele blănarului? Ce-mi erau caisele Plă'neștilor din Vlamnic, pe lângă perjele gâtlane mari cât oul de găină, din livada blănarului? Dar merile creţești, dar perile cu coaja groasă ca pergamentul și galbenă cum e chilibarul curat, dar căpșunele... uite numai ce-mi slobod gândul îndărăt, și-mi lasă gura apă. Minunea minunilor însă, era bolta de viţă, cu ciorchinele de-o juma' de chil, cu bobul cât nucșoara, și cu gustul de ananas curat.

La viţa asta, adusă de mult, tocmai dinspre părţile rusești, ţinea ca la ochii din cap Kir Vasile. Toate le-a trecut dumnealui cu vederea — ce era să mai toarne gaz peste foc? — dar ca să-și vadă butucii de vie, cu frunza și cu cârceii retezaţi de caprele ungureanului, ci asta n'o mai putea răbda! Toate încercările blănarului, au fost zadarnice; Ianoș Kerestes, nu s'a lăsat înduplecat, tocmai când găsise acul de cojoc? De păzit, zi și noapte, nu era chip, dânsul, om bătrân și neputincios, iar fie-sa, muere iar pe deasupra și beteagă. A 'ncercat dumnealui la o vreme cu Ghiţă Spiţăru și cu Manea Mutul; cel dintâi se 'mbăta regulat, iar Mutul, adormea buștean, înainte de miezul nopţii.

* * *

Să fi fost cam pela sfânta Maria. Ţin minte bine: o după amează de August, cu zăpușeală grea, fără gură de vânt, și cu falduri de nor alburiu, pe'ntinsul cerului. Ca de obiceiu, aţipisem numaidecât după masă, în ietăcelul meu. Bălăcitul disdedimineaţă în Bârlad, hoinăreala și hârjoana pe bulevardul gării, zăpușala amiezii apoi, mă doborâseră mai înainte de a-și fi sfârșit tata cafeaua. Când m'am trezit buimac de căldură și de somn, dealături, din livada lui Kir Vasile, se'nălţa o 'nvolburare de glasuri vrăjmașe, iar pe zăplaz la noi, căţăraţi la rând: vizitiul, mama Leanca bucătăreasa și fata din casă. Am sărit din pat, m'am strecurat ţiptil, ţiptil, în picioarele goale și numai în cămășuţă, pe lângă dormitorul maică-mei, și m'am căţărat pe zăplaz, fără să mă simtă ceilalţi. In livada lui Kir Vasile, cam în dreptul nucului trăsnit, adunată și 'mpestriţată lume multă. Bătrânul cu capul gol și galben la faţă ca șofranul, cerca pe semne să lămurească pe comisarul Gâlcă dela gară, iar Ianoș Kerestes, în papuci de brunel, cu fes în cap, și'n cămașă înflorată cu arnici, bolborosea într'una, dar eu nu puteam prinde șirul vorbelor. Nu atât că nu puteau răzbate până la mine, dar erau sudălmi, pe care mintea mea de copil, nu le putea încă despica înţelesul. Priveliștea dealături, mi-a topit într'o clipă, toată mahmureala somnului neîmplinit. Iată însă, că la un moment dat, Ianoș Kerestes, înfuriat, izbește cu podul palmei pe Kir Vasile peste gură, de-i ţâșnește sângele de sub streașina mustăţilor. Eu am îngălbenit, am închis ochii strâns, și-am scăpat un ţipăt, numa 'unu. Mama Leanca, speriată, m'a cules în braţe, și m'a dus înapoi în ietăcel, dojenindu-mă cu glas scăzut. Tocmai într'un târziu, am prins eu cheia celor întâmplate în ziua ceia, alături la Kir Vasile în livadă. Românul nostru, înciudat din cale-afară de pârjolul ce-i făceau caprele ungureanului, a prins într'o dimineaţă una dintre diavoliţe, și cu cosorul i-a retezat sfârcul limbii. Intâmplarea asta, a avut mare răsunet în tot târgul, și alt proces a pus la cale Ianoș Kerestes, împotriva blănarului. Prin urmare, altă cheltuială, altă vreme măcinată, și mai cu seamă, altă porţie de năduf la inimă. Câtă vreme s'o fi depănat procesul cela, nu știu, că eu am purces-o la învăţătură în târgul Galaţului. Intr'o vacanţă de Paști, eram prin clasa cincea liceală cred, am aflat dela maică-mea, că vecinul nostru, Kir Vasile Bălănescu, la o săptămână după ce câștigase procesul cel mare la Curte, a'nchis ochii împăcat, iar fie-sa, îmbătrânită și amărâtă, trăește din puţinul ce-i aduce livada, și cele două fete dela profesională, pe care le ţine în gazdă. Ce s'a ales și de dânsa, a'nchis ochii ori mai face poate și azi umbră pământului, iacă n'ași putea să vă spui, de oarece valurile vieţei, m'au săltat de mult, departe tare de târgul copilăriei mele.

ION DONGOROZI

* * *

Fericirea

O, vânzătoare de iluzii, aruncă-ne pe drumuri flori...
Vrem florile din care astăzi tu nu nedai decît parfumul....
Nu vezi ce prăfuit e drumul
Pe care treci cum trece luna, abia zâmbind la trecători?
O, vânzătoare de iluzii, aruncă-ne pe drumuri flori...

Ai amăgit pe om cu visul,
Și l-ai pătruns tiptil în suflet prin poarta visului,
Dar el
Cînd s'a trezit, erai departe, și a început să te urmeze
Ca'n zarea sudicei Sahare mirajul unui alb castel...
Tu ești sirena care cântă, dar noi cu braţele deschise
Zadarnic rătăcim pe mare căci suntem surzi ca și Ulysse..
Tu ești năluca veșniciei ce ne zâmbește din culise
Când noi jucăm o clipă numai aceeaș dramă
Și murim!

O, tu ești podul de aramă
Ce nici odată nu se lasă pe lanţurile-i ruginite
Ca să putem intra o clipă în casa ta să poposim!...
Și pentru toţi ești viaţa ce nu zâmbește decât mâine,
Iar pentru cei mai mulţi tu ești
Neantul veșnic sau.... o pâine!
Dar omul te visează'ntr'una, cu ochii 'nchiși te urmărește.
Și cât trăește... cât trăește
Ii spui mereu — ademenindu-l cu-o zâmbire —
Fii fericit... privind la Fericire!

Ai amăgit pe om cu visul
Și l-ai lăsat printre talazuri pierdut să-și caute-o cărare
Când tu păreai un târm cu soare fugind mereu din zare'n zare....
O, tu ești farul ce iubirea îl reaprinde când s'a stins,
Și când în larg îndrăgostiţii așteaptă'n raza ta scăparea...
Tu ești azurul unde-o clipă — le 'naltă sufletul aprins
Ca o rachetă — sărutarea...
Ești fulgerul ce scânteiază
In ochii lor întunecaţi
Când buzele se'mpreunează,
Și ești oglinda'n care dânșii se pot privi îmbrăţișaţi...

Tu ești comoara'n veci ascunsă, iar ei sunt sapa și ţărâna....
Ei sunt arcușul și vioara, dar ca să cânte, tu ești mâna
Tu pleci odată cu iubirea
Și par'că mori când pleci cu ea...
Dar omul te-a visat într'una chiar când iubirea lui murea....
Și când iubea... O, când iubea
I-ai spus mereu — ademenindu-l cu zâmbirea —
Fii fericit... iubind Iubirea!

Și-atunci când istovit de boală,
Sporindu-i setea de viaţă tu i-ai întins o cupă goală,
Și când din umbră coasa morţii ne'nduplecate îl pândea,
Crezu că tu ești veșnicia spre care-l duce nimicirea...
Dar când murea... o, când murea
Văzu că moare Fericirea!

ȘERBAN BASCOVICI

* * *

Un om hotărît

Fără îndoială că unul din cei mai hotărîţi și mai întreprinzători oameni din lume e Cezar Boureanu — odată ce el însuși afirmă.

Nu de puţine ori s'a comparat cu Bonaparte.

Işi împarte timpul între cafenea și turf. La cafenea joacă, la curse pontează — două moduri de a-și ocupa și exercita spiritul său de maestru în hotărîri rapide și definitive, puse imediat în aplicare.

Ne întâlnim din când în când și întotdeauna tovărășia lui îmi face plăcere.

Intr'o zi îl întâlnii la cafenea; juca biliard.

După ce sfârși partida, mă apucă de braţ și'mi șopti misterios:

— „Sunt hotărît să dau o lovitură!"

— „Serios?"

— „Da! Hotărîrea e luată — s'a terminat!"

Și-și întări afirmarea isbind energic cu tacul în podea.

— „Bine — dar, rogu-te, spune-mi întâi despre ce-i vorba"...

— „Ai dreptate! Ascultă deci: Hoinărind pe străzi, văzui o casă de vânzare. Casa era modernă și simpatică; avea curte și terasă la etaj. Mă isbii cu palma peste frunte: găsisem! Ochiul meu de vultur prinsese ocazia, spiritul meu întreprinzător era gata s'o speculeze. Făcui planul să cumpăr casa și s'o exploatez închiriând-o. Era tocmai ceea ce-mi trebuia".

— „Și... ai s'o cumperi?"

— „Odată ce am hotărît *eu*, nu mai încape discuţie!"

— „Ei, atunci sper că nu mă vei uita la sărbătorirea acestui eveniment"....

— „Mă rog, mă rog, se poate!"....

Afacerea deci începea să mă intereseze, dintr'o anumită privinţă, și pe mine.

Peste câteva zile ne revăzurăm la alergările de cai; era grăbit.

— „Cum a rămas cu casa?" îl interpelai repede, fără tranziţie.

— „A! cu casa *mea?*"

— „Da, cu casa *d-tale*".

— „Păi... afacerea e ca și tranșată — chestie de o zi, dragă".

— „In cazul acesta unde ne întâlnim?"

— „Vino mâine seară la cafenea!

A doua zi seara îl așteptam la cafenea. Veni fără să se grăbească și se așeză tăcut la masa mea; părea absorbit în gânduri.

— „Ei!" făcui.

Tresări.

— „Ai aranjat?" îl întrebai.

— Nu... nu încă, mai așteaptă puţin, ce d... !; lucrurile astea nu se tranșează așa, într'o zi".

— „Bine, dar... d-ta însuţi... ai spus, eri".

— „Casa-i bună, n'am ce zice", mă întrerupse el fără să ia în seamă ceeace îngânam. „Totuși e altceva la mijloc: dacă tocmai după ce o voiu cumpăra, preţurile caselor vor scădea? Așa-i că m'am ars? Ia gândește-te".

— „Tocmai".

— „Păi vezi?"

Puţin cam descurajat dela entuziasmul meu prim, chemai chelnerul ca să aducă table și pe când jucam Cezar aprofunda și analiza eventualitatea scăderii ulterioare a preţurilor.

* * *

Trecură mai multe zile în care timp nu fu chip să-l văd.

„Poate că-i ocupat cu aranjarea nouei proprietăţi", gândii și eram gata să mă duc să-l caut acolo, căci cunoșteam adresa; când colo — iată-l!

Era mai preocupat ca rândul trecut; în primul moment nici nu m'a recunoscut. Văzându-l palid și slăbit, îl întrebai dacă nu cumva a fost bolnav.

— „Aș de unde — grijile numai".

— „A!"

De data asta el deschise vorba despre casă: și se vedea că continua firul gândurilor sale, vorbindu-și sieși par'că:

— „O fi bună casa, nu zic nu; dar mă gândesc la poziţia ei — par'că n'ar fi tocmai bine situată"...

— Atunci n'o lua".

— „Foarte bine. Dacă însă pe urmă preţurile se urcă? Te-ai gândit la asta?"

— „Nu", mărturisii.

— „Asta e!"

— In cazul acesta ia-o. Ce mai stai pe gânduri de-ţi pierzi timpul; riscând să pierzi și ocazia asta?"

— „Dar nu stau de loc pe gânduri", se supără el. „Iţi spun numai așa... ca să mai discutăm puţin".

Il lăsai cufundat în gânduri.

In ziua următoare veni la mine schimbat, fericit, emoţionat:

— „O cumpăr! S'a terminat! M'am hotărît! Iţi spuneam eu... He! unu-i ca mine, prompt, nestrămutat, dârz!"

Și plecă triumfător, beat de voioșie, lăsându-mă aiurit.

A doua zi nu-l zării.

A treia zi dădui peste el la cafenea. Era abătut, întunecat, nemulţumit nervos; ţinuta-i era neglijată, barba nerasă și, dacă nu mă înșel, vorbia singur; îţi făcea impresia că ceva îl apasă, îl înăbușe, îl roade, că-i prada unei suferinţe fără leac.

— „Pari necăjit", observai.

— „Cuget".

— „Mă prind c'ai luat-o, dar că nu ești mulţumit".

— Tocmai că n'am luat-o".

— „Cum?"

— „Iată ce e: să zicem că face, că e bine situată, că nu-i scumpă și că preţurile vor rămânea aceleași. Bun. Dacă însă după ce o voiu cumpăra voiu vedea chiar a doua zi una mai avantagioasă ca ea? Nu-i așa că m'am pripit?"

— „In cazul acesta permite-mi să-ţi dau un sfat: Odată ce te-ai hotărît să cumperi o casă, cercetează mai întâi cât mai multe, ca să-ţi faci o idee, iar după aceea alege pe cea care-ţi place mai mult și-ţi convine mai bine. E foarte simplu!"

— „Nu! Pe asta am hotărît s'o cumpăr, pe asta o voi cumpăra. Hotărîrea mea e neclintită!"

— „Dar singur te-ai gândit că..."

— „Am zis!"

— „Atunci menţine-ţi hotărîrea, aplică-o și ia casa".

— „Chiar asta voiu face. Numai că mă gândesc.... dacă după ce o voiu lua — că de luat tot o voiu lua — văd alta mai convenabilă?"

— „Atunci fă după cum te-am sfătuit, caută mai multe și alege".

— „Asta nu soluţionează nimic, din păcate. Oricât aș căuta și ași alege, dacă vrea dracul te pomenești că ulterior tot găsesc alta mai bună, mai bine situată și mai eftină! Or, o casă nu o poţi schimba ca pe o pălărie; odată cumpărată riști să rămâi cu ea!"

— „Ai dreptate".

— „Nu-i așa?"

Și după ce jucarăm table, îl lăsai copleșit par'că de o greutate; și nu știu cum, în clipa aceea mi-se făcu milă de el.

Trecu câtva timp în care nu mai dădu semne de viaţă.

Incepeam să și uit chestiunea cu casa.

Intr'o zi, o trăsură se opri în faţa mea și cineva mă chemă din ea; privii: Cezar Boureanu!

Se îngrășase, era triumfător, fericit. Avui impresia că scăpase de o boală ce-i dăduse de furcă la început.

Mă pofti lângă el, după care trăsura își reluă drumul.

— „Știi ce? M'am hotărît — nu-ţi spuneam eu?" strigă el cutremurându-se de râs și sgâlţâind întreaga trăsură.

— „Cu casa?"

— „Bravo!"

Și răsuflând ușurat, declară:

— „Da! m'am hotărît definitiv: nu mai cumpăr casă!"

KOSTYA GALITZA

* * *

Resemnare

A înflorit pe câmp un trandafir...
Și'n pragul dimineţii călătoare,
'A risipit din tainicul potir
Atât parfum, că fiecare floare,
A prins să râdă'n razele de soare,
Sub mângâierea blândului zefir.

Gângănii multe, fluturași târzii,
Cu aripi negre, mici, catifelate,
Albinele cu perii aurii,
Și câte alte gâze'n lume, toate,
I-au respirat miresmele curate,
Și el, le-a dat pe rând, ca la copii.

Dar sus, pe cer, un nor întunecos,
S'a abătut cu picuri reci de ploae...
Și trandafirul, cum zâmbeà frumos,
S'a întristat sub recile șuvoae,
A început cu'ncetul să se'ndoae,
Și-a plâns... a plâns, cătând mereu în jos...

Furtuna însă fù numai de-o clipă,
Căci cerul s'a înseninat îndată;
Dar fluturii cu calda lor aripă,
Și-albinele care'l iubeau odată,
L-au ocolit pe rând de astădată,
Și el, simţeà că o să moară 'n pripă.

Incovoiat, păreà adânc mâhnit;
Dar tot gândind la rostul vieţii sale,
Simţi că lutul singur l a iubit;
Și frumuseţea rozelor petale
Și-a risipit-o liniștit la poale,
Apoi s'a 'nchis în sine, și-a murit.

G. Nikita

* * *

Din „O mie și una de gândiri"

Vei recunoaște ușor pe falsul aducător de noutate: are ceva de mitocan...

* * *

Anul acesta, politica evoluează spre stânga, iar literatura spre dreapta. De altfel, dreapta, în literatură, a fost totdeauna cu cei mulţi, pentru cei mulţi.

VICTOR EFTIMIU.

Iubirea iubirilor

— Carnetul unei logodnice —

6)

de **I. AGÂRBICEANU**

Scrisoarea lui Andrei. — Garofița și cetina de brad. — Patria: oamenii și lucrurile dintr'o Țară? — Cucoana Nastasia. — Patria: o zeitate?

XVIII

Am sărutat fiecare cuvințel ce mi l-ai scris, iar garofița cea salbatică și cetina de brad ce mi-ai trimis, le port mereu cu mine. Imi spui: „ceeace-ți trimit de pe la noi e dragostea și credința mea".

Aşa de neprihănită a rămas iubirea ta ca și garofița pe care ai cules-o într'o poiană salbatică. Numai razele soarelui, numai roua cerului au sărutat-o. Cum vecinic verde-i frunza bradului, așa nu se clătește credința ta în bine și în biruință.

Dragă Puiule! Nu m'am îndoit o singură clipă în iubirea ta. Nu te-aș fi iubit eu atât de adânc dacă n'aș fi simțit cât ești de curat, că mă pot încrede în tine ca în mine însămi. Iți mulțumesc că trăești și că ești sănătos, îți mulțumesc că te gândești la mine, că-ți mai ieai răgaz să te gândești și la mine.

Cât mie de dragă floricica ce-mi trimiți, pe care au privit-o ochii tăi, au sărutat-o buzele tale! Cam mă uimește cetina de brad, ca și când taina verdelui ei te-ar învălui pe tine! Iubindu-le pe ele, te iubesc pe tine!

Cât de vii sunt lucrurile dragi pe cari le-a atins o ființă iubită!

Nu știu Andrei, îmi pare uneori că mi-ai trimis anume simbolul dragostii și pe al credinții. Uitându-mă la ele, mângâindu-le, strângându-le la pieptul meu, par'că se limpezesc în mine unele icoane, și le simțesc tot mai adânc viața.

Nu știu ce s'a petrecut cu mine, Andrei; îmi pare că mi-a crescut foarte mult sensibilitatea. Mă interesează tot ce observ, tot ce se petrece în jurul meu; și nu numai oamenii mă interesează, ci chiar și un firicel de iarbă, chiar și bolovanii de piatră pe cari îi văd pe drum.

Incepând cu simpatia pentru Anton și ostașii țării, dragostea mea a tot crescut și 'mbrățișează azi tot ceea ce'mi pare că are o legătură cu tine: oameni și lucruri.

Odată mi s'a părut că Patria nu-i altceva decât toți acești oameni pe care războiul i-a mișcat, i-a smuls din ocupațiile lor de toate zilele, i-a ridicat prin jertfa fiecăruia la cinste și venerațiune. Simțind durerea lor, amarul lor, simpatizând cu ei, îmi păru că mă mișcă însaşi Patria, Neamul.

Altă dată mi-a părut că pământul și cerul, aerul și apa, florile și copacii, și tot ce-a rămas încremenit la suflarea goarnei, gata să se miște la un semn, mi s'a părut că toate aceste sunt Patria. Și de-atunci orice firicel de iarbă, e viu pentru mine.

Dar nu puteam simți care-i adevărul!

De când mi-ai trimis garofița și frunza de brad, de când, în ele te simțesc pe tine atât de aproape, îmi pare că mă apropiu mai mult de adevăr: Patria nu o fac și oamenii și lucrurile dintr'o țară? Sau ele și ei se schimbă'n Patrie numai când se ridică vr'o primejdie, ca aceea pe care am simțit-o și eu din chemarea goarnei? Numai când se mișcă și oameni și puteri ale firii pentru un singur scop?

Iți pun întrebarea asta din urmă fiindcă pe cât mi-e de aproape, de rudenii, oamenii și lucrurile cari sunt în mișcare acum pentru același scop, pe atâta mi-s de streini toți aceia pe cari nu-i atinge cu nimic războiul, cari au rămas tot cei vechi, neschimbați în îndeletnicirile lor.

Toți acești oameni, aceste femei, îmi par atât de străine, de nefirești încât stau și mă mir: de unde sunt? Ce caută la noi? Simpatia mea nu-și poate cerne peste ei și peste ele nici un picur de înduioșare. Simțesc cu hotărâre că nu-s dintre noi, nu-s ai noștri, — sau, nu știu cum să mă exprim mai bine.

Ca să pricepi ce vreau să-ți spun, să-ți aduc niște pilde Andrei.

Deși nu ți-am scris, să nu crezi că eu stau cu mâinile în sân. De trei săptămâni lucrez pentru un spital. Cos. Tu știi că am mașină nouă de cusut, și s'o auzi cum toarce de grăbită toată ziua! Răniți avem puțini pân'acum; eu n'am avut curajul să-i văd, dar pentru îngrijirea lor sunt foarte multe doamne și domnișoare la Crucea Roșie. Mai multe chiar decât ar fi nevoe! Să dea Dumnezeu să fie totdeauna prea multe. Pentru cusut s'au angajat mai puține. Și noi avem mult de lucru.

Și iată, Andrei, cunosc domnișoare, doamne, care nu s'au apucat de nimic, care au și acum, ca grije de căpetenie, toaleta și plimbarea. Nu știu, poate n'au pe nimeni pe front. Dar chiar dacă n'ar ve pe nimeni, nu e împotriva firii ca numai ele să rămână pe lângă vechile lor îndeletniciri?

De câte ori le văd, le simțesc că sunt străine și nu pot simpatiza cu ele; nu pot crede, nu-mi pot închipui că și ele să facă parte din Patrie... De câte ori simțesc comunitatea, totalitatea celor ce formează Neamul, pe ele nu le pot simți, ele rămân de-o parte.

Și tot acelaşi sentiment mă urmărește și când văd la dugheana lui pe jupânul Froim. E picătură cu picătură tot așa cum îl știi dinainte de război: aceleaşi priviri iuți, viclene, aceeaşi vorbă plângătoare, acelea ș întrebări pune, aceleaşi răspunsuri are. O singură schimbare: scumpește din zi în zi prețul măruntișurilor din prăvălia lui. Și, dacă-l întrebi motivul acestei scumpiri, atunci numai pomenește și el despre război și zice: „Dacă'i război și nu mai avem de unde aduce marfă!"

Dar, știi cum vorbește? Știi cum îi răsună glasul? E tot așa de nesimțitor ca și când ar vorbi prin gura lui un butac sau o cizmă.

Și iată pentru ce'mi vine să cred că deși Patria, Neamul, ar trebui să fie totalitatea oamenilor și a lucrurilor dintr'o țară, e numai atunci când le mișcă acelaș scop.

Căci decât în doamna care-și plimbă toată ziua toaletele și decât în jupânul Froim, eu mai curând simțesc Patria în arma în spatele unui ostaș, în boul ce trage carul cu muniții, sau în muntele ce străjuește la miază-noapte.

XIX

Nici gândul, nici presimțirea nu m'au înșelat! Puterea care mi te-a răpit, zeitatea căreia i te-ai supus, este într'adevăr mare, se ridică peste noi toți. Cu cât crește înfrigurarea războiului, cu cât observ mai mult, cu cât simțire amea se lărgește, nu numai întrezăresc, ci încep să simțesc ființa Patriei. Datoria către ea, nu mai este pentru mine o vorbă, ci un fior al sufletului. Și mă gândesc, Andrei, cât de superior trebuie să-mi fii tu, dacă ai simțit din întâia zi de mobilizare ceeace eu pot cuceri numai încetul cu încetul. De când m'am convins că însăși maică-ta s'a supus hotărîrei mai înalte a Patriei, cu durere, cu jertfă, dar fără să cârtească dându-te ei, am simțit obârșia divină a puterii aceleia, căreia i se închină însăși mamă-ta.

Și de-atunci îmi pare că tot ce observ în jurul meu e par'că anume dat pentrucă să pot întrezări cu mintea, cu simțirea, tot mai deplin înălțimea pe care tronează de-asupra noastră această nouă zeiță: Patria, căreia îi slujești tu astăzi.

Mi-am zis adeseori: maică-ta mai are un sprijin în viață. Are pe bunul tău părinte, mă are chiar pe mine. Dar sunt atâtea mame care, ducându-li-se fiii să-și facă datoria, nu mai au pe nimeni căruia să-și poată plânge durerea. Și totuși s'au supus și ele poruncii Patriei: s'au despărțit de singura lor dragoste și razim.

Văd adeseori, Andrei, pe cucoana Nastasia. Tu știi cât de neputincioasă e, tu știi că o boală grea o usucă de mult. Pe cât stătea de țeapănă mai înainte în scaunul său împletind ciorapi, așteptând în liniște, mulțumită, să sosească dela biuroul său tânărul advocat Petrișor, fiul ei, pe atât de fără hodină e astăzi.

Au trebuit să o primească la spital între cele dintâi. S'a vorbit mult în oraș despre intrarea ei între surorile de caritate. Cucoanele când au văzut-o ce vrea, s'au simțit par'că jicnite, iar doctorul, văzând-o atât de neputincioasă, a clătinat din cap.

— Aici e muncă grea, cucoană, și d-ta n'o să poți birui! îi zise.

Dar bătrâna a venit șapte zile'n șir, în aceeași rochie cenușie, cu aceeași pălărie veche, cu aceeași rugăminte.

Sărmana! Alăturea de tinerețea și luxul celorlalte, părea o ciupercă.

Doctorul o refuza și a șaptea oară.

Atunci cucoana Nastasia s'a lăsat încet pe scaun și a început să plângă. Nimeni n'a mai putut-o opri, nimeni n'a putut-o mișca de acolo, până când doctorul și comitetul întreg nu reveni asupra refuzului.

— Vă mulțumesc", le-a zis, „de-acum știu că mi-l scap!" Atâta voi munci pentru alții până când lui Dumnezeu îi va fi milă de mine, și'mi va scăpa băiatul de moarte!"

Și, de-atunci, spun toți, că aduce servicii neprețuite spitalului. Și nimeni nu-și poate închipui de unde-și ia putere, căci trupul ei e tot așa de neputincios.

O văd adeseori trecând grăbită pe uliță, și nu-mi vine să cred că-i ea. Uneori o urmăresc până la biserică. Nu trece odată pe lângă ea, să nu intre să nu cadă în genunchi. I-am văzut lacrimile și m'am încredințat că-i dânsa: aceleași lacrimi mari pe cari le vărsa decâteori vorbea de fiul ei.

Și mă întreb: Cum a putut asculta și cucoana Nastasia de porunca ce i-a răpit pe fiul său? Cum mai poate trăi fără de el, căci iată, cât de nemărginit îl iubește!

Tu știi Andrei, cu câte jertfe l'a purtat pe Petrișor la Universitate! Tu știi că nici casa nu mai e a lor, și că toată nădejdea ei era în băiatul care-și luase diplomă.

Și totuși l-a lăsat să plece, totuși dragostea ei a fost mai slabă decât aceea ce-i poruncea o jertfă atât de mare!

Trebuie să ai drepturi divine pentru ca să poți trece peste o dragoste ca aceasta, și negrăit trebue să fie prețul tău, când socotești întru nimic o viață de jertfă pecum a fost a cucoanei Nastasia!

Uneori mă întreb: mai poate fi morală o jertfă atât de mare? Căci ce interese superioare mai poate avea această femee care, săracă și văduvă de tânără, s'a chinuit o viață întreagă să-și poată crește copilul? Nu era pentru ea supremul interes să-și aibă copilul lângă sine, să-și știe zilele bătrâne asigurate și să se poată bucura de vederea aceluia pentru care a muncit și a suferit atâta?

Dar când o văd pe cucoana Nastasia, când mă înfior înaintea acelei înalte demnități și sfințenii ce-i întipărită pe fața sa, simțesc că jertfa ei nu poate avea nimic imoral într'ânsa. Altfel bătrâna nu s'ar ridica atât de mult de-asupra mea, de-asupra altora: căci azi nimeni nu vorbește despre ea decât cu venerațiune.

Și nu știu, Andrei, dacă seara, întorcându-se acasă are ce mânca! Atâta știu că peste zi locuința ei e încuiată, că n'are pe nimeni care să poarte cea mai mică grijă bătrânei.

Pe lângă pilda ce mi-o dă în fiecare zi maică-ta, pilda acestei bătrâne e de cea mai binefăcătoare pentru durerea mea, dragă Puiule. Imi dă curaj să nu mă las îngenunchiată de arzătorul chin că-mi ești mereu departe; îmi ajută să pătrund înălțimea jertfei pe care și eu trebuie să o aduc, îmi ajută să simțesc că cât e mai presus de mine puterea și drepturile Patriei, în slujba căreia ești acum.

Imi spun adeseori: Cum să nu mai poți răbda inimă, dacă rabdă aceasta viață șubredă? Cum să blestemi tu, când nu blestemă biata cucoană Nastasia? Cum să nu fii tare tu care ești tânără, când neînfrântă trece peste lucrurile lumei inima bătrână, puterile zdrobite ale cucoanei Nastasia?

Dacă ea, pe lângă toată dragostea ce-i poartă fiului său, a simțit că se cade să ți-l dea ție, Patrie, că nu poate face altfel, cum să nu simțesc și eu aceeaşi datorie? Cum n'aș crede și n'aș simți că'ntr'adevăr e mai mult decât mine aceea căreia i se supune și inima de mamă?

Nu știam, Andrei, cum i-aș fi putut ajuta cu ceva sărmanei bătrâne. Simțeam că am o datorie față de ea, că-s obligată să-i ușurez din cât pot viața.

Nu mi-a fost rudenie, ci numai cunoscută. Dar acum e așa de aproape de inima mea.

I-am spus mamei tot ce știam despre dânsa, și nu cutezam să-i descopăr ce gând mă muncește. Mă temeam atât de mult să nu ofensez pe nobila bătrână, încât nu cutezam să-i spun nici mamei cât de adânc aș dori să-i putem fi de-un ajutor cucoanei Nastasia.

Dar buna mea maică mă pricepu.

Nu zise nimic, dar după câteva zile a venit din oraș întâia oară cu bătrânica pe la noi. Nu știu unde a găsit-o, ce-a făcut să o aducă la noi; dar de atunci mama vine adeseori acasă cu bătrânica aceasta pe care o iubesc atât de mult.

Acelaș eroism, aceeaşi demnitate e în fața ei ca și în fața mamei tale. Numai cât fiind cu mult mai bătrână și mai slabă cucoana Nastasia, ea pare și mai străină pe pământ trăind par'că numai pentru ceeace este vecinic.

I-aș face cu cea mai mare plăcere, orice servicii, ca și mamei tale. Imi pare uneori că ea e ființa cea superioară, pe care-o caută gândul și simțirea mea, să o pătrundă, că ea e chipul îndurerat al Patriei.

Și mă întreb apoi, revenind la realitate: Ce chip va trebui să aibă însăși Patria, de care ascultă, căreia i se închina acest gând și această simțire îndurerată? Și'mi pare atunci că întrezăresc nemărgenita ei sfințenie și suferință și'mi pare că o confund cu Preacurata Maica Domnului, și-mi vine să mă închin ei și să mă rog ca și Precistei.

Și să nu crezi, Andrei, că mă simțesc zdrobită, umilită cu durerea mea înaintea acestor mari îndurerate! Nu-s o umilită ci înălțată în fața lor; atingându-le ființa cu gândul, cu simțirea mea, ca și când s'ar strecura și în mine un picur din divinitatea lor. Mă simțesc mai immaterială, mai bogată în cugetare, în simțire. Ca și când aș pluti pe aripa tare a gândului pătrunzător, și, oprindu-mă în înălțime, aș încerca să fulger în toate părțile, să mi se lumineze toate depărtările. Fulgerul nu s'aprinde însă pân'acum; scapără numai gândurile tari ce mi se'ncrucișează prin minte și stelele ce s'aprind încă nu-mi luminează de-ajuns noaptea ce plutește peste noi, și în care întrevăd de pe-acum puteri înalte cari cârmuesc, spre care se îndreaptă viața noastră.

Atâta simțesc și știu de pe acum: Suntem cu mult mai mult decât ne arată lucrurile noastre de toate zilele gândul, simțirea, fapta.

Avem și alt preț decât acela ce ni-l cunosc ochii cari ne văd.

Și-mi pare uneori că cea mai înaltă viață a noastră e chiar aceea care se țese din realitățile superioare ale sufletului, care nu se văd!

Oricât mi s'ar părea de ademenitoare aceste lucruri, mă tem să mă cufund în ele. Nu pentrucă mi-ar fi frică de ele, ci'mi pare că spiritul meu devine deodată prea vechiu, prea bătrân, par'că se desbracă de frăgezimea tinereții.

Și mă tem că nu voiu mai fi pe placul tău Andrei! Tu n'ai nevoe de o fată cu fața lungită de gânduri, cu fruntea mângită de dungi sure, cu ochiul plin de scrutarea care obosește. Când te vei întoarce tu vei voi fața mea tot atât de fragedă, fruntea mea tot atât de luminoasă, ochii mei tot atât de clari cum au fost în clipa'n care ne-am despărțit.

Da! să păstrăm tinerețea! Eu știu cât e de bine să fiu gingașe!

Și de-aceea, cu voia mea, nu-mi bate nici odată gândul prea departe, Andrei. Dar puteri mai mari decât mine mă iau uneori în stăpânirea lor. S'ar zice că sus în înălțimile cerului curge nevăzut un fluviu sfânt: cu apă, cu aer, cu spirit, e plin, nu știu! Dar pare că-i o lege azi în lume ca nimic să nu poată trăi pe pământ dacă nu se va cufunda, botezându-se, în acel fluviu. Și din când în când se coboară din albia lui curenți tari, te prind, te răpesc în înălțimi, te cufundă în unda rece.

Nu știu: pare că te și îngheață, îmbătrânindu-te, dar par'că te face și nemuritor. Și, acesta e adevărul: trebuie să ne simțim nemuritori pentru ca să putem trăi azi în lume. Nu știu mai înainte cum a fost viața pentru alții: pentru mine a fost un joc de culori și de forme, sprintene salturi sau line curgeri ale frumuseții; a fost apoi un vis, o poartă înflorită, larg deschisă prin care vedeam infinitul înflorit.

De când e războiu viața nu-i decât o tot mai dureroasă încodare a sfuerinții. Și nimeni n'o mai poate suporta dacă nu-și întinge aripa gândului și a simțirii în fluviul acela ceresc, lăsând să-i atingă sufletul înghețul nemuririi.

Nu știu, pentru alții a fost și mai înainte viața atât de grea? Și fără război oamenii trebuie să-și întărească sufletul lăsând să treacă prin el curentul înghețat al veciniciei, pentru ca să-și poată purta crucea pe pământ?

Sau poate numai războiul face din viață o sarcină grozavă?

Uneori mi se pare că și mai înainte a fost viața grea, că ea numai până atunci e un joc până când nici nu-i bănuești existența. De'ndată ce începi s'o înțelegi, ea devine grea și trebuie să te înarmezi poate chiar cu gândul nemurirei ca să o poți purta. Și, dac'ar fi așa, mă gândesc iar: Câte greutăți nu vei fi avut tu în viață, Andrei, pe care eu nici nu le-am bănuit! Căci tu, desigur, de mult ai început să înțelegi viața. Decâteori nu te vor fi uimit copilăriile mele!

Nu! Hotărât sunt gânduri rele acestea! N'au fost copilării semnele, probele iubirii mele? Și ție n'au putut să-ți cadă greu. Tu m'ai iubit chiar pentru frăgezimea vieții mele.

XX

Dacă prin războiu vorbește Patria și Neamul — interesele superioare ale totalității ce se numește popor, atunci numai unui singur războiu i se pot supune popoarele: celui național, care apără existența neamului, sau desăvârșirea vieții lui în viitor. Chiar când la aparență interesele altui popor ți-ar porunci să prinzi arma, nu o faci aceasta decât simțind că, primejduite find interesele superioare omenești ale aceluia, sunt primejduite și ale tale.

Pentru alte ținte, și'ntr'alte împrejurări, războiul e împotriva firii: nu-l cere nici Patria, nici neamul, nu-l cere desăvârșirea vieții.

La convingerea aceasta am ajuns, Andrei, cetind o carte străină despre războiu. Toată argumentarea cărții e pentru a trage o concluzie diametral opusă, dar a mea mi s'a limpezit chiar urmărind acele argumentări a căror nedreptate o simțeam. Nu, războiul nu poate avea ca origină și țintă: stăpânirea celor mai tari. Sau dacă o are, atunci el e adânc imoral.

A-l asculta atunci, a-l te supune, înseamnă a fi un ucigaș până însă n'ai tras nici un glonț în cel ce ți se ridică împotrivă. Și dacă sunt totuși popoare care ascultă de un astfel de războiu explicarea nu poate fi decât una singură: judecata și simțirea lor a fost pervertită de o educație criminală, dându-li-se ca ținte superioare ceeace într'adevăr nu pot fi niciodată.

Și crima unora trebuie să o răscumpere nenorocirea tuturor.

Dacă în războiul nostru ar fi cea mai mică umbră a imoralității, eu sunt sigură că aș fi fost mai tare decât el, și nu te-aș fi lăsat să pleci delângă mine. Dar tu însuți n'ai fi putut să-l asculți. Și dacă eu n'aș fi avut o putere așa de mare, n'ar fi avut-o maică-ta, sau sărmana cucoană Nastasia, sau chiar soția maistorului Ilie?

Dacă războiul nostru ar fi imoral, ar fi putut să populeze țara cu atâtea sfinte și sfinți?

Mă preocupă întrebările acestea, Puiule, pentru că mi-e dat să aud cuvinte care îmi par nefirești și negrăit de rele. Am auzit spunându-se: „In definitiv, războiul nostru e un război de cucerire!" Război de cucerire! Dacă l'am purta în Africa, sau chiar și numai in sudul Dunării. Dar ori unde ar călca pasul lui de fier: la Miază-noapte și Apus, la Răsărit, nu poate fi numit război de cucerire, stăpânirea celor mai tari. E și absurd: suntem noi mai tari ca Austro-Ungaria, mai tari ca Rusia? Așa dar pe tărie credem să răzimăm cucerirea noastră? Desigur că nu pe tărie, ci pe dreptatea noastră. Și nu o cucerire e aceasta! Pe cine cucerim? Nații streine, care au dreptul la libertatea lor, de care ar fi păcat strigător la cer să ne atingem? Popoare cari au alte interese de viață decât ale noastre? Nu! Și peste munți, și peste Prut suntem tot noi, tot neamul nostru. Se poate cineva cuceri pe sine însuși cu o cucerire imorală? Dar a fi stăpân pe toate drepturile tale de viață înseamnă a înfăptui o imoralitate?

Cât de ușor spun unii oameni cuvintele, dragă Andrei! Cât de puțin preț pun pe cuprinsul lor!

Am mai auzit spunându-se: „Cine știe! A sosit timpul sau ba!"

Ca și când lucruri atât de mari, mișcări atât de adânci s'ar putea produce înainte de-a le fi sosit timpul! Ca și când acela care vorbește așa a r'fi pornit războiul! Ca și când nu războiul ar fi clătit toate adâncurile vieții, deci și ale lui. Dar mie 'mi pare că prin însuși faptul că războiul a pornit, c'a devenit o realitate, se adeverește deplin că i-a sosit și vremea. Cine să-i pue soroca? Noi? Dar noi nu suntem decât jucării ale lui, cari ne cutremurăm de porunca lui, și, cu inima rănită trebuie să-l susținem și să-l apărăm din toate puterile.

Pentru ce vorbe? Pentru ce teorii? Pentru ce discuții? Vedem doar bine cu toții că nu mai există nici timp, nici spațiu decât pentru o singură realitate: războiul, care născându-se și supunând voințele tuturor, arată că nu așteaptă dela noi aprobare, ci ne poruncește ascultare.

De sigur, el nu cere vorbe, ci fapte.

Cât de bine, cât de repede l-ați înțeles voi, Andrei! Cât de puțin ați vorbit și cât de repede ați plecat la chemarea Țării.

Cât de superiori sunteți voi!

In Nr. viitor: **Intre două iubiri. — Pregătiți pentru orice. — Știri bune și rele de pe front. — Primejdia la graniță. — Intâlul transport mare de răniți.**

Lăutarul

— SCHIȚĂ —

Mic de statură, fața palidă și scofâlcită, ochii obosiți, părul în dezordine, gulerul murdar, cravata ruptă pe alocuri, haina — o redingotă pe care de sigur au purtat-o și alții — acoperea pantalonii cu dungi rupți și aceștia, iar în picioare ghetele-i erau scâlciate.

In fiecare seară, se târa a lene pe lângă zidul caselor, spre cârciuma lui Cănuță, ținând sub haină — singurul tovarăș, o vioară veche, plesnită ici și colo, ce-o căpătase de la un boier, pomană.

Il prinsese bine, de multe ori, când nu avea o bucătură își găsea mângâierea în coardele ei, scoțând sunete ascuțite de-ți lua auzul, dar care pentru el erau o ușurare, reînvia parcă, i se părea că plutește către o viață mai bună și către o lume mai îngăduitoare.

Dar când lăsa să-i cadă arcușul de oboseală și se revedea în aceeaș cameră: mică, fără lumină, cu un pat și un singur scaun, îl cuprindea desnădejdea, din ochi îi porneau șiroaie de lăcrămi, iar un oftat ieșea din pieptu-i slab.

La Cănuță își cânta „repertoriul" în schimbul bucăței de pâine care întotdeauna o avea. De multe ori, glasul înăbușit i se oprea la mijlocul cântatului, începea să tușească și îngălbenea la față, tremura, iar ochii îi scânteiau ca două stele ce-și așteaptă sfârșitul.

După ce contenea își urma cântul, lua apoi o farfurioară și începea să colinde pe la mese după „chetă", dar se întorcea mai trist: munca lui închegându-se în cinci bani.

Invelea vioara într'o basma, o punea sub haină, își lua pălăria și de abia pășind se întorcea acasă. Când trecea prin fața vre-unui restaurant, luminat și plin de lume, aceleași lacrămi fierbinți apăreau pe gene și se prelingeau pe obrazii palizi. Umilința îi apăsa sufletul și cabotinul pleca înainte, alungat de umbra fericirei.

Ajungea acasă, intra tiptil, tusea îl îneca din nou, își lăsa capul în pernă, să nu trezească chiriașul din camera vecină și după un timp adormea.

Așa-și ducea viața, de azi pe mâine, târând cu el toată tristețea omului desamăgit.

* * *

In noaptea aceea, o rază frântă a lunei se strecura printr'un colț de geam și se prelingea pe chipu-i palid.

Tusea îl îneca cu furie. Fără suflare, cu ochii închiși pe jumătate, își apăsa pieptul, hodorogit, cu mâinile tremurânde.

Oboseala îl copleșea. Cu o sforțare încercă să se ridice, nu putu. Oftă prelung și închizând ochii încercă să adoarmă. Se trezi într'un lac de sudoare, începu să tremure și privindu-și privirea spre geam, zări o umbră.

Inăbuși un țipăt. Umbra păși spre el și întinzând mâna zise: Vino. Țipătul izbucni.

Se repezi spre ușe și vru să iasă. Se întoarse și prin întunerec bâșbâi pe masă. Vioara sună a gale.

O luă, o strânse la piept și cu o uitătură îngrozită privi în juru-i — apoi eși. Afară lumină ca ziua.

Tremurând, o luă în vârful picioarelor până în stradă.

Se opri să răsufle. Apoi clătinându-se, prin mijlocul străzii, se îndreptă spre Cănuță. Ajunse, era închis.

Ostenit se lăsă să cadă pe o treaptă a scărei. Răcoarea îl întepa. Incercă să se scoale, căută un sprijin, se ridică, dar o trosnitură îi îndreptă ochii în jos.

Se cutremură, simți o strângere în piept și-l podidi lacrămile: singurul tovarăș — vioara — era un maldăr de bucăți, se sprijinise în ea. O înfrigurare îl făcu să strângă din spete și tuși înfundat, bătându-se cu o mână pe piept.

Iși întoarse privirea spre ușa cârciumii, ca și cum ar fi vrut să spună „ea e ultimul sunet al viorei", se plecă, strânse bucățile și o luă înainte.

Răcoarea îl întepa din ce în ce. Mări pasul. Se trezi pe chei. Privirea îi fu isbită de sclipirea apei. Se opri.

Iși simțea gâtul uscat. Coborî câteva trepte și'n marginea apei îngenunchie. Plecă capul și vru să-și lipească buzele de apa lucie. Se trase speriat, înapoi: umbra îi făcea semn cu mâna, să vină.

Voi să plece. Făcu numai un pas. Gâtlejul îi frigea de sete. Ca o ispită ondulările apei îl chemau să-și înmoaie buzele arse. Ingenunchie iar, plecă capul și atinse apa. O tresărire îi zgudui capul și închise ochii. Umbra îl apucă de gât. Strânse cu o ultimă sforțare bucățile la piept.

Capul i se afundă în apă, picioarele îi fugiră după pământ și cu o bolboroseală — căzu.

Apa făcu câte-va cercuri. Se liniști apoi și 'n razele lunei își urmă cursul, nepăsătoare, mai departe.

CODIN TEOHARIE

LITERATURA STRAINA

GABRIELLE D'ANNUNZIO

ANIVERSAREA

— Fragment din romanul „L'INVINCIBILE" —

La două Aprilie era a doua aniversare.

— De data asta ar trebui s'o serbăm undeva, prin preajma Romei, spuse Adriana. Trebuie să petrecem o săptămână întreagă de dragoste, singuri, ori-unde, numai aici nu.

Paolo zise:

— Iţi aminteşti prima aniversare de anul trecut?

— Imi amintesc.

— Era de Paşti, în Duminica Paştilor...

— Eu am venit la tine, de dimineaţă, pe la zece...

— Erai îmbrăcată cu rochia aceea care-mi place mie atât de mult; închiseseşi cartea de rugăciuni...

— Nu te-ai dus la Inviere în dimineaţa aceea...

— Totuşi mi-era aşa de frică...

— Aproape că fugisem de-acasă. Tu ştii; în zile de sărbătoare, nu mă lasă niciodată singură. Şi totuşi, am rămas cu tine până la amiază. Şi 'n ziua aceea aveam musafiri la masă...

— Apoi, nu ne-am mai văzut tot restul zilei... A fost o aniversare tristă...

— Da, e adevărat.

— Şi ce soare frumos era afara!

— Şi ce de flori în odaia ta!...

— Eşisem singur din casă, între timp; cumpărasem toată piaţa Spaniei...

— Ai aruncat după mine o sumedenie de flori: mi-ai vârît atâtea flori în sân, prin mâneci... Iţi aminteşti?

— Imi amintesc.

— Apoi, acasă, când m'am desbrăcat, le-am găsit pe toate...

Ea surâse

— Şi, când intraiu întâi pe uşă, bărbatul meu îmi ridică o petală de pe pălărie.

— Mi-ai spus.

— N'am mai eşit apoi din casă, în ziua aceea; n'am mai voit să es. Imi reaminteam, mă gândeam... Da, a fost o aniversare tristă.

Apoi, după un răstimp de tăcere:

— Credeai tu, în inima ta, că vom ajunge la a doua?

— Eu, nu...

— Nici eu...

Gândeam: „Iată dragostea care cuprinde în ea presimţământul sfârşitului!" Mă gândeam şi la bărbatul tău, o, fără ură, dimpotrivă, cu un fel de bunăvoinţă compătimitoare. „Ea e liberă acum. Dar pentru ce sunt eu mai neliniştit ca atunci? Bărbatul acela era pentru mine ca o asigurare. Mi se părea că el îmi păzeşte iubita, după cum eunucul păzeşte pe favorita sultanului. Poate mă înşelasem. Eu suferiam mult, chiar şi atunci. Dar suferinţa trecută e totdeauna mai puţin dureroasă decât cea prezentă".

* * *

Urmărindu-şi gândurile el nu asculta cuvintele Adrianei Ea spunea:

— Deci, unde mergem? Trebuie să hotărîm. Mâine e întâi Aprilie. I-am spus dinainte mamei, că într'una din zilele astea am să mă duc undeva la ţară. Ştii, s'o pregătesc. Am să născocesc, aşa, vre-o poveste de crezut. Lasă că rânduiesc eu.

Ea părea liniştită; surâdea. Şi el credea că descoperă în acel surâs, în cari i se oglindeau par'că ultimele vorbe, spontana atitudine în care se complac de obicei femeile, în asemenea împrejurări. Ea se gândea la uşurinţa cu care va putea să înşele pe mamă-sa. Şi-şi reaminti, aproape cu un simţimânt de regret, de vremea când era sub vegherea soţului.

„Pentruce să sufăr atât, din pricina acestei libertăţi care totuşi este în slujba plăcerei mele? Nu ştiu ce aş da să mă dezbar de acest gând înrădăcinat în mine, să mă dezbar de teama aceasta, care pe ea o jigneşte. O iubesc şi o jignesc; o iubesc şi o cred în stare de o faptă josnică!"

— Ar trebui totuşi — zise ea — ar trebui să nu ne ducem prea departe. Nu cunoşti tu un loc liniştit, singuratec, cu oameni mulţi, puţin neobişnuit? Tivoli, nu; Frascati, nu....

— Ia Baedecker-ul de pe masă şi caută.

— Să căutăm împreună.

Ea luă cartea roşie, se puse în genunchi, lângă fotoliul în care şezuse şi începu să răsfoiască cu gesturi graţioase — de o graţie copilărească. Citea din când în când un cuvânt, cu voce înceată.

El o privea contemplându-i ceafa, de unde se ridica spre vârful capului, şuviţele de păr încârlionţat, negru şi lucitor. Privia cele două aluniţe mici, „gemenele", cum le spunea el, cari stăteau una lângă alta pe gâtul ei palid, catifelat, dându-i o graţie voluptoasă de neexprimat. Să notăm, că n'avea cercei. De vre-o trei sau patru zile nu mai purta frumoşii ei cercei cu piatră de safir. „Să-i fi jertfit, oare, vre-unei nevoi familiare? Acasă, era poate strâmtorată de cerinţele zilnice ale vieţei". El privi în faţa ei cu un fel de violenţă interioară, gândurile cari o munceau. — Aşa era. „Când era rece cu mine (şi era doar pentru puţină vreme), ea se dădea în braţele ori căruia i-ar fi oferit o existenţă mai uşoară, care ar fi smuls-o din strâmtorarea casnică, în schimbul plăcerei. Acesta putea să fie chiar negustorul de care vorbea Exili. Pentru dezgustul micelor mizerii ea învingea noul dezgust. Se părăsea pe sine. Sau poate, n'avea nimic de învins, dacă cel căruia i se dădea, îi era plăcut".

* * *

Ii veni în minte amanta unui prieten, contesa Albertini. Aceasta, despărţită de bărbat, rămase liberă, în condiţiuni nenorocite. Se cobori, puţin câte puţin, până la dragostea aducătoare de bani, salvând cu destulă pricepere, aparenţele. Un alt exemplu îi veni în minte, întărind posibilitatea de care îi era teamă. „De asemenea înjosiri e plină viaţa".

In faţa acestei posibilităţi limpezi, care se ridica în pragul viitorului nelămurit, el încercă o durere nespusă. „Temerile noastre nu trebuie să aibă nici o margine. Materia din care se compune viaţa, e murdară. Totul, sau dela început, sau după, trebuie să se mânjească. Mocirla, nu lasă nici o curăţenie neîntinată. Şi ne e dat nouă înşine să vedem prăbuşirea făpturei, pe care noi ne dăm silinţa s'o înălţăm".

Ea zise, aproape jelindu-se:

— Nu găsesc nimic aici. Gubbio, Narvi, Viterbo, Orvieto... ia să vedem ce e la Orvieto... mânăstirea San Paolo, mânăstirea San Bernardino, mânăstirea San Ludovico; schitul San Domenico, Schitul San Francesco, schitul Maicii Domnului...

Citia cântând ca şi cum ar fi spus o liturghie. De o dată începu să râdă, ridicând capul şi dându-şi fruntea buzelor iubitului. Era într'una din acele clipe de expansivă bunătate, care o făcea să semene unei fetişcane.

— Câte mânăstiri! Şi ce de schituri. ...Trebuie să fie un ţinut ciudat... Vrei să mergem la Orvieto?

Lui Paolo i se păru că o undă de tinereţe îi pătrunse prin inimă. Şi se părăsi pe sine, cu recunoştinţă şi cu oarecare consolare. Cum atinse cu buzele fruntea Adrianei şi văzu par'că în minte imaginea ştearsă a unui oraş pustiu, care tace adorându-şi frumoasa catedrală.

— Orvieto! n'ai mai fost pe acolo? Inchipuieşte-ţi în vârful unei stânci, de-asupra unei văi triste, un oraş atât de tăcut, încât pare nelocuit: — ferestre închise; locuri virane, unde creşte iarbă; un călugăr care traversează piaţa; un episcop, tot în negru, care coboară dintr'o caretă închisă în faţa unui spital, urmat de un servitor cu înfăţişarea respingătoare; un turn profilându-se pe un cer cenuşiu, ploios; un orologiu care sună ceasurile tărăgănat; şi'n fundul unei străzi, un miracol: Catedrala.

Adriana spuse puţin gânditoare, ca si cum ar fi avut în faţa ochilor viziunea oraşului tău:

— Ce linişte! Ce pace!

— Eu l'am văzut în Februarie, pe un timp tot aşa nesigur ca şi acesta de azi: când frumos, când întunecat. Am rămas o zi; plecai cu tristeţe şi dusei cu mine nostalgia acelei tăceri... O, ce tăcere, Adriana! Eram întovărăşit numai de mine însu-mi. Mă gândeam: „Să ai o iubită, sau mai de grabă, o soră iubitoare, care să fie plină de devotament, şi să vii aici, să stai o lună întreagă, luna lui Aprilie, un Aprilie puţin ploios, posomorît, dar călduţ, cu slabe sclipiri de soare. Şi să petreci ceasuri întregi în catedrală, sau prin prejur, să te duci să culegi flori de prin apropiere, să mănânci bunătăţi gătite de un călugăr, să bei vin într'o ulcică de pământ, să iubeşti şi să dormi mult, într'un pat larg, cu aşternutul alb, feciorelnic...". Adriana surâse la acest vis fericit. Zise cu un aer de nevinovăţie:

— Eu sunt devotată. Du-mă la Orvieto!

Se aşternu la picioarele iubitului; îi luă mâinile, năpădită de o nesfârşită dulceaţă, gustând par'că de pe acum din tristeţea aceea desfătătoare.

— Mai vorbeşte-mi!

El o sărută prelung pe frunte, cu o emoţie neobişnuită. Apoi o privi îndelung.

— Ce frunte frumoasă ai! — spuse cu un uşor tremurat.

O vedea acum pe Adriana, vesela Adriana, corespunzând idealului închipuit de el, pe care el îl nutrea în inimă. O vedea bună, tânără, supusă, plutind într'o dulce şi frumoasă poezie. Era — cum îi zicea el — gravă şi suavă: „gravis dum suavis".

— Vorbeşte-mi, murmură ea, mai vorbeşte-mi!

Prin fereastra dela balcon se strecura înlăuntru o lumină slabă. Afară, ploaia răpăia într'un zgomot surd, ţăcănind uşor în geamuri.

Trad. din italieneşte de C. CRISTOBALD

* * *

Träumerei

(din limba cehă, după „Ian Svatopluk Machar")

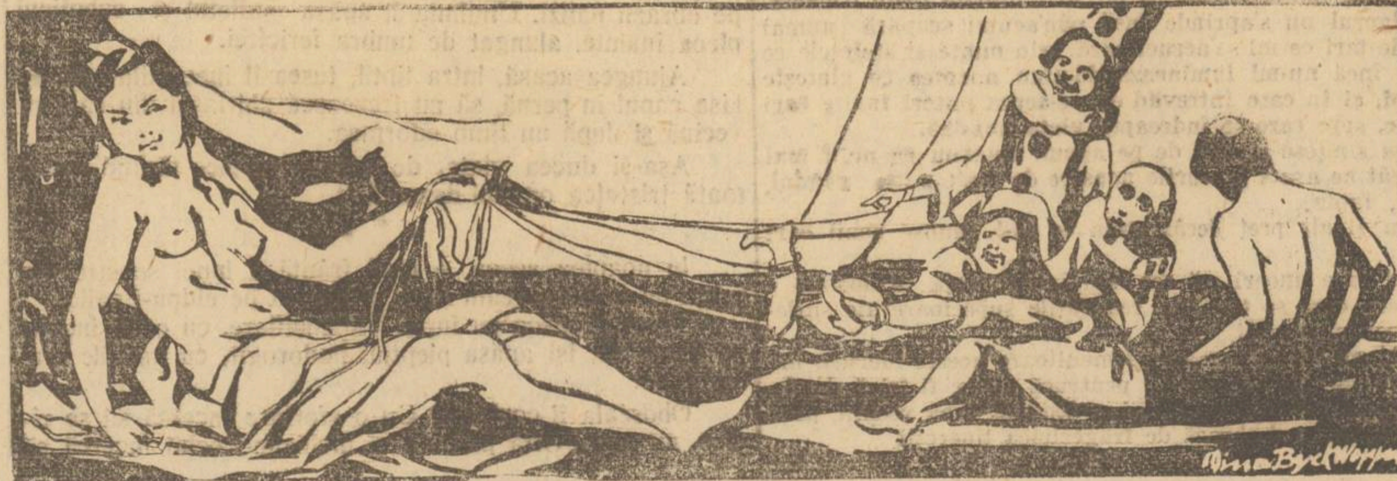
Un an şi încă unul... şi groparul
Cântând mi-a scoate oasele la soare
Când versurile mele amuţi-vor
Ca'n luncă glasul de privighetoare.

Veni-va oare-un Hamlet nou, pe gânduri
Să-mi prinză'n mâna sa al ţestei gol;
Mut să privească cuibu'-atâtor vise,
Ce şi-au plătit naturii-al lor obol?

Afla-va oare calea-atâtor gânduri
Şi urmele durerii şi-a iubirii?
Şi fălcile 'ncleştate îi vor spune,
Că fruntea mea visat-a laurii măririi?

Şi s'o 'ntreba: pe unde-mi sboară duhul,
Ce a râvnit să urce 'n cer cândva?...
Un „Tatăl nostru" doar' va să îngâne
Şi hârca iar din mâni va arunca.

Liviu Marian

Obişnuinţă

de Paul Géraldy

A! vrei să ştii de ce deodată
mă uit cu ochii mei cei răi?
Gândesc la anii cei dintâi,
la rochii ce purtai odată...

Zădarnic mintea mi-o frământ;
nu văd în noi schimbări alese.
Abia în casă dacă sînt
azi mai puţine flori pe mese...

Imi amintesc în seri târzii,
de alte vremi, de-altă scântee...
Şi parcă 'ncepi şi tu să fii
Ca celelalte, o femee.

(trad. G. Pallady)

* * *

CHARLES BAUDELAIRE

Mici poeme în proză

Spovedania artistului

Cât sunt de pătrunzătoare sfârşiturile zilelor de toamnă! Ah! pătrunzătoare până la durere! căci sunt unele senzaţii delicioase al căror vag nu exclude intensitatea; şi nu există vârf mai ascuţit ca acela al infinitului.

Nu e plăcere mai mare ca aceea de a-ţi scălda privirea în imensitatea cerului şi a mării! Singurătatea, liniştea, incomparabilă, castitate a azurului! un mic văl tremurând la orizont, ce prin micimea şi singurătatea lui parodiază iremediabila-mi existenţă, melodia monotonă a valurilor învrăjbite, toate aceste lucruri gândesc prin mine şi eu cuget prin ele (căci în măreţia visării eul se pierde repede!): ele gândesc, zic eu, dar muzical şi pitoresc, fără raţiune, fără silogisme, fără deducţii.

Ori decâte ori, gândurile acestea fie că pornesc dela mine, fie că se desprind din lucruri, devin deodată prea intense. Energia în voluptate creează un rău şi o suferinţă pozitivă. Nervii mei prea întinşi nu mai dau decât vibraţii ţipătoare şi dureroase.

Şi în acelaş timp profunzimea cerului mă consternă; limpezimea lui mă exasperă. Insensibilitatea mării, monotonia aceluiaş spectacol mă revoltă... Ah! nu ştiu, oare ar trebui să suferi veşnic, sau veşnic să fugi de frumos? Natură putere încântătoare fără milă, duşmană totdeauna victorioasă, lasămă! Incetează! Nu-mi mai ispiti dorinţele şi orgoliul! Studiul frumosului este un duel în care artistul strigă de groază înainte de a fi învins.

IV.

Himera fiecăruia

Sub un cer imens, cenuşiu, într'o întinsă câmpie prăfuită, fără drumuri, pajişti cu iarbă mătăsoasă, fără maidane, cu tropiţe de scaeţi şi de urzici, întâlnii mai mulţi oameni cari treceau încovoiaţi.

Fiecare din ei purta în spate o chimeră enormă, grea cât un sac de făină sau de cărbuni, ori cât echipamentul unui infanterist roman.

Dar monstruosul animal nu era o greutate inertă; mai mult, îi înfăşura şi îi strângea omului muşchii elastici şi puternici, se încleşta cu două mari ghiare în pieptul lui şi capul fabulos înainta pe fruntea omului ca o cască de acelea oribile prin care vechii războinici nădăjduiau să sporească spaima duşmanului.

Intrebai pe unul din aceşti oameni cerându-i să-mi spună unde se duceau astfel. Imi răspunse că nu ştia nimic, nici el, nici ceilalţi; dar că, vădit, ei se duceau undeva, fiindcă erau împinşi de o neînvinsă nevoe de a merge.

Lucru curios de însemnat: nici unul dintre aceşti călători nu părea înfuriat în contra animalului feroce agăţat de gâtul său şi cocoţat în spate; s'ar fi zis că şi-l închipuia făcând parte din el însuşi. Toate aceste feţe obosite şi serioase nu mărturiseau nici o desnădejde; sub cupola îndoliată a cerului, picioarele scufundate în ţărâna unui pământ tot aşa de întunecat ca şi cerul, ei îşi urmau drumul cu înfăţişarea resemnată a acelora cari sunt osândiţi să nădăjduiască mereu.

Şi cortegiul trecu pe lângă mine şi se şterse în negura orizontului, în spre locurile unde suprafaţa rotunjită a pământului se ascunde curiozităţii privirilor omeneşti.

Şi vreme de câteva clipe, mă chinuii să înţeleg această taină; dar în curând nepăsarea iresistibilă se abătu asupră-mi şi eu fui mai greu apăsat decât erau ei copleşiţi de obositoarele lor Himere.

Trad. de CONST. C. CRISTEA

ANATOLE FRANCE

Cugetări

Noi zicem despre cineva, că e primejdios, atunci când judecă altfel decât noi şi facem imoral pe acel ce nu are morala noastră.

Calificăm de sceptic, pe acel ce n'are propriile noastre iluzii, şi nici nu căutăm măcar să aflăm dacă are altele.

* * *

Răul e necesar. Ca şi binele îşi are cursa în natură, nu putem seca unul din aceste izvoare fără a seca totodată şi pe celălalt. Nu suntem fericiţi decât pentrucă suntem şi nenorociţi... Fiecărui viciu nimicit îi corespunde o virtute, ce piere şi ea odată cu acesta.

* * *

Un oraş, o naţiune întreagă se concentrează în câţiva indivizi, cari cugetă cu mai multă înţelepciune şi putere decât ceilalţi. Restul omenirei nu contează.

* * *

Intotdeauna am fost de părere, că singurul lucru cuminte e să cauţi plăcerea.

* * *

Noi punem infinitul în iubire, aceasta nu e vina femeilor.

* * *

Trecutul, iată singura realitate umană; tot ce este a trecut.

* * *

O femee e sinceră, atunci când nu spune minciuni de prisos.

* * *

O femee trebue să aleagă: Cu un bărbat, iubit de femei, nu e liniştită, cu un bărbat, pe care femeile nu'l iubesc, nu e fericită.

* * *

Atracţia primejdiei se află ascunsă în toate patimile. Nu există voluptate fără ameţeală.

* * *

Trăind, trebue să te împaci cu gândul, să le vezi pe toate schimbându-se în jurul tău.

* * *

Să ne uităm personalitatea: nu avem alţi duşmani, decât pe noi înşi-ne.

* * *

Ceiace oamenii numesc civilizaţie, e starea actuală a moravurilor, iar ceiace numesc barbarie, sunt stările anterioare. Moravurile de acum vor fi barbare, când vor fi înlocuite prin altele.

* * *

Numai un sceptic poate fi întotdeauna un om moral şi bun cetăţean. Un sceptic nu se revoltă niciodată împotriva legilor, deoarece n'a nădăjduit că se pot face şi legi bune.

* * *

Toţi oamenii mari au o virtute fundamentală: sinceritatea.

* * *

Există întotdeauna o clipă, în care curiozitatea devine un păcat şi diavolul întotdeauna s'a pus de partea savanţilor.

Trad. de E. MARGHITA

I.

D-l Dr. Remediu de Bătături

docent, care atât în Transilvania cât şi în întreaga Românie şi alte ţări, a devenit foarte popular în scurt timp, kukirolog cu renume mondial şi medic-profesor în toate boalele moderne, în coloanele ziarului nostru se prezintă întâia oară publicului şi viitorilor săi pacienţi. D-l dr. Remediu de Bătături în ultimul timp se ocupă mai intensiv cu remedierea bolilor de picioare în special cu vindecarea bătăturilor atât de răspândite. După ce a făcut mai multe studii şi experienţe a ajuns să inventeze preparatul cel mai practic „Kukirol" pentru vindecarea bătăturilor şi această invenţie epocală l-a făcut fericit ca şi pe Columbus descoperitorul Americei. Principiul d-lui dr. Remediu de bătături se rezumă la aceste câteva cuvinte: „De bătături te vei scăpa, de Kukirol vei prefera". In milioane şi milioane de cazuri, realizând efecte excelente şi accelerate cu renumitul preparat Kukirol, a ajuns la concluzia, că plasforul Kukirol o juri: cel mai bun la bătături, remediu fără de miros, şi niciodată dureros: e moartea bătăturilor, remediu suferinzilor. D-l. dr. Remediu de Bătături a scris chiar şi o broşură practică despre îngrijirea igienică a picioarelor şi în această broşură recomandă cu căldură renumita baie de picioare Kukirol a consilieratului sanitar Dr. Campe. Broşura intitulată „Buna îngrijire a picioarelor" o trimite gratuit solicitatorilor reprezentanţa din România Mare:

Anton Steiner

Bucureşti, Strada Sărindar No. 7

Preparatele originale Kukirol cunoscute şi întrebuinţate cu efect în întreaga lume în milioane şi milioane de cazuri, se găsesc la toate farmaciile şi drogueriile mai recomandabile. In multe locuri se vând preparatele Kukirol mai ieftin, dar de acestea feriţi-vă, pentru că sunt falsificaţii. Adevăratul Kukirol este neîntrecut! Secţia noastră ştiinţifică în schimbul unui plic francat dă sfaturi ori cui relativ la îngrijirea picioarelor şi bolilor acestor.

Fabrică de Kukirol. Gross-Salze (lângă Magdeburg).

DISCURSUL

Condrea e un om liniştit. Il cunoaşte doară tot târgul. Niciodată nu s'a culcat după 11, nici nu s'a sculat înainte de 8. Işi bea totdeauna cafeaua în pat, se'mbracă pe'ndelete, şi pe la vr'o 11 ese în oraş. Stă de vorbă ba cu unul, ba cu altul, iar când la ceasul dela „catedrală" răsună 12 lovituri, Condrea păşeşte grăbit spre casă. Aici menajera, căci Condrea deşi trecut de 50 ani e totuşi burlac, îl aşteaptă cu masa gata pusă. După-ce stă la masă, lucru care durează la Condrea cam vreo 2 ore, se'ntinde pe o canapea, şi-şi fumează a lene havana. In acest timp servitoarea îi aduce gazetele. Condrea începe să le răsfoiască. Probabil că această operaţie intelectuală îl oboseşte foarte mult, căci de regulă adoarme inainte de a le fi citit. Către seară, dacă timpul e frumos, face o plimbare prin oraş, pe urmă se duce la Club, un stă până la ora 10½. Niciodată n'a stat mai târziu, dar nici de lipsit n'a lipsit vreodată, fără vre-un motiv serios. Această viaţă o duce Condrea de peste 20 ani.

Se mirară deci foarte m ult prietenii săi dela „club" când văzură că trecuse de mult ora 8, oră la care Condrea obişnuia să vină, şi el nu-şi făcuse încă apariţia. Ei, s'o fi întârziat astă-seară, gândiră ei. Va veni mai târziu. In seara acea, însă, prietenii îl aşteptară în zadar. Condrea nu veni.

Tot aşa de miraţi fură şi cunoscuţii, cari obişnuiau să'l întâlnească prin oraş la ora 11, şi cu cari lua aperetivul la băcanul din colţ. Băcanul făcu ochii mari când observă lipsa lui Condrea. Se obişnuise atât de mult cu el încât îi se părea că-i lipseşte ceva.

Mai mirată decât toţi fu bătrâna care'l servea de vre-o 5 ani, şi care-i cunoştea toate obiceiurile. Dânsa văzând că se apropie ora când trebuia să deretice în camera „domnului" se duse să bată la uşă. Neprimind nici un răspuns bătu a doua oară, de astă dată ceva mai tare. Dar nici de data aceasta nu primi vre-un răspuns. Ce-o fi oare cu domnul gândi ea. La ora asta el pleacă în oraş. Şi îngrijată de soarta „domnului" ea se aplecă şi îndrăzni să se uite prin gaura broştii. Rămase înlemnită fără să poată scoate nici un cuvânt. Domnul, cu o foaie de hârtie în mână, stând în faţa oglinzii, cu părul vâlvoi, fără guler, roş la faţă, cu ochii scoşi din orbite, însfârşit într'un hal fără de hal, ameninţa pe cineva pe care-l vedea probabil în oglindă. După câtva timp, revenindu-şi puţin în fire ea deschise uşa camerii, de astă dată fără a mai bate. Condrea rămase un moment aiurit, cu foaia de hârtie în mâna dreaptă, cu cea stângă strânsă pumn. Repezindu-se apoi cu un urlet de furie spre femeea ce stătea înlemnită pe pragul uşii, îi repezi un pumn drept în faţă, încât sărmana eşi afară mult mai repede de cum venise. Condrea închise uşa după dânsa şi se aşeză istovit pe un scaun.

— Dobitoaca, murmură el, m'a întrerupt la mijloc, când tocmai găsisem un gest de efect.

Liniştindu-se puţin, începu să citească cu glas tare, de pe foaia ce-o ţinea în mână.

* * *

Era un discurs pe care se căznea să'l înveţe pe de rost şi nu reuşea. Era disperat sărmanul Condrea. Mai erau 3 zile până la acea dată fatală, când trebuia să-şi ţie discursul. Blestemaţi fie prietenii, cari i-au dat această însărcinare. Blestemat fie în pământul in care se afla mizerabilul în cinstea căruia trebuia să ţie discursul. La câte mizerii nu fusese supus sărmanul Condrea. Cât nu se necăjise până ce să-l scrie. In primul rând titlul. Titlul îl pusese în mare încurcătură. Nu ştia cum să spuie. „Onorată Adunare" sau „Jalnică Adunare". Consultase pentru aceasta zeci de manuale de retorică. Manualele însă nu spuneau nimic. Se opri, după multe chibzuinţi, asupra ultimului titlu, ca fiind mai potrivit. Cu chiu, cu vai, după multe ştersături, isprăvi de scris discursul. Işi sacrificase pentru aceasta, toate tabieturile. Se lipsise de club, de jurnale, de somn, de havană, de toate, absolut de toate. Se gândi însă că ar fi mult mai frumos, dacă ar ţine discursul pe de rost. Se apucă atunci nenorocitul să'l înveţe. Uitase însă că de peste 40 ani, decând ieşise din şcoala primară, el nu mai făcuse exerciţii de memorizare, aşa că învăţatul mergea greu, foarte greu. Gesticulaţia mai ales, pe care se căznea s'o desprindă în faţa oglinzii, îl obosise peste măsură. Şi acum, când reuşise să iea o poziţie atât de frumoasă în faţa oglinzii, nenorocita de Mariţa venise să'l întrerupă. După-ce se mai linişti puţin el începu din nou chinuitorul său exerciţiu. Mergea greu. Dar îşi luase obligaţia şi trebuia s'o ducă la bun sfârşit. In cele 3 zile cari precedară ziua fatală el nu fu văzut nici pe stradă, nici la club.

Par'că intrase în pământ. Stătea zi şi noapte şi învăţa discursul în faţa oglinzii pentru a prinde gesturile. Slăbise grozav. Cearcăne vinete îi înconjurau ochii, iar părul par'că-i mai albise pe la tâmple.

* * *

Insfârşit sosi şi ziua, care avea să fie atât de fatală lui Condrea. Se sculă de dimineaţă şi se 'mbrăca în ţinută de gală. Frac, mănuşi albe, joben. Mai făcu o singură „repetiţie" o repetiţie generală. Discursul îl ştia bine, numai să nu se'ncurce. Mai liniştit puţin se aşeză pe un scaun, şi-şi aşteptă prietenii, cari trebuiau să vină să'l iea. La ora convenită, ei îşi făcură apariţia. Condrea îi aştepta. Era cam galben la faţă, iar când plecară el părea un condamnat la moarte. Drumul îl străbătură in tăcere. Se apropiau, încet, încet de sala în care Condrea trebuia să-şi ţie discursul. O sudoare rece îi brobonă fruntea. Ar fi vrut să i se întâmple vre-un accident. Spera ca'n ultimul moment să dea vre-un vehicul peste dânsul. S'ar fi aruncat cu drag sub roţile unei trăsuri, dar nu se'ntâmplă nimic. El intră în sală tot aşa de nevătămat după cum plecase de acasă. In sală era o lume imensă. Căldura era nesuferită. Pe Condrea îl apucă o ameţeală, era să cadă, dar se ţinu cu mare greu. Prietenii se urcară pe scenă şi-i târâră şi pe Condrea după dânşii. Acesta îi urma aiurit. Uitase cu ce scop venise aici. Se aşeză pe un scaun când simţi deodată că'l împinge cineva pe la spate. Cum aşa de repede trebuia să 'nceapă? Se ridică greoiu depe scaun şi maşinaliceşte intră pe scenă. Fu primit cu un ropot de aplauze. Se simţi salvat pentru un moment, dar încetul cu încetul liniştea se restabili. El înaintă spre mesuţa care-o vedea acolo. Se uită cu o privire îndobitocită la paharul ce se afla pe mesuţă. Se sprijini de scaunul care se afla lângă mesuţă şi vroi să 'nceapă, dar simţi cum i se pune un nod în gâtlej. Nu putu să rostească decât: „întristată adu.." şi o pânză i-se puse pe ochi. Căzu moale, ca o cârpă netrebnică, pe scaunul de care se rezămase. Prietenii cari urmăriseră cu încordare toate cele petrecute, se repeziră deodată spre Condrea, şi'n timp ce'l stropeau pe faţă cu apa din paharul de pe mesuţă, făcură semn maşinistului să lase jos cortina.

Şi cortina se scobora agale, agale în timp ce picături de apă se prelingeau pe faţa galbenă a nenorocitului Condrea, care pentru mult timp nu va mai fi văzut la „club" sau la „plimbare".

BARBU LĂUTARU

* * *

Tuberoza

Când mă apropii mult de tine,
Ciudată floare, mă aştept
Să întrevăd albastre vine
In carnea ta? Ca dintr'un piept

De faţă, mă aştept s'adie,
Să simt fierbintele răsuflet
— Un abur — de fiinţă vie,
Ca de la tot ce are suflet?

Adânc mi se înclină fruntea
Sub norii de psalmi şi sub pământ,
Şi ruptă-i pentru mine puntea
Dintre viaţă şi mormânt,

Când răsuflarea'ţi miresmată
Mă înfăşoară rece, grea,
Şi simt în carnea ta de faţă
Inghetul care doarme'n nea.

Şi mintea mea, îmbinătoarea
De 'nchipuiri şi-asemănări,
Vorbeşte 'n taina ei cu floarea
Şi îşi răspunde la întrebări.

. . . .

. . . .

Ţi-e sufletul în risipire
Şi'i agonie al tău parfum?
Tu pari crescută 'n cimitire
Sub al cădelniţelor fum..

De chip i-a ta paliditate,
In care sângele-a 'nghetat,
Când într'o criptă, pe'nserate,
Un spectru alb s'a arătat.

Tu pari atâta de virgină,
In cât şi-un sfânt ar fi pierdut!
Tu mori şi dreaptă pe tulpină
Te'nalţi invoaltă spre sărut!

Iubită sfântă şi nebună
In tine moartea o aspir,
Prelung, — ca 'ntr'un amurg de lună
Intârziat în cimitir.

Şi'ntreb, căci Raiu'n minte 'mi vine
Şi's sigur de plecarea ta:
„M'ai cunoscut? Mă ştii pe mine?
„Eu te iubeam! Mă vei uita?

„Acolo îngeri, crini şi dalii
„Şi tuberozele's popor?
„Fac dans şi cânt, se prind de talii
„Intr'un suprem şi nou amor?..."

Tu mori! Zăbranic de tămâe,
Din risipirea'ţi de parfum,
Cuprinde,-adoarme şi mângâe,
Pe-un nevăzut şi dulce drum....

V. Demetrius

* * *

Problema feminismului şi literatura

Fiind contrariat că prin a sa neizbutită **Henriada** nu a putut să dea Franţei, o epopee naţională, — Voltaire a exclamat: **Poésie est chose du passé.** Prin aceasta, marele scriitor a voit să ne arate, că nici nu se putea să înflorească poezia în atmosfera secolului al 18-lea, care atât de mult era pătrunsă de un copleşitor spirit ştiinţific şi raţionalism filosofic. Negreşit, că cei ce au venit după dânsul au zdruncinat până la un punct această afirmare.

Totuşi, este fapt sigur, că unele prefaceri sociale sau politice au putut şi pot să favorizeze sau să împiedice desvoltarea unor producţiuni literare. Aşa de pildă, se observă că astăzi când se poate striga adevărul în gura mare, nimeni nu mai are interesul să recurgă la genul acoperit al fabulei.

Dar sunt şi descoperiri care au făcut ca unele genuri literare să-şi schimbe mersul şi să-şi impună serioase modificări. Şi când spun aceasta, mă gândesc şi la faptul că teatrul, sub apriga influenţă şi concurenţă a cinematografului se vede nevoit să-şi pună tot mai mult nădejdea, nu atât în valoarea pieselor, cât mai ales într'o spectaculoasă punere în scenă. Vreau adică să spun, că astăzi gustul marelui public, care atât de mult este atras şi stăpânit de cinematograf, — pretinde ca autorul de piese teatrale să capituleze oarecum în faţa regisorului.

Ei bine, — şi acum sub influenţa marelui război, se observă în Franţa ca şi pretutindeni, un foarte îngrijorător fenomen literar.

* * *

„Provocând în marele public o nespus de mare poftă de lectură, — observă **„Le Temps"** — războiul a multiplicat scrierile romanţioase şi a stârnit o crescândă sforţare la cei cari le produc. De aceea, în impunătoarea masă a cărţilor apărute, se vede o uimitoare invazie a romanelor; ele reprezintă trei sferturi şi chiar mai mult din actuala literatură".

„Intr'o viguroasă protestare — continuă marele ziar parizian, — d-nul Jean de Bonnefon în **Journal littéraire**, a enunţat câteva adevăruri privitoare la romanul francez. Intreaga literatură — spune d-nul Bonnefon — constă azi numai în romane. Orice tânăr, care începe să scrie, nu aspiră de cât să ne dea o analiză a eului său, şi să ne întreţină cu toate nimicurile existenţei sale. Mai nimeni nu se mai ocupă de celelalte genuri literare. Operile istorice, voiajurile, biografiile studiile de critică, evocările trecutului devin din ce în ce mai părăsite".

Şi concluzia?

Concluzia este că: „Armonia este ruptă, şi cei care se inchină scrierilor pur literare sau istorice, găsesc tot mai cu anevoinţă editori. Aceasta constitue o adevărată primejdie, căreia numai sforţările unite ale editorilor şi criticilor i-ar putea ţinea piept".

Concluzia deci, după **Le Temps**, ar fi cât se poate de descurajatoare în ceeace priveşte copleşitoarea invazie a romanelor. Căci, judecând serios, nu putem crede că îndărătnicul gust al marelui public se va lăsa să fie dus de căpăstru.

Şi totuşi, sunt critici, cari se cred în drept a ne prezice că în curând se va înfrânge şi acest primejdios curent atât de stăpânitor al romanului. Insă şi acest mântuitor fenomen literar s'ar produce, nu subt acţiunea editorilor şi a criticilor, — ci tot sub influenţa unei necruţătoare prefaceri sociale şi politice. Aşa, de pildă, d-nul Ovid Densuşianu susţine în revista **Viaţa Nouă**, că:

„Destinele romanului par'că se întunecă. Sunt semne cari ne fac să credem că mâine el nu va mai fi ce a fost în timp de atâtea decenii: literatura predilecţionată citită cu cea mai mare pasiune".

Şi iată cum argumentează d-nul Ovid Densuşianu:

„Pânlă acum romanul a fost citit mai mult de femei. De când ele au ţinut să nu rămână numai o unitate anatomică şi o anexă fiziologică şi au căutat să se cultive sau să cunoască viaţa altfel de cum le-o arătau convenţiunile maternele, ancestrale şi matrimoniale, lectura romanelor a devenit pasiunea lor. Câţi ochi visători, melancolici sau neastâmpăraţi, mereu întrebători, nu s'au oprit pe pagini de povestiri mai mult sau mai puţin literare, cu evocări de poezie sau cu banalităţi care aveau repercusiunea lor în nervii electrisaţi ori desamăgiţi... Romanul a fost pentru atâtea mii şi mii de cititoare viaţa netrăită, aşteptată, ori mângâierea pentru unele decepţii, — câteodată şi o speranţă de refaceri sentimentale. Azi sufletul, viaţa feminină tind să nu mai fie ce-au fost câteva decenii. Feminismul duce spre participarea femeilor din ce în ce mai mult la viaţa reală; deci mai puţine vor recurge la roman, să o cunoască. Ceeace până acum ajungea să le fie cunoscut prin literatură, — se zicem printr'un fel de surogat — de acum înainte le va vorbi sufletului lor direct, le va da viziunea autentică a realităţii".

Dar nu numai această lipsă de interes ar putea duce, după d-nul Ovid Densuşianu, la o decădere a romanului. D-sa mai crede că şi lipsa de timp ar putea contribui la părăginirea romanului.

„Ocupaţiunile — spune d-sa — spre care se vor îndrepta tot mai stăruitor femeile şi lupta pentru existenţă — care câteodată ne închipuim ce aprigă va fi, cum va provoca dese conflicte noi... de sexe, alături de cele de clasă, până se va ajunge la diferenţieri, stabiliri naturale — nu le vor mai lăsa mult timp pentru citit, ca până acum. Şi, în majoritate, lecturile spre care se vor îndrepta vor fi de utilitate practică, în acord cu specializările de ocupaţiune, nu atâta de fantesie, nu lecturile de romane".

Şi spre mai multă convingere, d-nul Densuşianu adaogă:

„Observaţi ce citesc azi în general bărbaţii, care au o profesiune: rar romane, mai mult ce le foloseşte în meseria lor, unii nici atâta. Dar femeile care vor face politică militantă? Şi nu vor fi puţine, când vor avea depline drepturi.... Le va mai sta gândul şi vor mai avea vremea să isprăvească în fiecare zi un roman? **Gândiţi-vă cât citeşte, şi mai ales la noi, un bărbat care face politică. Vor fi** altfel femeile pasionate pentru alegeri, candidaturi ori chiar locuri în minister, — de ce nu? Pe romane şi pe alte cărţi nu se vor opri des ochii lor".

De aceea, d-nul Densuşianu se crede în drept să tragă următoarea încheere:

„Lăsând în vag alte presupuneri, singura care cred că se desprinde mai convingătoare din felul cum se îndrumează spiritul public, viaţa socială, e discreditarea romanului ca gen literar suveran, cum a fost atâta timp — apogeul lui pare să fie încheait".

Dar lucru nu mai puţin vrednic de luat în seamă este că d-sa crede că feminismul, aducând ruina romanului, ar putea şi să favorizeze dezvoltarea poeziei.

„Incontestabil — spune d-sa — că romanul a pus în umbră poezia; deci, dispărând cultul pentru roman, indirect ar beneficia literatura în versuri. Un volum de poezie se citeşte şi el mai repede, — chiar foarte repede, de aceia cari se mulţumesc numai cu câteva impresii".

Dar să ne oprim, şi să observăm că toate aceste presupuneri cu privire la soarta romanului, ar putea să fie întemeiate numai dacă feminismul ar triumfa, nu numai pe hârtie, ci şi în realitate. Vreau adică să spun, că nu este tocmai sigur că masa femeilor se va arunca cu pasiunea în politica militantă, de îndată ce i-se va legifera dreptul de a vota şi de a candida. Se prea poate ca, şi după ce feminismul va triumfa pe hârtie, — mulţimea femeilor să rămână cu totul departe şi străine de frământările politice, îndeplinindu-şi doar obligaţiunea de a vota fără prea mult entuziasm.

De altfel, — oricine observă că chiar printre bărbaţi, sunt puţini, sunt foarte puţini aceia cari pot cu drept cuvânt să afirme că nu au timp să citească literatură, din cauză că ar fi prea mult ocupaţi cu politica. Cei mai mulţi, — chiar necheltuind nici timp şi nici osteneală cu politica militantă, — nu-şi opresc ochii de cât doar pe rubrica faptelor diverse din ziare şi pe isprăvile lui Terente.

Aşa încât, — dacă mai avem în vedere şi faptul că nici sub influenţa prefacerilor sociale, femeea nu ar putea devia prea mult de la tipul specific hărăzit sexului feminin, — suntem în drept să credem, că şi după triumful teoretic al feminismului vor avea mare trecere tot romanele senzaţionale, tot povestirile fantastice, înflorite şi destoinice de a ne duce în lumea iluziunilor, departe de urâcioasa şi nesimpatica realitate, pe care o trăim.

M. MIHAILEANU
Profesor, Piteşti.

* * *

Spovedanie

Nu beau, nu cânt şi nu iubesc...

Sunt ca un vechi răboj de lemn,
Pe care 'ncep să'mi recitesc
Infrângerile 'n sens invers;
Că 'n suflet, fie care semn
De pe răboj, se schimbă 'n vers...

Privesc pe cei ce trec mereu
Pe jos, pe sus, pe străzi, prin gări —
Botezuri, nunţi şi 'nmormântări,
Şi parcă 'n fie care grup
Obiectul principal, sunt Eu
Ca aurul lichid din stup...

Şi mă revăd aşa cum eri
Şi patru zeci de ani în şir,
Schimbam cireşii 'n palmieri,
Pe Tata-mare 'n *Uncle Sam*
Şi Oltul în Guadalquivir...

Pe când iubeam, cântam şi beam!

Ion Minulescu

* * *

Subt vechea, afumata bagdadie

Stai singur în maghernită şi tremuri,
Moşneag slăbit şi nins de-amare vremuri.
Abia că mai lucrezi — şi dus pe gânduri.
Scrâjnind rândeaua lunecă pe scânduri
Şi, ca o spumă, valul de surcele
Se'mprăştie pe negrele podele.

Şi nici o melodie
Nu adie
Subt vechea afumata bagdadie,
O rază nu palpită — semn de viaţă —
Pe chipul tău un zâmbet trist îngheaţă.

...Şi-adâncu-i rost îl ştiu;
Bucăţile din lemnul de stejar
Ce le'ncleezi cu artă, ţi se par
Pleoape de sicriu.

1907

LEON FERARU

NORII DE FUM

— Știi ce ma'm gândit eu? spuse într'o zi d. Stroia grefier la tribunal, soției sale, după ce isprăvise masa de seară.

— Știu dacă mi-ai spune...

— Păi, uite ce-i...

Iși răsuci o țigară și în așteptarea cafelei pe care Lenuța o pregătea la un colț al mesei, se întinse puțin pe pat, să-și mai desmorțească oasele.

— Iar ai să-mi murdărești cuvertura cu picioarele... Il dojeni nevastă-sa.

— N'avea grijă, am pus un jurnal... Răsuflă ușurat din adâncul sufletului, căci niciodată nu se simțea bietul om mai bine, decât când sta așa cu fața în sus, descheiat la vestă, așteptând cafeluța.

— Și așa cum îți spuneam... Poți să pui mai multișor rom. Am mâncat varza ceia cu poftă și nu știu cum dracul, parcă mi-a căzut greu la stomac.

— Ei?

— Ce ei? Așa da!.. Iar fiiează lampa? Prost gaz. Trebue să schimbăm găzarul.

— Da lasă-l omule, pustia de găzar și spune odată ce ai de spus...

— Măi, măi, că nerăbdătoare mai sunteți și voi femeile...

Mai trase câteva fumuri, privind cum rotogoalele se distramau izbindu-se de plafonul cu pansele, gustul Lenuței.

— Așa fetița tatei... Faină cafea! Curat turcească cum îmi place mie. Mulțumit o netezi cu degetele grăsulii pe obrazul catifelat ca o piersică coaptă, cum își mângâia dosarele la tribunal.

— Acum trage-ți și tu un scaun și stai lângă pat... Așa... N'ai idee Lenuțo, ce bine mă simt acum. Pe onoarea mea. Ei ce bun lucru, d-le, să fii însurat și să ai nevastă bună și drăguță cum ești tu.

Și ridicându-se într'un cot, îi luă capul, sărutând-o pe frunte.

— Ci fii cuminte, omule. Perdelele nu-s date și dacă ne vede cineva?..

— Lasă să ne vadă... Omul în casa lui face ce poftește... Și cum îți spuneam fetițo, azi pe când stăteam la biurou. Strașnic am mai avut de lucru. Afurisit serviciu! Mă uit la Ștefănescu stă toată ziua răsturnat în fotoliu, fumează și citește gazeta. Pe câtă vreme eu!.. Dar ce să-i faci?... Și să nu-mi uit vorba. La noi a venit de câtăva vreme un practicant. Un băiat tânăr, învață nu știu ce. De altfel foarte cum se cade. Poți să faci lampa mai mare! Prost gaz!... Și așa... iȘtii ce? N'ar fi rău să dai perdelele în jos. Rău lucru să ai casa la stradă, cine trece se uită.

Mlădiindu-și trupul, femeia se înălță în vârful picioarelor, dând drumul perdelelor cu fundulițe în formă de flutur.

— Trecând, am văzut azi într'o vitrină un robe de chambre de o frumusețe. Dacă fata o să fie cuminte, îl cumpără tăticul...

Lenuța tresări cu ochii plini de bucurie și bătând din palme ca un copil, sprintenă se repezi la el, sărutându-l zgomotos de câteva ori.

— Mai încet că mă înăbuși... Dar tot nu ți-am spus... Stai să vezi. Pe când lucram de zor la niște citații, aud pe practicant plângându-se că nu găsește o locuință mai acătărelea. Ce m'am gândit eu atunci? Băiat bun, cu carte, noi tot avem cealaltă odaie ce stă degeaba, ce ar fi să i-o dăm lui? Vremurile îs grele, așa că trei patru sutare mai mult pe lună nu strică. Ei ce zici tu?

— 'ndă cum crezi...

— Nu, nu așa... aici tu ești stăpână... Faci cum vrei. Nici nu i-am spus băiatului nimic, până nu mă înțăleg cu tine. Dar e un tânăr foarte de treabă și cuminte, fată, nu altceva. Pe urmă cum suntem noi singuri, în nopțile lungi de iarnă mai avem cu cine schimba o vorbă. Să-l vezi cum joacă 66 ca un maistru și tu știi că mă înebunesc după 66. Dacă n'ai vrut să-l înveți... Așa că noi jucăm, iar tu ne privești, făcându-ne câte-o cafea, cum știi numai tu să faci. Dar eu nu te silesc, însă ar fi tare bine, pe onoarea mea. Să-l vezi cât e de tăcut și de timid!... Chiar băeții îl râd din cauza asta, îi spun „dudue". dar mie mi-e foarte simpatic. Zău, fetițo...

— Să se mute atunci.

— Bravo! Bravo! Ei, așa îmi placi. Știam eu că fetița e cuminte. N'ai idee ce bucurie mi-ai făcut. Să trăești Lenuțo. Prinzând-o o sărută pe bărbie, ștrengărește.

— Tii! Ce păcat că nu ți-am spus dela prânz. Poate că mâine se muta... Iși mai răsuci o țigară, învârtindu-se de câteva ori când pe o parte, când pe alta, zâmbi ca un om mulțumit privind un punct din plafon ș'apoi închise ochii să tragă un puișor de somn, până la vremea culcării. Lenuța se uită la el, ascultându-l cum sforăie, ca o mașină de treer și plictisită ridică din umeri oftând.

— Viață!

Lampa prea mare îi bătea lumina în ochii. Murmurând se întoarse cu fața la perete. Lenuța după ce-și termină treburile, așezând lucrurile la locul lor, mai aruncă câteva lemne în foc și trăgându-și un scaun își răzemă picioarele de sobă, să se încălzească. Pe nesimțite o cuprinse o moleșeală plăcută, trecându-i prin toate oasele. Inchise ochii întinzându-se și trosnind din toate încheieturile. Ce bine e așa!... E cât se poate de bine!...

Intinse mâna luând de pe măsuța de alături, o carte cu tartajele cenușii. Era o poveste banală de dragoste. Dar cât farmec aveau cele scrise acolo pentru dânsa. Ce fericită ar fi fost să fie ea în locul femeiei înșelate, care-și omoară amantul. Sorbea fiice rând, fiecare cuvânt de dragoste sunându-i ca o muzică în urechi, suferea cu eroina, iar lacrămi fierbinți pătau filele îngălbenite.

De câte ori în nopțile când se învârtia în pat, ca și cum așternutul i-ar fi ars trupul tânăr, plin de dorinți înfrânate, în vreme ce sforăiturile de alături îi sfredeleau sufletul, n'a apucat-o așa o poftă neînțeleasă. Nici ea singură nu-și putea da seama, totuși doria ceva... Atunci tremurând se ridica din pat, stând ceasuri întregi cu fruntea lipită de geamul rece... Moleșită lăsă cartea din mâini, închise ochii și ațipi prinsă de visuri.

* * *

Așa se făcu ca peste vre'o trei zile, într'o după amează cu ger uscat, Dinu se mută în casa d-lui Stroia. Odăița simpatică cu cele două ferestre mari dinspre stradă, cu ghiveci de flori și pereții îmbrăcați în scoarțe îi plăcu. Până seara fu gata. Nu-i vorbă că nici nu era cine știe ce mare lucru să-și puie pe masa, care trebuia să-i servească și de biurou, cele câteva cărți, să bată prin pereți vre-o două fotografii de-a prietenilor, iar deasupra patului portretul în creion, făcut de el însuși, al mamei sale. Cam pela vre-o 7 când Stroia se întoarse acasă și veni să-și viziteze chiriașul, găsi totul gata și cu o ordine și drăgălășie, că parcă ar fi fost într'adevăr o fată, după cum spusese dumnealui.

— Bravo! Bravo!...

Dinu în culmea fericirei nu știa cum să-i mulțumească.

In seara aceia fiindcă și vremea era urâtă, după ce se sfătui mai mult timp cu nevasta, d. Stroia se hotărâ să-l invite la masă.

— Gândeștete și tu Lenuțo, să se ducă bietul băiat pe-o asemenea vifornită tocmai la dracul în praznic să mănânce. Nu-i frumos! Cred că nu te superi? Și pe urmă mi se pare că ai varză cu costiță afumată? N'ai idee ce mult îi place varza cu costiță afumată. La birt nu se poate mânca asemenea lucru. Vai de capul lui! Eu am mâncat pe la birturi și știu ce 'nseamnă. Ce zici îl chemăm?

— Dacă vrei tu?

— Nu, fetița tatei. Trebuie să vrei și tu. Nu-l cunoști încă... E un juvaier... Na! Mi se pare că se îmbracă să plece.

— Chiamă-l, dragă.

— Așa, să trăești.

Mai vrând mai nevrând, după multă rugăminte primi.

— Păi, se poate nene, să-mi faci asemenea rușine? In casa mea și să te las să pleci pe o asemenea vreme? Spune și tu Lenuțo?

— Vezi că... șefule...

— Pardon. Aicea nu sunt șef, fără nici un șef. Așa să știi...

Și după ce îl așeză în fotoliu de lângă sobă, se apropie de el șoptindu-i la ureche, plescăind din limbă.

— Avem o varză minunea minunilor...

Fără voie înghiți în sec...

— Fii cuminte, omule, făcu Lenuța care tocmai in clipa ceia intrase să puie masa.

— Ce cuminte?... Dinu, mă ierți că iți spun Dinu, dar așa sunt eu, e de al nostru, doar...

Făcând cu ochiul îi spuse în glumă.

— Femee, ce să-i faci? Dar nu-ți închipui ce suflet bun are și cum mă iubește. Ei, bine e să fii om însurat. Uite așa nevastă, e o comoară la casă. Inscară-te Dinule dragă.

Uimit de sinceritatea, de felul de a fi a lui Stroia, de atmosfera caldă, prietenească ce plutea în toată casa, începu și băiatul să se mai desghețe. Iar în timpul mesei, fie din pricina vinului, sau a căldurei din odaie, se simți ca la el acasă. Lenuța care la început se invoise doar să-i facă plăcere bărbatăso' ascultându-l cum vorbește, căci de vorbit Dinu vorbea frumos, având un fel de tristeța în glas, ce-i plăcea, uitându-se la figura palidă și ochii întunecați care-i aminteau un tip dintr'unul din romanele cetite, simți ca un fior ce-i trecu prin tot trupul. obrajii i se îmbujorară. parcă îi trăsese cineva palme și-o prinse fără voie o veselie neobișnuită. In ce privește Stroia, era în culmea fericirii și nu mai continea cu laudele, umplându-și mereu farfuria și tot îndemnându-și chiriașul ca să-l imite.

— Ce D-zeu, dar mai servește, omule. Nu ești duduie să-mi spui că te strânge corsetul, sau mă faci a crede, că nu-ți place mâncarea gătită de Lenuța. Trebue să știi că la bucătărie nu dau voie să se amestece nimeni. Ea singură, cu mânuțele ei face totul.

Și cu degetele grăsulii, unsuroase o cuprinse de bărbie. Ea tresări, nemulțumită. El în înțelese mișcarea și îi păru rău.

— Iartă-mă am greșit. N'am să mai fac... Mă ierți?

Ridică din umeri, trecând la bucătărie.

— E supărată.. Se supără când e lume străină. Parcă tu ești străin?... Femee!... Aha! Iată și trandafirii... Ei, acuma să te văd, Dinule tată.

— Vă mulțumesc, dar mi-e peste putință.

— Măcar o bucățică, d-le Dinu.

— Ei vezi și când te roagă Lenuța, nu se poate să refuzi... Ce zici? Din porcul nostru. Bietul Cercelus!...

Și au stat și au râs și Dinu a povestit amintiri din viața de student, din cele câteva luni petrecute la Paris, în vreme ce Lenuța le pregătea cafeaua. Iar într'un târziu când s'a retras în odaia lui, după ce au rămas singuri, Stroia își prinse nevasta de după gât cum făcea numai la zile mari, întrebând-o drăgostos.

— Ce zici?

— Simpatic.

— Nu-i așa? Și-i încă străin, să se mai obișnuiască puțin și pe urmă să vezi. Am știut eu ce aleg...

După ce făcu paturile și Stroia începu să sforăie, își reluă locul obișnuit la gura sobei. Din odaia de alături se auzi pașii. Nedeprinsă tresări, dar amintindu-și se întinse leneșă în fotoliu, lăsându-se puțin pe spate, cu mânele sub cap, așa că mânicele capotului lasară brațele pline, cărnoase, goale până la umeri și închise ochii. Cercă să-și amintească figura eroului pentru care vărsase atâtea lacrămi, ce semăna atât de bine cu Dinu, dar degeaba. Dacă nu i-ar fi fost frică că-l trezește pe Stroia, ar fi căutat romanul în ladă, dar se răsgândi, zâmbind mulțumită, fără să știe de ce. In seara aceia n'o mai supără sforăiturile și adormi fericită ca un copil.

Incetul cu încetul Dinu ajunse nedespărțitul casei. In nopțile de iarnă, după ce termina masa, căci d. Stroia nu putea să-l lase pe bietul băiat s'o întindă tocmai la birt, pe o asemenea vreme, făceau câte un șaizeci și șase. Lenuța terminase de cetit pentru a treia oară romanul, plânsese la fiice filă și de multe ori, de abia se putea stăpâni să nu-i spuie Roger, cum îl chema pe erou, în loc de Dinu. Câteodată bărbații, discutau politică, adică Dinu vorbia, iar Stroia sorbindu-i cuvintele se minuna de deșteptăciunea băiatului.

— Bine-i să fie omul învățat, suspina din când în când, ascultându-l. Rezemată de umărul soțului Lenuța urmărea jocul silindu-se să-l învețe, dar gândurile îi erau aiurea. Când fără voie ochii ei se întâlneau cu ochii mari și întunecați a lui Dinu, se 'nfiora din creștet până în tălpi, tâmplele începeau să-i svâcnească, prinzând-o un fel de tremur.

— Tare-i cald aici...

— Ți se pare, Lenuțo... Ei, să te văd acuma cu ce tai mătăluță? Bravo! Așa te vreau... Ai întors-o bine, ștrengarule...

Câte odată Dinu se întorcea mai de vreme acasă și închizându-se în odaie, cetia. Atunci Lenuța se frământa prin odaie, ca o fiară închisă. Se temea și pentru nimic în lume n'ar fi dat ochii cu el. De multe ori lipindu-și fața de ușa lui, sta așa ascultându-i mișcările, tresărind înspăimântată când scârțâia scaunul, deabia stăpânindu-și bătăile inimei. Dela un timp se schimbase cu desăvârșire. D. Stroia observase asta, fără a-și bate capul prea mult să înțeleagă. Se mulțumea doar să ridice din umeri bodogănind, ori decâte ori o vedea pe gânduri, cu împletitura pe genunchi și ochii înroșiți de plâns.

— Ce ai Lenuțo?

— Nimic.

— Bine, fetița tatei.. Dar nu mai sta așa că nu-ți închipui cât ești de urâtă. Fetița trebue să fie veselă ca un hulubaș, că pe urmă supără pe tăticul ei bun. Știi că nici lui Dinu nu-i place să te vadă mereu supărată. A crede bietul băiat, că din pricina lui...

— Nu știi ce spui!...

— Bine. Bine...

Și să nu cumva s'o supere, căuta să schimbe vorba.

— Am vorbit cu Iancu... Mâine e peste la hală. Faci tu o iahnie de crap? Dinu se înebunește după iahnie...

— Lasă-mă în pace!

Oftând d. Stroia deschidea ziarul, dar literile îi fugeau de sub ochi.. Nici Dinu nu mai era acelaș. Parcă mai tacut, mai singuratic... O clipă Stroia tresări, strălugerat de o idee, întunecându-se la față. Se sculă în picioare motolind ziarul. Gânditor cu mâinele la spate, semn că-i tare amărât, începu să se plimbe prin odaie, mormăind pe sub musteți și tot înălțând din umăr. Tocmai se pregătea să deschidă ușa dela bucătărie și să-i vorbească hotărât Lenuței, să vadă dacă nu cumva, când năvăli Dinu cu ochii strălucind de bucurie.

— Nene Nicule! Și fără multă vorbă se repezi la el, sărutându-l zgomotos pe amândoi obrajii.

— Ce-i Dinule?

— Mă însor, Nene Nicule, mă însor...

D. Stroia făcu ochi mari, neînțelegând dintr'odată.

— Te însori?

— Da...

Intr'un suflet, mâncând cuvintele, învârtindu-se într'un picior și bătând din palme ca un copil, îi povesti toată dragostea lui cu o colegă de facultate, împotriva părinților, supărările și în sfârșit consimțământul.

— S'a făcut... Plec la 12 acasă..

O bucurie nesfârșită se revărsă în sufletul d-lui Stroia, dar în aceiași clipă înțelese totul.

— Sst! Mai încet să nu te audă Lenuța... Ea nu trebue să știe nimic. Din bucătărie se auzi o lovitură, ca și cum un corp greu ar fi căzut pe dușamea. Ca un nebun Stroia alergă acolo. Lungită lângă ușă Lenuța leșinase. Au ridicat-o în brațe, așezând-o în pat. Au frecat-o pe la tâmple cu oțet de trandafiri, până ce însfârșit și-a venit în simțiri. Dând cu ochii de Dinu, a început să plângă, un plâns nervos, ce-i zguduia tot trupul. Pe nesimțite dânsul se retrase în odaia lui, simțând nevoia să fie singur, să-și ascundă bucuria ca un sgârcit comoara sa.

Și a plâns Lenuța toată noaptea și toată noaptea în genunchi, mângâind-o pe frunte, sărutându-i mânele să i le încălzească, Stroia a vegheat la căpătâiul ei. Se prăbușise parcă ceva în el. Cu ochii umezi de lacrămi își rezema capul de pat, vorbindu-i încetișor, cu vocea stinsă.

— Fii cuminte, Lenuțo!... Haide liniștete-te!.. Ai să te omori!... Numai plânge!... Nu vreau să te mai văd plângând!..

Eu sunt vinovat... Trebue să te întâmple așa.. Ce vrei?... Tu nu înțelegi?

— Lasă-mă.. Lasă-mă!...

— Iartă-mă, Lenuțo, iartă-mă...

— Ce vis frumos! Ce vis frumos!

— Eu sunt vinovat...

Vorbele i se opriră în gât... Zdrobit, căzu pe covor cu capul în mâni...

In odaia de alături, fluerând încetișor Dinu își împacheta lucrurile.

— Ce vis frumos! Ce vis frumos!

ADRIAN PASCU

Nemângâere

Asnoapte, vântul
Și-a cântat mai jalnic cântul,
Iar pomii s'au înduioșat de jale
Și-atâtea lacrimi albe-au plâns
Că'n zori erà acoperit pământul
Cu lacrime nevinovate de petale.

Apoi veniră trecătorii
Și lacrimile albe, toate
Ei le călcară 'n praf, neștiutorii;
A doua oară-au plâns petalele nevinovate,
Iar pomii și-au stors ochii de durere
Căci nu găseau la nimeni mângâere

O, pomi neștiutori,
V'a 'nduioșat prea mult asnoapte cântul:
De jalea vântului ați plâns cu vântul. —
De jalea voastră toți rămân nepăsători,
Așa am plâns și eu dureri străine,
Dar azi nu plânge nimeni pentru mine...

GEORGE A. PETRE

Scrisoare

In liniștea albastrelor odăi
In care lunecară pașii tăi,
Azi tot a 'ncremenit sub storul greu
Intr'o tăcere sumbră de muzeu.

Glicina în cerdac s'a 'ntins domol
Și-ascunde razei lunii jilțu-ți gol,
Iar drumul printre plopi mă cheamă, drept,
Să plec, să plec — să nu te mai aștept.

Poștașul vechiu, cu cornu-i răsuflat
Mai sună și-azi la poartă câte-odat'
Și se oprește 'n drum mirat apoi
Că nu-i eșim 'nainte amândoi.

Mi-e gândul greu de amintiri târzii,
Mai mult mă dor scrisorile ce-mi scrii,
— Scrisorile-ți cuminți, cu tonul grav
Când sufletu-mi e-atâta de bolnav...

. . . .

O — drumul printre plopi mă cheamă drept
Să plec, să plec, — să nu te mai aștept.

Const. Argeșan

Senzații

Intâia oară am intrat aseară
In cârciuma cea veche cu cerdac,
In templul celor care vor să piară
Goniți de groaz' aceluiaș tic-tac.

In încăperea scundă și boltită,
Lumina se luptă cu umbre aspre,
Și-un miros și o ceață înăcrită
Dospeau alene germeni de dezastre.

Iar oamenii, contururi grosolane
Tăiate în poziții chinuite,
Din când în când își scormoniau prin rane
Și își umpleau paharele coclite.

Cu gestul suveran de mântuire,
Sorbiau în gâlgâit de orgă spartă
Culorile lichide, — și'n neștire
Rânjiau în fericirea lor deșartă...

. . . .

Incet creștea în mine o dorință,
Fierbea în mine seva desfrânării,
Iar mintea cugetă cu prisosință
Și'n ochi lucea tristețea disperării.

Doriam să fiu strivit, ca de o stană,
De-o crâncenă făptură femeiască, —
Bizară caracatiță umană
In care arde setea păgânească.

Cu brațele și pulpele să frângă
Ființa-mi istovită de durere,
Cu buzele-i enorme să mă strângă
Să nu rămână sânge în artere.

Să'mi curățe și inima de-otrava,
De viermii aiurărilor rebele, —
Și, prea sătulă, ea apoi lăsa-va
Un stârv cu ochii țintuiți spre stele...

. . . .

Ci, dacă'n mine va rămâne uitat,
Ca un diamant, un germene de bine,
Eu încă voi renaște, ne'nfrânat,
Cu sânge nou curgând voios prin vine...

EUGEN RELGIS

* * *

Scrisoarea unei fete

E cea din urmă oară când îți mai scriu, iubite...
E cea din urmă oară când sufletul mi-a fost
Descătușat din pacea veștmintelor cernite
In care își găsise vremelnic adăpost.

Azi nu-mi privesc trecutul ca pe-o podoabă rară,
Ci doar ca pe-o fântână-a bătrânelor dureri
Din care ochii-mi — cupe senine — se-adăpară
Topindu-și sbuciumarea din nedormite seri.

Ades buclele mele-mi păreau mâinile tale
Ce mă mângâiau tainic, cu degete subțiri.
Ades, auzind doine și cântece de jale
Mi se păreau că-s vorbe ce tu mi le înșiri.

Ci astăzi mi-e rușine că altădată 'n mine
Nevolnicele patimi fierbeau ca 'ntr'un viespar:
Se grămădiau ascunse ca boabe pe-un ciorchine
Și le culegeai lacom, și ele-mi creșteau iar.

Stam singură 'n odae, stam zile 'ntregi de-arândul
Așa cum stau închise domnițele 'n iatac.
Tristețea bucuriei ades îmi ardea gândul,
Tăceam, și nu știuseși, iubite, de ce tac.

Doar mama mea sărmana, doar ea mi-a'nțeles chinul;
Doar ea mi-a spus că și tu cândva ai să mă minți.
Ci vipera nădejdii vărsatu-și-a veninul
Și mă vându ca Iuda pe-ai lacrimei arginți.

Imbrățișerii tale supusă ca o sclavă
— Tii minte? — niciodată eu nu mă 'mpotrivii.
Fii fără teamă-acuma: vulcan fără de lavă
E inima-mi în care dorm remușcări târzii.

Cad frunze pe alee ca semne de 'ntrebare
In fața mea, dar toate rămân fără răspuns.
Adio-acum. Se stinge un soare 'n fund de zare
Și gândul meu cu dânsul în noapte piere-ascuns...

IOAN CIORĂNESCU

* * *

Ce cauți pe cărările luminii?...

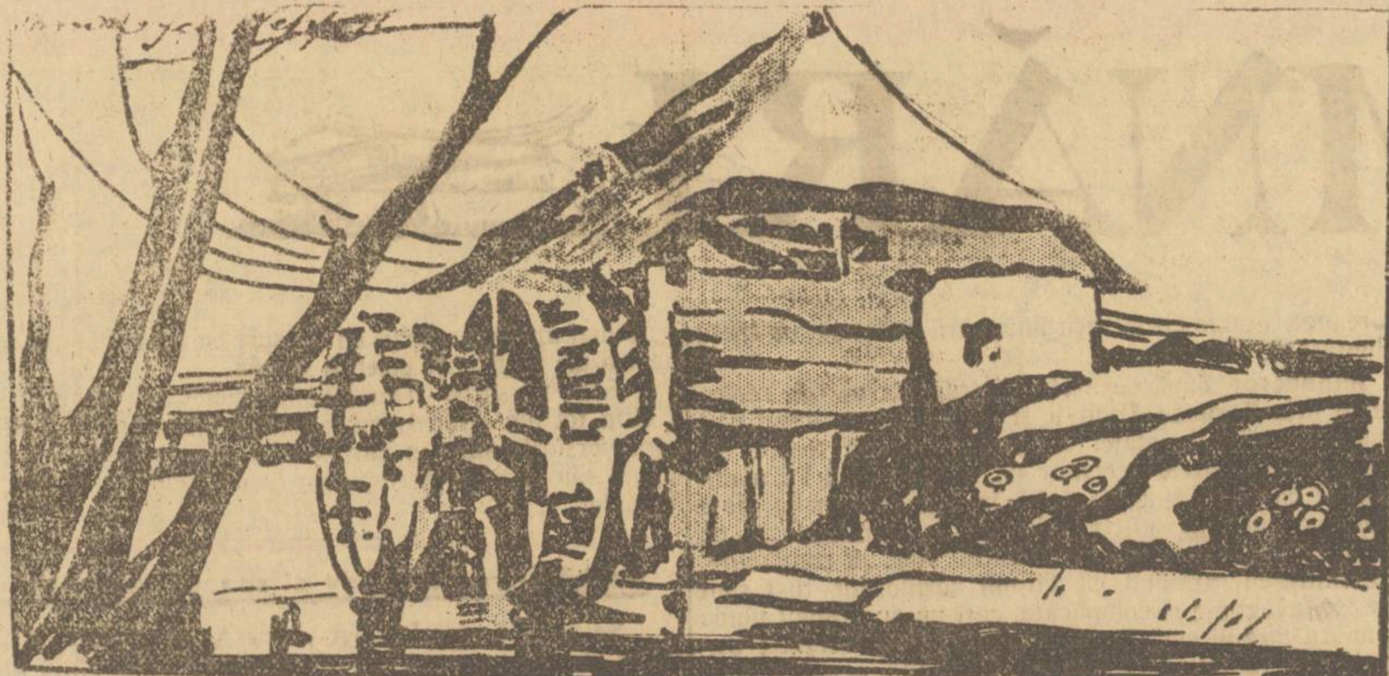
Ce cauți pe cărările visării,
Cu apa vie-a albelor fântâni
— In așteptarea vecinicului mâni —
Secată — adânc de buzele uitării?
Ce cauți pe cărările visării?...

Ce cauți pe cărările iubirii
Cu roșii trandafiri și roșii crini
Insângerați de-ai urii mărăcini
Și umeziți de apele-amintirii?...
Ce cauți pe cărările iubirii?...

Pe calea înțelegerii, de ce
Iți irosești îngândurații pași?..
Te simți stingher, te simți trudit... Și-ți lași
Simțirea să însângereze pe
Cărarea înțelegerii; de ce?

Ce cauți pe cărările luminii:
Când înțelegerea e suferință
Și când visarea-i tristă neființă...
Ca mâni muri-vor trandafirii, crinii; —
Ce cauți pe cărările luminii?...

Mircea Gheorghiu

O revistă studențească despre Panait Istrati

Apare la Râmnicul-Vâlcea o revistă studențească intitulată CUVÂNTUL NOSTRU, *și e revista studenților vâlceni. Publicația aceasta se distinge prin publicarea unor articole cugetate și simțite — cari dovedesc că autorii lor sunt într'adevăr doritori de lumină, și de discuție serioasă așa cum ar trebui să fie tinerimea noastră studioasă. In numărul apărut acuum în August, al acestei reviste, pe lângă alte articole interesante, găsim și următorul studiu asupra lui Panait Istrati, intitulat* „O carte nouă, — Un articol nou, *și semnat Vig.*

Il reproducem mai jos, în întregime pentru că el arată cum judecă tineretul nostru universitar apariția lui Istrati în literatura universală.

S'a întâmplat ca umanului Rolland, diletant colector de prețioase literare, să-i cadă sub mână un exemplar neobișnuit de perlă orientală.

Și sub sugestia propriului său geniu, (o generație întreagă ațipește tâmpă în sunetele acestui flaut fermecat) în fața descoperirei, „saisi du tumulte de gènie" 1) strigă aiurit: Evrika, Panait Istrati.

Din cornuri de aur s'a vestit lumei că din „dezesperatul care-și tăiase beregățile" la Nissa și scăpase teafăr, *s'a născut un mare scriitor.*

Francezii entuziaști admiratori ai răsăritului polichrom, simțitori la suferința altora și generoși cu barbarii, prin mâna fericită a lui Rolland, l'au lansat.

Se pretinde că Europa s'a emoționt profund.

România îl revendică înfiorată de mândrie iar el, Panait „mai se dă și mai se lasă" spunând într'o scrisoare adresată cititorilor români:

„O fi frumos să scrii în franțuzește fără să fi deschis o gramatică, o fi frumos să ai cu tine toată presa franceză (în modestia sa de astădată apuseană o și numește) dar mult mai frumos e să rămâi ceeace te-ai născut".

Iată cum, Istrati, cu pașaport român își întârzie sejurul în Franța trimițându-ne înainte cuibărită în 241 pagini, personalitatea sa de scriitor. (După procedeu ai crede că stă în America).

In afară de ajutorul crainicilor fără recomandarea ce-și face în „o scrisoare către cititorii din România" ignorând cheia ce ne pune la îndemână el și Romain Rolland în fruntea volumului și numai prin mijlocirea Kyrei —Kiralina, am ținut să-l cunosc și mărturisesc, am găsit că numai în felul acesta l'am descoperit și eu.

Intâi nu-i prezumțios. (Aceasta desigur fiindcă nu e doctor, n'a studiat și n'are nici o diplomă).

Apoi, e sincer, de o sinceritate crudă care te face să roșești (Aceasta, negreșit, din pricină că a cunoscut minciuna în viață).

In sfârșit, prin instinct scrie bine, adică simplu și frumos. (Aceasta, neîndoios, fiindcă are talent).

Atât. — Dar atât, la un loc, însemnează să fii scriitor de vază. — De aceea lăsând la o parte „haimanaua internațională" 1) a cărui existență aventuroasă l'a făcut să devină *„omul zilei la Paris"* voi rămâne în fața cu Kyra-Kyralina.

* * *

Fără îndoială că Istrati se înrudește cu literatura rusă, prin scriitorii cari au făcut din arta lor, o religie a sufletului slav, bun și oprimat și o credință în mântuirea acestui suflet o lege de liberare a lui.

Maeștrii ruși, Gogol, Andreew, Gorcki sau Dostoiewscki, în cultul acestei religiuni, au frământat viața au stors-o și au lăsat să picure în sisteme de gândire proprie, de un omenesc larg și permanent generos, formula bunătății, a iubirei de oameni și nădejdea izbăvirei lor.

Era misticismul secular al unei întregi rase care prin exponenții săi literari privea totdeauna înlăuntru, în adâncime.

Rolland l'a comparat pe Istrati cu aceștia.

Istrati poate avea predilecția lor în alegerea subiectelor, are, incontestabil, talentul lor. Nu are însă puterea pătrunderii lor. Istrati privește la suprafață, nu sfredelește în profunzime și nici nu iluminează prin strălucirea ochiului său.

Sfârșind lectura unui autor rus, rămâi să gândești. Sfârșind de citit pe Kyra-Kyralina rămâi să visezi.

Ar însemna aceasta că Istrati e mai mult poet de cât gânditor.

Un minunat povestitor care a văzut multe și trăind variat are ce povesti. Incepe cu Kyralina o autobiografie.

Trecutul lui Adrian — copilăria sa — cu scăpărări în beznă — viața lui trudită cu lupte eroice și răzbunări pătimașe cu iubiri stranii și perverse tot acest trecut romantic găsește în Istrati un cântăreț de rasă.

Pe aria unei manèle turcești, cu înflorituri rare și foarte potolite, epicul Istrati—descriptivul (am spus că vede bine), Panait, își povestește viața umilă și plină de torturi, viață crudă în care sentimentele omenești se rostogolesc și se sugrumă între ele, viață în care pasiunile vinovate confundă genurile și le mortifică brutal.

Iar în ultima parte, — cea mai bună — o fâșie din sufletul etern omenesc, prietenia:

Aci Istrati este artistul universal, și aci împreună cu el și Rolland, cred că stă „le thème général" al scrierii lui. Cu aceasta autorul intră în ape streine dar rămâne așa de puțin că poate în al doilea volum îl vom cunoaște definitiv.

Pentru prezent, viața lui tristă, se scurge de-alungul căilor Damascului și Libanului, ale Jaffei și Egiptului, ale Syrei sau Constantinopolului, și cu cât cadrul e mai plin de soare, cu atât viața e mai întunecată și palpită mai domol sub tremurul nisipurilor de aur, care polește și idealizează.

Kyralina este o promisiune
Istrati este un povestitor

VIG.

1) Scrisoarea prefață R. Rolland.
2) Scrisoarea lui Istrati în Adevărul.

Cărți și Reviste

GEORGE MIHAIL-ZAMFIRESCU: FLAMURA ALBĂ, suflete și chipuri, prinse în vârtejul morții, cu prefață de *Eugen Relgis;* Ed. „Icoane maramureșene", Satu-Mare, 1924.

Deși literatura d-lui George Mihail Zamfirescu ar putea fi apropiată ca atitudine de cea a lui Barbusse, Romain Rolland sau Andreas Latzko, totuși îi putem acorda judecata de operă originală, în primul rând pentru că este însuflețită de atmosfera noastră specifică, în al doilea, pentru că tumultul este descris, nu ca la Barbusse cu puterea viziunei massei întregi, ci separat, colț cu colț, clișeu cu clișeu. Pentrucă „Flamura albă" nu este decât o adunare sistematică și cauzală de clișee iar nu repedea variațiune a filmului.

Autorul a trăit, a văzut, a primit în suflet imaginea războiului, l'a descris apoi târziu, când impresiile i s'au așezat în suflet cuminte; la această jertfă a vieții omenești, autorul adaogă bunătatea lui sufletească:

„Luna ne râdea în geamuri și'n ploaie de lumină râdeau poenile de peste râu. Departe [illegible] un glas pornit din adâncul pământului: vrau!

— „O să fie prăpăd...

Gândurile îl furau ușor pe Mircea Flaviu, sburau cu el spre cine știe unde...

— „Nu știu, Alexandre — mă simt așa de singur! Vezi, așa e sufletul omului, păcătos... Lași departe ce ai mai drag pe lume și te svârli în vâltoare, te prinzi cu moartea de piept. Uiți pe cei rămași acasă și te uiți pe tine. Mama! Din August, acum un an, iată! — pentru prima oară mă gânesc la mama. Mă adormea în cântece și'n desmerdările ei mă sculam.

„Mamă!"

„Dragul mamii înger!"

„Mă prindea în brațe și mă strângea la sân ca pe-o comoară — îmi mângâia șuvițele de pe frunte...

...Plângi și tu — de ce plângi, frate Alexandre?!!" Opera d-lui George Mihail Zamfirescu tinde către un ideal pacifist.

„Deschisesem ochii!

Cerul albastru și sus...

Era aproape ieri, îi sfâșiam lințoliul cu vârful baionetei...

Și cerul ca noi, ca sufletele noastre!"

Oroarea războiului i-a arătat toată zădărnicia. Iată de ce — Radu Trudă — eroul în numele și la umbra păcei, a „Flamurei albe".

Lucrarea d-lui George Mihail Zamfirescu nu e un roman, nu e nici o adunare de schițe. Sunt în cartea d-sale figuri pe care le înțelegi, cărora le știi gândurile toate, pentrucă simți că sunt surori ție. Pentru aceea răstoarnă războiul și amintește-ți de vorba lui Radu Trudă. Atât timp cât mai putem nădăjdui în învierea lui Lazăr și în mântuirea lui Iov, să ne iubim aproapele ca pe noi înșine. "

* * *

LA NOUVELLE REVUE FRANÇAISE (1 Iulie). Excelentele articole ale lui Benjamin Crémieux din „L'Europe nouvelle" și „Les nouvelles littéraires" asupra cărții lui Adriano Tilgher: „Studi sul Teatra Contemporano" provoacă pe Gabriel Marcel să mărturisească la începutul articolului său „Tragique et personalité" că volumul lui Adriano Tilgher încă nu s'a bucurat din partea publicului francez de toată atenția pe care o merită.

Adriano Tilgher nu este numai un critic, dar un filosof și studiile lui o arată. Arta — după Tilgher — este o creațiune, este produsul sintezelor care nu preexistă actului prin care spiritul le elaborează, valoarea artistică a unei opere se confundă deci cu originalitatea sau noutatea sa.

In privința artei teatrale a lui Piraudello, care-și datorește popularitatea studiilor și articolelor însuflețite ale criticului; Tilgher anunță că importanța decisivă a teatrului piraudellian constă în aceea de a fi dat mai noui viziuni a lumei și a ființelor, tot maximul de limpezime și bogăție. Teatrul lui Piraudello poate arăta suflete sfâșiate de sentimentul neputinții de a se cunoaște. Este în conștiința ascuțită a acestei relativități un isvor de ironie perpetuă; ne-am putea întreba dacă această ironie nu tinde, în mod inevitabil, spre o poetizare, ca să rămână astfel ca o fântână de piatră, țâșnitoare, dar ceeace pare imposibil este că umorismul atât de lucid și atât de sistematic poate să îmbrace înfățișarea tragică a evenimentelor.

Opera lui Adrian Tilgher stărue să arate concepția dramatică a lui Piraudello, care tinde spre un *teatru* pur, după cum — de pildă — Paul Valery în Franța năzuește crearea unei *poezii pure.*

In afară de judiciosul articol al lui Gabriel Marcel, revista publică o nuvelă a lui Paul Morand (Les Amis nouveaux), versuri de Gabriel Iosephe Gros și sfârșitul romanului inedit al lui Raymond Radiguet: „Le bal du Comte d'Orgel".

Obișnuitele note susținute de Albert Thibaudet, André Shote, Paul Fiereus și Boris de Schloezer.

* * *

VIAȚA ROMÂNEASCĂ (Iunie) începe cu versurile d-lor Al. Al. Philippide din „Ceasul greu" și continuă publicarea romanului „Roș, galben și albastru" al d-lui Ion Minulescu. (In acest număr capitolele: Hotarul celor două țări; Bucureștii, pictura cubistă; Iașii, capitala României; Cocostârcul de aur și porumbița de portelan). Acelaș d. Demostene Botez în „Iubire":

„Să vii în odăița noastră iar,
Să rupem filele la calendar
Care-au rămas așa de an și-acum,
In ele să privim ca'ntr'un album,
Ca'n amintiri să trecem pe derost
Iubirea noastră care n'a mai fost.
Să vii din nou cu râsul blând și vii
Să strângem amintirii pe mai târziu.
Că va veni cândva o toamnă iară
O toamnă fără altă Primăvară.
Din noi atuncea va fi dăinuit
Doar amintirea că am mai trăit,
Că simt cum se pândește cu răbdare
Sfârșitul care vine ca o mare".

In legătură cu comunicarea d-lui Em. Grigoraș (despre Stamatiad și Zanetti) d. P. Constantinescu-Iași aduce oarecari rectificări și compliniri la înțelegerea personalității și filozofiei aceluia care a fost clucerul Zanetti. Despre Panait Istrati ne spune lucrurile următoare:

„Primul său volum „Kyra Kyralina" dovedește în adevăr afinități cu marele scriitor rus (Gorki). Acelaș suflu uman fratern, care trece peste decăderea omenească. Aceeași simpatie pentru dezmoșteniții soartei ca și pentru vițiile oamenilor, care sunt mai puțin ale lor ca ale societății. Diferența e însă în sentimentul naturii așa de sublim la Gorki, rudimentar la Istrati. Și pe urmă perfecția artei celui dintâiu, superioară stângăciilor celui de al doilea. Nu e mai puțin adevărat însă că compatrotul nostru P. Istrati e un mare talent. Și lumea sa, cu tot exotismul său, e lumea noastră românească".

Cronicele bogate sunt susținute de d-nii: M. Ralea, Octav Botez, I. Minea, Petre I. Ghiață.

G. B.

Cultura la noi în sec. XVII

Sunt ani de zile de când am promis câtor-va cărturari să mă ocup de o veche bibliotecă românească din sec. XVII. Numai faptul că a putut exista o bibliotecă la noi în acest secol, și e suficient pentru a stârni curiositatea. Dar dacă voi adăuga, că această bibliotecă este **științifică**, atunci cu certitudine curiositatea se va transforma în mirare. Și cu toate acestea așa este, mă aflu în prezența unei biblioteci științifică din sec. **XVII în Valahia**. A aparținut lui **Constantin Stolnicul**, Brâncoveanilor, etc., iar azi, în urma multor perigrinări, aparține **Academiei Române**.

Dacă nu a fost până acum cercetată, este, că nu s'a îndeletnicit nimeni dintre oamenii de știință cu răsfoirea ei, cu toate încercările reiterate făcute de bibliotecari. A căzut sarcina asupra mea; mă voi achita, pe cât îmi va fi cu putință.

Când deschizi o carte de istorie românească, ceeace te izbește, este atmosfera. Puține documente, multe ipoteze, și mai multă fantezie literară de cât știință. Epoci întregi sunt tratate cu flori de retorică, cu presupuneri, mai ales, puțin favorabile nouă. O întreagă mentalitate s'a format astfel generații după generații, lumei culte dela noi.

Nu știu cum s'a făcut, dar mi-a fost dat mie să mă ocup tocmai de aceste perioade obscure ale trecutului românesc, și ceeace e mai frumos, să aduc puțină lumină în ele. N'am pentru aceasta decât mulțumirea, ce o resimți, când descoperi lucruri cari pe tine însuți te încântă și dorești ca ele să servească și celor chemați să redacteze analele acestui trecut.

Așa, după ce am demonstrat cu **Petre Stamatiadi**, că pretinsa descălecare a lui **Lazăr și Asaki**, nu sunt de cât invențiuni politice, de oarece **cultura românească** și mai ales **limba științifică românească** a acestui filosof, arată, că epoca fanariotă n'a fost o eclipsă pentru noi, ci din contră, după ce am arătat, că **descălicătoarea** este și ea o legendă, inventată nu se știe din ce cauze, căci **criptele** arată înaintea ei o stare extrem de înfloritoare la Valahi, și mai ales în țările locuite azi de ei, după ce am demonstrat cu aceleași cripte, că începuturile noastre de **limbă scrisă** sunt cu cel puțin cu două secole înaintea Istoriei noastre oficiale și cu patru înaintea concluziilor celor mai optimiști filologi, nu mai rămânea de cât o **singură epocă** de cercetat și anume aceea în care cronicile oficiale încep să apară, adică sec. XVII, secol în care **multe popoare** din apus își pun **baze solide de existență literară națională**. Și surprinderea n'a fost nouă pentru mine, căci și în această epocă realitatea a fost alta de cât cea din cărți

* * *

Intr'adevăr, în **Muntenia**, dacă deschizi una din aceste Istorii, pare că lumea ieșise abia din tavernele Carpaților, și că abia atunci se gândește cineva, **un anonim**, să strângă câteva **legende istorice**, câteva **izvoade** de prin **mânăstirile de lemn** și să întocmească primele **cronici**, stângaci scrise și mai ales compuse fără metodă și logică. Ne-am afla astfel la 1650 în mijlocul unui roman de Walter Scott din sec. XII englezesc, în care nici stilul, nici imaginația romantică nu lipsesc.

Când deschizi însă **biblioteca în chestiune** rămâi înmărmurit de cele ce găsești în ea.

Vre-o **60** de volume aproape toate din **domeniul științific** îți stau înainte. **Filosofie pură, Fizică, Matematică, Teologie, Istorie, Geografie, Medicină,** tot însfârșit ce văzuse lumina tiparului în sec. XVI și XVII. Și aceasta este desigur o parte din vasta colecție a cărturarilor din acea epocă. Opere celebre, Aristoteli, din primele ediții romane și venețiene, cu textele grecești și latinești și însoțite de multiple glose. Tratate de Medicină din Lyon, de Fizică și Matematici din Padova și Paris.

Infolii de abia le pot aduce oamenii de serviciu. Biblii și operile clasice creștine în cele mai bogate ediții. Insfârșit o adevărată comoară bibliografică dublată de o avere reală. Sunt aproape cele mai importante publicațiuni din epocă, în toate domeniile științifice. Un articol nu-mi permite să enumăr toate aceste opere; un studiu special va trebui însă făcut de cineva, și cred că cele ce scriu acum, vor servi de imbold în această privință.

Dar se va obiecta, după cum se și face pentru a scuza neatenția acordată acestor cărți, că biblioteca ar fi fost cumpărată în bloc din Constantinopol pentru a face paradă cu ea la București între necărturari ori adunată dela Turcii cuceritori ai Ungariei și prădători de mânăstiri.

* * *

Mai întâi, pe atunci această bibliotecă ar fi costat o avere. E greu de presupus o asemenea cheltuială, mai ales pentru motive de suprafață politică. Și pe urmă, cărțile provin dela diferiți proprietari din Italia, Germania, Polonia, Ungaria, etc. și multe sunt vândute lui Cantacuzino personal la diferite epoci, cu indicația făcută pe cărți. Iar la urmă, cărțile sunt pline de însemnări românești, datorite multor condeie, de însemnări ale lui Stolnicu, de exemplu: în latinește, grecește și românește; de sublinieri privitoare la istoria românilor și vecinilor lor; de notele lui Stoica Ludescu, logofătul căruia i se atribuise Istoria Cantacuzinească etc., de cele ale lui Brâncoveanu, etc.

Prin urmare această bibliotecă a fost cercetată, iar lumea din pătura suprapusă, era în stare să urmărească toată mișcarea științifică din epocă. Ea n'a servit ca motiv de reclamă politică, ori ca efect al unor bibliomani, și aceasta extrem de curioasă pe acele timpuri în țările noastre. Cărturarii noștri erau prin urmare altceva de cât ceeace vrem noi să le acordăm. Ei erau în curent cu tot mersul științific european și aceasta dărâma o mentalitate prea ușuratec creată.

Două exemple vor proba că acești cărturari au cercetat biblioteca aceasta. **Chronica lui D. Johannis tipărită la Colonia în 1543,** care a aparținut și mitropolitului Dosoftei, care nu este altceva de cât **Istoria Universală** și în care toate punctele atingătoare originei noastre romane, vecinilor noștri și nouă sunt subliniate cu aceeași cerneală ștearsă, cu care de exemplu Stolnicu își însemnă pe toate volumele „Ex libris Constantini Cantacuzeni". **Apoi Biblia din Paris tipărită la 1555,** plină de note grecești scrise cu siguranță de mâna aceluiaș Stolnic. Ele au servit desigur la cele două lucrări ale timpului: prima Istoria și Biblia dela 1688. Dacă mai socotim și cele trei cerneluri cu cari stolnicu scrie în grecește, latinește și românește Ex-librisurile sale, vedem că biblioteca a fost achiziționată în diferite răstimpuri. Insemnările lui **Stoica Ludescu** se află în **Clingius, Locorum communiae sacrae Theologiae sylva tipărită la Colonia în 1552.** El se **intitulează Stoica Logofătul ot Pârvu Cretzulescu** și notează sosirea lui la Filipești în 28 Septembrie. Iar mai sus scrie că: **în tot ceasul îl îmbie dorul** de a grăi. **Păcat că n'a și scris mai mult.** Mai sunt și în alte părți note, ai căror scris seamănă cu al lui.

Pentru a arăta cercetarea acestor cărți de către cărturarii acelor timpuri voi mai arăta operile cu însemnări certe dela noi, căci multe latinești sunt probabil străine.

In acelaș volum al lui **Clingius,** se află **note** slavonești de o mână dela noi, (caligrafia nu este occidentală). In **Augustin,** Paris 1555, asemenea note latinești tot de o mână dela noi. In **Biblia din Veneția 1603,** mulțime de note grecești tot de aceiaș mână. Apocalipsul mai ales este înțesat. Tot Augustin din 1549, e iarăși plin de sublinieri și adnotări latine multe dela noi a d-lui **Vasile cel mare** din 1638 la fel cu note grecești. **Aristotelul lui Zaborella** padovinul, din Veneția 1605, are și versuri latinești scrise de Stolnicul. **In Matei Cantacuzino,** după viața lui, o notă cu un **grup de cinci puncte la urmă...** Viața traducătorului „Cântărei Cântărilor lui Solomon" este scrisă grecește și de mână, în ediția Riccardo din Roma, 1624. In **Aristotel,** Lyon 1589, scris românește pe fața primă, etc. etc.

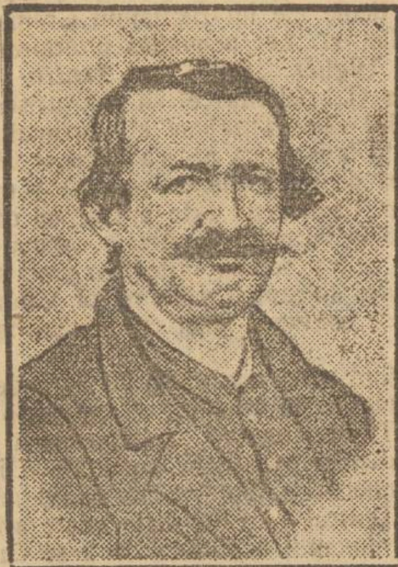
EM. GRIGORAȘ

ÎNSEMNĂRI

Avram Iancu

Numele eroului Munţilor Apuseni răsună azi în lung şi larg — cum răsunase cu şaptezeci — cinzeci de ani în urmă, pe buzele tuturor, cari l'au cunoscut, sau au luat cunoştinţă de faptele lui. Cu admiraţie entusiastă, fără seamăn, atunci, după stingerea revoluţiei, când fiecare om, tânăr sau bătrân, femeie sau copil, ştia să povestească o pildă măreaţă despre acela care fusese pe câmpul de război, un luptător aprig, un strateg minunat, iar în crudul învălmăşag al urei aprinse dintre cele neamuri duşmane, *un om,* drept cumpenitor, în al cărui suflet viteaz, iubitor de neam, veghea totuşi necontenit trează, generoasă, mila şi îndurarea de cei slabi şi nevinovaţi.

Avram Iancu

Cu obidă s'a rostit apoi acest nume, când cu un sfert de veac în urmă el apunea în silnică groapă a uitării, după ce eroul respingând onoruri şi decorări *personale* pentru vitejia lui, fusese prigonit, întemniţat, bătut, chinuit şi la sfârşit coborît în mormântul lui de sub Gorunul din Ţebia.

Astăzi a treia generaţie care îl urmează vrea să-l sărbătorească pe erou cu alaiul unei mari adunări la locul naşterii lui, în faţa căsuţei pioase, unde ochii lui albaştri, adânci, hotărîţi şi totuş aşa de blânzi, au văzut pentru întâia oară lumina zilei, acum o sută de ani.

Insuşi regele Ferdinand, întâiul rege al tuturor românilor uniţi, a prezidat consiliul în care s'au formulat normele acestui centenar. El va trebui să fie tot atât de măreţ cum au fost: personalitatea, faima, *idealul* eroului şi îndeplinirea măreaţă al acestui ideal. O serbare unică, menită să tresalte sufletele româneşi din palat până în colibă.

Căci mai sunt şi azi oricât Moţii şi Crişanii lui Iancu ar fi vrut să le dărâme palatele şi din prisosul lor să acopere mizeria colibelor — mai dăinueşte viaţa lor şi azi şi este, vai tot atâta depărtare şi prăpastie între ele, ca atunci..... Sufletul eroului? Va tresălta oare şi el în mormântul lui? O, de sigur. Dar nu în felul cum cred aceia cari în dorinţa lor vor să aducă omagiile lor de recunoştinţă lui Avram Iancu.

Dacă ar putea să reapară el în mijlocul nostru —aşa cum l'au cunoscut părinţii noştri, cum l'am cunoscut noi a doua generaţie cari l'am urmat — Avram Iancu şi-ar încrunta sprâncenele stufoase peste ochii lui adânci şi hotărîţi.

Ce faceţi aci? De ce atâta zgomot, paradă, cheltuială de timp, energie şi — milioane? Mie nu-mi trebue toate aceste onoruri. Dacă vreaţi să-mi slăviţi vitejia, daţi-mi pentru ce am luptat: fericirea poporului meu. Daţi pentru el milioanele pe cari le risipiţi aci, în deşert. Inzestraţi şcolile, lăsaţi libere pădurile, munţii pe cari i-am apărat eu pentru neam şi numai ai neamului nu sunt. Ingrijiţi să nu moară de foame muncitorul pe care, pe vreme ce voi vă treceţi vremea din comemorări în comemorări, din banchete în banchete — îl goniţi din societăţile voastre de exploatare a bogăţiilor pământului eliberat prin sângele meu şi al lor.

Morţilor nu le trebuie sgomot, serbări şi banchete. Vedeţi de *viaţa* poporului meu. Să nu fie sărac şi nemulţumit, părăsit şi neorientat, românul, pe când străinul îl huleşte şi profită de el şi azi.

La mormântul meu să veniţi în tăcere, să veniţi cât de mulţi, mă bucur de aducerea aminte, de dragostea ce v'am purtat, de norocul ce v'a ajuns, scumpi urmaşi, dar nu atâta zgomot, paradă — o, voi nu ştiţi cum fugeam eu de tot ce era pompos şi — deşert?....

Aşa ar grăi, Avram Iancu, dacă cine-va ar sta să-i asculte glasul din mormânt.

Şi grozav se mânia „Regele Munţilor" când vr'unul dintre ai lui nu-i asculta porunca.

Dar oare câţi vor mai trăi dintre aceştia „ai lui?" Din generaţia aceea care l'au văzut aievea încins cu sabia, cu coiful sur şi pană albă, în fruntea oastei lui, dând porunci?

Mai trăeşte cine-va? Şi dacă da, de ce nu vorbeşte în numele lui, în numele *cultului ADEVARAT* care l'a urmat până în mormânt şi trebuie să-l urmeze secole încă, din generaţie în generaţie, nefalşificat, cât timp neamul acestui pământ se va numi român. De ce nu se lămureşte acest cult, acest sfânt *simbol* naţional, care nu trebue sărbătorit cu tobă şi timbal, ci o evlavioasă rugăciune pe mormântul sfânt.

Dă-ne Doamne o picătură din mintea şi puterea lui să putem înfăptui cu înţelepciune, cu eroism şi *abnegaţie* ceeace a îndrăşnit el să conceapă în timpurile acelea de eroică avântare.... Dă-ne Doamne inima lui bună să putem simţi cu ea lipsurile şi durerile ţării, iubirea lui sinceră de neam ca s'o cultivăm ca pe cea mai scumpă *virtute* a noastră.

Dă-ne Doamne o înţelepciune aşa de pătrunzătoare, generoasă, înaltă şi adâncă să ne dezarmăm prin ea, ca şi dânsul cu vitejie dreaptă şi hotărîre limpede, duşmanii. Apoi să ne întoarcem fiecare acasă la ogorul nostru cu acest cult al simbolului de vitejie al lui Avram Iancu — şi să lucrăm în tăcere.

Zgomotul turbură sufletul şi lucrurile să săvârşesc în tăcere.

Eu care am privit în ochii adânci ai lui Avram Iancu şi -am înţeles dorurile şi durerile lui în copilăria mea — fără de voe am scos acest strigăt — pentru aceia cari îl vor înţelege şi ei.

CONSTANŢA HODOŞ

Românii în literatura ungurească din secolul al XVIII-lea

La cursurile dela Vălenii-de-Munte, unde marele nostru istoric Nicolae Iorga, şi-a adunat şi în anul acesta intelectualii din toate părţile ţării sunt şi mulţi minoritari din Ardeal.

D. Bittay încă din anul trecut a început un curs despre literatura ungurească ocupându-se de literatura ungurească veche. Anul acesta a reluat conferinţele, vorbind despre literatura ungurească din secolul al XVIII-lea. D. *Bittay* a vorbit aşa cum se potrivea mai bine mediului de la Văleni. Literatura ungurească şi mai ales cea veche nu poate interesa în amănunţimile sale pe nici un român chiar când tinde să aibă o cultură generală mai înaintată. De acest lucru conferenţiarul şi-a dat bine seama, făcând doară o schiţă a literaturei din acel secol, arătând mereu unele analogii ce le are literatura maghiară cu cea româneească. In afară de aceasta conferenţiarul a arătat tot ce se aminteşte în literatura maghiară despre români.

Astfel, am aflat că scriitorul ungur *Bethlen Kiklos* scria, înainte de Şincai cu 50 de ani, despre asemănarea portului românesc cu cel al dacilor depe Columna lui Traian. Aceiaşi constatare o face ceva mai târziu pictorul *Szatmàri. Kikes Kelemen,* care prin cele 217 scrisori ale sale adresate unei rude închipuite, (scrise sub influenţa franceză câştigată în câteva luni de zile petrecute la curtea lui Ludovic al XIV-lea) a dat prozei ungureşti o limbă subtilă şi aflăm că a trăit aproape doi ani de zile în Muntenia şi Moldova, unde a fost trimis cu misiuni politice.

Despre petrecerea lui în ţara românească scrie în termeni calzi, lăudând mai ales frumuseţea pământului românesc. *Francisc Toth,* al cărui nume a rămas în literatura maghiară ca descoperitor al scrierilor lui Hikes, a scris un memoriu asupra fanarioţilor.

Vorbind despre literatura dramatică a acestui secol, d. Bittay a arătat că primele încercări sunt încercările ce se fac în şcolile călugăreşti cu *drama şcolară.* Ca fapt interesant aminteşte că la Institutul piarist din Nitra, (Cehoslovacia de azi) s'a jucat la 1723 o dramă al cărui erou era *Ştefan cel Mare,* Domnul Moldovei. Această interesantă descoperire o face d. Bittay publicând acum 3—4 luni, o notiţă în revista „Irodolmi Szemle" din Cluj. Cercetările ce s'au făcut pentru a se găsi drama, au rămas zadarnice.

In epoca de după 1772, numită a înfloririi literaturii ungureşti, apar primele reviste. In *„Tudomànyos Syüjteményck"* (Colecţiuni ştiinţifice) se scriu mai multe articole în legătură cu românii. In suplimentul literar al acestei reviste, numit *„Szep litteraturai ajàndek"* şi-a început *Gojdu* activitatea lui literară, nu de prea mare însemnătate în literatura română. Ceva mai târziu revista *„Sas"* a publicat o colecţiune de proverbe româneşti în traducere.

In primii ani ai secolului XIX se înfiinţează de către *Francisc Szécsenyi,* Muzeul Maghiar la care a lucrat şi *Gheorghe Şincai.* Invăţatul român a scris chiar o poezie în onoarea palatinului Iosif şi a lui Fr. Szécsenyi.

Din Acaţiu Barciai descinde scriitorul ungur *Barcsay* care s'a făcut cunoscut prin o atitudine destul de pronunţată faţă de iobagi. Barcsay, poate fiindcă era de origine română, scrie cu multă simpatie despre iobagii români din Alba de Jos.

Multe observaţii face asupra românilor şi marele reformator al limbei ungureşti *Kazinczy Ferencz* într'un memoriu al său asupra Ardealului. Un alt învăţat ungur *Benedict Visày,* la cursurile sale de istorie ţinute la Universitatea din Budapesta avea ca ascultător pe *Petru Maior.*

Datele profesorului *Bittay,* urmează să fie cercetate de către aceia care vor încerca odată să ne dea o istorie a legăturilor culturale dintre români şi unguri, ori vor încerca să arate înrâurirea ce au avut-o aceste două literaturi, una asupra alteia.

A. Buteanu

Duiliu Zamfirescu şi „Năpasta" lui Caragiale

Duiliu Zamfirescu, care a dat literaturii româneşti atât de frumoase romane şi care ca poet a fost pus alături de

Duiliu Zamfirescu

clasicii: Creangă, Caragiale, Coşbuc, în discursul său de recepţie (16 Mai 1909), concomitent cu analizarea scriitorilor poporanişti în proză: Slavici, Popovici-Bănăţeanul şi Creangă, atinge chestiunea înfăţişării sufletului ţărănesc în literatură.

Intr'adevăr, după ce arată că tragedia antică, reprezentată prin Euripide, Eschyle şi Sophocle, are drept eroi numai căpetenii de state, după ce arată că teatrul lui Shakespeare „marele evocator de vieaţă", cum l'a numit cu drept cuvânt Taine, se agită în cele mai înalte sfere sociale, conchide că sufletele simple ale ţăranilor intră, cu adevărat, în scenă numai prin autorii ruşi. In continuare, D. Zamfirescu, arătând că ţăranii scriitorilor ruşi sunt fiinţe extravagante şi complicate, cari nu au absolut nimic comun cu ţăranii noştri, spune: „Deaceea s'a rătăcit Caragiale în creaţiunea sa „Năpasta", când a voit să ne dea o ţărancă română, complicată şi ascunsă, având puterea să trăiască ani întregi lângă un bărbat pe care-l ura din suflet numai ca să-i prindă taina şi să-şi răzbune".

In aceste rânduri voiu căuta numai să dovedesc dacă o atare situaţiune sufletească este sau nu verosimilă Ancei, căci ea este acea „ţărancă română, complicată şi ascunsă" — după afirmaţia lui Duiliu Zamfirescu, despre care Titu Maiorescu a spus că „ar fi bine să se ocupe numai de a scrie literatură, nu de-a o judeca".

Pentru a face acea dovadă, este de ajuns să expun trăsătura esenţială şi primordială a teoriei dramatice, formulată, pentru prima oară, de Denis Diderot, personalitatea genială, care a rezumat, în modul cel mai perfect aspiraţiunile filozofice ale secolului al XVIII. Intr'adevăr acesta spunea: *„C'est aux situations à décider des caractères. Le plan d'un drame peut-être fait et bien fait sans que le poète sache rien encore du caractére qu'il attachera à ses personnages".*

Caragiale

Deaceea Caragiale, adevăratul întemeetor al teatrului de satiră socială, la noi, a concretizat caracterul Ancei, conform situaţiunei dramei „Năpasta".

De vreme ce Anca bănueşte crima lui Dragomir, de vreme ce pumnalul, stropit cu sângele soţului ei atârnă cu o sfidare zdrobitoare, asupra lui Dragomir, este absolut firesc ca Anca să fie răzbunătoare şi să caute a chinui conştiinţa bolnăvicioasă a lui Dragomir prin amintiri răutăcioase, prin mustrări ocolite, sau — cu alte cuvinte — din situaţiunea ei în dramă, este o lege inexorabilă să aibe un atare conţinut sufletesc.

Şi în afară de aceasta făcând abstracţie de faptul că situaţiunea dramei a dat naştere caracterului Ancei, ne punem întrebarea: „Oare simţimintele şi pasiunile, acele acte de sine stătătoare în viaţa omenească, care au un început simţit şi o terminare pronunţată, nu pot fi sugerate oricui, fie boer, fie ţăran?" Fără îndoială că ar fi o aberaţie de judecată să contestăm acest lucru.

Prin urmare lui Caragiale nu i se poate imputa că şi-ar fi greşit plăzmuirea sa poetică „Năpasta", prin felul cum a zugrăvit caracterul Ancei.

Caragiale are marele merit de „a fi ridicat pe scenă un colţ mic de pe marile suferinţi ţărăneşti — după cum spunea criticul Gherea, întemeetorul şi propovăduitorul criticii ştiinţifice şi logice.

Eques

Scriitori noui

Este drept că în ultimul timp s'a constat la noi o desvoltare mai largă în literatura noastră, cu toată tendinţa unui fel de pornire nesocotită de a degrada orice manifestare culturală şi literară originală.

Cu toate aceste greutăţi, autori au dat la lumină lucrări cari au dovedit temeinicia scriitorilor noştri.

Alături de maeştrii noştri se ridică cu timiditate maeştrii de mâine, autori necunoscuţi încă cari ne dau lucrări ce ne încălzesc sufletele noastre.

Menţionăm cu firească satisfacţie lucrarea d-lui Nicu Borgovan, un fiu al Ardealului, volumul „Doctorul Cornelius" nuvele humoristice în cari autorul într'o proză admirabilă, ne arată după propria sa personalitate, câteva siluete din viaţa ardelenilor şi cari constitue acest volum. Cu un colorit a parte, original, siluetele comice descrise într'o proză lirică, rulează în ochii cititorului, înseninându-i sufletul.

Autorul promite mult pentru viitor.

A mai apărut o carte cu versuri cari ne reamintesc pe acelea ale unui poet celebru român.

Sunt versurile „Din templul meu" de poetul Emil Chiffa tot din Ardeal; cu fericite mijloace autorul ne înşiră versurile sale, în cari, cu un culorit duios, îşi arată genul său aparte impresionant prin vioiciunea şi gingăşia ritmului.

Serbătorirea lui Ady şi reacţionarii Unguri

Se ştie că marele poet ungar **Ady**, mort în 1919, (a cărui placă comemorativă s'a aşezat zilele trecute în comuna natală, Minţinţ, a poetului, din Ardeal) era unul dintrei cei mai sinceri prieteni ai Românilor. Marele suflet al poetului a înţeles, că Românii erau neîndreptăţiţi ca oameni în fosta ţară a lui Kosuth şi le-a luat apărarea, nepăsându-i de furia oligarhiei ungare.

Articolele din **„Nyugat"** (Apusul) şi **„Világ"** (Lumea) pe cari le-a scris Ady în apărarea Românilor, au fost cele mai strălucite confesii ale unui suflet bun şi drept. Este firesc că Românii din Ardeal i-au purtat amintirea pioasă şi recunoştinţa lor nu putea fi decât admiraţia cu care l-au înconjurat până ce Ady era în viaţă.

O ceată de Unguri luminaţi a hotărît — după cum se ştie — ca să-i ridice o statuie în comuna Mintint, aproape de Fălău — şi placa comemorativă a fost desvăluită cu deosebită solemnitate, la care a luat parte, reprezentând pe Ministerul Cultelor şi Artelor, şi poetul I. Minulescu, care a ţinut un fulminant discurs de înfrăţire. Discursul d-lui I. Minulescu, cât şi asistarea unor alte personalităţi române la sărbătorirea lui Ady, a supărat... Ungaria reacţionară şi s'au găsit doi reprezentanţi de frunte ai ltieraturei ungare: d-nii Eugen **Rakosi** şi Francisc **Hereseg**, cari să atace în articolele de fond ale ziarelor „Budapesti Hirlap" şi „Az Ujsag" din Budapesta, memoria marelui poet ungar, învinuindu-l pe acesta că dânsul a fost unul dintre „complicii" Românilor şi graţie activităţii sale destructive, s'a năruit turnul milenar al Ungariei... „Notabilităţile române au asistat la sărbătorirea lui Ady din simplul motiv, că au vrut să dovedească **recunoştinţa românilor pentru poetu lungar, care şi-a trădat naţiunea...** Balivernele lui **Rákosi** şi Herceg nu pot atinge memoria unui mare poet ungar, care a înţeles datoria lui umanitară şi a luat apărarea oamenilor oropsiţi. Dar mai puţin pot vătăma onoarea noastră pentru că ura lui Rákosi şi Hereseg nu ne va distruge Statul, ca să-l aservească iar feudalilor unguri. Memoria lui Ady o vom respecta, ca pe a unui mare poet — al celor neîndreptăţiţi — şi reacţionarilor unguri nu le rămâne decât: să nu citească versurile lui Ady, cari au fost scrise pentru oameni culţi.

Statuia lui Nurmi

Olimpiadele din Paris, au adus pentru toate ţările prilejuri de „bucurie naţională". Finlanda, ţara lui Iuhani Aho,.., ţara cu şapte luni albastre... sărbătoreşte acum pe Nurmi, fenomenalul şampion al olimpiadei: fuga.... Nurmi, ale cărui picioare sunt ca ale unui ogar şi care ar întrece în fugă chiar şi pe un cerb".. este sărbătorit de întreaga Finlandă. Ziarele îi consacră numere speciale. Universitatea din Helsingfors l-a numit „doctor honoris causa"... iar de-asupra tuturor, societatea sportivă naţională din Finlanda, lansează un apel public de a colecta bani pentru statuia lui Nurmi şi... inimile s'au deschis în ţara celor şeapte isvoare... După toate probabilităţile, la toamnă, se vor începe lucrările pentru a se ridica statuia fenomenului de picioare... Este simptomatic acest delir al publicului pentru sport, şi nu arareori, un trist semn al curentului antiintelectualist, care a pornit în Europa întreagă. Căci altfel ne-am putea întreba, de ce să înlocuiască picioarele, braţele, umerii şi muşchii... sufletul şi creierul, şi în loc de a se face cult din progresul culturii, se face cult... în detrimentul intelectului... celui mai oportunist simţ al omenirii: sportul.

Iuhani Aho, marele poet al Finlandezilor, nu are încă statuie. Artistul nemuritor, plăsmuitor al neîntrecutelor poeme în proză... trăeşte în sufletele celor ce iubesc arta pură. Nurmi fenomenul de picioare şi fugă... îşi va putea plimba trupul în jurul propriei sale statui. Şi astfel vom vedea în pieţele Capitalelor, în loc de statuiele lui Molière, Shakespeare, Goethe, Dante şi Tolstoi... statui de acrobaţi, îmblânzitori de şerpi, ghicitoare, şampioni de trântă şi valută, etc., etc. Oricât de minunat a fugit la Paris Nurmi... Finlanda nu trebuia să facă pasul acesta.

In numărul viitor:

Amintiri despre Avram Iancu

de Constanţa Hodoş

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor:

In ţară:

Lei 250.—	pe timp de un an	
„ 125.—	„ „ „	6 luni
„ 65.—	„ „ „	3 „

In străinătate:

Lei 500.—	pe timp de un an	
„ 250.—	„ „ „	6 luni
„ 130.—	„ „ „	3 „

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL V. — No. 194

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 24 August 1924

Adevĕrul Literar și Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Arta românească la Expoziția internațională din Venezia

(April-Noembrie 1924)

de I. D. Ștefănescu

La sfârșitul lui Aprilie al anului acestuia s'a inaugurat la Venezia, cu reînvierea unei străluciri istorice de un pitoresc fermecător, de către Regele Italiei, Vittorio Emmanuele III și cu însoțirea celui mai ales public iubitor de artă, cea dea XIV bienală expoziție internațională de artă a orașului Venezia.

România a luat parte la această cea mai de seamă expoziție internațională de artă a lumii, și a obținut, în împrejurări politice grele, cari își au rostul lor deosebit în Italia renașterii de astăzi, un succes de care nu au vorbit gazetele, dar care constitue o afirmare de deosebită însemnătate în lumea apuseană.

La Venezia, în pavilionul central italian, arta românească înfățișată în condiții care se vor lămuri aci în întregime, întemeiază, pentru cei mai indiferenți — față de noi — dintre oamenii de cultură un prestigiu al sufletului românesc în numele căruia se va putea vorbi limpede de aci înainte.

Expoziția dela Venezia este cea mai de seamă expoziție de artă a lumii prin numărul operelor expuse, prin judiciozitatea și severitatea criteriilor artistic aplicate la alegerea lucrărilor, prin complexitatea manifestărilor și prin calitatea însăși a numerosului public — întrucât este vorba de pregătirea sa artistică — venit din toate părțile lumii civilizate și din care nu lipsesc artiștii și cei mai buni cunoscători.

Salonul din Paris, saloanele din celelalte orașe de artă cuprind în chip normal seria de opere de artă câte a produs anul în curs: selecția se face de cele mai multe ori potrivit curentului artistic dominant, potrivit modei.

Ștefan Popescu. — La Balcic

...nume preocupări dau acestor importante manifestări artistice un caracter local oarecum și în orice caz mult mai îngăduitor, ori chiar tendențios câte-odată.

Expoziția din Venezia cheamă în încântătorul ei cuprins — în Giardini — unde mai fiecare neam de cultură își are pavilionul său proprietate — pe toți artiștii fără privire la curentul pe care-l reprezintă ori la tendințele pe care le urmăresc.

Ea are, pe lângă caracterul său internațional de înfățișare prin comparație ori de întrecere, chiar și un caracter mai înalt și anume pe acela de selecționare riguroasă a valorilor artistice văzută oarecum sub specie aeternitatis.

Acolo, la Venezia, în cadrul impresionant al palatelor medievale și ale Renașterii, în vecinătatea Academiei și a lui Fiziano, artiștii și publicul vin să ceară acestei expoziții, pe lângă farmecul contemplării unor opere de artă, o consacrare și o orientare de ordin științific.

Bienala veneziană din anul acesta a fost precedată de expoziția internațională dela Roma, unde ca ascultând de o lozincă s'a admis reprezentarea cea mai largă a celor mai îndrăznețe curente de artă modernă; expresionismul, cubismul, neo- arhaismul, arta viitorului și toate curentele novatoare au ocupat saloane întregi în disprețul oricărei estetice oficiale și în ciuda convențiunilor artistice consacrate.

Experienta aceasta a ajutat mult: manifestarea aceasta liberă a tuturor tendințelor modernizatoare ori arhaisante a hotărît singură reacția dela Venezia, admisă dacă nu chiar dorită și de public și de artiști.

Aci a domnit în pavilioanele tuturor neamurilor și ca un ton general al expoziției — o discreție artistică, un bun gust și o anume distincție, însușiri care se simțeau de îndată și care se datorau faptului că expoziția a fost constituită cu luarea în seamă a tuturor curentelor și formulelor, însă cu analiză temeinică, din opere de artă, picturi și sculpturi — care vădeau o emoție artistică reală, o stăpânire de meșteșug și o putere de viață determinată.

Toate țările participante — Italia, Franța, Spania, Germania, Anglia, Olanda, Belgia, Statele-Unite, Cehoslovacia, Ungaria și România,—și-au alcătuit colecțiile lor pe baza acestui criteriu larg și sever aplicat și înlăuntrul însuși al expoziției, juriul italian și gustul experient al publicului de elită care a urmărit de-aproape întreaga organizare, au exercitat o influență hotărîtă în sensul lămurit mai sus, influență căreia i se datorește în bună parte caracterul relativ unitar de ton și de înțeles al celei deaXIV Bienale.

Țara noastră nu luase parte la nici una din manifestările acestea culturale cu așa de însemnat înțeles și cu toată pretențioasa noastră organizare artistică în forma unui minister special, nu se gândise nimeni să primească invitația la expoziția internațională dela Venezia din acest an.

Inițiativa participării României aparține întreagă Principelui Carol.

Prințul a simțitnevoia acestei prezentări naționale. A ales și cerut saloanele dela Venezia și până la urmă succesul participării noastre a fost legat de stăruința și încrederea sa.

Insărcinat de Principele Carol încă din Decemvrie 1923 cu organizarea participării artei românești, am pornit cu multă greutate pe calea realizării.

România se înfățișa pentru întâia dată la Venezia și avea obligația să ofere o înfățișare integrală a sufletului său artistic în ordinea artelor plastice.

O mare lipsă era și a rămas neîmplinită: întreaga noastră mișcare artistică mai veche — prețioasa noastră frescă bisericească — nu putea fi înfățișată nici în forma câtorva originale care nu mai sunt pe zidurile mănăstirilor dar nu au fost păstrate nici în muzee atunci când au fost date jos dela locul lor și nici nu putem arăta copii artistice exacte și nici studii științific conduse.

Arta noastră populară, care putea și trebuia să constitue o introducere nespus de folositoare pentru înțelegerea artei noastre moderne și un prețios ansamblu de lucruri cu suflet și cu valoare artistică, nu a figurat nici ea în secția românească din pricina lipsei absolute de mijloace — cum se va vedea de îndată — și din pricina lipsei de spațiu.

A trebuit să ne mărginim, în prezentarea noastră, la ceeace se numește îndeobște arta modernă, socotind dela Grigorescu până în zilele noastre.

Și aci s'au ivit însă piedici din cele ce înving cugete deosebit de stăruitoare.

Colecția de pictură a statului nostru — așa mai ales cum a fost selecționată de pictorul Steriade — și care cuprinde, pe lângă multe lucrări ale marelui Grigorescu, lucrări de seamă ale pictorilor „Tinerimei Artistice", se găsește la Moscova, sau unde va mai fi fiind încă trimisă acolo cu cele mai bune dar mai nefericite intenții de punere la adăpost dela începutul războiului.

Prețioasa colecție a lui V. G. Morțun a luat acelaș drum și are aceeași soartă ca și colecția Statului.

Colecția ministrului de instrucție, Dr. Anghelescu, se găsește — cu foarte importantul ei cuprins — în Franța.

Un testament riguros închide în colecția Bogdan-Pitești lucrările cele mai de valoare ale pictorului Luchian, ale pictorilor din generația mai nouă, ale sculptorului Paciurea, etc.

Instituții culturale și particularii cei mai mulți nu au vrut să se despartă pentru vremea necesară de nici unul din tablourile de care aveam nevoie și așa a trebuit să fim lipsiți, între altele, de nespus de importantele lucrări ale colecției Clubului Tinerimei din București, ale d-lui Lazăr Munteanu și altele.

Artiștii, ei înșiși nu au putut să ne dea la vreme ajutorul de care aveam nevoie în organizarea unei prezentări a artei românești făcută cu toată grija și în cadrul care se cerea al tuturor curentelor — cu lucrări de valoare artistică reală.

Așa a trebuit să ne lipsim de lucrările domnului Teodorescu-Sion, Dărăscu, Băncilă, Iser și Artachino, iar alteori am fost nefericit nevoiți să înfățișăm un artist de valoarea domnului Vermont, de pildă, cu lucrări necaracteristice și de-a-dreptul dedesuptul prestigiului său estetic.

Greutățile nu s'au sfârșit aci însă. Stăruințele Principelui Carol nu au putut obține decât 230.000 lei (100.000 ministerul artelor; 100.000 ministerul de externe; 30.000 lei Banca Națională) sumă cu care abia s'a putut plăti transportul lucrărilor în București, dela București pe calea ferată până la Venezia și o parte din cheltuelile domnului Verona, care mergea cu mine să organizeze aranjamentul artistic al expoziției.

A rămas ca eu însumi să fac drumul și toată munca timp de o lună și jumătate, la Venezia, pe propria mea socoteală — sau fără nici o socoteală. când cugetă cineva la ... în-pusă de oficialitatea noastră artistică unui profesor care era în această împrejurare în slujba unei însărcinări cu insemnătate națională.

Lipsa aceasta de mijloace ne-a stingherit în multe chipuri la Venezia și pe d-l Verona și pe mine, împiedicându-ne, între altele, și dela așa de necesarele publicații în presă, lucru de care nu s'a lipsit nici unul din neamurile care au venit acolo.

Vreme de iarnă, în București și în țară, la drum greu, — am lucrat singur, întâmpinând nespus de puțină bunăvoință, multă indiferență și entuziaste urări de insucces.

Cu atât mai dragă îmi este să amintesc aci sprijinul de care s'a bucurat ideea din partea pictorilor Verona și Steriade precum și din partea sculptorilor Han și Jelea.

O comisie instituită de către Principele Carol din domnii Verona, Steriade și Jelea a cercetat și selecționat tablourile și lucrările de sculptură.

Personal am consultat în această privință și pe domnii Petrașcu, Resu și Han.

Prințul însuși a ținut să vadă în întregime colecția aleasă și a ținut să facă cunoscute și aprecierile sale.

Cu munca cea mai încordată, cu grije și cu pricepută experiență, d. Verona a făcut singur împachetarea tablourilor pentru drumul cel lung — lucru greu și plin de răspundere și încununat de succes, cum am constatat la Venezia, unde toate lucrările au sosit în ordine deplină.

* * *

Colecția de tablouri și de sculpturi expusă în saloanele No. 19 și 20, ale pavilionului italian și care constituie secția românească este compusă din 79 pictori și din 16 sculptori, aparținând următorilor artiști: Grigorescu, Andreescu, Luchian, Bunescu, Dumitrescu Ștefan, D-na Delavrancea-Dona, Grigorescu Lucian, Ghicață, Han, Ionescu-Doru, Zalea, Loghi, Mirea G. D., Mirea D. D., Medrea, Moscu, Muetzner, D-na Maniu Rodica, Paciurea, Popescu Ștefan, Petrașcu, Paladi Petrescu-Costin, Ressu Severin, Storck, D-na Cuțescu-Storck, Stoenescu E., Spaethe, Strâmbu, Steriade, Ioniță, Verona și Vermont.

O primă observare privește, așa cum am spus și mai sus, absența din colecție, în contra nevoilor și convingerii noastre, a artiștilor Dărăscu, Teodorescu-Sion, Băncilă, Iser, din opera cărora nu ne-am putut procura nici o lucrare de seamă, spre marea noastră părere de rău, și în al doilea rând reprezentarea relativ ștearsă a unuia dintre artiști, cum este cazul domnului Vermont, din opera căruia nu am putut avea un lucru deosebit.

In genere însă, artiștii noștri de seamă, cu deosebire cei în viață, au fost mulțumitor și exact înfățișați.

O a doua observare privește reprezentarea silit incompletă a lui Grigorescu, a lui Luchian și a lui Andreescu, din opera cărora nu am putut înfățișa decât unele note: un cercetător își va face cu greu ideia care trebuie despre valoarea și activitatea lor înalt reprezentativă.

Cu aceste observări, legate de nevoia în care am fost obligați să constituim colecția, prezentarea mișcării artistice românești la Venezia este sinceră și cât mai aproape de adevărul și înțelesul ei.

Experienta domnului Verona a dat —în așezarea care se impune — fiecărui artist și fiecărei lucrări locul cel mai bun în caerul saloanelor și se datorește de bună seamă și acestei împrejurări înfățișarea artistică a expoziției noastre, lucru constatat de toți vizitatorii cu luare-aminte.

Expoziția românească este rânduită în două saloane: No. 19 și 20 ale pavilionului italian, în legătură unul cu altul și formând un ansamblu. In salonul No. 19, spațios și luminat de sus, pereții sunt acoperiți cu ștofă ripsată în dungi longitudinale cu grăuntele mare de culoare cenușie mătăsoasă.

Lumina de sus, strecurată ușor printr'un văl alb, se îmbină cu cenușiul mătăsos al pereților și formează un mediu de multă discreție și distincție în care tablourile așezate la înălțimea ochiului apar în cele mai bune condiți pentru privitor.

Spațiul rezervat tablourilor în sala exagonală este constituit din șease panouri. Panoul principal este ocupat de o pânză de mari dimensii a d-lui Verona, intitulată Giovinezza: sub umbrarul unor livezi moldovenești, — în luna lui August — o țărancă tânără, în minunatul costum pitoresc al Bucovinei, sănătoasă șisurâzătoare sub mângâierea jucăușă a soarelui care pătrunde printre frunze și odesmiardă, brațele ei vânjoase poartă cu eleganță un coș deschis tare și plin de mere roșii, de mere pârguite și sărutate de soare.

Verona. Țaranul

In stânga și în dreapta, două lucrări ale pictorului E. Stonescu: portretul bancherului Vavassem din Paris și portretul d-lui C. Dissescu, două opere de seamă care s'au bucurat de relevarea tuturor— portretul lui Vavassem cu deosebire, care a fost mult prețuit de artiști și de critici

In stânga portretului lui Vavassem, o Toamnă a d-lui Verona, plină de chemări, caracteristică felului său de a concepe peisajul: în dreapta portretului d-lui Dissescu, una din cele mai de seamă bucăți ale secției românești—un turc care ține în mâni un dovleac, zugrăvit în plin aer, întreg din pete de soare și din lumină.

Panoul central este complectat printr'un al doilea rând de tablouri așezat sub acestea și constituit din cea mai puternică lucrare a domnului Verona, un isprăvnicel în haină roșie, viu și intens colorată, portret de un realism îndrăzneț și din trei peisagii ale d-lui Ștefan Popescu. lucrări de pictor maestru,

Paciurea. — Sfinxul

case în Balcic, un colțișor din Balta Dunării și cea mai caldă și mai emoționată dintre lucrările pe care i le cunosc, o capod'operă a picturii noastre, turcoaice învelite în lungile lor haine negre, cu căldărușele de aramă, în faptul serii, la o fântână din vecinătatea Balcicului, sub malul râpos și ars de soarele zilei.

Lucrarea a fost reținută de muzeul Luxembourg din Paris și constitue, pe panoul central al salonului nostru, cu căldura și intensitatea sentimentului ei, cu sobrietatea și severitatea tonului, un admirabil răspuns isprăvnicelului d-lui Verona, tot așa de puternic dar tratat mai bogat și mai liric, portretelor d-lui Stoenescu, sincer și cinstit analizate, și turcului lui Steriade, fantomatic aproape în bătaia soarelui cu lumina vie din care este zidit.

Pe panoul vecin din stânga: Terasa Oteteleșanu, academia d-lui Resu — colecție de portrete, scriitorii C. Moldovanu, Arghezi și Minulescu, muzicantul Castaldi, pictorii Steriade și Iser în lumina de gaz gălbue și bolnavă a unui salon din fundul caefnelei, o lucrare serioasă care rezolvă probleme mai complecte și care cuprinde cel puțin două admisibile portrete într'o atmosferă de intimitate care face și unitatea operii.

Pe panoul din dreapta — Hamalii în portul Constanța — cea mai mare lucrare a lui Steriade și înfățișând unul din cele mai serioase eforturi reușite ale tinerii noastre mișcări artistice; lucrarea a impresionat mult pe artiști prin desenul ei caracteristic, prin construcția ei robustă cu deosebire în puternicele trupuri de hamali turci din primul plan, adevărate portrete de oameni chinuiți care deapănă amintiri inconștiente ale unei rasse bătrâne, în atmosfera de praf, de cărbune, de sgomot și de trudă a portului în plină activitate.

Pe cel d'al patrulea panou, Mitropolitul Iosif Gheorghian, al d-lui G. D. Mirea, un buchet de flori bogat și elegant. lucrarea d-lui Verona, pe care directorul muzeului Luxembourg

(Continuare în pag. II-a)

IN PAGINA TREIA:

Căutând pe Gala Galaction... în vacanță
de PANAIT ISTRATI

din Paris a dorit-o pentru muzeul său, o lucrare a d-lui Strâmbu — efecte de lumină de lampă şi două lucrări ale d-lui Ştefan Popescu dintre care una înfăţişează caracteristica d-sale, concepţie de peisaj cu orizonturi îndepărtate, spaţii largi şi lumină discretă, cu tonuri de gobeline şi cu aerul de tapiţerie veche.

Cel de-al cincilea panou cuprinde lucrările pictorului Paladi, un nud şi trei naturi moarte, flori, bibelouri pe mesuţe aşternute cu stofe de muzee.

Nobleţa culorii lui în care intră tonuri de porţelanuri vechi chinezeşti, nobleţa şi sinceritatea sentimentului său de o rară rafinerie dăruiesc panoului acesta un aer particular şi am observat cum Paladi are în expoziţia noastră dela Venezia anume admiratori, exclusivişti în felul lor, dar sinceri şi stăruitori.

Două lucrări ale d-lui Costin Petrescu, dintre care una samsarul evreu — de un realism deosebit de spontan şi o pictură a d-nei Rodica Maniu întregesc panoul.

Panoul cel mai mare din salonul No. 19 are drept centru lucrările d-nei Cecilia Cuţescu-Storck: aşa cum sunt aşezate, reiese în chip vădit superiorul simţ decorativ al pictorului, care ştie să facă să cânte tonurile şi liniile în îmbinări ştiute.

Panoul acesta mai cuprinde trei lucrări importante: portretul unei bătrâne, de E. Stoenescu, lucrare distinsă de toţi criticii de artă fără deosebire şi care înobilează vecinătatea cu simplicitatea şi eleganta sinceritate a tratamentului ei, — un portret al d-lui Resu, desenat sigur şi cu malt caracter şi Morţii dela Caşin, lucrarea pictorului Ştefan Dumitrescu, remarcabilă prin precizia desenului, prin sinceritatea realismului cu care este văzută şi prin deosebite însuşiri de construcţie şi de compoziţie.

O lucrare de d. Kimon Loghi, în genul său decorativ cunoscut şi preţuit pentru justeţea sentimentului şi ştiinţa acordurilor, o lucrare sinceră a d-nei Delavrancea-Dona, un peisaj de Ştefan Popescu şi două picturi ale lui Ghiaţă, precum şi trei tablouri ale d-nei Rodica Maniu, spontane, desenate şi aeriene complectează panoul acesta care este cel mai variat în note din toate panourile salonului No. 19.

In salonul No. 20 de dimensii mai mici (...metri pe.. metri) îmbrăcat în roşu închis un panou întreg este rezervat marilor noştri dispăruţi Grigorescu, Andreescu şi Luchian, înfăţişaţi fiecare prin câte trei sau patru lucrăi caracteristice în destul, deşi nu dintre cele mai de seamă totdeauna ale operii lor.

Centrul îl constitue *Carul cu boi* al lui Grigorescu, luat din pinacoteca Ateneului din Bucureşti, — lucrare mare, plină de spaţii întinse, de lumină şi de farmec.

Două lucrări mai mici ale lui Grigorescu — *o stradă din Vitré* şi *o stradă veche turcească din Nicopoli*, — pictură din cea mai bună epocă a maestrului şi de o deosebită intensitate de sentiment pictural, *iarna* lui Andreescu şi *Gălbinelele* lui Luchian constituesc notele esenţiale ale acestui panou şi întemeiază prestigiul marilor noştri artişti pe cari nu i-am putut prezenta potrivit activtăţii şi autorităţii lor.

Un panou întreg este ocupat de d. G. Petraşcu, care este înfăţişat cu zece lucrări, peisagii, flori, cap de studiu, interior şi natură moartă: panoul acesta este, fireşte, cel mai unitar al întregii noastre expoziţii şi într'un sens cât mai complect, fiindcă oferă toate notele pictorului în lucrări dintre cele mai caracteristice.

Al treilea panou cuprinde un peisaj al d-nei Storck, un portret de K. Loghi, un studiu al pictorului Moscu şi două lucrări ale d-lui Verona, *Chef la ţară* şi *Iarna* însemnate amândouă prin sinceritatea şi spontaneitatea realismului cu care sunt văzute.

Iarna a fost achiziţionată de Regele Italiei, care nu a ales decât cinci pânze din întreaga Bienală.

Ultimul panou cuprinde lucrările d-lui Bunescu — deosebit de preţuit pentru interesantele probleme pe care şi le pune în artă şi pentru simţul său de a concepe volumele, — două lucrări ale pictorului Toniţă dintre care una — *Portretul unui actor bătrân* — de un deosebit caracter, o *Geishă* a d-lui Mützner, două lucrări bune ale lui Lucian Grigorescu şi tablouri de Strâmbu, Ionescu-Doru, Vermont şi Ştefan Dumitrescu.

Un copilaş — cu aer de vechiu pastel, de o gingăşie şi de o delicateţe de sentiment neîntâlnit, lucrarea domnului E. Stoenescu, şi un *buchet de zorele înflorite* de Verona, proaspete şi înourate constituesc un zâmbet corect cu care sunt întâmpinaţi şi salutaţi la plecare toţi vizitatori expoziţiei noastre.

Sculpturile sunt aşezate în colţuri bine luminate şi în linie în mijlocul salonului celui mare. (No. 19).

D. Paciurea expune *Sfântul* care a oprit privirile tuturor cunoscătorilor cu nobleţea lui senină, un admirabil portret al pictorului Luchian în broz, *capul* pictorului Voinescu şi alte două lucrări.

Brâncuş are două lucrări: *un cap de copil* în piatră constitue poate cea mai originală dintre lucrările bune ale secţiei noastre.

Domnul Storck F. expune un *cap de ţigancă* mult admirat şi un *nud în marmură* care dovedeşte deosebită ştiinţă iar domnul O. Han portretele ideale ale lui Aeschiles, Sophocles şi Dante (primele două în bronz), lucrări concepute într'un chip cu totul personal şi care au interesat deosebit prin concepţia şi construcţia lor poetică şi portretul doamnei M. în bronz.

Portretul lui Aeschiles, care va fi pe cât am înţeles, achiziţionat pentru Academia de Artă modernă din Venezia a interesat şi prin limpezimea cu care artistul a caracterizat un suflet care este în linii mari şi acela al operei lui Aeschiles.

Jales expune doi *centauri luptând* şi un graţios *cap de fată* amintind lucrări medievale franceze; Severin o *mască de bătrân* în bronz savant şi minunat patinată, D. D. Mirea portretul doamnei M. în marmură, Spaethe cunoscutul cap de Satir.

Sărăcia mijloacelor materiale nu ne-a îngăduit nici un lux şi nici luxul necesar în rânduirea saloanelor noastre care nu au nici covoare pe jos şi nici canapele ori scaune comode de privit.

Dintru început însă şi de la intrare fiecare distinge armonioasa aşezare a tuturor lucrărilor care constituesc fiecare cu nota şi cu puterea lor un glas, un suflet în discreta simfonie generală.

In atmosferă de linişte şi de pace stărue par'că un aer de biserică ori de muzeu de lucrări alese, pe care a ştiut să-l observe fiecare cercetător al expoziţiei noastre.

Pe'ncetul ochiul distinge expresii, — cercetătorului atent prind să i se destăinue cugete care au ceva de spus: aci nu se întâlnesc meşteşugari care declară ori care au lucrat din datorie şi din dragul de a-şi arăta doar ştiinţa şi îndemânarea lor.

* * *

Inaugurarea expoziţiei a fost cel dintâi prilej de bucurie pentru noi şi de real succes al artei româneşti.

Regele Italiei Vittorio Emmanuele III preţuit în Italia pentru bogata sa cultură şi pentru priceperea sa artistică a cercetat îndelung cele două saloane româneşti cerându-mi relaţii asupra artiştilor şi operelor expuse.

L-au interesat de aproape pe Rege lucrările lui Andreescu şi Grigorescu, acelea ale lui Verona, Steriade, Stoenescu, Stefan Popescu şi Paciurea.

Demnă de însemnat însă impresia sa generală pe care şi-a format-o în două cercetări atente şi pe care a ţinut să ne o spună limpede: „expoziţia D-voastră odihneşte ochiul şi mă interesează în chip deosebit; nici un cuget la o mai artistică şi mai frumoasă prezentare.“

Şi la plecare Regele afirmă încă odată în faţa tuturor că expoziţia românească are laturi originale şi un aer discret sărbătoresc care impune.

Regele şi-a vădit mai bine încă preţuirea sa luând, din expoziţia noastră, două din pânzele expuse, *Iarna* domnului Verona şi o lucrare a lui Andreescu.

Publicul cel mare a cercetat şi cercetează de la inaugurare încoace în foarte mare număr şi revenind de cele mai multe ori în saloanele noastre cu un fel de uimire plăcută pe care am observat-o de la început şi în tot timpul cât am stat la Venezia.

Cei mai mulţi dintre vizitatorii atenţi găseau expoziţiei noastre un aer de biserică, alţii un aer de muzeu cum spuneam mai sus, un ton general şi o prezentare nobilă.

Cei mai mulţi ar fi dorit şi au cerut chiar lămuriri asupra şcoalei noastre de pictură, lămuriri asupra trecutului artistic al ţării noastre şi în genere asupra activităţii fiecărui artist expozant, lămuriri de care nu simţeau nevoe în celelalte secţii şi pe care le-ar fi dat în chip cuviincios o cărticică scrisă în limba italiană cu o analiză a picturii româneşti şi a curentelor de seamă din arta noastră, îmbogăţită cu reproduceri fotografice bune, — cărticică pe care nu am putut-o întocmi în sărăcia absolută de mijloace materiale în care am fost nevoit să lucrez.

Artiştii italieni au venit pe rând să ne felicite în chipul cel mai sincer pentru succesul obţinut subliniindu-şi aprecierile lor cu date estetice şi artistice spre lauda întregului ansamblu şi cu preferinţe artistice pe care le socotesc pe deplin întemeiate în forma şi în înţelesul cu care s'au produs.

Toate statele, Ungaria în deosebi, au publicat articole explicative asupra expoziţiei lor în presa din Venezia, articole în genul celora care ni se cereau nouă, scrise de critici italieni cunoscuţi, o adevărată propagandă artistică cu laturea ei politică organizată şi intens condusă cu mult înainte de deschiderea expoziţiei.

Noi nu am avut nimic din toate acestea şi cu atât mai măgulitoare este preţuirea sinceră de care s'a bucurat arta noastră, cu atât mai sigură şi mai dreaptă mândria noastră.

Criticul italian domnul Ugo Ojetti care mai pe urmă a avut în Corriere della Sera aprecieri diferite şi neînţelese asupra manifestării noastre, nu a avut decât cuvinte măgulitoare în ziua inaugurării când ne-a cercetat.

Domnul Vittorio Pica, criticul de seamă din Venezia, cu rezerve multe asupra sculpturii româneşti aşa cum era înfăţişată şi cu anume alte reserve de care va fi vorba îndată, a distins însă cu toată căldura *Femeile la Fântâna din Balcic* lucrarea domnului Ştefan Popescu, *Turcul* domnului Steriade lucrările domnului Paladi, câteva din lucrările prezentate de domnul Petrescu şi în chip insistent *Isprăvnicelul* domnului Verona, *Iarna* achiziţionată de Regele Italiei şi *portretul bătrânei* de domnul E. Stoenescu.

* * *

Expoziţia franceză a fost organizată — în pavilionul propriu — la Venezia de către domnul Léonce Bénédite conservatorul muzeelor Luxembourg şi Rodin din Paris, cunoscut critic şi istoric al artei franceze din sec. XIX-lea.

D-sa ne-a cercetat în multe rânduri şi totdeauna atras, cum a spus mai pe urmă, de sufletul emoţionat şi de cinstea artistică pe care le-a descoperit în secţia românească.

La Paris, în hotel Biron o lună după inaugurarea expoziţiei domnul Bénédite mi-a dictat în cursul unei lungi convorbiri, şi m-a autorizat să public următoarele aprecieri asupra expoziţiei şi picturei româneşti:

„Expoziţia românească se înfăţişează cu întregime în chip armonios într'o prezentare artistică care impune şi cu o sinceritate care interesează dintr'o dată şi dintru început.

„Mai pretutindeni în lucrările pictorilor se vede seriozitate, un efort de anume valoare şi probleme artistice urmărite cu inteligenţă reală.

„Anume stângăcii pe alocuri în expresia lucrului alternează cu stăpânirea, ştiinţă de meşteşug, pretutindeni însă eforturi serioase şi cu înţeles.

„Se vede bine că artistul a avut ceva de spus, o impresie sinceră şi că a fost emoţionat. La artiştii români se vede cinste sufletească şi cinstea aceasta este arta de bună seamă (l'honnêteté c'est l'art).

„Şi toate acestea în ansamblul expoziţiei de la Venezia unde virtuozitatea şi stăpânirea de meşteşug se exercită de multe ori pentru ele însăşi nu închid nimic şi ajung uneori supărătoare.“

Domnul Léonce Bénédite distinge în chip deosebit lucrările lui Grigorescu şi Andreescu la care vede emoţie artistică concentrată, exprimată larg cu mijloace din care lipseşte declamaţie şi vrituozitatea goală.“

Dintre pictorii generaţiei mai noi Verona, Steriade, Stefan Popescu şi Stoenescu îi par cei mai aleşi printre ceilalţi şi domnul Bénédite ţine să-mi spună că întâlneşte la toţi însuşiri artistice reale care sunt un fapt astăzi şi o făgăduinţă frumoasă pentru viitor.

Buchetul de flori al domnului Verona îi pare un lucru bogat şi elegant, cu însuşiri de culoare şi de frăgezime.

Ii preţueşte mult tot domnului Verona — *isprăvnicelul* — efort serios şi de o rară discreţie în execuţia lui puternică.

Lucrarea domnului Steriade *Hamalii turci în portul Constanţa* îi apare domnului Bénédite ca cea mai puternică pagină din întreaga noastră expoziţie, cu însuşiri rare de desen şi construcţie înţeleasă.

Pagină interesantă cu deosebire prin caracterul fiecărei figuri, — portret adevărat, zice domnul Bénédite, zugrăviţi cu mare dar de pătrundere sufletească; — „ces pauvres déchets de la vie qui disent la misère d'une race vous poursuivent et on ne les oublie plus.“

Domnul Ştefan Popescu înfăţişează pentru domnul Bénédite pe cel mai de seamă peisajist al nostru, în afară de Grigorescu—şi d-sa a şi reţinut *Femeile la fântâna din Balcic* pentru muzeul Luxembourg.

Portretul domnului Stoenescu intedesează pe domnul Bénédite prin obiectivitatea şi pătrunderea cu care sunt analizate sufletele, însuşiri aşa de rare în arta portretului.

Uimitoare a fost pentru mine impresia pe care i-a produs-o domnului Bénédite pictura lui Andreescu pe care d-sa îl caracterizează — necunoscând decât lucrările expuse la Venezia — în chipul cel mai adevărat socotindu-l drept un artist de o nobleţe rară de sentiment şi de o mare originalitate sufletească.

Domnul Bénédite afirmă cu hotărâre şi cu bucurie că arta românească trebue să aibă la Paris locul său anume în muzeul Luxembourg — Salle du Jeu de Paume, în grădina Tuileriilor.

Muzeul Luxembourg, îmi spune d-sa la urmă, va achiziţiona lucrări de Verona, Steriade, Ştefan Popescu şi Stoenescu care alături de Grigorescu şi Andreescu vor constitui secţia artei româneşti la Paris; cinstea artistică pe care o dovedesc ei şi personalitatea pe care o reprezintă fiecare vor face farmecul cunoscătorilor şi iubitorilor de adevăr în artă.

* * *

In artă mai mult ca oriunde aprecierile cele mai obiective şi mai serioase cuprind în chip necesar multe laturi susceptibile de critici şi multe greşeli.

In întreaga mea expunere — cu desăvârşită obiectivitate — nu am urmărit decât o dare de seamă cinstită a părerilor publicului ales care ne-a vizitat expoziţia şi redarea opiniilor criticilor străini de seamă.

Sunt în expoziţia noastră şi alte lucrări către care merg preferinţele mele personale şi poate şi ale altor cunoscători; sunt alte lucrări cari s'au bucurat de o relevare uşor exagerată.

Pentru cugetul românesc însă şi pentru cine ia în seamă împrejurările în care obţine un succes aşa de sincer şi de limpede recunoscut această primă prezentare organizată a artei româneşti la Venezia, aprecierile de detaliu se topesc în constatarea sigură şi plină de făgăduială formulată frumos de domnul Leonce Bénédite:

„Arta românească înfăţişează la Venezia cinste sufletească şi cinste artistică, emoţie redă şi cuvântul unor oameni care aveau ceva de spus şi care au ştiut să spună aceasta în chip nobil şi discret.“

Acesta este faptul esenţial şi pe el am vrut să-l pun cu deosebire în lumină.

In vremuri când politica noastră — bună ori rea — şi care luptă cu greutăţi necesare ori în parte create de greşelile ei, arta românească a isbutit să vorbească în numele neamului în chip demn şi impresionant şi aceasta tocmai în ţara în care aceiaşi politică ne-a creat o atmosferă din care au eşit multe pagube şi mult necaz.

Şi aceasta s'a făcut cu o sumă cu totul neînsemnată (lei 280.000) de oameni care şi-au dăruit vremea, munca şi priceperea lor, din îndemnul şi sub auspiciile Principelui Moştenitor căruia i se datoreşte toată recunoştinţa.

Două concluzii importante se desprind din întreagă această expunere precum şi din experienţa mea de organizator al acestei celei dintâi expoziţii de arta românească la Venezia.

Cea dintâi observare priveşte nevoia absolută de a întrebuinţa banii care se risipesc pentru misiuni care în contul şi în nădejdea reparaţiilor strică multe lucruri în străinătate — pentru a se zidi în Giardini la Venezia — (insula Sfânta Elena), unde tocmai se dau locuri acum, un pavilion propriu al României, într'un stil cuviincios fără pretenţii de originalitate şi în proporţii măsurate.

România trebue să înfăţişeze apoi — la cea dea XV-a Bienală numai patru ori cinci dintre artiştii de seamă; acum după ce am înfăţişat mişcarea artistică în complexul ei, se poate cugeta la prezentarea bogată şi integrală a lui Grigorescu, Verona, Steriade, Ştefan Popescu, Petrescu, Stoenescu ori Palade.

Cine a înţeles că în asemenea împrejurări artiştii duc în lumea aleasă a apusului, care hotăreşte multe lucruri în legătură cu mândrie şi cu soarta noastră, mândria însăşi şi sufletul românesc, prestigiul nostru de neam de cultură şi de muncă, acela va ajuta ca participarea noastră la cea d'a XV-a Bienală să se facă în ordine, cu operele caracteristice ale artiştilor prezentaţi cu studiile lămuritoare care ne lipsesc acum şi cu propaganda cuvenită care se cere.

Şi toate acestea cu convingerea că nimeni nu va înfăţişa în străinătate cu mai mult prestigiu şi mai mult succes sufletul şi dreptul românesc decât artiştii ţării acesteia în opera cărora se cristalizează cu înţeles pentru oricare om civilizat toate drepturile şi toate puterile noastre.

I. D. ŞTEFANESCU
Profesor

M-rea Agapia, August 1924.

Noapte de Noembrie

Târziu asnoapte-am auzit
Pe stradă geamăt lung, înnăbuşit:
Mi se părea
Că un bolnav se vaetă sub fereastra mea.

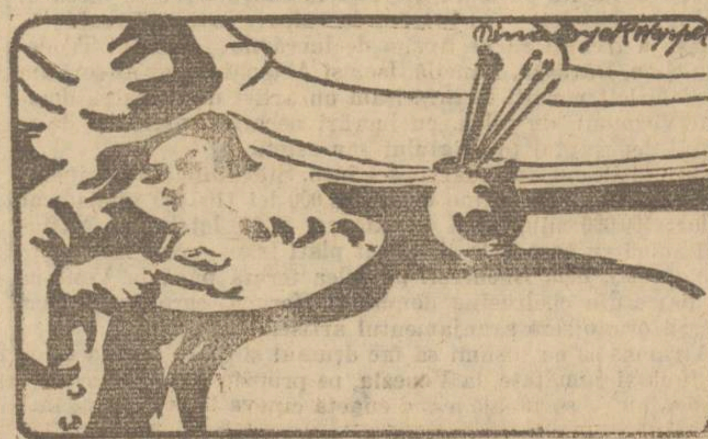
Şi, desbrăcat, m'am repezit la geam:
Pe stradă... nici ţipenie de om;
Doar la vecini în poartă
Cu ramuri goale clănţănea de frig un pom
Incolo, toată lumea... moartă.

In fundul unui cer de ceaţă
De-abia se contura, bolnavă, luna,
Cu dungi de om bătrân pe faţă...
Am adormit, gândindu-mă la cei săraci
La vânt, la frunze moarte şi copaci.

Dar mai târziu din nou am fost trezit
De-acelaş geamăt lung, înăbuşit;
Mi se părea acum,
Că toţi bolnavii, trec, gemând, pe drum

Şi iar m'am repezit în grabă la fereastră;
Pe strada noastră,
Cu părul despletit vâlvoi — ca o nebună,
Călare pe un vânt năprasnic, toamna
Trecea în urlet de furtună,
Gonind din urmă frunzele uscate —
Şi frunzele ţipau de groază, speriate...

GEORGE A. PETRE

Moartea lui Alexandru Bródy

Ziarele au anunţat moartea unui mare şi preţios scriitor al Ungariei moderne: Alexandru Bródy.

Alexandru Bródy a fost unul dintre reformatorii literaturei ungare, pe care multă vreme oficialitatea ungară (Academii, etc.) nu l-a recunoscut, activitatea lui literară a fost considerată ca destructivă şi imorală şi scrisul lui fin, arhaic şi elegant, a fost acoperit cu hulă de acei, cari în literatură pun mai presus de toate: frazele demagogice şi cuvintele de scamatorie intelectuală.

Alexandru Bródy a reprezentat multă vreme modernismul în literatura maghiară şi înaintea lui Ady a introdus estetismul galic în scrisul unguresc. Poate de aceasta influenţa lui a fost covârşitoare asupra literaţilor mai noui ai Ungariei, cari au învăţat dela maestru a scrie cu artă despre politică, şocietate şi cultură.

Cele dintâi opere i-au fost o colecţie de nuvele: *Aliseria* (apărută la 1884) şi aceasta a început să stabilească reputaţia scriitorului, care prin operele viitoare a devenit un autor recunoscut de cele mai de seamă literaturi ale Apusului. După volumul *Miserie* i-au apărut pe rând celelalte opere, romane, essayuri, piese de teatru, studii politice, etc. Dintre operele lui Alexandru Bródy se menţionează următoarele: Doctorul Faust (roman), D-şoara Don Quijote (romane), Sânge de actor; Frumuseţa femeească; Fete orfane; Cavalerul soarelui; Psihologia unei femei rele; Capete de Rembrandt; Piesele de teatru: Cenuşereasa, idelele regeşti: Regele Ludovic, Bethlen Gabor, Regele Mathia, etc., In deosebi cunoscute şi apreciate sunt piesele: Doica, Dăscăliţa, cari au fost jucate în mai multe teatre din străinătate cu mare succes. Romanul lui „Capra de argint“, a fost folosit ca subiect pentru un mare pictor olandez şi nenumărate scrieri de-ale lui Bródy au fost cinematografiate.

Alexandru Bródy este unul dintre cei mai buni cunoscători ai sufletului femeesc. O evidentă înrudire între dânsul şi Guy de Maupassant, i-a dat un loc special chiar şi în literatura universală, şi în anii de exil, ce şi i-a făcut intenţionat marele scriitor în Austria şi Italia, a fost asaltat de simpatia presei mondiale, care i-a dat un frumos şi important rol. Adânc cunoscător al stărilor din Ungaria, Alexandru Bródy a contribuit mult prin revista lui: *Jövendö* (Viitorul), la îndulcirea raporturilor de prietenie între popoare, şi a fost cel dintâi om de litere, care a apreciat literatura română, pe care a apărat-o de nenumărate ori în articolele sale viguroase, în cari ataca sistemul oligarhic de guvernare din Ungaria. Cinismul îl apropia nu arare-ori de Strindberg, dela care a împrumutat energia viguroasă, care-l agita să scoată singur o revistă „Cartea albă“ scrisă în întregime de dânsul, în care se ocupa de toate chestiunile, chiar şi de engenetikă, ştiinţă medicală, mineralogie, astrologie, etc.

Viveur, în sensul strict al cuvântului, era o apariţie de civilizaţie, de eleganţă arhaică, un dandy, care a trăit viaţa în miniatură a lui Oscar Wilde ori Prinţul Sagan. Alexandru Bródy moare în etate de 61 ani, şi a fost înmormântat la Budapesta.

* * *

Jarişti

Stau crengile pădurii încâlcite
Cu fire lungi de ploaie, se clintesc
De boarea răcoroasă şi topită,
In raze picăturile lucesc.
Prin luminişuri corturi mari de ceaţă
Boltite pe săgeţi de soare ard,
Ard văile în alba dimineaţă
Ca uriaşe flenduri de stindard.
Cad ciucurii aprinşi din ramuri ude
Şi 'n roiuri plutitoare merg arzând —
Şi-i linişte că pasărea s'aude
De prea mult somn pe cuibul cald căzând.

Surâde creasta munţilor; ea pare
Un lanţ de licurici ce-a fost uitat
De vre-o crăiasă dusă la izvoare,
De vre-o mireasă, fată de 'mpărat.

O, soare blând ce-ţi despleteşti izvorul
Puterii tale veşnic creatoare,
Tu care faci să clocotiască dorul
Şi 'n cel ce râde şi în cel ce moare
Tu urzitorul clipelor senine,
In ochii mei coboară pacea ta,
Alungă întunericul din mine,
Să pot iubi mai mult, să pot visa!
Fă-mi sufletul să 'mbrăţişeze cerul
Şi toată sărbătoarea primăverii;
S'adune şi să 'mpartă ca năerul.
Din anii singuri, cântecu 'nvierii.

Căci iată se 'mpletesc lumini afară
Şi mii de facle ard pe râuri, cad
Cascadele din munte şi fac scară
Ca de zăpadă prin păduri de brad.

Apropie de mine vrăjitoarea
Ce mi-a 'ncâlcit cărările, s'aud
Cum clocoteşte 'n gândul ei vâltoarea
S'o văd trecând prin rămurişul ud.
Şi blând ca raza ce pătrunde 'n casă
Şi îngenunche 'n faţa unei flori,
Eu să 'ngenunchi în faţa ei, frumoasă
Ca trandafirii ce 'nfloresc în zori...
Şi numai tu să ştii de mine, soare,
Şi s'o săruţi şi tu şi s'o desmerzi;
Ea poartă 'n ochi nelinişti de izvoare,
Şi tremuri şi te mistui când o vezi.
S'o 'mbrăţişăm noi singuri, ea s'asculte
Cum sufletele noastre gânguresc,
Să ne 'mpletiască lăcrămioare multe,
Şi s'o iubim cum fagii o iubesc...

O, soare blând, urzeşte tu cărarea,
Presară flori pe unde trece ea
Şi-aşterne raze cum aşterne marea,
Tu ce-ai urzit din tine viaţa mea...

CONST. ASIMINEI

Citind pe Gala Galaction... în vacanţă

de PANAIT ISTRATI

Când i-am revăzut chipul în cele două portrete din *Dimineaţa*, am sărit ca ars cu fierul roşu, de s'au speriat cei din jurul meu :

— Cum? Moşneagu' ăsta, Galaction? Dar eu, atunci, ce trebue să fiu?

Şi repede m'am dus la oglindă; pe care de altfel o văd în fiecare dimineaţă când mă raz. De astădată, însă, sub răscolirea trecutului, m'am văzut cu ochii de pe vremuri ; şi ce-am văzut? O babă! O babă sbârcită şi uscată !

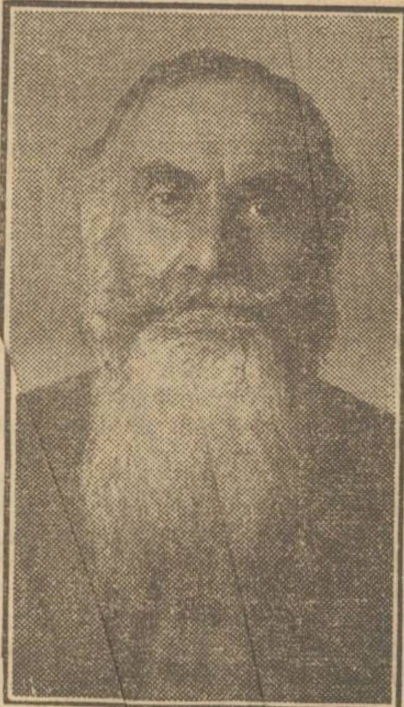
Sărmane zile... Sărmană viaţă.

L'am cunoscut pe Galaction în primele zile ale fondărei revistei *Viaţa Socială*, de către Cocea. Şi să iasă din întuneric, şi să îndrăsnească să-mi ţie piept, cititorul care a gustat mai mult de cât mine nuvela : *De la noi, la Cladova!* Să îndrăsnească ! Şi de-odată am să-i spui că, dacă el o mai ştie, încă, pe de rost, toată, de la întâia până la cea din urmă literă, eu... eu... Ei bine, eu am uitat'o toată, aşa cum am uitat tot ce-am citit în zilele mele. Mi-aduc aminte că era vorba de-un popă „slab de fire", de-un mic voiaj şi... de-un mare „păcat"! Şi-atât!

Atât! Vai de mine! Dar m'aş arunca numai de cât în această teribilă Dollère care curge colea... (şi e adâncă până la glesne!)

De la noi, la Cladova, e una dintre acele nuvele pe care, — într'o altă societate de cât cea de azi, — autorul ar trebui *s'o adapteze el însuşi* în cele mai răspândite limbi ale pământului, aşa cum ar merita câte o jumătate din operile lui Eminescu, Caragiale şi Coşbuc. Nu traducere! Nu există traducere *bună*. Există: *creare* şi *recreare.*

Citesc cărţi bune de la etatea de zece ani, când fugeam de la şcoală, treceam în bălţile lui... Terente, şi citeam pe Eminescu şi pe bandiţii noştri, în cari căutam să confrunt poveştile unchiului Anghel cu snoavele cărţilor cumpărate în coşul ovreiului din târg. Să mi-se ierte această apropiere dintre Eminescu şi Iancu Jianu, dar cer să fiu crezut că, dacă aş avea un copil, l'aş lăsa să citească pe haiducii noştri ; i-aş smulge, însă, din mână nouă zecimi din ce apare azi în vitrina librăriei franceze.

Galaction

Iar când, mai târzu, flăcăiaş cu pufuleţ, fugeam de la stăpân şi mă înfundam în aceleaşi bălţi, de unde ieşeam spoit de mure până la urechi, — mă întrebam, citind traducerile *Bibliotecei pentru Toţi :* „Asta e o traducere?! Aşa a scris Maupassant?! Aşa a scris Balzac?! Dar e mai curgător stilul lui Nicu Meţ".

Astăzi, după treizeci de ani de umblet neslăbit, pe unde am vrut şi pe unde mi-a fost vrerea ; după mai mult de un sfert de veac de credinţă neclintită în sublimul simţirei umane ; după ce am risipit cea mai scumpă comoară a omului : *sănătatea ;* şi cealaltă comoară : *iluziile,* — astăzi am şi eu, în sfârşit, „norocul" să-mi văd un vis împlinit : să privesc cu oare-care competinţă în două limbi, cel puţin, şi să-mi dau seama ce se petrece în două curţi cu gospodării şi obiceiuri deosebite.

Ei bine, nu există zece pagini de autor *cu temperament,* nici în franţuzeşte, nici în româneşte, cari să poată schimba de grai în mod reciproc fără ştirbire, ba chiar suprimare, *a temperamentului. De la noi, la Cladova, singura nuvelă de temperament* pe care o pot opune *Făcliei de Paşti,* nu poate fi tradusă, căci nu e vorba să arăţi *ce-a trăsnit* în creerul unui om de peste graniţă, ci să faci pe cititorul de elită să simţă *cum a suspinat* creatorul.

In aceste două perle ale literaturei româneşti,— două odrasle, două murmure de mamă-bărbat, — aproape fiecare cuvânt e un suspin al sufletului. Pentru ca ele să-şi strămute vibrarea, fiorul, într'o altă limbă, ar fi trebuit ca autorii înşăşi s'o fi făcut, prăbuşind întregul edificiu şi recreând, — cu unealta geniului, *inspiraţia,* — un alt palat, de alt stil, de altă alură, dar purtând farmecul şi pecetia aceluiaş arhitect.

Şi de ce n'ar fi cu putinţă? De ce, aşa ceva, i-ar fi fost îngăduit numai boerului — artist Turghenief? Nu-i este ruşine obrazului lumii de azi să lase în lâncezeală atâtea minţi şi inimi bogate ce gem în mizeria bordeelor, când cu o singură lovitură de pumn, un Carpantier şi un Damsey câştigă trei milioane de fr. în şaptesprezece secunde? Şi nu-i e ruşine obrazului României Ţâfnoase de azi să audă pe un Gala Galaction spunând că *„nu-i de nasul lui"* să-şi plătească „zece băi" la Tekir-Ghiol? Iar d-tale, frate Galactioane, — care eşti Român, îţi iubeşti ţara şi crezi în biserică, — nu ţi-a venit, acolo la Tekir-Ghiol, să ceri Rusiei vre-o două tunuri şi, imitând pe Ispăşoi, să tragi vre-o sută de obuze în şandramalele atrite cari au pus stăpânire pe pământul lui Dumnezeu?

Cât m'a durut inima când am auzit că iubitul meu Galaction, „popă nepieptănat" şi autor cu drept la renume universal, n'a putut să cheltuiască... *„o mie două sute de lei"*, sumă ce echivalează cu bacşişul ce se dă *de zece mii de ori pe noapte* chelnerilor din *boîtele* din Montmartre !...

Ptiu !... Ruşine naţională !...

Am cunoscut pe Galaction la *Viaţa Socială.* Eram şi eu, la revista lui! Nicu Cocea, un fel de-a cincea roată la căruţă, dar directorul ei îmi tolera tot, ştiind că n'am să fac purici mulţi.

Nuvela „părintelui" apăru, îmi pare, în fruntea primului număr. Când ieşiră corecturile, la tipografia „Poporul", — (care numai *poporului* nu i-a profitat !) — eu trebuia să urmăresc cu ochii manuscrisul, iar cine-va, (nu mai ştiu cine), citea cu glas tare şi corija.

De la 'nceput, mă isbi în piept titlul : *De la noi, la Cladova.* Frumos. — Sub glasul sonor, al lui Cocea, cred, începu să-mi alunece privirea pe manuscris, şi citeşte băete, şi alunecă mai repede, şi fugi, şi ia-o la goană cu ardeiul unde nu-i de suferit, până când mă pomenesc că bietul corector îmi strigă :

— Mă !... Tu mă urmăreşti unde citesc eu, ori te-ai dus la dracu?

— M'am dus, frate, la dracu

Şi mă trezii buimăcit, aşa cum trebue să se simtă femeia focoasă sub strânsoarea omului dorit. După corectură, ia nuvela la rost şi trage-i o nouă lectură, pe 'ndelete, înghiţind apa din gură, desmierdând fraza cizelată, ascultându-i armonia. Şi iaca şi autorul ! Dă mâna lui Cocea, ori lui Arghezi, controlează corectura şi apoi conversează.

Mă uit la el fără să-i spun un cuvânt, fără să-i mărturisesc că mă lăsase 'nsărcinat, divina sarcină, al cărei plod, nu ori-ce sgârie-hârtie îl are în traistă. Mă uit la omul care a scris nuvela: e plăcut.

Ţivil, haine închise, înalt, dar mai ales mă farmecă frumoasa sa barbă bătută de brumă pe de lături. (Cred că dacă aş fi fost femee, m'aş fi târât numai după omul cu barbă frumoasă!) El mă priveşte vag. Şi de-odată îmi spune :

— Tu ai fost în Siria?

— Da.

— Pe unde?

— Beirut, Malmetain, Ghazir, Diepta, Haramonul...

— „Haramonul"?! *Aramonul,* vrei să zici. Pe-acolo a umblat şi Cristos.

El vorbea cu mine, dar era absent.

Şi acum, iată-l că-mi apare sub înfăţişare de moşneag, însă şi eu sunt babă. El şi-a urmat drumul lui, iar eu pe al meu. Ce-ar fi fost. Dar dacă un Galaction, om cu vastă cultură şi sfântă simţire, — nu un îndrugă-verzi şi uscate ca mine, — s'ar fi înhăitat cu haimanaua de pe-atunci şi am fi colindat lumea împreună? Grea ne-ar fi fost viaţa, dar ce strălucită răsplata! Şi ce opere mărete n'ar fi ieşit dintr'un astfel de suflet, după ce ar fi fost strivit de mii de nevoi, ofensat de grosolane ignominii, înăbuşit de neostoiate revolte, dar altoit cu virusul durerilor universale şi înflăcărat de nestinsa patimă a iubirei de oameni !

Căci sunt încredinţat azi că durerea, — durerea care se abate ca un ciclon fără sfârşit, — e necesară ori-cărui om dăruit din naştere. Ea e fermentul, maiaua care face să crească pâinea de mâine. Cine mă va crede când, mărturisindu-mă aci, voi spune că un glas interior mi-a şoptit *totdeauna,* în toate clipele de disperare, că ceasul meu va suna într'o zi, că va veni un om c'o mână voinică şi-mi va spune : — *„Ia opreşte-te niţel. Ce-i cu tine? Ce-i frământarea asta"?* Şi fără să fi stârmocit prin redacţii, fără să fi scris în toată viaţa mea vre-o scrisoare admirativă pe la literaţi, — după două scrisori intime schimbate cu Barbusse, şi alte două publice, — am dat peste Rolland. Răcnetul operei sale m'a trăsnit dintr'odată. Nu era un scriitor, nu un literator, ci un frate mai mare pe care-l simţeam citindu-mi pe deasupra umărului, râdea, plângea, se mânia, şi'n toate îmi arăta cu degetul cum e viaţa. Atunci mi-am zis : — „Dacă la omul ăsta nu pot să intru cu fruntea sus şi pe scara cea mare, ei bine, am să mă omor, căci toate au o limită în viaţă" !

Şi, bolnav, aruncat pe brânci de măciuca morţei mamei mele, înspăimântat de singurătatea deşertului saharian ce se ridica în jurul meu, îi scriu din pat, având 40 de grade de febră, blodogoresc, într'o franţuzească de trei ani, D-zeu ştie ce, pe douăzeci de pagini enorme. Scrisoarea îmi vine înapoi cu menţiunea : „plecat fără a lăsa adresa".

Bun, îmi zic. Aci e o chestie de viaţă şi de moarte. Dacă omul care a scris *Jean Christophe* şi cele *Trei Vieţi ilustre,* a refuzat scrisoarea mea, apoi atât de groasnică e minciuna artei şi a vieţei în general, încât moartea e o binefacere. Totuşi, nu poţi tăia, aşa, un cap de om. Se poate să fi plecat, cu adevărat, (după cum şi adevărat a fost). *)

Generosul director burghez al răzvrătitei foi *La Feuille,* din Geneva, mă luă sub ocrotire, mă făcu al doilea expeditor şi mic colaborator. E vorba de Jean Debrit. Acestui om de bine, îi spusei ce omorâtoare îndoială mă roade. El citi scrisoarea, şi retrimiţându-mi-o acasă, îmi spune, pe o hârtie dactilografiată şi semnată, că „cu siguranţă Romain Rolland se va interesa, dar că scrisoarea nu-i poate parveni de cât prin amicul lui intim şi biograf P. J. Jouve, ceea-ce se poate uşor". Numai de cât am văzut în Jouve un Cerber. Mi-am închis misiva în ladă şi când Debrit m'a întrebat de hotărâre, i-am răspuns că eu am dreptul să ajung la Rolland fără intermediari". Nu ştiam ce inimă mare, ce suflet bun era Jouve).

Doi ani mai târziu, în 1921, scrisoarea mea şi a lui Debrit parveneau lui Rolland în condiţiunile ştiute, tot grele de sânge, pline de credinţă, mărturii ce vor servi de exemplu şi vor da curaj în luptă tuturor acelora cari scrâşnesc din dinţi în clipele astea, cari gem sub povara nedreptăţei şi pentru cari mă şi destăinuesc cu sinceritate, asigurându-i, acolo unde se află, că, învinşi sau învingători, victoria va fi la urmă tot a acelora cari *aşteaptă şi dispereazâ crezând mereu.*

Mulţi vor fi sacrificaţi molohului credinţei. Dar aşa e scris : dând pe brânci numai, omenirea va ajunge să se lepede de urgia egoismului care o împiedecă să fie dreaptă.

Să dăm, frate Galactioane, o mână de ajutor acelora cari împing pe calea dreaptă carul greoi al păcatelor strămoşeşti, s'o facem, fiecare în chipul său, dar în aceiaşi direcţie.

Iar când vom ajunge sus pe muche, vom avea şi noi parte de „zece băi" la Tekir-Ghiol, şi nu ne vor mai privi cu dispreţ cucoanele cari vorbesc azi franţuzeşte prin otobuzuri, în loc să ne sărute picioarele.

PANAIT ISTRATI

Masevaux, 13/VIII/1924.

*) Un jurnal anunţase că *„celebrul scriitor francez Romain Rolland a descins la hotel Victoria din Interlaken, pentru un lung sejur".* Luat la rost, R. R. îmi scria, doi ani mai târziu: *„Am descins seara, la ora 6, şi am plecat a doua zi la 6 dimineata".*

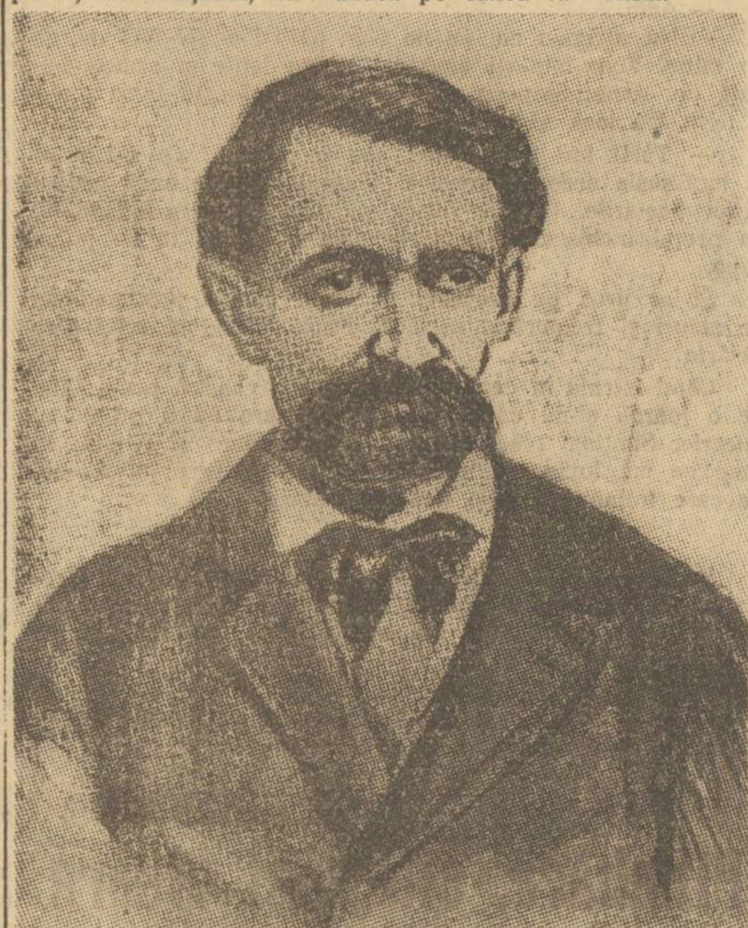

Amintiri despre Avram Iancu

de CONSTANŢA HODOŞ

Eroul marei epoci de redeşteptare naţională, cel care a prins să traducă în faptă idealul proclamat pe „Câmpia Libertăţii', sufletul care a ştiut s ăse întrupeze într'un semizeu al acţiunei vitejeşti, fără seamăn, — îşi trăia ultimii ani ai martiriului său.

Erà în anul 1869, toamna, în Septembrie. Deşi eram copil abia de 8—9 ani atunci, mi-l reamintesc ca aevea, — îl văd deschizând încet uşa casei noastre părinteşti şi intrând sfios, înfăşurat, ca de obicei, până peste bărbie în şuba lui neagră... Atunci în toamna acelui an, tatăl meu, pictor în Halmagiu, rugase pe oamenii lui din Lazuri, Albac şi cele două bidre, că unde îl vor întâlni şi cum vor putea, cu binişorul, să-l aducă pe Iancu la dânsul.

Avram Iancu

Se apropia ziua hotărîtă pentru desvelirea monumentului tribunului Buteanu la Iosăşel şi dorinţa fruntaşilor iniţiatori fusese: să fie şi Iancu pe faţă... Dar de unde să-l iei pe Iancu? Regele munţilor n'avea reşedinţă. Sinistrul demon al trădării îl mâna din loc în loc. Pecetluise minunata operă a protestării, — cu sânge viguros şi îmbelşugat, pecetluise voinţa acestui popor, — isbutise a-l arăta sus şi tare, cu arma neînfrântă în mână, cu graiul elocvent al celor din morminte şi al celor din viaţă, pe acest român, care nu vrea şi nu poate să fie rob în patria lui, — şi totuş opera nu trăia. Fusese sugrumată, ucisă, în clipa în care trebuia să i se lase viaţa... Viaţa!

Zbirii împăratului, înfruntat de regele munţilor, care n'a voit să-i primească decoraţiile, ci stăruia pentru drepturile şi libertatea poporului, căci **„pentru acestea luptase"**, — zbirii l-au aruncat în temniţă, l-au scuipat şi l-au pălmuit, ca pe un alt Mântuitor...

Când l-au slobozit din închisoare, — acasă, ai lui, nu l-au mai recunoscut pe Iancu. Plecase un rege şi se întorcea o umbră.

O umbră! Nimic mai potrivit. Căci chiar de n'ai fi ştiut că e umbra lui Iancu, omul acela palid înfăşurat în şuba lui neagră, — dacă te-ai fi uitat bine în ochii aceia adânci şi tulburi, în faţa aceia brăzdată, tăcută, care totuşi îţi vorbea, nu se putea să nu te fi cutremurat tragica expresie a întregei lui figuri. Tragedia întregului neam românesc trăia acolo, în faţa aceea brăzdată, în ochii aceia tulburi.

Veni Iancu, şi tata îl ospătă, ca de obicei, — apoi îl luă pe departe:

— Bine că venişi, dragă Iancule; te-au căutat Frâncu şi Borlea, Hodoş cu Mircea Stănescu, dela Arad...

Dar Iancu se şi ridică dela masă, cu un pas spre uşă.

— Nu mă duc la Baia-de-Criş...

— Nu, nu... Vor veni ei aci, — apoi vom pleca cu toţii la — Buteanu.

Işi încruntă sprâncenele stufoase:

— La Buteanu? — care Buteanu?

— La Iosaş.

O tresărire ca de bucurie, îi lumină faţa, în vreme ce o licărire de memorie părea a-i reveni.

— Atunci... nu-i dar adevărat că l-au omorît Ungurii?

Tata se folosi de o stratagemă.

— Nu! Să vezi: Ungurii nu l-au putut omorî. El va trăi, cât va trăi naţia românească! A reînviat ca Isus Hristos. Vii cu noi să-l vezi?

— Viu, răspunse Iancu hotărît, viu!...

Dar iarăş se îndreptă spre uşă.

Câteva zile l-am împresurat, toată familia, cu tot ce am putut noi născoci să nu i se urască, să nu plece.

Să-l poată duce la serbare, era dorinţa tuturor. Să-l mai vadă poporul, Crişenii lui, cari îl adorau şi-l jeleau ca şi grenadierii lui Napoleon, pe marele lor împărat.

Iancu iubea muzica şi singurătatea. De aceea tata îl lăsa singur în odaia de oaspeţi şi-i aducea câte fluere găsea pe la ciobanii din împrejurime, să-şi aleagă pe cel mai bun şi să-şi cânte cu el, doinele lui dragi.

* * *

In ziua memorabilă se adunară la noi în Halmagiu fruntaşii Zarandului. Cei din Arad aşteptau la faţa locului. Iosaşul era în comitatul Aradului. Comite suprem (prefect) în Arad era atunci vrednicul român Gheorghe Popa.

Trei trăsuri înţesate erau gata să plece din curtea noastră de dimineaţă. Unul dintre oaspeţi, observând poate cu cât dor priveam convoiul, mă ghici, îmi făcu semn să mă apropiu şi mă luă pe genunchii lui. Iancu şedea cu noi în trăsură; mă prinse de mână şi tot drumul m'a ţinut aşa. Cum tata îmi povestise de multe ori despre faptele lui minunate, ştiam cine era, şi tot drumul am simţit un fior de evlavie şi de mândrie că eram aşa de aproape de el şi puteam să-l ţin de mână, fără să-mi fie teamă că putea să dispară de lângă noi.

După o călătorie de patru ore sosirăm la Iosaş. O soră a mea, cu 12 ani mai mare decât mine, era măritată din primăvara aceluiaş an, cu Iosif Stănescu, notarul din sat, frate cu deputatul Mircea Stănescu. La ei au fost găzduiţi o parte dintre oaspeţi. Bucuria mea la revederea surorei iubite, care mă alinţa cu mângâeri de mamă dulce, îmi cuprinsese acuma inima mai mult decât preocuparea de solemnitatea desvelirei monumentului, pe care n'o putea cuprinde îndeajuns priceperea mea de copil. Şi totuşi, când se porni procesiunea, cu vr'o zece preoţi în frunte, o emoţie de nedescris mă cuprinse. Ca la o înmormântare... Şi doar tata îi spunea lui Iancu că va fi învierea lui Buteanu!

Coborîrăm jos în valea Crişului. Pe mal, în apropierea unei sălcii pletoase, la câţiva paşi de albia râului, pe un teren nisipos, era aşezat monumentul, învăluit în postav negru. Simeon Balint, Sever Axente, dintre marii tribuni, însoţiţi de Gheorghe Barit, Şuluţ, sosiră şi ei venind din Sibiu, în vreme ce preoţii începură slujba. Ascultam, pitică între cei mari, cu respiraţia oprită, cuvântările pe cari le rostiră fruntaşii neamului. Doamne, ce clocot se pornise să fiarbă între sălciile pletoase, acolo jos pe nisipul acela de lângă albia Crişului! Din amintiri de lupte, de prigoniri şi înfrângeri, ţâşnea cuvântul ca din flacări fierbinţi, din focul lăuntric al unui vulcan arzător. Şi oftările înăbuşite din piepturi isbucniră, în strigăte de durere, scrâşniri de ameninţări înverşunate: Crişenii lui Iancu, cari luptaseră sub steagul lui, înţelegeau mai viu nedreptatea, gemeau sub povara ei şi cereau lumina, răsplata vitejiei lor, pentru ei, şi pentru Iancu, Regele lor. Auziseră că a venit, era aci, între ei, şi îl aclamau. Iancu trebuia să vină la tribună, să se arate mulţimii... Dar unde era Iancu?

O clipă îl văzusem, posomorît, încruntat, când se porniră cuvântările. Apoi atenţia-mi fu atrasă iar de zgomotul manifestărilor... Cu câteva clipe mai înainte fusese aci, lângă noi; tata îl păzea ca pe o comoară — dar răpit şi el de entusiasm se ridicase un moment, — şi acuma iată, Iancu nu mai era aci lângă noi... nu mai era nicăeri!

Tata alergă prin mulţime în sus şi în jos, întrebând şi căutându-l, — dar nimeni nu-l văzuse, nu-l recunoscuse.

. . . .

Seara la masă, cu toţii erau nemângâiaţi de dispariţia lui.

Nu s'au mai rostit cuvântări entusiaste. A fost o masă tristă şi tăcută.

— Numai de nu s'ar rătăci noaptea prin pădure, — căci desigur prin pădure s'a ascuns, oftă tata.

— Aşa se ascundea el şi de demult, răspunse Corcheş din Câmpeni; nu-i plăceau manifestările, lumea solemnă şi vorba multă. Nici că-l putea stăpâni cineva — doar de o singură femeie asculta. Dacă ar fi fost ea aci între noi, Iancu nu fugea.

Cât eram eu de mică am tresărit de mândrie, şi un dor viu se aprinse în sufletul meu să aflu cine a fost femeia aceia de care, singură pe lume, Iancu asculta şi la dorinţa ei rămânea lângă ea.

La întrebarea stăruitoare a comesenilor, Corcheş, prietenul intim al lui Iancu, îi rosti numele:

— Caterina Varga!

. . . .

Nu l-am mai văzut de atunci pe Iancu. N'a mai venit la noi, la Halmagiu.

Peste doi ani l'au găsit mort pe o bancă din faţa şcoalei reformate din Baia de Criş.

Trăiau încă mulţi dintre aceia cari l'au cunoscut, în vitejia tinereţei, şi cu adâncă durere au înmormântat sub gorunul lui Horia, dela Ţebea, ruina tristă, rătăcitoare a aceluia care fusese odinioară Avram Iancu.

Monumentul lui Ion Buteanu a fost prăvălit în valurile Crişului, în vitrige vremuri; Iancu n'a putut să mai creadă în reînvierea duhului său... Dar iată că după mai bine de o jumătate veac de atunci, — după un veac dela naşterea marelui viteaz martir, — noi credem.

Şi credinţa aceasta e toată puterea noastră; — s'o slăvim deapururea!

CONSTANŢA HODOŞ

Stârşit...

Ca o fantomă, noaptea şi-a lăsat
în aspre blocuri negre armătura
lărgind în stânca muntelui, spărtura
în care veşnicia s'a 'ncuibat...

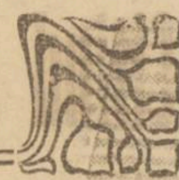
Durerea descompusă, pe ruine
se prăbuşeşte umedă şi grea, —
în licăr cade cea din urmă stea, —
se surpă'n gol pereţi ceţoşi pe mine...

De-asupra-mi noaptea scutură polen
— ceva se dematerializează —
adâncul stinge cea din urmă rază,
— doar hăul rîde negru, omogen...

George Silviu

LITERATURA STRAINA

EMILE ZOLA

Paradisul pisicilor

O mătușă mi-a lăsat prin testament o pisică de Angora, care e animalul cel mai stupid din câte cunosc. Iată ce mi-a povestit pisica mea; într'o seară de iarnă, la gura sobei.

I.

Aveam pe atunci doi ani, și eram pisica cea mai grasă și cea mai naivă din câte se pot vedea. Incă la vârsta aceea fragedă, dădeam dovada unui animal care dispreţuia bunătăţile vetrei. Şi totuşi, câte mulţumiri îi datorăm Providenţei, de a mă fi rânduit în casa mătuşei dumneavoastră! Femeea aceea mă adora. Aveam, în fundul unui dulap un adevărat dormitor cu pernă de puf și plapomă de mătasă. Hrana preţuia tot atât cât şi dormitul; nici pâine, nici supă, ci numai carne, carne proaspătă cu sânge.

Ei, bine, în mijlocul acestor bunătăţi, n'aveam decât o dorinţă, n'aveam decât un vis, de-a mă strecura pe fereastră şi să mă sui pe acoperişuri. Dezmierdările mi se păreau searbăde, moliciunea patului îmi producea dezgust, grăsimea corpului meu mă scârbea pe mine însă-mi. Şi mă plictiseam de neîchipuit, în mijlocul fericirei.

Trebuie să vă spun, că întinzându-mi gâtul, văzusem dela fereastră, acoperişul din faţă. In ziua aceea zburdau pe el, patru pisici, cu părul zbârlit, cu coada în sus, tăvălindu-se vesele, pe ardeziile roşii, în dogoarea soarelui. Niciodată nu contemplasem un spectacol atât de extraordinar. De atunci mă încredinţaiu că adevărata fericire era pe acoperişul acela, dincolo de ferestrele închise cu atâta grije.

Făcui planul să fug. Trebuia să mai fie şi altceva în viaţă decât carne cu sânge. Era necunoscutul, idealul. Intr'o zi, uitară să închidă fereastra dela bucătărie. Sării pe un burlan şi de-acolo pe acoperiş.

II.

Ce frumoase erau acoperişurile! Streşini largi le împrejmuiau, împrăştiind mirosuri delicioase. Mă plimbai cu voluptate pe streşinele acestea. Labele mi se înfundau într'un strat de noroiu fin, care avea o moliciune şi o dulceaţă nesfârşite. Mi se părea că mergeam pe catifea.

Nu vă voiu ascunde că-mi tremurau picioarele. Era şi ceva spaimă în bucuria mea. Mi-aduc aminte mai ales de o emoţie grozavă, care mă făcu să cad pe caldarâm. Trei pisici cari dădeau târcoale unei case, veniră la mine miorlăind înspăimântător. Şi cum eu începusem să mă apăr, mă făcură proastă, spunându-mi că miorlăiau ca să râdă. Incepui şi eu să miorlăi cu ele. Era încântător! Niciuna nu era grasă ca mine. Işi băteau joc de mine când alunecam pe plăcile de zinc, înfierbântate de căldura soarelui. Un motan bătrân din bandă mă luă sub protecţia lui specială. Se oferi să-mi facă educaţia, ceece eu primii cu recunoştinţă.

Vai! cât de departe erau fripturile mătuşei dumneavoastră! Băui apă din streaşină şi nici laptele cu zahăr nu mi se păruse atât de dulce. Totul îmi păru bun şi frumos. Trecu o pisică, o pisică încântătoare, la vederea căreiu mă cuprinse o emoţie necunoscută. Nici în visurile mele nu mi se arătase o făptură aşa de aleasă, cu un corp atât de mlădios. Ne grăbirăm să întâmpinăm pe noua venită, eu şi cu celelalte tovarăşe ale mele. Le luai înainte ca să-i fac celei sosite un compliment, când, una din camaradele mele, mă muşcă cu cruzime de gât. Scosei un ţipăt de durere.

— Lasă, nu e nimic, îmi zise motanul, mângâindu-mă ai să mai păţeşti şi altele.

III.

După vre-un ceas de plimbare, simţii o foame grozavă.

— Ce se mănâncă pe acoperişuri? îl întrebaiu pe prietenul meu, motanul.

— Ce găseşti! îmi răspunse cu înţelepciune.

Răspunsul acesta mă nedumeri, deoarece căutasem mult şi bine, şi nu găsii nimic. Zării însfârşit într'o mansardă, o tânără lucrătoare care îşi pregătea dejunul. Pe masă, în dreptul ferestrei, se lăfăia o costiţă rumenă, de un roşu care-ţi făcea poftă.

— Iată ce e de mine, mă gândii eu.

Şi sării pe masă, de unde luaiu costiţa. Dar lucrătoarea mă observă şi-mi trase o lovitură ţapănă cu mătura. Lăsaiu carnea şi fugii miorlăind.

— Ei, te-ai învăţat minte? îmi zise motanul. Carnea care e pe mese, e făcută pentru a fi privită dela distanţă. Nu prin casele oamenilor, ci prin streşinele acoperişurilor trebuie să cauţi mâncare.

Niciodată nu putui pricepe de ce carnea dela bucătărie nu aparţine pisicilor. Stomacul meu începu să chiorăie vârtos. Motanul sfârşi prin a mă deznădăjdui că trebuie să aştept să vină noaptea. Atunci ne vom coborî în stradă şi vom scotoci prin grămezile de gunoaie. Să vină noaptea! Spunea asta aşa de liniştit, ca un filosof. Eu simţiam că leşin nu mai la gândul că trebuia să mai aştept.

IV.

Noaptea veni cu încetul; o noapte ceţoasă care mă îngheţă de tot. Ploaia începu să cadă, măruntă, pătrunzătoare, biciuită de vânt. Coborîrăm prin spărtura unui geam dela acoperiş în podul unei case şi de-acolo, pe-o scară dădurăm în stradă. Cât de urîtă mi se păru strada! Acolo nu mai era cald şi soare ca pe acoperişurile acelea albe de lumină, unde te puteai tolăni atât de bine. Labele îmi alunecau pe caldarâmul murdar. Imi amintii cu amărăciune de plapoma mea de mătase şi de perna de puf.

Deabea ajunserăm în stradă şi prietenul meu, motanul, începu să tremure. Se făcu mic, mic de tot, şi-o şterse hoţeşte de-alungul caselor, spunându-mi să vin repede după el. Cum întâlni o poartă, se refugiè degrabă înnăuntru, lăsând să-i scape un mormăit de mulţumire. Il întrebai despre fuga aceasta.

— L-ai văzut pe omul acela care avea un coş şi un cârlig în mână? îmi zise el.

— Da.

— Ei bine! Dacă ne-ar fi observat, ne-ar fi prins şi am fi fost mâncate în frigare.

— Mâncate în frigare! strigaiu eu. Bine, dar strada, nu e a noastră? Va să zică nu putem mânca nici aici, ba încă ne mănâncă alţii pe noi!....

V.

Cu toate acestea, gunoaiele din faţa porţilor le desţinţarăm. Găsisem vre-o două-trei oase tăvălite prin cenuşe. Atunci înţelesei eu cât de gustos era ficatul proaspăt, prăjit de mătuşa dumitale. Motanul, prietenul meu, râcâia prin gunoaie ca un adevărat artist. Mă făcu să alerg după ei până dimineaţa, inspectând toate maidanurile, fără ca el să pară obosit câtuşi de puţin. După câteva ceasuri, ploaia începuse din nou, mai tare. Innotam prin noroiu cât puteam. Blestemată stradă, blestemată libertate! Şi cum mai regretam închisoarea mea!

La ziuă, motanul, văzând că mă clatin, mă întrebă cu un aer ciudat:

— Ai obosit?

— Da, răspunsei.

— Vrei să te întorci acasă?

— Fireşte, dar cum să regăsesc casa?

— Vino cu mine! Eri dimineaţă, când te-am văzut, am priceput că o pisică grasă ca tine nu e făcută pentru bucuriile aspre ale libertăţei. Iţi cunosc locuinţa şi te voiu duce până la poartă.

Imi spuse aceasta, simplu de tot, iar când ajunserăm acasă, îmi zise, fără să încerce cea mai mică emoţie:

— Adio.

— Nu, strigaiu eu, nu ne vom părăsi astfel. Vei merge cu mine. Vom împărţi amândoi acelaş lapte şi aceeaş bucată de carne. Stăpâna mea e o femee foarte bună..

Nu mă lăsă să termin.

— Taci! îmi zise brusc, eşti o proastă. Eu aşi muri în moleşeala aceea a voastră. Viaţa aceasta e bună pentru pisici bastarde. Pisicile libere nu vor cumpăra niciodată, cu preţul închisoarei, fripturile tale şi perna ta de puf.... Adio.

Şi se urcă pe acoperiş. Ii văzui silueta profilându-se pe ziduri şi tremurând uşor la dezmierdările soarelui care răsăria.

Când intraiu în casă, mătuşa dumneavoastră puse mâna pe o joardă şi-mi dădu o lecţie, pe care eu o primii cu bucurie. Simţiam plăcerea de-a fi la căldură şi bătută. In timp ce mă lovia, eu mă gândeam cu plăcere la carnea, pe care trebuia să mi-o dea după aceea.

VI.

Vedeţi, — încheie pisica mea, tolănindu-se în faţa jăratecului —, adevărata fericire, paradisul, scumpul meu stăpân, este să fii închis şi bătut într'o casă unde se găseşte carne din belşug.

Vorbesc, pentru pisici

Traducere de C. CRISTOBALD.

* * *

PIERRE RONSARD

Plimbare, citire și visare

Vre-o şase ani de zile trecură-atât de iute
— Căci iute se scurg toate clipitele trecute —
De când, fără-atât sbucium ascuns, ca'n alte dăți,
Mă îmbătam de vraja doritei libertăţi
Şi fără-a fi rob grijii, stăpâna tuturora,
Dormiam de seara până mijeşte aurora.
Stăpân întotdeauna doar eu pe vrerea mea,
Mergeam acolo unde piciorul mă ducea
Şi-un alt orizont par'că simţiam că se deschide
Citind pe-Aristot, Platon, sau pe Euripide.
Doar ei sunt bunii oaspeţi ce nu supără 'n veci
Atunci când îi porţi singur pe strimţele poteci;
Ei sunt tovărăşia la toţi folositoare
Căci dacă-ţi vorbesc alţii simţi capul că te doare
De mă plictisia cartea, priveam apoi spre flori,
Spre frunze, tulpini, ramuri, spre specii şi culori,
Spre 'ntretăierea asta a formelor diverse
Pictate 'n mii de chipuri: ici vii, colo mai şterse
Şi nu mă săturasem s'admir ca'ntr'un tablou
A firii frumusețe ce'n mine-avea ecou,
Şi nu mă săturasem să spun la floricele
Că par'că se-află duhul lui Dumnezeu în ele
Nevinovat şi tainic păstrat din an în an —
Departe de minciuna oricărui curtezan.
Treceam ades prin codru în pacea vrăjii-acestii,
Treceam pe lângă lacul cu ţărmul plin de trestii,
Pe stâncile deşerte pe care vânturi plâng,
Şi 'n casa verde 'n care locuesc cerbi: în crâng.
Ce bine e când mintea în gânduri se cufundă,
Când vezi cum pe râu curge lin undă după undă
Şi cad una pe alta în salturi nebuneşti...
Ce bine e, alene să stai să pescueşti,
Să stai şi să te bucuri când undiţa-ameninţă
A peştilor tăcută şi-ascunsă locuinţă,
Şi undiţa scoţând-o să vezi în vârful el
Un peşte ce crezuse că răul nu i-l vrei;
Să te gândeşti în urmă c'ades la vânătoare
Un prinţ stă ziua 'ntreagă pe-un cerb ca să-l omoare.
Când ultimele raze de soare 'n zare pier
Legat mă simt de bolta albastră şi pe cer
Zăresc cum nevăzuta Lui mână Domnu-şi poartă
Spre-a scri în cartea boltii a oamenilor soartă.
Căci El dispreţueşte şi nu ia 'n mâini deloc
Cerneală şi hârtie — precum luăm noi, — şi toc;
Iar literele Sale sunt miile de stele
Prin care El prezice de lucruri bune-ori rele.
Dar oamenii, de sbucium trudiţi în orice zi,
Nu vor să-i ştie scrisul şi nu vor a-l citi...

Casandrei

O, vin să vedem dacă trandafirul
Care-şi deschise când bătu zefirul
Spre soare purpuria rochie-a lui
Nu şi-a pierdut în serile trecute
Drăgălăşia ce-o păstrase 'n cute
Şi 'n chipu-i ca al tău şi-al nimănui.

O vezi cum soarbe aer cu nesaţiu?
Sărmana floare care 'n jur mult spaţiu...
Se stinge, vai... O, mergi ca paşi uşori
Frumoasa mea, căci vitrega Natură
Să lase să trăiască nu se 'ndură
Decât o zi, pe-aceste scumpe flori!

Deci dacă vezi că floarea asta moare
Acum, în timp ce vârsta te e'n floare
Ca trandafirul ce deschis eri sta,
Culege anii tinereţii tale
Şi bătrâneţea ce te-aşteaptă 'n cale
N'o să mai ofilească faţa ta

Lui Remy Belleau

(Fragment)

...iar cât despre strămoşu-mi, el vru aci să vină
De-acolo unde-i Tracia cu Dunărea vecină.
E mai în jos de Unguri un răcoros ţinut
Şi banul Mărăcine, un senior temut,
Sta 'n el, stăpân pe sate şi-a luncilor mândreţe.
Un fiu de-al său, mai dornic de faptele măreţe
Răsboiul vrând să-l vadă, tovarăşi într'o zi
Şi-a strâns, şi conducându-i el ţara-şi părăsi.
Ungaria, Germania, frumoasele ţinuturi
Bourgogne, Champagne, prin toate uşori ca nişte fluturi
Treceau, şi către rege s'au dus mândrii viteji,
Spre Filip, ce'n războiu fu cu aprigii Englezi.
In slujba Franţei dânsul cu-aşa credinţă stete
Incât îi dădu Filip şi lui şi'ntregei cete
Pe ţărmurile Loarei moşii; iar pe un pisc
Uitând de fraţi, de ţară, se stabili Francisc
Pe care-l făcu soarta întâmplător să vină
Şi care-mi dete mie a soarelui lumină...

Trad. de IOAN CIORĂNESCU

* * *

V-te E. M. de VOGÜÈ

José—Maria de Heredia

Venise la noi de departe, pe drumuri a căror descifrare turbură sărmanele noastre eforturi, când voim să trasăm reguli geniului, desvoltării sale, diferitelor sale îndeletniciri. Spaniol din insulele Caraibe, venise din Lumea cea nouă pentru a deveni maistru în vechea noastră limbă. Puterea pe care o dobândise asupra ei îi fu dată de întâmplare: intrase la **l'Ecolee des Chartes** 1).

Aci, învăţă să cântărească cuvintele, să preţuiască hrisoavele cu toate tainele şi farmecele lor de medalii, cu toată înţelepciunea lor misterioasă.

Aci, studie izvoarele întunecate ale istoriei; şi când în cele din urmă îi veni iluminarea vizionarului în faţa dramei universale a timpului, putu să le traducă în miniaturi veridice şi colorate, întocmai ca în vechile cărţi de rugăciune.

Posedă simţul ştiinţific ca şi sentimentul poetic al istoriei. La rându-i avea să facă o **Legendă a secolelor** 2). Dacă cealaltă este patetică şi colosală, asemănătoare templelor din Pergam în care este figurată lupta personagiilor supraomeneşti, aceia lui Heredia nu este mai puţin frumoasă, ori mai puţin populată în miniatura figurinelor sale tanagrecene; ea modelează cu mult relief şi cu atât mai multă veracitate adevărata fizionomie a ţărilor şi a popoarelor. Admirabilă înzestrare de divinaţie a poetului! Ochii lui pământeşti nu văzuseră niciodată Grecia, ori Italia; şi totuşi fu până în adâncul sufletului rând pe rând grec şi latin. Nimeni n'a zugrăvit mai bine pământurile divine, nimeni nu le-a simţit ca el, cu tot sufletul vechilor lor locuitori trezit la viaţă. In câmpiile Aticei sau ale Laţiului, la Roma sau la Siracuza, când călătorul căuta expresia definitivă a emoţiei sale, nu o frază din autori clasici, ci un vers din Heredia îi vine mai întâi pe buze: acest vers îmbrăţişează tot peisagiul, reflectează toată limpeziciunea cerului, epuizează toată imensitatea mării.

Traducerea **Veridicei istorii a lui Bernal Diaz** fu debutul lui înaintea unui public restrîns. Succes incomparabil: cu un tact judicios în prodigalitatea comorilor verbale, scrise o limbă contimporană în acelaş timp cu originalul castelan al celui de-al şaisprezecilea secol şi cu cititorii francezi ai celui de-al nouăsprezecilea. Instrumentul este făurit pentru sonete. Acestea se nasc încet, la intervale lungi, perfecţionate de o muncă în fiecare zi mai exigentă. Inainte de a se hotărî să le scrie, ni le spunea de douăzeci de ori cu vocea lui puternică, în reuniunile noastre de tineri; mai târziu venià să ni le recite în căminurile noastre. Ce bucurie când aducea unul nou. Le ştiam pe toate pe dinafară, îi zmulgeam foaia în care scrisul lui mare se milostivea să le fixeze. Indolenţa lui nu căuta alt succes decât aplauzele entuziaste ale unui cerc de prieteni. Dar cercul se făcea din ce în ce mai mare.

Intocmai ca acest Lamartine pe care el l-a preţuit în mod glorios, poetul nostru era celebru înainte de a fi imprimat; ajunse vestit a doua zi, dupăce îl constrânserăm să publice volumul **Trofeelor**. Un an în urmă Academia îl chemă în sânul ei.

„Pentru o carte aşa de mică!" spuneau aceia care nu ştiu, că poţi fi mare chiar cu o singură carte. Şi invidioşii adăugau: „Nu va puteà niciodată să vorbească în proză, nu ne va spune decât cuvinte zadarnice!" Discursul celui primit în Academie rămâne memorabil: tot atâtea idei pe câte fraze, idei juste şi profunde de istoric clar-văzător pe care îl dublà un poet cu imaginaţie. Minunatul prozator fu aclamat. Dar el se aşează, tăcu. De atunci, exceptând un alt discurs, nimic sau aproape nimic. Erau doi oameni în el: tovarăşul vesel care se hotărà repede, exuberant în comerţul zilnic al vieţii, vulcan totdeauna în erupţie de gândiri şi imagini; înaintea hârtiei, scriitorul redevenià un mândru senior spaniol avar cu sentimentele şi cuvintele sale, taciturn şi steril în aparenţă, chinuit cum era de grija unei perfecţiuni imposibile. Era solicitat să întrebuinţeze această bogăţie neproductivă: cel puţin în marele câmp de lucru al timpului nostru, jurnalismul.

Insistenţele prietenilor îi zmulseră într'o zi promisiunea unei colaborări la **Débats** 3): dete trei articole remarcabile; pe urmă se eschivă. Ceream acestui milionar al stilului monedă inddispensabilă schimburilor zilnice ale jurnalismului: dar nu avea asupra lui de cât aur.

S'a vorbit mult, s'a spus poate foarte mult, după părerea mea, asupra modului cum cizelă, asupra îndemânării supreme cu care aranjă pietrele preţioase: mi-e teamă, că insistând prea mult asupra acestui lucru, criticii au aerul de a mărgini aci meritul lui. Dar vai! să nu îngăduim să se spună aci înaintea mortului, în ceasul în care el trece prin această poartă de adevăr înapoia căreia dispar minciunile literare, să nu îngăduim să se spună, că numai industria cuvintelor frumoase i-a conferit acest ascendent asupra inimilor. Oricât de frumos împodobite ar fi, vasele goale nu ne potolesc setea: le auzim cum sună a gol. Ascuns în fundul cupelor de frumuseţe, pe care acest poet ni le oferià, un suflet clocotià aci: sufletul universului, sufletul generaţiunilor care s'au succedat.

Ne revelase concepţiunea sa asupra poeziei în discursul său la Academie: o „idealizare naturală sau voluntară a sentimentelor generale", o „pudoare profundă" a simţemintelor individuale ale poetului, care este „cu atât mai adevărat şi mai larg uman cu cât este mai impersonal". Afară de câteva poezii uşoare, câteva jocuri de imaginaţie, toată opera sa este scăldată într'o melancolie înaltă. Asupra peisagiilor, asupra figurilor pe care le desenează, găsim adesea lacrimile discrete ale maistrului său Virgil; câteodată, dar de cele mai adeseori, glasul lui răspunde ca un echo modern, glasului stoic al lui Lucreţiu. Tema obişnuită a terţetului în care se termină micile sale poeme, este scurgerea neîncetată a tuturor lucrurilor, fuga timpului omorâtor printre ruinele pe care le lasă pe pământ şi în inimi. Priviţi mai de aproape cartea lui făcută cu o compoziţie aşa de mult reflectată: inspiraţia generală este precizată prin alegerea sonetului liniar şi a sonetului final. (Templul în ruină, Marmora spartă). In scoica marină recunoaşte sufletul lui propriu, devenit o închisoare sonoră în care geme refrenul mării. Cu Michel-Ange se gândeşte că totul este muritor şi că visul minte. In epigramele sale antice iubirea nu apare decât tremurând sub aripa neagră a morţii. De îndată ce cântă, omul acesta, a cărui causerie-e familiară erà aşa de veselă, devine serios, adesea funebru; ca şi patima lui, are inima împresurată sub lumina arzătoare. Pentru a-l plânge astăzi, ar fi de ajuns să înălţăm împrejurul acestui sicriu câteva din marile lui versuri, înalte şi lugubre, întocmai ca înalţii ciprii. Mai bine decât toate cuvintele noastre, cu frumuseţea rigidă a jeluitorilor de marmoră, aşezaţi în jurul mormintelor gotice, ele ar purtà doliul părintelui lor care se duce în împărăţia umbrelor.

Mes yeux se sont fermés à la lumière heureuse,
Et maintenant j'habite, hélas! et pour jamais,
L'inexorable Erèbe et la nuit tenebreuse 4).

Aceste neniii 5) ale celor vechi îl obsedau; şi acum peste câteva clipe, când mama noastră comună, Biserica, va arunca deasupra lui vechea lamentaţie umană a imnurilor sale, vom crede că auzim încă, printre cântecele latine, alte grandioase versuri triste care par făcute, ca şi aceste cântece, să se îmbine pentru eternitate cu plânsătul grav al orgilor.

(Discurs rostit la înmormântarea lui José-Maria de Heredia, Vineri 5 Octombrie 1905).

1) **Ecole naţionale des chartes**, fondată în 1821 la Paris, formează arhivişti paleografi. N. tr.

2) **Légende des siècles**, una din operele poetice cele mai remarcabile a lui Victor Hugo. Este o prodigioasă epopee, evocând în infinita lor varietate secolele dispărute. **Nota trad.**

3) Journal des débats, foaie cotidiană fondată în 1789. ...ără politica republicană conservatoare şi publică articole literare remarcabile. N. tr.

4) Ochii mi s'au închis pentru lumina fericită,
Şi acum locuesc, vai, şi pentru totdeauna,
Neîndiplecatul Ereb şi noaptea tenebroasă.

5) Cântece funebre la Greci şi la Romani.

Note

A murit în Englitera Iosef Conrad, polonez de origină, care şi-a făcut studiile în Franţa şi a scris în limba engleză romane şi nuvele, dintre care cele mai vestite sunt *Taifun, Săgeata de Aur* şi *Oglinda Mărei*

* * *

In Germania toată critica literară se ocupă de un nou poet dramatic expresionist Franz Werfel, autorul unei „trilogii magice" *Spiegelmensch* (Omul oglindă), în care neprevăzutul în imagini, bogăţia şi subtilitatea simbolurilor pun piesele alături de Faust.

* * *

Jean Bartholoni publică la Paris un studiu despre Wagner, a cărui operă e atât de complexă în cât mereu va fi preocuparea muzicanţilor şi a filosofilor. Studierea la olaltă a poetului, compozitorului şi gânditorului, face obiectul acestui volum: „Wagner et le recul du temps", cu motto luat din corespondenţa autorului lui Parsifal: „Mi-aş da toată arta pentru cinci minute de fericire adevărată."

* * *

Cântec

— Stephen D. Rogears —

Steaua care străluceşte este draga mea,
Noaptea care înopteazǎ ştiu că este ea,
Plânsul care mă adoarme este duhul ei,
Sufletul ei mă păzeşte când plâng ochii mei.

Paserile îmi trimite... vise-mi cresc 'n flori
Girdurile mi le ţese în albaştri nori...
Din credinţă-mi face: piatră, din dor: infinit.
Şi de-atunci ea îmi grăeşte de cînd a murit.

din englezeşte: Emil Isac

Neînțelegeri inocente între public și artiști

de PAUL ZARIFOPOL

Imi povestea foarte vesel, Panait Cerna, poetul, cum niște admiratoare aprinse ale versurilor lui, s'au supărat amar, aflând că autorul e scurt de trup, grăsuliu, lat în spete și rumăn la față. A fost pentru ele o dureroasă nedumerire: nu știau cum să împace poeziile cu chipul omului. Negreșit, erau niște biete fete, inimoase și crude la minte. Exemplul e prea bun... Dar eu cred că mulți oameni, indiferent de vrâstă, sex și calitate socială, poartă în minte un tip al artistului, fizic și moral, care aduce mult cu visul fetelor oarecare; le lipsește celorlalți numai îndrăzneala naivă ca să-l dea pe față direct și complect.

De vre-o sută de ani, artistul, pentru massa publicului european, trebuie să fie înalt, subțire, cu obrazul lungăreț, palid, cu păr mult și frumos — dacă se poate ondulat. Adeseaori, artistul poartă, chiar astăzi încă, o deosebită uniformă, — n'o mai descriu; prea e cunoscută. Pe urmă, trebue să fie om tare simțitor, cu nervii delicați. Dacă

P. Cerna

se poate chiar bolnavi. In sfârșit, i se cere să aibă multe întâmplări în viață, mai ales de dragoste, — și să fie om nepractic. Fără îndoială, acest ideal nu-i creat din stricte observații biografice și printr'o minuțioasă statistică. A ieșit din capul literaților romantici, care l-au vârit neapărat în capul publicului. Și fabricarea acestui ideal s'a întâmplat tocmai atunci când artistul se emancipa, printr'o zgomotoasă răzvrătire contra burghezului. Burghezul a primit docil autoportretul naiv flatat al literatului, — fiindcă, svelt ori burtos, artistul, din punct de vedere al intereselor serios burgheze, rămâne un subiect secundar. Câteodată, amuzant, decorativ și instrument comod de satisfacții vanitoase.

Felurite resturi de gândire primitivă fac pe omul de mijloc, cel cu intelectul slab diferențiat, să-și închipue pe orice om vestit ca un buchet în care sunt legate toate perfecțiile. Evlavia masei publice către ceeace se cheamă artă, o formează niște rudimente de curiozitate admirativă către persoana artistului, care e adeseaori, om cu vază. Arta însă, pentru gelatinoasa gândire comună, este un fel de sport și industrie sentimentală, producătoare de obiecte consacrate, nu se știe clar de ce, ca valori ornamentale de care educația și viața, negreșit trebuie să țină socoteală. Să ne amintim că pentru gândirea și uzul comun, aceste valori privesc mai ales pe femei, cel mult pe oamenii tineri de ambele sexe. Bărbații maturi sunt, în principiu, scutiți de a se interesa de artă. In liceele noastre, istoria artelor o învață numai fetele. Și muzica este, în practică și după ideile comune, mai mult treabă femeiască.

Oamenii cari au cercetat de aproape istoria artei și natura tipului artistic, știu că nu există legătură între mutra, caracterul moral și talentul omului; că mulți pictori, muzicanți, ori chiar poeți vestiți, sunt ori au fost cu desăvârșire lipsiți de orice altă formă de „inteligență" decât aceea a meșteșugului lor; că, în general, talentul viguros este unilateral, și numai în mintea cețoasă a diletantului, „geniul" se prezentă ca o înghețată cu filoane multicolore și cu gust de tutti frutti. Evident, diletantul își vede atunci propriul lui spirit, inform și difuz. Este o întrebare pentru filosofi, mai mult încă pentru pedagogi, să cerceteze ce parte poate, real, să ia omul de mijloc la viața artistică. Această viață este exclusivistă ca orice domeniu de extremă diferențiare. Arta în ea însăși, privește pe acei care-i dau naștere. In principiu, artiștii o produc numai pentru dânșii. Ea este rezultatul unei experiențe eminent subiective. De aceea, deopotrivă nu are sens obligația de a se supune unor postulate estetice prețioase universale, și nu există nici un drept obiectiv de a interveni în judecarea lucrărilor artistice. Arta izolează conștiințele în grupe de tipuri natural înrudite. Numai știința și practica le leagă, prin obligația rațională și silă exterioară, anulând experitățile iraționale ale experienții subiective. De sigur, arta se poate interpreta și ca vehicul pentru idei popularizabile. Astfel, în toate vremile, ea a slujit intenții religioase ori altfel practice. Dar se întâmplă că chiar oameni întrucâtva deprinși să gândească, confundând acest fel de a întrebuința arta cu existența și natura ei specifică, își închipuie că arta implică obligație pentru totalitatea cetățenească și fac din cultivarea ei un paragraf de cinism. Aici își găsesc neapărat punct de sprijin acele idei primare despre tipul fizic și moral al artistului — artistul ca om mare în general, și se înțelege, ca învățător de lucruri mari și nobile și apostol-erou. Se poate zice sumar că toată teoria filozofică asupra artei e deformată de asemenea confuzii, căci, în mare parte, ea a realizat din interese străine artei și artistului. Nu din studiul tipului artistic și al experienței sale specifice s'a scos teoria artei, ci din intenții simpatice tipului filozofic. Drept vorbind, fetele care s'au necăjit așa de rău că Cerna era scurt și gros, se găseau în înțelegere deplină cu tradiția filozofică, care, din vechime, a pus ca ideal suprem care trebuie să covârșească orice alte deziderate, un mozaic de perfecții naiv și neverosimil.

Filozofic ori popular îmbrăcate, asemenea visări despre o personalitate perfectă sânt, deopotrivă, numai jocuri ale diletanților. Artiștii sunt nevinovați de stupiditățile sentimentale ale fetelor ca și de postulatele solemne și vagi ale filozofilor. Artistul este un meșteșugar; obligațiile și prestigiul lui nu-și pot avea originea nici rațiunea decât în calitățile lui special producătoare de valori estetice. In capul diletantului însă arta este un fel de eleganță morală care duce la celebritate, și întotdeauna au fost diletanți care, ca oameni de bine, plini de excelențe dar lăturalnice intenții, s'au amestecat unde nu le era locul și au fabricat valori pseudoartistice, — mardă estetică cu pretexte nobile. Acestor nepoftiți le sunt natural simpatice și stupiditățile sentimentale ale fetelor și dezideratele pompos imprecize ale moraliștilor, — și ei fac ideile curente despre artă și artiști.

Ar trebui mai des amintit că pictorii refuză lui Goethe aproape orice pricepere în pictură, cu toate că universala Excelență s'a ostenit foarte zelos să cocheteze cu această artă; — că Whistler a tăgăduit violent lui Ruskin și lui Oscar Wilde orice competență în judecata artei sale. Dela Delacroix până la Max Liebermann, artiști serioși au scris lucruri de mare preț, pentru a defini arta și a o apăra de amestecul nechemaților de tot felul. Și oameni nepărtinitori pricepuți dau dreptate pictorilor.

Omni-competența este o iluzie caracteristică literatului, care, prin carieră oarecum, este adus să vorbească despre orice. Și însuși materialul de expresie al literatului, vorba, prin popularitatea ei, implică un dilentantism esențial și cronic. Ca material pentru desvoltări literare, este incomparabil mai avantajos, de exemplu, să înșiri generalități morale și fizionomice despre persoana unui artist, decât să analizezi o lucrare a lui în ea însăși.

Adoratoarele fragede ale lui Cerna luau de sigur poeziile lui drept scrisori de dragoste adresate lor, și de aceia închipuiau pe autor după dorul inimii și după lecturile lor sentimentale. Poeziile erau pentru dânsele pretext de literatură intimă. Cu alte forme și alte intenții, dar tot atât de străine vieții estetice, criticii și sugestibilii lor cetitori iau bucuros operele de artă ca pretext de mahalagisme pe seama artistului deghizate literar.

PAUL ZARIFOPOL

* * *

Ciocanele de aur

Cum arde focul vioriu
O floare 'n întuneric,
Ciocanele au luciu viu
Și fauru-i himeric.

In juru-i umbre forfotind
De-abia se estompează,
De-abia din noapte se desprind,
Ca'n noapte iar să cază.

Dar focul e rubin acum,
Atelierul parcă
O clipă nourii de fum
Cu purpură 'și încarcă.

Respiră foiu 'nsângerat
Prin gura-i de balaur,
Ciocanele ritmate bat,
Ciocanele de aur.

Și tot izbind, stropind argint,
Svârlind scântei ce se aprind:
Smaragd, topaz, și mărgărind, —
Ciocanele cad hohotind.

1911 LEON FERARU

Cățelul

— SCHIȚA —

de AL. LASCAROV-MOLDOVANU

Trenul huruia adânc în mersul lui spre undeva. Vagonul de clasa a III-a, era plin până sus. Căldura făcea ca sudoarea să lucească pe fețele tuturor. Ochii călătorilor sticleau ca de ură, iar cearta stătea gata să izbucnească. Se auzea, la răstimpuri:

— „Ce te înghesui, mă?!...."
— „Inchide ușa, nenicule!..."
— „Lasă-l mă, că n'are ușă la bordei!..."
— „Hai te cară!...."

Glasuri de femee se amestecau în gâlceavă, — ascuțite și rele:

— „Da mai isprăviți-o, că săr jos..."
— „Măiculița mea!... ce oameni al dracului...."
— „Ia mai isprăvește-o și d-ta, — de unde-ai mai ieșit?...."
— „De un' să iasă?... A eșit filosoafă mare...."
— „Taci clironomule!... că râde trinu!..."
— „Și ți-o fi teamă că diraezi!...."
— „Nu fii.... Doamne iartă-mă, că te spurc..."
— „Aș vrea să te aud...."
— „Ba na!... (și-i arată cotul).

Se făcu o scurtă tăcere. Veni conducătorul. Umflându-se și sorbindu-se treptat, cel ce reprezenta căile ferate române, abia putea să zică:

— „Biletele, — vă rog...."

Gâlceava se rostogoli atunci peste el:

— „Statu știe să ia bani, da' loc din gard!...."
— „Cine să trăiască bine, dacă nu cei dela chefere?!...'"
— „Hm!... Săracu poporu', dă și tace!...."

La toate acestea, conductorul răspundea cu un surâs vag și cu vre-o glumă, aceiași totdeauna:

— „E? Cei? Vreți catifea pentru cât ați dat?..."
— „Da, domnule, așa să știi dumneata!..." zise un domn cu cioc și șapcă verde.
— „Ce vorbe-e-ești?... Fă reclamație, dragă!..."

Femeea deadinioarea, sări și ea:

— „Așa să știi, domnule condictor..."
— „Da de unde sărișì soro?..." zise conductorul, perforând distrat biletele....

Un domn foarte serioz, care până atunci tăcuse, (părea un scăpătat, care călătorea de nevoe în clasa a treia), interveni cu greutate și pondere:

— „Oricât, domnule, ar putea calea ferată să aibă mai multă grijă..." Când rosti „calea ferată" par'c'ar fi zis „doamna, mama d-voastră...."

Conductorul — acelaș — șopti:

— „Cinè-o mai fi și ăsta?!...."

Domnul, tot cu demnitate și conținut:

— „Voiu reclama, eu, personal, la direcția mișcărei..."

Conductorul, desumflându-se ca să-și facă loc, dădu din cap, ca pentru a zice: „n'ai de cât!..."

Domnul serioz, tuși sec și-și așeză puțin gulerul hainei, deși nu avea nimic deranjat, apoi reintră în tăcerea de mai înainte, împreunându-și mâinile și punându-le pe genunchi.

După plecarea conductorului, mulțimea tăcu o clipă, — dar, după puțin, scânteia vrajbei se ivi din nou. Trenul se opri la o gară din câmp și alți călători se înghesuiră... Nouii veniți, erau luați repede:

— „Unde vă mai băgați și voi?!..."
— „Un' să mă bag?... Aici...."
— „Ba mai bine, du-te la dracu!..."
— „Mă ista: bagă de seamă, că te..." Și dacă n'ar fi fost câțiva călători între ei, se poate crede că s'ar fi înșfăcat la bătae...

Un țăran cu un sac plin cu lână, căuta să intre și el, zicând:

— „Faceți-mi și mie un loc, măi fraților!..."
— „Frate cu dracu!..."
— „De ce înjuri, mă neică?..."
— „Ca să 'ntrebi tu..."
— „Fi-ț'ar rușinea de râs, vericule...."
— „Și ție lâna..."

Iar trenul huruia mereu, pe când domnul serioz privea pe geam, gândindu-se: când oare va pătrunde civilizația și în țara noastră?!....., iar femeea colțoasă rumega în fălci și se uita când la unul, când la altul, cu ochi iuți, dar nu răi... Țăranul isbutise să se strecoare, dimpreună cu sacul, zicând ca pentru sine:

— „Iaca, vezi cum se 'nțeleg oamenii?!...."

Trenul trecu prin niște vii, iar călătorii se certau mereu, ștergându-și sudoarea de pe față....

La o altă stație, alți călători... Iar isbucniră glasuri:

— „Asta-i porcărie!..."
— „Ba porc ești dumneata!..."
— „Nu te obrăznici, păcătosule, că te..."

Doi drumeți se apucară de guler și se trăgeau, întrebându-se șuerând:

— „Cine ești tu, mă?..."
— „Da' tu?!...."

Țăranul cu sacul, șopti:

— „Bine se mai răcomandă... N'am ce zice...."

Pe când șoptea așa, se ivi lângă el, un soldat tânăr, fără mustață, având în brațe un cățel mic de tot. Zise încet țăranului:

— „Bădiță, lasă-mă să stau pe sacu' dumitale, că vin pe jos tocmai de la munte...."
— „Stai măi frate-meo..." Și, în tăcere, soldatul se lăsă pe sac, mângâind cățelul. Era un pui de câine ciobănesc, flocos, cenușiu, cu părul ca puful, până în ochi, — iar ochii erau ca două picături de păcură sub fruntea stufoasă, care avea pe lături două urechi clăpăuge, mari și moi. Părea un boț de puf cenușiu, cu ochii de cărbune.

Țăranul, privindu-l, întrebă pe soldat:

— „Au ești ordinanț, flăcăule?..."
— „Da..."
— „Da' cățelul?..."
— „A zis do'su'locotinent să nu vin din concet fără el... Mă tae, de nu-i aduc un pui de câne ciobănesc.... Și iaca: i-l duc!..."

Țăranul mângâiè cățelul și șopti:

— „Mă cuciubei, mă..."

Cei doi călători, cari se apucaseră de guler, se opriră din ceartă și se uitară la cățel.

— „A cui e cățelul?!...."
— „Iaca și-un cățel!..."

Soldatul, modest, le răspunse:

— „A lu'do'sulocotinent.."
— „Nu-l ai de vânzare?..."
— „Ce stai de vorbești?... Mă tae de nu-i duc un pui puiu de câine ciobănesc...."
— „Da, ăl puțin, are negru 'n ceru gurii?..."
— „Avan!..." răspunse soldatul.

Se apropiè și femeea colțoasă:

— „Sărăcuțu!... Tare-i frumos!..."

Ordonanța răspunse simplu:

— „Ii într'ales..."

Cățelul, ca și cum ar fi înțeles că-i vorba de el, se ferea bosumflat în lături și mârâia ușor din fundul gâtlejului.

Domnul serioz, care făgăduise că va reclama personal luă cățelul din brațele soldatului, îl pipăi la ceafă, îi examină labele, și zise, cu deplină siguranță:

— „E câine ciobănesc — tip.... E frumos!..."

Cățelul trecu apoi în brațele femeei colțoase, care-l drăgăli cu glas tare:

— „Mânca-te-ar maica să te mănânce.... puișorul maicăi....."

Cățelul trecu și 'n brațele celor doi vrăjmași de adinioarea.

Unul zise:

— „Ce mai câne se face ăsta!..."

Iar celălalt:

— „Vinde-mi-l mie, mă fleșcăneață!..."

Și dușmanii surâdeaú...

Soldatul, luând cățelul din mâinele lor, rosti, așezat:

— „Nu-i de vânzare. I-a lu'do'sulocotinent!..."

Iar țăranul de lângă el, aprobă:

— Dacă-i a lui, — s'a isprăvit!..."

Pe urmă, soldatul cu țăranul, porniră un sfat pe șoptite, pe când ceilalți, înfrățiți o clipă, vorbiră de cățel:

— „Ce tot spui dumneata?... N'are-aface negrul din cerul gurei.... N'aveam eu un câne, care n'avea pic de negru și dădea lupu jos?!..."
— „E drept: se 'ntâmplă și-așa, și-așa..."

Domnul — cunoscător la câini — își spuse clar părerea:

— „Dacă negrul din cerul gurei, coincide cu bulbucătura cefei și labe mari, atunci poți spune că ai realizat tipul ciobănesc.... Mai e și părul...."

Femeea adăogă:

— „Ce mai una-alta?... Dă-i carne de mic, și-ai să vezi ce turbă ese!..."

Soldatul îi privea în tocere pe toți, stând pe sacul cu lână și mângâind, fără să știe, cățelul.

In vagon era pace...

Veni și conductorul. Cum dădu cu ochii de cățel, zise râzând deschis:

— „Ehe! mușteriule!... Un' ți-e biletul?!...

Soldatul crezu o clipă că cere cu adevărat bilet pentru câine, dar când văzu cum stă lucrul, râse și el.

Conductorul luă cățelul în brațe și alăturându-și-l de obraz, zise cu glas tremurat:

— „Ce s'ar mai juca Toderiță al meu cu el!... Dă-mi-l mie, camarade...."
— „I-a lu' do' sulocotinent... Mă tae, nu al' ceva..."

Conductorul glumi cu călătorii, râzând... Toți păreau veseli.....

Intr'o gară mare — de oraș — soldatul se dădu jos, ținând mereu cățelul în brațe.

. . . .

Dar până la stația următoare, din câmp, — călătorii plini de sudoare, porniră din nou vrajba.....

AL. LASCAROV-MOLDOVANU.

* * *

Nocturnă

In noapte, târziu,
Sub argintat și rece păienjeniș de lună
Pe strada adormită'n tomnatecu-i pustiu,
Cu'n zâmbet de durere și veșnică minciună,
Vagabond,
Și fără nici un gând
Agale,
Trece vântul, șuierând.

Și printre storuri palid luminile străbat
Iar prin balcoane taina regretelor s'a 'ntins,
Și numai vântul toamnei, drumeț întârziat
E'n fiorat de vraja vieții ce s'a stins.

Și undeva, departe, din umbra vreunei porți,
Pornit ca dintr'o lume fantastică de morți
Și'nfiorând sinistru vre-o minte de copil
Ce par'că vede morții venind tiptil, tiptil,
Un păzitor de noapte își fluieră semnalul,
prelung și trist...

LIVIU OPR...

* * *

Toamna

Pustiu!
In parcul adormit
Copacii plâng;
Cu ramuri goale
Par niște brațe 'nsângerate
Ce răsvrătite-abia mai țin
Flamuri de frunze înroșite...
Și e pustiu până departe!

Pe-o bancă plânge
Un om; cu fruntea'n jos plecată,
Rămas pustiu, inchiagă pe nisip
O inimă străpunsă de-o săgeată;
Iar roșiile frunze ce-au căzut
Pic cu pic,
Incheagă pete mari de sânge
Pe nisip.

E toamnă și-i târziu...
Luminele încet se sting,
Iar frunzele desprinse
Ning
Pe-o inimă și-un om rămas pustiu,
In parcul adormit, — târziu.

Ion Al. Oveja

Iubirea iubirilor

— Carnetul unei logodnice —

7)

de I. AGÂRBICEANU

Intre două iubiri. — Pregătiți pentru ori ce. — Știri bune și rele de pe front. — Primejdia la graniță. — Intâiul transport mare de răniți.

XXI

Am încercat să fac o asemărnae între ceeace poate pune în mișcare dragostea mea și iubirea de țară, pentru ca să pot simți mai adânc ființa ei înaltă.

Mi-am închipuit, Puiule, că n'ar fi războiu. Tu ești acasă și eu sunt fericită: trei zile mai avem până la cununie. Intr'o seară, mă trezesc cu dureri de cap, cu friguri. Fața mi-e palidă, și ochii-mi ard. O sete arzătoare mă chinue.

Mama-și frânge mâinile disperată. Tu abea te-ai dus dela noi. Trimite după tine, și în culmea neliniștii, apari înaintea mea. „Ce ai? Ți-e rău? Ce te doare?" Apă rece, cataplasme, fricțiuni. Frigurile mele par'că trec și'n tine.

Trimiteți după doctor. Bătrânul vine, pipăe pulsul, scrie rețete.

Toată noaptea veghere lângă patul meu: și tu și mama. Dimineața vine și maică-ta. „Cum? E așa de rău?" Pe la prânz s'arată și taică-tău. Spre seară, vine mătușa Amalia. A doua noapte cu aiurări și priveghere. Dimineața-mi vin câteva prietene, pe cari nu le mai cunosc.

Seara mor.

La înmormântare vin cincizeci, vin o sută de oameni: femei, fete, bărbați, copii. Multe fete plâng, prietinile mele; multe mame suspină adânc: au și ele morții lor. Mama, tu, părinții tăi, mătușa, ați voi să nu-mi mai părăsiți mormântul în care m-au așezat pentru vecinica hodină.

Fac numai o presupunere, Puiule, și nu mai pot: mă îneacă plânsul.

Voi trebue însă să mă părăsiți! Cine a mai străjuit vr'odată noaptea mormântul morților?

Desnădejde, lacrimi, durere negrăită: pe mormântul meu crește iarbă.

Iubindu-te am sensația infinitului, Andrei. Imi pare că sunt o zeiță, că sunt o putere divină care umplu universul. Nu pot admite ceva mai adânc, mai mare, mai nepătruns decât această iubire a mea: numai Dumnezeu e mai mare.

Și totuși, Andrei, vezi cât e de puțină, de neputincioasă iubirea aceasta! Ce preț neprețuit mi-am dat, și iată ce puțină sunt!

Căci, dacă s'ar întâmpla aievea ceeace am presupus, desigur că lucrurile nu s'ar petrece cu mult altfel decât cum le-am schițat eu!

A răsturna cerul? A mișca pământul? A opri viața -n loc iubirea care s'ar stânge? Nu! Viața și-ar face mai departe drumul său: oamenii ar trece pe stradă după trebi, copiii s'ar juca și mai departe, chiar pisica ar toarce tot așa de liniștită în colțul său de vatră.

Pe cine ar mișca, pe cine ar scoate din cursul vieții obicinuite moartea mea, moartea celei împodobite cu o dragoste atât de atotputernică, cum mi se părea mie? Pe mama, pe tine, pe părinții tăi, pe mătușa și pe câteva prietine. Atât!

Și, după scurgerea vremei, chiar voi ar trebui să vă schimbați: viața v'ar cere să-i mai dați ce mai aveți, să vă dea ce va mai putea, încătușându-vă cu legile ei, până când ar ști că a sosit clipa să vă deslege, cum m'a deslegat pe mine!

Ce lasă în urma sa viața unui om, ori câtă dragoste ar fi încăput în inima lui? Amintirea în sufletul celor ce l-au iubit. Și cât trăește amintirea? Până mor aceștia. Atunci omul a murit cu desăvârșire din lume.

Dacă eu aș fi fost bolnavă sau în primejdie nici orășelul nostru nu ar fi știut, nu s'ar fi tulburat întreg, dar' încă satele și orașele vecine! Cine ar fi știut, cine ar fi simțit din largul țării că eu mă sbat în chinurile morții? Cine ar fi auzit chemarea mea?

Și totuși dacă ori ce ființă vie s'ar fi mișcat pentru mine, nu s'ar fi pus în nici o primejdie: puțină mâhnire în suflet, câteva lacrimi. Iubirea mea nu le-ar fi cerut mai mult. Deasupra nimănui nu s'ar fi ridicat amenințătoare primejdia și moartea, dacă inima l-ar fi îndemnat să se intereseze de mine, să-mi dea un ajutor.

Și acum, cutremurată, văd alt tablou, Andrei, văd mișcarea ce-a pornit'o războiul. Sunt încredințată că dacă nime n'ar simți ce-i Patria, ce-i neamul, că dacă n'am avea o Patrie și un Neam, toată lumea ar fi rămas liniștită acasă, ș'ar fi văzut de afaceri cum își vede jupânul Froim. Războiul n'ar fi fost cu putință. Iar dacă este, și se înverșunează tot mai tare, o singură explicare avem: Patria, iubirea față de ea îl cere.

Cât de mare trebue să fie această iubire, cât de mult trebue să se ridice peste a mea! Căci iată nu-i colți de țară, nu-i casă în care să nu fi adus o adâncă răsturnare. Din toate unghiurile țării s'au ridicat acei cari au brațul tare, și, hotărâți, încruntați, au plecat să-i ajute celei ce este în primejdie. A fost deajuns să sune goarna și oamenii au rupt legăturile cu viața pentru ca să apere pe ceea care sufere.

Nici o sută d inși n'ar fi alergat la patul suferinții mele să-mi întindă o mână de ajutor, și iată sute de mii, milioane s'au mișcat să apere de moarte pe ceea ce nu i-a chemat plângător ci le-a poruncit! Nici clopotul bisericii din satul cel mai apropiat n'ar fi plâns după mine la moartea mea, și iată pentru iubirea aceasta, pentru biruința ei, trag toate clopotele țării, până'n cele mai departate și ascunse cătune.

Nici zece suflete n'ar fi fost cu gândul mereu la mine, bolnăvindu-mă, și iată că această zeitate căreia oamenii-i zic Patrie, a răpit gândurile milioanelor, și din pricina ei neodihnite sunt inimile, fără de hodină nopțile, înfrigurate visurile. Case rămân pustii, cu lacătul pe ușe; ogoare rămân nelucrate; porumburi neculese, ierburi necosite; par'că firea 'ntreagă sufere de arătarea acestei puteri divine, căruia i s'au supus cu toții.

Țara 'ntreagă o iubește, neavând decât suferință pe urma acestei iubiri.

Neamul întreg o iubește, trebuind să-și presare întreg drumul iubirii cu jertfe.

Noi când cerem iubirea cuiva îi iubim în schimb, toate comorile inimei și ale sufletului nostru. Ii întindem îmbrățișarea noastră, buzele noastre, ochii noștri, adorația noastră. Dacă iubirea ne dă ea și primește în schimb.

Dar iubirea aceasta de Patrie cere, poruncește, și'n schimb nu dă nimic! Și nu ne cere -n gând o simțire, un ceas din zi, o zi; ci ne pune în primejdie însăși viața noastră, ne cere pe noi înșine, pe-o vreme nehotărâtă, poate pentru totdeauna, și în schimb ce ne dă? O rană'n piept, un picior frânt, o mutilare îngrozitoare. Câte femei ar fi iubite, ascultate, dacă ar cere dela adoratorii lor astfel de jertfe? N'ar fi părăsite, n'ar fi înconjurate ca niște monștri?

Și iată, Andrei, Patria n'o înconjură nimeni. Iar dacă este cineva care se silește să n'o auză, se cufundă în disprețul oamenilor ca într'o mocirlă cleioasă din care nici odată nu se va mai putea desface. Ca răsplată a iubirii ea nu îmbie decât suferința, boala, spaima, neliniștea, moartea, și totuși cum s'au grăbit cu toții sub steagurile pe cari le-a desfăcut în vânt!

Eu nu pot pricepe, dar par'că simțirea mea întrezărește adevărul: atot puternică în iubire nu e decât ființa aceea care te robește să-i dai tot, fără ca să aștepți nimic în schimb dela ea, chiar dacă ți-ar cere viața să i-o dai, fără să întrebi pentru ce? Și nu întrebi fiindcă știi: conștient sau inconștient simțește fiecare om datoriile supreme ale vieții.

Și pentru aceea văd eu atâția oameni, atâtea femei, prin inima cărora a trecut sabia, ținându-se cu străşnicie, cu disperare, pe urmele Patriei.

Atât de adânc se coboară Patria, Neamul în inima vieții noastre?

Se pare că-i așa!

Dacă nu douăzeci de inși ar plânge pe mormântul meu, ci zeci de mii, dacă din toate unghiurile Țării ar trage clopotele la moartea mea, o lună mai târziu, un an, — ce-ar mai rămânea din toată mișcarea ce-ar fi produs'o ființa mea adânc iubită! S'ar potoli, încet-încet, nu-i așa că ar dispare? Și, dacă milioane m'ar fi iubit, nu-i așa că, murind toți adoratorii mei, n'ar mai rămânea nimic în lume, în memoria și simțirea oamenilor din viitor, din zbuciumul celor ce m'au iubit?

Dar iată, războaie mișcate de Patrie și Neam au mai fost în lume. Au încetat, va înceta și acest de-acum. Insă, de uitat, nime nu le uită! Mor oamenii cari le-au purtat, și totuși ele rămân să trăiască mai departe, nu ca niște amintiri, nu ca niște tablouri, ci ca factori ai vieții. Citind istoria lor nu suntem numai mișcați, ci ne simțim pe noi înșine în luptele de-atunci: sufletul ne crește, ochii ni se împânzesc de lacrimi. Parcă noi am fi săvârșit acele fapte mărețe, și noi am fi îndurat acele chinuri cumplite!

Și faptele de-atunci, jertfa de-atunci sunt îndemnuri pentru ziua de azi. Iubirea de-atunci n'a murit, ea îndeamnă și poruncește și azi.

Se pare că în războaile mișcate de Patrie iubirea îndeamnă la jertfe care nu sunt pentru ținte vremelnice sau pentru o ființă trecătoare, ci pentru scopuri vecinice. Murind strămoșii aceste ținte rămân ale părinților; murind părinții, ele rămân copiilor. Și de-aceea ele neputând peri, rămân cu toată iubirea ce s'a cheltuit pentru atingerea lor.

Dacă eu m'aș putea uita în ochii tuturor oamenilor din viitor, cum mă uit în ochii tăi; dacă aș putea face să bată inima tuturor generațiunilor presente și viitoare, cum am făcut să bată inima ta, aș fi nemuritoare.

Ș'acum să-mi spui Andrei din ce adâncuri de viață ar trebue să răscolesc eu atâta simțire ca să mă pot apropia de ființa poruncitoare de iubire care a privit cu ochi îndrăgostiți toate generațiunile trecute, presente și viitoare, săpând în adâncul inimii neamului și atsupând acolo mărgăritarul iubirei?

XXII

Nu e seară să nu mă rog pentru tine, Puiule! Și nici odată nu-l simțesc pe Dumnezeu atât de aproape ca atunci când mă rog pentru tine. Mă mângâe, mă întăresc scrierile tale, și n'am cuvinte să-ți mulțumesc că-ți aduci atât de des aminte de mine. Mă bucur că, pe lângă scrisorile aceste lungi, primești și scurtele mele corespondențe din fiecare zi. Imi spui că nu fac bine fiind mereu atât de neliniștită, întrebându-te în fiecare zi dacă nu ți s'a întâmplat ceva! Mi-ai scris chiar că trebue să fim pregătiți la orice.

La orice! Dumnezeu să mă ferească de acest „orice"! Nici odată nu mă voiu putea împăca cu nesiguranța aceasta, cu posibilitatea unei nenorociri. Aș putea, iubindu-te atât de adânc, să nu mă interesez în fiecare zi de tine? Dar de cine să port grije dacă nu de tine?

Tu-mi scrii: „Cufundă-te 'n mișcarea, în viața din jurul tău".

Dar, Andrei, pentru ca să fac aceasta nu a fost nevoe de voința mea: am ajuns o părticică din tot ce-i viu, din tot ce se mișcă în jurul meu, fără să-mi dau seama cum?

Nu mai am în jurul meu decât frați și surori, rudenii și părinți. Fețe pe care nu le-am mai văzut nici odată, mi-s acum atât de cunoscute. Dacă o umbră de durere se ivește -n ochii trecătorilor, în liniile aspre ale feții lor, dacă se arată suferință, ea se așterne și peste sufletul meu. Dacă văd pe cineva citind cu fața luminată o corespondență ce i-a sosit de pe front, se luminează și sufletul meu. Și e de-ajuns să văd lacrimi în ochii unei femei pentruca să mi se umezească și ai mei.

Par'că trăesc cu unul fiecare dintre aceia pe cari i-a atins războiul, par'că formăm cu toții la o lalta o familie atât de mare încât nu o casă sau un oraș, ci Țara întreagă abia o poate cuprinde și adăposti.

N'am fost nici odată atât de sensibilă, scumpul meu Andrei. Uneori îmi pare că e o boală, o slăbire a voinții, o înduioșare de neputincioasă bătrânețe.

Da, m-am cufundat în această viață din jurul meu, fără să-mi dau seama, căci prea e pătrunsă de-un aer de intimitate.

Și tot așa, de multă vreme-acum mă cufund și în viața pe care cere să mi-o închipui așa cum o duceți voi pe front. Din scrisorile tale, din povestirile celor ce se întorc, din ceea ce scriu ziarele, mi-am făcut o icoană a războiului. Dar nu ea însăși mă absoarbe, făcându-mă să trăiesc și eu cu voi, să mă bucur sau să sufăr alăturea de voi, ci două simțăminte ce-mi stăpânesc tot mai tare sufletul: nădejdea și teama.

De câte ori înaintați, de câte ori știrile sunt bune, nădejdea îmi luminează viața ca un fulger. La lumina lui se arată și credința și iubirea. Cred atunci în izbândă, dar de iubit nu-mi pot da seama pe cine iubesc, pe voi, însăși izbânda sau nădejdea din mine?

Mă simțesc atunci ușoară și tânără. Imi vine să mă îmbrac numai în haine albe ca zăpada și ușoare ca frunza. Simțesc cum mi se luminează și cum mi se umple de strălucire fruntea; cum mi se umplu de văpăile vieții privirile ochilor; cum mi se îndulcesc buzele. Ca și când ar aștepta în ori ce clipă sărutul tău, Puiule.

Imi vine să cânt, să dantez, să'mbrățișez pe toată lumea.

Cu cât înaintați voi, îmi pare că mi se lărgește sufletul, cadrele vieții mele, ca și când în opera voastră mi-aș avea și eu partea mea, sau ca și când pentru mine, pentru înălțarea și purificarea sufletului meu, s'ar bate armatele noastre.

Mă bucur, sunt mândră, sunt bună, sunt plină de iubire când aud de faptele voastre mari.

Dar deși trăiesc în tot ceeace mă înconjură, deși sunt și alăturea de cei cari luptă, totuși tu te ridici deasupra tuturor, Andrei, de-asupra mea, și cum aș putea să nu-mi văd eu în orice oră luceafărul ce-mi luminează viața mai adânc ca ori care soare?

Când raza lui pătrunde atât de dulce sufletul meu, eu să nu mă rog lui Dumnezeu să mi-l țină totdeauna luminos?

Mă rog și Dumnezeu m'ascultă, căci și el te iubește.

De câteori nu-mi pare că-mi șoptește în adâncul ființii: „Faci bine, Mario, roagă-te pentru Andrei. El e drept și bun și te iubește. Apropie-te mereu cu sufletul de el!"

Dar trebue să-mi explici Andrei ce însemnează acel „orice" din ultima ta scrisoare: „Să fiu pregătită la orice!" Niște lumini dujmănoase ale minții ar fi voit să-mi spună îndată, rănindu-mi inima: „la orice rău, la moartea lui Andrei chiar". Dar am alungat aceste sclipiri negre cum numai ochii necuratului pot luci. Pentru ce să bănuesc? Pentru ce să mă razim pe posibilități? Dar te poți răzima, poți trăi sprijinit pe ele? Desigur că nu, căci chinul nu însemnează viață.

Dar de bună seamă că nu la aceasta ai făcut aluzie, Puiule. Vr'o primejdie de altă natură amenință? Una care nu te privește numai pe tine, ci și pe alții, și pe mine? Numai presupunându-o, aerul ei rece ajunge până la mine. Răspunde-mi în grabă, Puiule!

XXIII

Mai repede decât scrisoarea ta mi-a venit răspunsul la întrebările mele din urmă. Presimțise bine inima mea: e vorba de o primejdie ce ne-amenință pe toți.

Des de dimineață am băgat de seamă o mișcare deosebită prin oraș: un fel de amestec, un fel de împrăștiere de oameni, o sură furnicare fără de nici un scop, par'că. Foarte mulți soldați: companii, grupuri, singuratici. Și ici și colo lumea se ferește din calea automobilelor: sirenele lor țipă cu spaimă, dar, nu știu cum îmi pare, o spaimă solemnă. Multe automobile sunt de-ale Crucii Roșii. Aceste trec mai încet, mai cu grije. Toată valea Oltului clocotește de trenuri lungi.

Toată lumea aceasta în uniformă se mișca, alerga, știind unde merge, ce are de făcut: dar atâtea sunt lucrurile cari trebuesc îndeplinite numai decât, că pare fără nici o țintă fierberea aceea sură, că nu-i decât o oarbă revărsare de oameni.

E ceva asemănător în aerul pe care- respir, cu ceeace am băgat de seamă după căderea Turtucaii: ceva-ți pătrunde ființa ca o furnicare de îngheț. Numai cât oamenii acum nu stau grupuri-grupuri. Toți se mișcă, toți sunt agitați, par'că toți au un drum de făcut, deși civilii cei mai mulți nu fac nimic decât încurcă lumea cealaltă.

Cel dintâi cuvânt limpede, deslușit care m'a atins ca o săgeată otrăvită a fost: „Retragere!" Imi păru un cuvânt barbar, un neologism monstru care nu are ce căuta în limba noastră. Deși în clipa cea dintâi i-am simțit înțelesul, s'a apropiat de mine realitatea ce represinta, mintea mea nu voia să-l priceapă, nu putea să-i cuprindă înțelesul. Imi păru un cuvânt gol și absurd. L-am silabisat încet și rece: Re-tra-ge-re, și'mi veni să râd atât sună de pocit. Apoi l-am mai silabisat de câte-va ori: îmi părea că-l distrug, că nu mai rămâne nimic din el.

Un grup de cetățeni mă atrase, mă purtă cu el pe nu știu câte strade aleorașului. Era de dimineață încă: eu eșii să fac cumpărături la piață în locul mamei. Căzuse puțină brumă peste noapte, aerul era rece și mie'mi era frig. Soarele răsărise dar se uita la lume printr'o ceață roșie, și nu încălzea. Pe coperișele roșii de tinichea, bruma subțire albea încă.

Dusă de grupul acela de oameni, mă trezii la gară. Sosise dinspre graniță un tren cu răniți. Un șir nesfârșit de vagoane, și toate pline. Părea că toți sunt frați: aceeași tristeță în ochi, aceeași suferință mută pe fețele lor înnegrite. Cei mai greu răniți stăteau întinși pe spate. Puțini gemeau. Mă gândeam: poate au murit și de-aceea-i atâta tăcere în jurul lor. Cei mai ușor răniți se uitau fără de nici o țintă cu privirile lor grele de tristeță. Prin bandajul alb dela mâini, dela picioare, dela cap, înroșa sânge proaspăt.

Mă uitam la ei, și ciudat, par'că nu simțeam nimic. Cât de groază mi-a fost să văd și un singur rând, și iată acum, înaintea mea, sunt deodată câteva sute, și nu mi-e teamă. De loc nu mă îngrozesc. Simțesc numai cum înghiață ceva în mine, cum mi-se usucă ochii de orice umiditate încât încep să mă înțepe când las pleoapele pe ei, în restimpuri depărtate.

Mă muncea un gând cu totul străin: Grozav aș fi voit să știu după ce se uită ochii lor atât de trișit. Avui puterea, avui cutezanța să-i număr într'un vagon, în două, în zece—capetele cari se vedeau.

Imi uitai cu desăvârșire de mine privind la cei dintâi răniți pe cari îi vedeam. Auzeam strgăte, auzeam signale, auzeam acel trivial „La o parte!" dar îmi părea că toate se petrec undeva foarte departe.

Deodată simț că mă iea cineva de spate.

— De când strig „La o parte"; dumneata nu vezi că vine trenul pe linia asta? Un slujbaș dela gară îmi vorbise și mă împinse de-oparte. Il cunoscui după chipiul său roșu. Ce avea cu mine?

Eu mă uitam mereu la trenul cu răniți. Deodată ceva negru mi se puse în drumul vederii. Mă pierdui într'un nor de aburi răsuflați de locomotivă și mă retrăsei speriată câtiva pași: un tren militar vine din gară, pornind spre graniță.

Auzii din nou chemarea goarnei. Părea c'a stârnit o furtună în văzduh; o simțeam cum se coboară, cum se apropie, cum se revarsă în mine, peste sufletul meu ca o ploae de foc. Intr'o clipită am simțit cum îmi vin, eu însuși, și cum mi se adaugă simțiri cari n'au mai fost ale mele, ca și când ar fi fost smulse dintr'alte vieți; dar în clipa următoare focul ce s'aprinse în mii de locuri în ființa mea, fu năpădit de un potop de lacrimi.

Uitându-mă la cei cari se duceau spre graniță, cineva par'că-mi spuse într'un susur rece: „Vezi-i cum se duc și cum se reîntorc!"

„Săracilor!"

Fu cel dintâi cuvânt pe care-l puteai șopti, uitându-mă la fețele aspre ce umpleau vagoanele trenului militar.

„Săracilor!" șoptii din nou, uitându-mă la rănitii din lungul tren sanitar.

Ș'am început să plâng. O flacăre lăuntrică mă ardea, și nu o puteam stinge cu nimic. Câți sunt de mulți, și toți cu răni pe trupul lor! Ah! cum îi doare, cât de adânc îi doare! De-aceea sunt așa de tăcuți, de-aceea s'a coborît în ochii lor durerea aceea pustie. Săracilor! Cum vă doare, și voi nu puteți plânge!

Imi veni să alerg în urma trenului, să-l opresc. Pentru ca să se întoarcă și aceia cu răni pe trupul lor? Pentru ce să se înmulțească pecetele de sânge?

Ii aud vorbind pe cei răniți. Vorbesc rar, vorbesc încet, ca'n șoaptă! Să nu trezească morții ce poate zac printre ei întinși pe spate? Să nu-și deștepte durerile rănilor adânci?

Săracii! Cât sunt de palizi toți, cum sunt de schimbați! Moartea ce-a trecut peste capetele lor i-a făcut atât de pământii?

Cum se vor apropia de voi, cu ce ochi se vor uita la voi surorile voastre, mamele? Săracile, ele nu știu încă nimic. Ele nădăjduesc și se roagă, precum mă rog și eu! De-odată un gând grozav îmi trecu prin minte, ca o lovitură ascuțită de cuțit: „Nu-i și Andrei între ei?"

Un vifor simții cum mă ia dela spate și mă poartă pe dinaintea tuturor vagoanelor. Mai erau și alții cari rătăceau pe-aci, purtați, se vede și ei, de acelaș vifor. Mă izbeam de ei, fără să-mi dau seama dacă sunt oameni sau stâlpi de telegraf. Nu team văzut nicăiri, inima nu mi te-a simțit nicăiri.

Nu erai tu, dar câți în locul tău, Puiule!

Unii tineri de tot, aproape copii, cu obrajii vineți, cu ochii obosiți; alții cu mustața mare, cu privirile 'ncruntate. Un aer de melancolie inunda vagoanele. Părea că toți soldații aceștia, de'ndată ce au fost răniți, nu mai au altă țintă în lume și altă dorință decât să se gândească la ceva negrăit de dureros și nelămurit Ca și când, odată cu rănirea lor, ei ar fi încheiat o viață care i-a obosit, și acum visează la ceva dureros și adânc.

Intorcându-mă încet spre casă—venise servitoarea să mă caute—mă gândeam: Dacă toți oamenii aceștia ar fi locuit cu căsuțele lor undeva în afară de marginile Patriei care pornește războaiele, cât ar fi fost ei de fericiți! Dacă n'ar fi avut o țară de apărat ar fi rămas liniștiți la vetrele lor, lingă mamele, lângă soțiile, între copiii lor, și trupul lor n'ar fi deschis de răni adânci, și n'ar fi însemnați cu peceți de sânge. N'ar fi mai bine ca oamenii să nu aibă o Patrie, să nu aibă pentru cine îndura astfel de chinuri?

Aș fi voit din nou să blestem, dar blestemul stă greu, par'că undeva departe de ființa mea, și nu se putea ridica dela pământ. De mult nu mi se mai deștepta voința aceasta.

Mergând în neștire după servitoare, aud deodată cuvintele aceste:

— Ai auzit Coniță ce se spune, că dușmanul ar fi trecut hotarul?"

Servitoarea se opri în fața mea și se uita la mine.

Ea vorbise? Nu, a fost o închipuire. Imi veni în minte cuvântul ce-l auzii mai întâi: „Retragere!" Da, acesta poate că l-am auzit.

Dar până acasă am mai auzit dela câțiva trecători aceleași cuvinte pe cari le spuse servitoarea.

Acasă, mama îmi vorbi tot așa.

Ciudat lucru! In loc să pricep ce mi se spune acum, eu mă gândesc din nou la trenul cel lung cu răniți. Ii văd, mă opresc din nou în fața lor. Mă uit la mama și-i văd pe ei.

Și-mi pare că ei întăresc ceea ce'mi spune mama. Nu prin cuvinte, ci prin tristeța adâncă din ochii lor, prin paliditatea pământie a fețelor, prin pecetele de sânge ce-mi arătau. Ca și când mi-ar fi zis:

— Pentru ce suntem noi așa, dacă n'ar fi adevărat?

„Săracilor," am zis în mine, vă dor rănile; chinurile vă rătăcesc mintea, de-aceea fantasați și voi.

Mama mă pune'n pat și'mi așează cataplasme reci pe frunte. E rece apa, dar tot mai răci sunt privirile ei.

In Nr. viitor: **Dușmanul în țară. — Amarul. — Suferința tuturor. — Maria Negru, îngrijitoare în Spital. — Monstrul se apropie. — Refugiații. — Ce este streinul?**

* * *

Nevroze de internat

Parabola unui om

Semene al meu,
Cine te-a poreclit pe tine om
Și-a fost mai darnic decât așteptarea
Când te-a 'nzestrat cu graiul și cu setea de a ști —
Ca să-mi îndrept spre el și ochii și cântarea
Ca spre un Dumnezeu
Viețuitor între nimicnicii?

Eu nu cred că acel ce ți-a făcut un bine
De care îți vei aminti și după moarte
Să fi 'nglotat tot sufletul din tine
Cu ură aprigă
Și patimă măruntă,
Cu războirea cea mai cruntă
Și lașitatea celor mulți și 'nfrânți —
Eu nu cred că acel pe care-l cânți
Din marea ta nedumerire,
O! semene al meu
Să fi lovit în tine-așa de greu
Ca să-și întunece pe veci o strălucire.

Tu ai crescut un timp ca miezul cel dos
In dogorul nesățioaselor cuptoare
Și au venit mâni rele de frământătoare
Și te-au muncit;
Te-ai înălțat ca un stejar înspre lumină
Privind adâncurile din genuni
Și trăsnete 'n a inimei tulpină;
Te-ai închinat virtuții cucerit
Ca un păgân din vechile psaltire
Și 'n loc de adevăr și de iubire
Tu ai păcătuit;
Și inima ta, inimă de aur
Tu ai schimbat-o 'n aur sunător
Și te-ai vândut întâiului cumpărător
Și-ai nimicit întregul tău tezaur.

O! semene al meu,
Eu nu cred să fi fost un Dumnezeu
Ca trup din trupul lui să-l fi 'ntinat
De-atât venin și de atât păcat
Cum văd la tine, semene al meu;
De-ar fi așa un Dumnezeu
Atunci n'am mai avea nici bucurii
Nici năzuinți și nici visări de-o zi.

Și cât te plâng pe tine, rătăcite,
Cel care ești o brută de temut
Și-un prefăcut
Ce porți în tine perfidii nebănuite
Și îți ascunzi tot, tot —
Sub poreclirea ta de om.

Și totuși semene al meu,
De tine mă apropii căci cu tine
Viața mea va merge pe drumuri [illegible]
Și ne vom înfrăți ca oamenii de bine
Și ne vom spune gândurile toate
Trăind unul prin altul —
Mă voi deprinde-apoi cu felul tău de-a fi
Și zi cu zi
Cu sufletul pierdut, cu ochii uzi,
Eu n'am să mă cunosc din tine;
— M'auzi tu semene al meu,
M'auzi?

SAVIN CONSTANT

* * *

Duiliu Zamfirescu

de VICTOR EFTIMIU

Peste scrisul celor ce-au murit se lasă dintr'o dată o lumină augustă. Te apropii de paginile răsfoite în grabă, odinioară, şi simţi cum sufletul ţi se prinde, odată cu ochii, de rândurile ce capătă acum o aureolă de linişte, de infinită poezie şi de eternitate.

Când a apărut în editura Sfetea, cărticica de versuri „Pe Marea Neagră", Duiliu Zamfirescu era pare-mi-se, ministru de externe sau preşedinte al Camerei. Poate că se vorbea şi de Reşiţa. Era, în orce caz, ţinta multor atacuri sau, în cazul cel mai bun al invidiei politicoase ce înconjoară pe omul public, ajuns pe-o culme, în stat. Duiliu Zamfirescu stăruia în plină lumină: cartea sa de cântare s'a ascuns cât mai mult în umbră.

Acum, nobilul scriitor e ţărână. Prea curând. Iată cineva pe care cu greu ţi-l poţi închipui un pumn de oase; prea era chipeş şi mlădios, statuie, par'că a tinereţii veşnice.

Marea tristeţă cu care te copleşeşte acest amurg vremelnic, dă strofelor sale o frumuseţe nouă, o solemnitate postumă din care este plămădită, în mare parte, gloria tuturor morţilor. „Poezia depărtării" de care ne-a vorbit Duiliu Zamfirescu, poezia depărtării în timp şi spaţiu înfrumuseţează toate sau poate, dă o reală strălucire lucrurilor pe cari o prea mare apropiere le-a depoteizat.

In ultimii ani ai vieţei sale, Duiliu Zamfirescu a scris fragmente definitive, în proză şi versuri. Ca şi Vlahuţă, paginile desăvârşite el le-a dat în plină maturitate. Dar după cum numele lui Vlahuţă se va asocia totdeauna unor poesii ca: „De peste prag" sau „La icoană" pe care el le detesta tot aşa, din nefericire se vor cita din Duiliu Zamfirescu „Harpista" şi alte lucrări din tinereţe, în cari atât înalta intelectualitate a autorului, cât şi simtul rar al limbei şi eleganţa stilului său nu se relevă încă.

Duiliu Zamfirescu

La noi, dintr'o lâncezeală a spiritului, e obiceiul să nu ne mai interesăm de celace produce un scriitor după debut.

Ne-am făcut o părere despre el, ne e lene să deranjem cutiuţele în cari l-am închis şi să le înlocuim cu altele.

Versuri trăite în cel mai pur material, poezii ce vor rămâne clasice, când se va limpezi furtuna, fecundă a epocii noastre literare, creaţiunile poetice din ultimii ani ai lui Duiliu Zamfirescu trebuiesc neapărat adunate în volum şi date ca pildă mânuitorilor lipsiţi de eleganţă şi de înaltă emoţie intelectuală, ce urcă şi vor mai urca pe culmile Parnasului.

* * *

Acest bărbat puţin comunicativ, Appolon modern, de-o solemnitate rigidă, despre care o scriitoare augustă îmi spunea odată „Il est trop beau pour être heureux", a stat departe de mişcarea literară contemporană lui, de confraţii cari nu te admit decât dacă îţi pierzi ceasurile cu ei, la cafenea şi, din pricina aceasta, mai mult decât din pricina artei sale nobile, nu este popular. S'a vorbit de atâtea ori de Caragiale, Coşbuc, Delavrancea, Vlahuţă, dar niciodată n'a fost pus alături de el, marele lor contemporan, Duiliu Zamfirescu.

In scrisul său nu intră preocupările cari frământă mulţimile, strigătul milioanelor de oameni, aspiraţiile lor, patima socială sau naţionalistă. Bine înţeles, mă grăbesc să-l felicit pentru aceasta.

Nu l-au felicitat însă cei ce au impus scriitorii în ultimele decenii: socialiştii dela „Contemporanul", naţionaliştii dela „Semănătorul", poporaniştii dela „Viaţa Românească" şi alţi teoreticiani ai unor idei foarte respectabile, dar care n'au nici o legătură cu arta.

Când s'a întâmplat ca din mijlocul lor să se ridice scriitori de seamă a fost fiindcă aceştia erau oameni de mare talent, prin ei înşişi, iar nu prin ideile politice ori sociale cărora s'au devotat.

Duiliu Zamfirescu autor de pagini definitive, romancier profund, poet armonios, perfect prozator, este, poate, modelul scriitorului clasic român şi în acelaş timp, intelectualul a cărui operă se ridică, prin puritatea şi obiectivitatea ei, la înălţimea marilor creatiuni apusene.

Mai mult ca oricari altul, are cultul formei.

De douăzeci de ani încoace se scrie rău, în literatura românească. Să ne înţelegem. Se scrie cu mult talent, dar se scrie rău. Adică neglijent. Grija perfecţiunei n'o au de cât prea puţin. D. N. Iorga a arătat multe lucruri frumoase discipolilor săi, dar nu i-a învăţat să scrie frumos. Le-a dat entusiasm, i-a făcut să iubească pământul şi sufletul ţării, dar nu le-a cerut să-şi şlefuiască forma. Acelaş lucru l-a făcut şi „Viaţa Românească", al cărei teoreticiani, plebei prin credinţele lor, aveau o aversiune instinctivă împotriva expresiunei elegante, a cuvântului căutat, a ritmului voluptos şi legănător.

Vorbesc de proză. Poeţii îşi şlefuesc mai mult stilul căci ar fi bătuţi cu pietre, de nu ne-ar da măcar atât. Prozatorii însă, continuă să socotească vestmântul ideei lor ca o simplă haină, al cărei rost e numai să acopere, iar nici de cum să împodobească.

Departe de cenaclurile literare şi, prin scepticismul inerent oricărui adevărat artist, departe de viaţa cotidiană a ţărei sale. — Duiliu Zamfirescu a visat printre ruinele Romei şi garoafele Florenţei, şi a trimis imaginaţia în Andaluzia, a stat „de vorbă cu sufletul său", care nu înţelegea multe lucruri şi care cerea altele tot aşa de neînţelese.

Şi, astfel, trăind între sbuciumările ambiţiei şi seninătatea contemplării, a înzestrat literatura română cu nepieritoare capodopere, rod al unei izolări fecunde şi al unui admirabil dispreţ pentru contemporani.

Teatrul său n'a avut un succes răsunător. Dar în „Lumină nouă" şi „Poezia depărtării" sunt frumuseţi literare incomparabile.

* * *

Aş vrea să citez, la întâmplare, câteva strofe din opera mai veche a acestui aristocrat al gândirei, versuri discret muzicale, pline de o melancolie superbă, de o îndurerare mândră, versuri cu ecouri de departe, din fundul sufletului, dar care n'au nimic din ţipătul oarecum vulgar al marilor pasionaţi...

Răsfoiesc ultimele culegeri de poezii ale lui Duiliu Zamfirescu — „Pe Marea Neagră" şi volumul editat de Casa Şcoalelor. — Sunt în aceste cărticele mici poeme fermecătoare, noi ca formă, deşi turnate în aceleaşi vechi tipare, vechi prin vocabularul lor, simplu şi pitoresc, dar inedite prin împerecherea cuvintelor şi înălţimea inspiraţiei.

„Măria-Ta de mult eşti mort
Iar eu, cuprins de jale
Cernita inimă o port
Prinos Măriei-Tale.

Atâta timp de veşnic somn
Că parcă numai numeri
De când frumosul cap de Domn
Ţi l-au sburat din umeri.

Frumosul cap cu nări subţiri
Şi bolta frunţii plină
Catapeteasmă de gândiri
Zidită din lumină"...

* * *

In reculegerea acestei ore evoc profilul literar al lui Duiliu Zamfirescu şi am o nobilă senzaţie de marmoră roză, sub un cer elin. In inima mea se înalţă în linii pure coloana de armonioase, frontoane de temple, având la orizont decorul unei mări albastre, potolite.

* * *

Durerea mării...

Ascult cum plânge chinuita mare!
Ea scoate strigăte îndurerate,
Când zeci de mii de valuri dantelate,
Pornesc spre ţărm, din larga depărtare.

Durerea, care'n suflet i se zbate,
De-o ştie cineva, e numai zarea,
Ea singură'i pricepe zbuciumarea,
Dar ca să'i sfarme chinul să unu poate.

Şi tu, sărmane suflet, care'n mine,
Te zbaţi într'una pentru omenire,
Eu singur doar mai ştiu ce e cu tine.

Aş vrea să'ţi dau un dram de fericire,
Dar vezi, nu pot, şi plâng, căci ştiu prea bine,
Că n-o să'ţi află pacea nicăire.

G. Nichita

* * *

PEREGRINĂRI

Castelul lui Haşdeu

Câmpina, 13 Iulie

...Altă goană. Părăsim Ploeştii prin acelaş decor prin care am intrat. Şoseaua e încă plană. In zare, pământul începe să onduleze, să se încordeze, arătându-şi torsul de gigant. Dar nu suntem încă în natura pură şi dominantă: omul îşi afirmă aci propria sa dominare. Peisagiile sunt pătate, cu ţarni sterpe şi dealuri ciuntite şi rănite de om.

Departe, un deal negricios: — grupul de sonde dela Ţintea, profilate pe cer ca gâturi de reptile însetate. Pe alocuri, rezervoare imense, ce par crescute din pământ — buboae umflate, gata să plesnească. Deposite, materiale răvăşite, locuinţe isolate — şi iarăşi, din câmpie, la dreapta, ca o pădure arsă din care n'au rămas decât trunchiurile, se ivesc sondele dela Băicoiu. Apar din când în când, în ceaţă albăstrie, şiragurile suprapuse ale munţilor — şi drumul urcă, şerpueşte şi iar coboară, cu bordura de arbori prăfuiţi. Trecem podul lung peste un fir de apă: Prahova pierdută în prundiş — şi reîncepe defileul de case mărunte, proptite în coaste ori ghemuite unele de altele: — Câmpina, pe care am fi străbătut-o în aceiaşi goană, dacă prietenul nu mi-ar fi arătat într'o curte verde, printre pomi, castelul Iuliei Haşdeu...

Un mare ochiu de aur într'un triunghiu cuprins în raze: ochiul Domnului, dar şi ochiul Conştiinţei. E sculptat în mijlocul faţadei, înflorită şi de alte semne mistice, cu două turnuri crenelate, la colţuri. Clădirea pare de piatră: e însă tencuită cu ciment ce cade în plăci mari. Sub ochiu, o uşă dintr'o lespede de piatră, care se roteşte pe axa ei: „E pur si muove", e gravat ca un avertisment al Ştiinţei care ştie să pătimească. Vreau să întru, — dar propria mea imagină se iveşte, prăfuită: îmi privesc chipul, tras şi pârlit, şi simt fiorul tainei mele proprii. Oglinda ce căptuşeşte uşa de intrare e pusă, cred, ca să amintească vizitatorului porunca atribuită lui Socrate: „Cunoaşte-te pe tine însuţi"... Dar toate încăperile castelului sunt ruinate: nu de vreme, ci de mâna sacrileje a omului.

— Aci, ne spune bătrânul ce ne însoţeşte, nemţii au făcut grajd, în anul ocupaţiei...

Caii au isbit cu copitele pe parchet şi băligarul s'a adunat în salonul cu medalioane pictate pe părete. Trebue să cred. Păreţii roşi, afumaţi: s'a făcut foc prin colţuri, de militarii pentru cari sobele de faianţă erau prea puţin călduroase. Fotolii desfundate, schelete de mobile. O cameră magică, fără ferestre, în albastru închis pe care abia se deslusesc pisici, şerpi şi alte imagini vrăjitoreşti. O găurice în zid, lasă să se vadă în domul luminat de sus, prin cupola — spre care urcăm apoi, pe scări de fier. Privesc în jos, la cele două firide: una cu geamuri albastre, alta cu geamuri portocalii — amândouă cu rafturi goale. Biblioteca înţeleptului a dispărut...

Dar sus, mă pomenesc cu un Isus, — statue de urias în strae ce-şi păstrează culorile senine: un chip puţin aplecat, de o blândeţe suavă, cu un surâs abia ghicit. Braţele urează o bunăvenire frăţească. Numai el a rămas întreg. E singurul „lucru" pe care barbaria târgoveţilor şi a soldaţilor l-au respectat aci, în această casă de mag nebun. In pustiul răvăşit al castelului, Isus e luminos şi viu: — oază în necredinţa acestui veac de fier, — stăruitor cu inima lui radioasă, gata să îndure iarăşi suferinţa lumii şi să dăruiască turmii cuvântul balsamic al iubirii şi al păcii...

Urcăm spre terasă, cu nişe ce păstrează portretul în email al Iuliei — idol serafic al unui părinte care a căutat pe Dumnezeu prin ştiinţă, ca să-l găsească apoi prin spiritism. Oraşul se întinde în jur, plat şi mediocru: castelul nu-l sfida pe dânsul, nici pe oamenii săi robiţi negoţului, sondei sau uzinei. El priveşte spre munţii ce-şi arată din zare frunţile lor încununate de valurile alburii ale nesfârşirii... Un om şi-a materializat în acest „castel" gândurile şi simţămintele sale, sarcasmul şi extazul său. Cu simbolurile şi divinităţile sale, şi-a clădit templul într'o lume utilitară, speriată de privirile sale adânci, scormonitoare...

Şi, nimeni n'a cruţat, după moartea bătrânului, acest „locaş blestemat". Ce-a făcut moştenitorii aceluia care a scris „Sic cogito", cu biblioteca, cu tablourile, cu fotoliile de meditare şi rugăciune? Intr'un colţ, a mai rămas, pe un picior înalt, placa ce sustinea foliantele... Portretele pictate pe zid sunt roase, dar ele se întregesc, fantomatice: — generaţii dispărute ne urmăresc cu priviri liniştite, împăcate cu împărăţia Spiritelor. Şi iar contemplu pe Isus, care rămâne acolo, sub cupola însorită. Clipe de rugă mută, în ruinele credinţii şi ale Culturii.

Aci, simt mai dureros ca oriunde cât de anticulturală e aceasta perioda de după marele războiu european şi cât de cumplită e încă ignoranţa umană, cât de oarbă e superstiţia ei — şi cât de tenace este cultul celalt: al Profitului, ce'mi rânjeşte iarăşi cu dinţii săi de oţel. Trecem pe lângă alte fabrici, cu aceleaşi coşuri fumegânde, pe lângă deposite mai bine păzite decât castelul unui „lunatec". Peste tristeţea ce murmură în mine, cad sgomotele mecanice: automobilul sbârnâe, beat de benzină — şi un tren hurue, alăturea de şosea, svârlind panaşul său de fum peste arborii însetaţi...

La o cotitură, după ce am aruncat o ultimă privire oraşului glorificat de refugiul unui cărturar genial, îmi apar iar rezervoarele circulare, egale şi nude, ca nişte mamele pline de laptele negru al pământului. Şi, în goană, sub soare, am visiunea mulţimilor umane, târându-se, învălmăşindu-se în jurul rezervoarelor. Un perelinaj de sclavi, cari vin să-şi umple vasele, *cumpărând* elixirul puturos, pentru ca să-şi înmiască puterile şi să-şi lumineze nopţile lor, tot aşa de trudnice caşi ziua, acolo, în oraşele pururi nesătule. Oraşe severe şi avare, care îşi gonesc visători şi Inţelepţi..

EUGEN RELGIS

Cărţi şi Reviste

TITAYNA: SIMPLEMENT — roman — Ed. Ernest Flammarion, Paris, 1924.

Apărut în colecţie „La Premiere Oeuvre" romanul este de fapt o povestire simplă şi naivă şi înduioşetoare care se desfăşoară fără sgomot în cadrul liniştit al unui oraşel de provincie. O fată bătrână, d-ra Filippe, îşi duce viaţa între cei patru pereţi ai chiliuţei sale, făcând obişnuitele vizite la biserică, obişnuitele plimbări pe malul unei ape şi citind şi recitind câteva romane favorite. E fericită şi deşi singură nu e deloc egoistă. Iată pentruce nu refuză să îngrijească pe tânărul inginer Philippe Vernon, care-şi fracturase un picior, d-ra Flippe nu ştie că schimbându-şi obiceiurile îşi turbură inima. Fără să ştie cum este pătrunsă de afecţie pentru tânărul bolnav: dar sacrificiul ei nu era decât forma unui mare amor resemnat.

Vindecat, Philippe pleacă spre a face nuntă. D-ra Filippe îi împrumută câteva mii de franci şi rămâne mai departe singură. Logodnicul nu-şi închipuia poate în ce jenă mare financiară rămăsese biata bătrânică. Aceasta aşteaptă în zadar suma împrumutată, dar nu dă de nici un semn. Atunci, ca să poată trăi, începe să facă economii; dă drumul servitoarei, reduce din cheltuelile pentru casă, vinde mobilele rând pe rând. Caută că muncească dar cade istovită şi-şi dă sfârşitul pe masa unui spital. O fericire continuă să învălue sufletul d-rei Filippe. In ultimele momente ea îşi aduce aminte de fostul ei adorat şi roagă pe cei din jur să ierte pe autorul nenorocirilor sale.

Titayna zugrăveşte cu duioşia caracteristică a femeii, tot sbuciumul bătrânei Filippe, toată pasiunea pe care a încercat-o la căpătâiul lui Philippe. Imprejurul ei sunt descrise alte câteva personagii care strălucesc prin simplitatea lor de provinciali.

Acesta este romanul scriitoarei care, astă primăvară, a conferenţiat în Bucureşti la „Fundaţia Carol".

* * *

LES NOUVELLES LITTERAIRES (28 Iunie) *Bernard Fay* care în articolele asupra literaţilor francezi dela 1880 şi până astăzi a adus o sumă de judecăţi frumoase, consacră cronica obişnuită, a numărului de faţă, lui André Gide în articolul intitulat „André Gide sau triumful plăcerii".

„Pasiunile care se agită în jurul lui — spune Bernard Fay — profunzimea cugetării sale, complexitatea sensibilităţii şi respectul care-l încerc pentru el fac greoaie munca de a defini ceeace am de gând să fac; totuşi nu vreau să mă dau în lături, *căci Gide este legat de tot ceeace ne interesează*". In viaţa ca şi în opera lui Gide se luptă împreună două forţe: sensualismul şi spiritualitatea. Arta lui se lasă influenţată de subiect, de personagii. Numai construind-o se scapă de această influenţă. Nimeni, până la el, n'a ştiut să vadă, să simtă, să conceapă omul cu atâta intensitate ca André Gide. Iată de ce el îşi permite să fie în acelaş timp un aşa de mare romancier, un aşa de mare critic şi educator. El creează în jurul lui o serie de lumi, îşi satisface nelegitima nevoe a senzaţiei şi see liberează.

Despre stilul lui Gide, Fay scrie că este fără încetare înoit de personagiile cărora i-l împrumută. El a inventat dealtfel, o nouă formă a frazelor şi serii de imagini pe care literatura franceză nu le cunoştea. Freamătul acesta intens al tutror fiinţelor şi al tuturor sensurilor, pe care ştie să-l exprime deodată, această nuditate intelectuală, această simplicitate atât de clară a spiritului, dau cărţilor sale o armonie magică. Proza lui cântă ca un om ce se află sub stăpânirea plăcerei.

* * *

NĂZUINŢA (Anul III No. 2) D. *Al. Popescu Telega*, harnicul cercetător al literaturilor latine, ne dă acum, după interesanta contribuţie la cunoaşterea lui Unamuno, exrectorul universităţii din Salamanca, traducerea însoţită de studii şi adnotaţie a „Poemei Cidului".

In „Clasicismul latin faţă de cel elen" d. I. M. Marinescu relevă superioritatea celui elen asupra celui latin, dar conclude că la înţelegerea unuia trebue neapărat să luăm în ajutor pe celălalt.

Luminoasă şi cu rară sensibilitate sufletească poema d-lui Radu Gyr (recte Radu Coco Demetrescu) intitulată

„Hania de acuma".
„...Am recitit scrisoarea şi-am întârziat mult la cel din urmă rând:
...„adio pentru totdeauna,—şi uit-o pe Hania de altădată!
O, da, e-atâta timp de-atunci!... un prieten mi-a spus în treacăt că-i măritată,
iar astăzi, doar tristeţele scrisorilor vechi mi-o mai adună-n gând!...
...Hania, Hania, soţul tău o fi poate un funcţionar tânăr şi frumos,
şi veţi fi stând serile îmbrăţişaţi, spovedindu-vă visele trecute, —
cosiţele tale bălae curgând în mâinile lui, din prisos,
când şi le apropie de gură, să le sărute...
. . . .
Sau, îţi iroseşti, doar romantismul în plictiseala din odaie,
şi Sienkiewicz îţi aminteşte din raftul scump cu cartea lui
că altă dată ţi s'a spus:
„Tu Hania, Hania mea bălaie...
şi simţi adânc ca niciodată cât eşti acum (de-a) nimănui..
...Ori mâna ta nemângâiată se'ntinde leneş spre o revistă
şi răsfoind prin ea, te-opreşte o lungă poezie tristă
pe care o semnează Radu Gyr, şi care
e închinată altor mâini şi altor priviri visătoare..."

De o vigoare particulară descrierea lui Nicodim Varlam din nuvela d-lui Ion Dongorozi în „In Refugiu".

In restul numărului proză şi versuri de George Voevidca, Paul I. Papadopol, Ştefan Bălceşti, C. Stelian şi George Boldea.

G. B.

* * *

HIRNOK revista catolicilor din Ardeal care a publicat în traducere ungurească mai multe scrieri traduse din româneşte, tipăreşte în ultimul număr (16—15 August 1924 XXI) o nuvelă de *Sadoveanu* (două vieţi) în traducerea d-lui *Peter Ianos*. Traducerea în ungureşte a talentatului prozator român a reuşit cât se poate de bine. Acelaş număr aduce o mulţime de poezii, articole, nuvelete, etc. şi o cronică bogată, în care — spre regretul nostru — se ia apărarea lui Herczeg, scriitorul reacţionar din Budapesta, care după cum am relatat, a insultat memoria marelui poet Ady, învinuit de şoviniştii unguri că a contribuit la desmembrarea Ungariei. Revista atât de inteligent redactată, cum este *Hirnok*, ar trebui să uite definitiv poveştile romanţioase ale trecutului feudal şi să considere ca o chestiune de etică, încurajarea elementelor democratice ale literaturei maghiare.

ÎNSEMNĂRI

Centenarul lui Alexandre Dumas fils

Implinindu-se o sută de ani dela naşterea lui Dumas fils, Franţa a comemorat pe vestitul autor al „Damei cu Camelii" aşa cum se cuvenea unuia dintre cei mai iluştri dramaturgi francezi.

Era fiul marelui romancier Alexandru Dumas şi al unei cusătorese. Recunoscut de tatăl său, la vârsta de şapte ani, trăi o dureroasă copilărie hărţuită de procese între părinţii săi. Transparente aluziuni, la aceste nenorociri se găsesc în piesa „La fils naturel" şi în romanul „L'affaire Clemenceau". Emancipat la optsprezece ani, profită de libertatea ce i se acordă şi merge pe urmele tatălui său în literatură. Debutul şi-l face cu un volum de versuri „Pechés de jeunesse" (1847) şi scrie pe urmă o serie de romane: „Aventures de quatre femmes et d'un perroquet", apoi „Dama cu Camelii" şi „Diane de Lys".

Alexandre Dumas fils
— 1824-1895 —

Din aceste două romane extrage două piese, pe care le reprezintă cu mari dificultăţi, — una la 2 Februarie 1852, cealalta la 15 Noembrie 1853. Prima constitue cel mai răsunător succes teatral din veacul XIX. Succesul acesta îi îndreaptă paşii spre teatru, fără a părăsi cu desăvârşire romanul. Mai publică: „Regent Mustel" (1852) „Sophie Printemps" (1854), în vreme ce i se mai reprezintă piesele: *Demi-Monde* (1855), *Question d'argent* (1857). *Fils naturel* (1858), *Un père prodigue* (1859), *l'Ami des femmes* (1864), *Idèes de M-me Anbray* (1867) *Une vizite de noce* (1871), *Princesse Georges* (1871), *Femme de Claude* (1873), *Mr. Alphonse* (1873), *L'Etrangère* (1876), *Princesse de Bagdat* (1881), *Denise* (1885), *Francillon* (1887).

Nemulţumit numai cu expunerea teoriilor sale pe scenă, Dumas a scris câteva broşuri: *Une lettre sur les choses du jour* (1871), *Nouvelle lettre* (1872), *L'homme femme* (1872), *Les femmes qui tuent et les femmes qui votent* (1872), *la question du divorce* (1880), *la recherche de la paternité* (1883).

Teatrul său complectat cu foarte preţioase prefeţe a apărut în 7 volume. Un al optulea coprinde note şi adnotări la piesele jucate. In volumul „Théatre desuatres" a reunit piesele altora refăcute de el şi în „Entr'actes" şi „Nouveaux entr'actes" a reunit diferite articole relative la chestiunile literare de pe atunci.

Imbibat de romantism, când a început să scrie, Dumas îşi începe adevărata sa carieră de scriitor, reabilitând curtezana, tratând sub forma modernă şi acceptată de nevoile sufleteşti ale zilei, vechiul subiect — totdeauna nou — tratat şi de Victor Hugo în „Marion de Lorme". Părea că-şi schimbă ideile scriind „Demi-Monde" studiul realial ticăloşiei unei părţi din societate. Dar schimbarea este aparentă, pentru că autorul n'a făcut de cât să schimbe mediul în care se petrece acţiunea.

Dumas fils este un moralist visionar pe care îl preocupă descompunerea socială ce rezultă din reaua organizare a familiei. Şi-a pus în gând să refacă familia, întemeind-o pe egalitate, dreptate şi dragoste. Atacă *banul* care viciază instituţia căsătoriei; atacă *moravurile* care disolvă familia; atacă *educaţia*, care nu pregăteşte nici pe femee, nici pe bărbat datoriilor casnice; atacă *prejudecăţile*, care lovesc în ignoranţi, dar nu iartă pe pocăiţi; atacă *legile* care sacrifică pe femee şi pe copil egoismului brutal al omului.

Piesele lui au calitatea să fie bine construite, scoţând în evidenţă teza pe care o pledează. Multă logică, un dialog strălucit, cuvinte de spirit şi tirade, care multă vreme ocupau locul de cinste în antologie.

Moare la 1895.

Umorul lui Dumas

Dramaturgul comemorat acum în Franţa, nu şi-a risipit spiritul şi verva numai în piesele sale scânteetoare, care chiar când nu mai interesează prin teza lor, rămân splendide pagini de literatură dramatică, dar mai era şi un foarte agreabil „causeur". Amuza societatea şi butadele sale făceau ocolul Parisului.

Iată câteva din ele, adunate de Maurice Lippmann şi apărute în ultimul număr din „Revue des deux Mondes".

I se pomenea de răutatea oamenilor. Dumas răspunde:

— Imbecilului prefer pe omul rău, pentrucă imbecilul nu se oboseşte nici odată. In ceeace priveşte pe cei, care zilnic mă insultă prin presă, sunt sigur că nu e unul care n'ar accepta să fie în locul meu.

Intâlneşte o persoană, pe care a cunoscut-o cu trei zeci de ani în urmă:

— Mi-a reamintit tinereţea mea, dar nu şi pe a ei.

Reface piesa unui oarecare Durantin. Un prieten îl întreabă cine e acest om:

O principesă străină îl invită de mai multe ori la masă şi Dumas refuză. Intr'o zi îl întâlneşte la o sindrofie:

— Ce păcat, îi zice ea, că oamenii de spirit nu sunt şi oameni de lume!

Dumas răspunde:

— Ce păcat că uneori oamenii de lume nu au spirit!

Intr'o noapte, plimbându-se pe străzile Parisului, intră la morgă. Ca niciodată se adusese o mulţime de cadavre de sinucişi, înnecaţi, asasinaţi, etc...

— Se vede că e sindrofie mare pe lumea cealaltă, spune Dumas gardianului.

Unei actriţe i se face rău pe scenă.

— Pune mâna pe inima mea, zice dânsa lui Dumas, să vezi cum bate.

Dramaturgul se supune şi pune mâna pe sân..

— Cum e? întreabă actriţa.

— E rotund, răspunde Dumas

Se ştie că Sarah Bernhardt era slabă ca un chibrit in tinereţea ei. Dumas povesteşte că o aştepta la repetiţie.

— De-odată se opreşte o trăsură goală şi din ea se dă jos Sarah Bernhardt.

Dama cu camelii

Cu prilejul comemorărei lui Dumas, ziarele şi revistele pariziene au reînviat palida şi interesanta figură a Alphonsinei Plessis, care devenind eroina romanului şi piesei, a rămas pentru totdeauna „Dama cu Camelii".

Ca o coencidenţă bizară s'a născut în acelaş an cu scriitorul care avea s'o poarte spre nemurire. Prin urmare azi se serbează şi centenarul ei. Era fiica unor ţărani şi ea însăşi la început a trăit la ţară, fără să bănuiască cum în scurtă vreme va cuceri Parisul. Venind la oraş, fu mai întâi vânzătoare de fructe, modistă, grizetă şi curtezană. Orbi numeroşi admiratori şi protecţia contelui Fernand de Monguyon o scoase din întuneric. Ducele de Guiche, mai târziu ministrul afacerilor străine sub Napoleon al treilea, se bucură de farmecul şi triumfurile ei. Contele Olimpio Aguado de Las Marismas şi Edourd Delessert, fiul prefectului poliţiei, urmară cu capul gol cortegiul ei funebru. Contele Stackelberg, ambasadorul Rusiei îşi cheltui averea cu ea, iar Frantz Liszt, marele muzician, o iubi timp de un an.

Contele Peregaux o luă de soţie, după ce mai fusese amanta vicontelui de Narbonne, a marchezului de Contades şi a baronului de Plancy.

Legătura dintre Dumas şi aceea pe care trebuia s'o imortalizeze ţinu din Septembrie 1844 până la sfârşitul verei 1845. Aveau douăzeci de ani şi unul şi altul. Aceea care avea să devină Margueritte Gautier şi „Violetta" din „Traviata" era ftizică şi se ştia condamnată. Dragostea lor fu capriciul unui om tânăr şi al unei femei galante. Dumas rupse legăturile printr'o scrisoare trimisă ei la 30 August 1845, miezul nopţii:

Scumpă Marie,

Nu sunt nici atât de bogat ca să te pot iubi aşa cum aş vrea, nici atât de sărac ca să pot fi iubit aşa cum vrei tu. Să uităm deci amândoi, tu un nume care trebue să-ţi

Alphonsine Duplessis
(Dama cu camelii)
— 1824-1847 —

fie destul de indiferent şi eu o fericire care îmi devine imposibilă.

E inutil să-ţi spun cât sunt de trist, pentru că ştii cât te iubesc. Adio deci. Ai prea multă inimă ca să nu înţelegi cauza scrisorii mele şi prea mult spirit ca să nu o ierţi.

Mii de amintiri.

30 August, miezul nopţii.

A. D.

Originalul acestei scrisori fu răscumpărat de Dumas la o vânzare publică. Lipită într'un exemplar din „Dama cu Camelii" el o oferi Sarei Bernhardt, când aceasta jucă rolul din dramă.

Alphonsine sau Marie (cum îşi schimbase numele) nu purtase numele de Dama cu Camelii pe timpul vieţii. E drept că adora aceste flori fără miros. De-abea după moarte — a murit la 23 de ani — lumea începu să-i spună aşa.

Dumas n'a scris povestea vieţii amantei sale, ci a scris o poveste despre ea. In prefaţa piesei el spune: „Marie Duplessis n'a avut toate aventurile patetice ale Margheritei Gautier, dar n'ar fi dorit de cât să le aibă. Dacă nu i-a jertfit nimic lui Armand, e pentrucă Armand nu s'a învoit. N'a jucat, spre marele ei regret de cât actul întâi şi al doilea. Le reîncepea mereu, cum îşi reîncepea Penelopa, pânza!"

Comedia Franceză... păcălită

Ziarele franceze înregistrează cu multă ironie că inefabilul comitet de lectură al „Comediei Franceze" a fost păcălit de un impostor şugubeţ. Este vorba despre un gazetar parisian, care cu'n nume împrumutat din romanele lui Dickens a înaintat „Comitetului de lectură" al Comediei Franceze o piesă teatrală, spre a fi citită şi aprobată. Comitetul de lectură a respins după propunerea d-lui Seché, cu unanimitate de voturi, piesa teatrală, însoţind respingerea cu câteva cuvinte de dispreţ.

Până aci, lucrul pare protocolor şi reglementar. Fiecare autor are dreptul de a-şi înainta piesa de teatru spre a fi citită de către Comitetul de lectură al „Comediei Franceze". La rândul lui Comitetul de lectură avea deplina putere de-a primi ori a respinge o piesă de teatru. Chestiunea se complică însă prin faptul că piesa refuzată a fost... a lui Corneille. Gazetarul şugubeţ a transcris pur şi simplu o piesă de teatru de-a lui Corneille şi cunoscând sistemul... de indiferenţă al aşa numitelor comitete teatrale, a înaintat piesa marelui clasic francez, ştiind prea bine că aceasta nu va fi citită şi va fi respinsă fără a se cunoaşte valoarea ei... Cu ocaziunea aceasta presa franceză a făcut câteva observaţii ironice la adresa „Comitetelor de lectură", ale teatrelor de stat, pe cari le numeşte inutile şi ridicole. Unul dintre membrii comitetului de lectură al Comediei Franceze, d. Seché, a declarat, că respingerea piesei lui Corneille... s'a făcut, pentru că majoritatea membrilor a fost de părere că fiind vorba de o evidentă plastografie, ar fi fost sub demnitatea acestei comisiuni ca să trateze cu seriozitatea cuvenită... primirea ori respingerea unei piese clasice.

Faţă cu aserţiunea d-lui Seché, gazetarul impostor a invocat ca argument, că aproape 10 pagini au fost lipite... aşa că părţile cele mai esenţiale ale piesei, n'au fost citite. Intenţia publicistului a fost, să păcălească Comedia Franceză, care a făcut destule dificultăţi autorilor tineri şi a meritat această lecţie de corectitudine.

D. Seché de-atunci, după cum scrie un jurnal umoristic, este asaltat de autori... cari îi trimit piese copiate din Shakespeare, Molière, Ibsen, etc. însoţite de bileţele, în cari „ilustrul membru al comitetului este rugat să binevoiască a înainta alăturata piesă a unui modest şi necunoscut începător."

Ceho-Slovacii şi noi

Nu ne vom amăgi cu ideia, că pentru că facem parte din Mica Antantă, suntem în perfectă egalitate cu marele şi bogat stat vecin al Cehoslovacilor. Intre Hradşin-ul lor şi... Museul Simu al nostru, este o distanţă, pe care n'o poate micşora nici o afecţiune sentimentală. Mentalitatea poporului cehoslovac, este oportunistă, dar statornic supusă progresului şi din cauza aceasta, tot ce face acest popor, este cuminte şi bine făcut. Guvernul politic al Cehoslovaciei, a simţit dela început, cât de importantă este propaganda prin presă şi a organizat în întreaga lume, centre de propagandă pentru noul stat... şi cei mai de seamă artişti, scriitori şi savanţi ai Cehoslovaciei sunt mobilizaţi ca să documenteze la Paris, la Londra, la New-York şi chiar la Viena, că admirabilul popor urmaş al lui Svatopluk, are un rol special de cultură şi progres în Europa.

Cu bucuria omului civilizat, dar cu durerea patriotului, ne însemnăm succesele ce le încasează vecinii noştri.

Profesorul *Henri Hantich*, care a tipărit admirabilele lucrări de propagandă: (Gramatica cehă pentru usanţa francezului). Prague et ses Environs. Cehoslovacia actuală, Arta cehă din secolul XIX-lea, etc., publică o nouă ediţie a celebrei sale lucrări: Prague (Histoire-Arts-Economie) cu o prefaţă de Ernest Denis.

Lucrarea este îmbogăţită cu 50 de reproduceri în text, arătând vederi din istoria Pragei, şi este tipărită cu cel mai mare lux. Iţi face impresia unei lucrări de propagandă, de fapt însă este o lucrare de înaltă valoare artistică şi editorul parisian Librăria Nilsson, a încasat alături de multe coroane cehoslovace... şi recunoştinţa presei mondiale. Lucrarea d-lui Hantich este un nou şi puternic argument pentru propaganda *ce ar trebui* să se facă, şi statul nostru are obligaţia morală ca să imite pilda bună a vecinilor noştri. Cehii susţin un mare număr de ziare şi reviste scrise în limba franceză, engleză, germană. In ministerul lor de interne se găseşte un departament al propagandei, care lucrează după cele mai moderne sisteme. Noi — în afară de cartea publicată în limba franceză pe cheltuelile d-lui Aristide Blank — nu avem nici o monografie serioasă.

Ne lipseşte guido-ul Bucureştilor, al Ardealului, al Basarabiei şi Bucovinei. Cine s'ar gândi să imite cartea profesorului Hantich? De şi aşa credem că nu numai Cehii au instituţii admirabile: Clementinum, Biblioteca Universităţei din Praga, şi un impunător număr de societăţi culturale (667 societăţi de ştiinţă, 355 societăţi artistice şi culturale, 192 societăţi de filantropie, societatea de ştiinţă, etc.) Spoicenost vlosteneckych pratel umèni (scietatea amicii artelor), etc.

Ne-am putea mândri şi noi cu Biblioteca Universităţei din Cluj şi a Academiei din Bucureşti, cu Curtea de Argeş, Reşedinţa mitropolitană din Cernăuţi, sutele de statui, etc., iar regiunile admirabile din valea Prahovei, Maramureş, munţii Rodnei, sutele de mânăstiri, etc., ar putea atrage atenţia lumei civilizate asupra ţărei noastre minunate, pe care o nenorocesc politicianii ei cu lipsa de orizont a îngustei lor personalităţi.

In *Krâlovskâ Obora* (Bois de Boulogne al Pragei) se plimbă propagandistul ceh... dar nici un moment nu-i lipseşte carnetul şi creionul din mână, şi notează tot ce vede şi aude şi serveşte cauza cea mai bună naţională: cultura.

Şi cine se va abate la *Prasna Brâna*, prodigioasa *„poartă nouă"*, şi va citi cartea lui Hantich, va înţelege, ce a însemnat poporul ceh pentru civilizaţia Europei Centrale şi ce va însemna Cehoslovacia, cu organizaţia-i perfectă socială, politică şi culturală.

Falşificarea picturilor

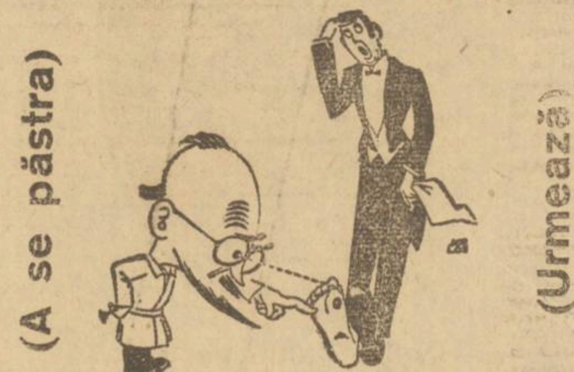
Există în străinătate foarte multe „fabrici cari se ocupă de falşificarea antichităţilor şi a operelor de artă. Unele dintre aceste plastografii sunt făcute cu o artă desăvârşită, încât, chiar şi cel mai priceput critic se poate induce în eroare. Indeosebi Olanda, America, Danemarca şi Suedia sunt ţările, în cari plastografii găsesc teren de activitate pentru opera lor anticulturală. Artiştii clasici sunt plastografiaţi cu neruşinare. Există „còpii" „autentice" după picturile lui Iacopo di Palma, Murillo, Velasquez... şi Rodin, are „schiţe" şi „machete", cari n'au eşit de sub degetele geniale ale marelui artist. Se cumpără însă cu lire sterlinge şi dolari nenumăraţi. Societatea pentru protecţia operelor de arte, care este la Paris, a hotărât că în anul acesta se va lansa un manifest către toate guvernele, ca acestea să împiedice prin legi speciale comercializarea pe calea necinstei a artei adevărate. Un tablou de Rubens, Goya, Leonardo da Vinci, este proprietatea întregei lumi civilizate. Este batjocorirea însăşi a artei, plastografia încurajată de snobi şi îmbogăţiţi de războiu, cari în lipsa cunoştinţelor, cumpără obiectele de artă falşificate cu bani grei şi astfel împiedică nu numai desvoltarea artei originale, ci degradează nivelul artistic al colecţionarilor de rasă.

Apelul ar putea fi sprijinit cu căldură şi de noi, Românii, cari suntem vizitaţi în fiecare primăvară şi toamnă de aşa numiţii misionari ai „artei" din Apus, aducători de picturi, sculpturi şi gravuri „autentice", iscălite de maeştrii renumiţi, de fapt fiind obiecte de duzină, fabricate în oficinele plastografilor vienezi şi berlinezi. Azi, în vremea cultului incompetenţei şi a lipsei de gust, când toată lumea se sbate după „obiecte de artă", pricepătorii sunt foarte puţini, şi e lesne de înţeles, că intermediarii parasitari ai artei, impresarii şi anticarii — lucrează nesupăraţi de nimeni. Credem însă, că se va institui şi la noi... o Ligă pentru protecţia operelor de artă... care şi-ar începe activitatea poate distrugând legendele iscăliturilor „veritabile", păstrate pe pereţii locuinţei parveniţilor noştri.

A APĂRUT:

CÂŢIVA POVESTITORI

— NIC'A LUI ŞTEFAN A PETREI. —
NEDEA POPESCU. — NOEL WOLF —
de BARBU LĂZĂREANU

2.

Consultaţii a Dr. Remediu de Bătături

Stimabile Strapat Popescu! Eri făcuşi o mică tură şi şi azi îmi vii c'o bătătură. Vezi: aşa sunt cei şrapaţi nu pot măcar fi salvaţi de bătăturile ce-i doare numai cu Kukirol are. Bătăturile, să ştiţi: în viaţă nu le ciorcârtiţi, şi nici odată nu le ardeţi, căci renasc mai mare parol, de nu folosiţi Kukirol. De bătături vă veţi scăpa, de Kukirol veţi prefera. Eu cu dr. Panăsură, doctorul de bătătură îi povăţuim pe toţi doar au în fiecare colţ câte-o frumoasă drogherie ori câte-o farmacie, să-şi cumpere în loc de alcool: la bătături un Kukirol. Instrucţiuni de intrebuinţare sunt ataşate la fiecare pachet. După întrebuinţare se curmă imediat durerile nu ca şi după întrebuinţarea altor medicamente cari cauzează dureri mari. In special angajaţilor comerciali, chelnerilor, etc., se recomandă şi băile de picioare Kukirol. După băile de picioare Kukirol, picioarele nu mai asudă, se desvoltă muşchii după cum se constată şi în broşura „Buna îngrijire a picioarelor" care se trimite gratuit solicitatorilor prin reprezentanţa din România-Mare.

Anton Steiner

Bucureşti, str. Sărindar No. 7. Cluj, str. Regina Maria No. 25. Preparatele originale Kukirol cunoscute şi întrebuinţate cu efect în întreaga lume în milioane de cazuri **se găsesc la toate farmaciile şi drogheriile mai recomandabile.** In multe locuri se vând preparatele Kukirol mai eftin, dar de acestea feriţi-vă pentru că sunt falşificaţii. Adevăratul Kukirol neîntrecut, Secţia noastră ştiinţifică în schimbul unui plic francat dă sfaturi oricui relativ la îngrijirea picioarelor şi bolilor acestora.

Fabrica de Kukirol Gross-Salze (lângă Magdeburg).

ANUL V. — No. 195

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 31 August 1924

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897 / CONST. MILLE 1897 1920

FONDAT în 1893

Clasicismul proletariatului

Panait Istrati: „Unchiul Anghel"

de **H. SANIELEVICI**

Am luat să citesc pe Istrate, cum vii la „părul lăudat": cunosc scamatoria reclamei, de a preface „un ţap râios într'o vacă cu lapte".

Impresiunea a fost hotărâtoare: **Istrate este cel mai bun prozator pe care l-a avut România până acum.**

El nu-i un diletant, cu mai mult sau mai puţin talent, cum sunt, fără **excepţie,** toţi cei vre-o 150 (una sută cinci-zeci) de literaţi pe care-i numărăm în acest moment; ci un scriitor **de rasă.** Nimic din chinul de a-şi încălzi până la fierbere, inima frivolă şi rece; nimic din stângăcia de a turna în tipare străine, imagini proprii, adunate de o gândire comună şi de-o simţire săracă; nimic din boscăria de a preface o femeie îmbătrânită şi sbârcită, într'o dănţuitoare cu aripi de libelulă şi cu aurării de hârtie, pentru desfătarea unor privitori gravi, cu digestie copioasă; nimic din industria de a fabrica cu zaharină şi cu materii prime îndoelnice, creme prea dulci şi prea puţin hrănitoare.

O viaţă bogată, care dă scriitorului numai greutatea alegerii; o minte ascuţită, care observă, alege şi concentrează; destulă vizualitate, pentru ca din condeiu realitatea să isvorască luminoasă şi fluidă; un simţ înăscut de armonie şi măsură; în sânge, flacăra acţiunii dramatice; un suflet cinstit şi adânc simţitor, cultivat de un mediu superior; iubire şi respect de om; sinceritatea şi neatârnarea unei firi de adevărat conducător; **o inimă fierbinte, vecinic-omenească, neacoperită de mucegaiul fumurilor, deşertăciunilor, prejudecăţilor şi prefăcătoriilor vieţii convenţionale;** şi însfârşit, acele însuşiri imponderabile, cari dau farmec darului povestirii, după cum soarele şi solul, prin substanţe abia perceptibile, dau un gust delicios fructelor şi legumelor sudice, spre deosebire de cele ale nordului umed...

Astfel de calităţi s'au întâlnit în acelaşi om...

Pentru literatura românească, evenimentul e sguduitor. El încheie epoca **inflaţiunii literare** şi ne reintoarce la valuta în aur, care are curs şi în afară de graniţele ţării.

Inflaţiunea literară

Nimic mai greu, decât a preţui după merit o operă de artă: prietenia, spiritul de gaşcă, interesul demagogic, — şi chiar altele, mai pământeşti, — pot turbura cântarul. Afară de asta, gustul artistic e mai rar decât ne închipuim...

Mă 'ndoesc de-l avea prea desvoltat Maiorescu: a pus alături de Eminescu, nume ce-au pierit în neant. De Gherea **nu** mă'ndoesc: ştiu **sigur** că nu-l avea de fel. Il înlocuia printr'un temperament ţărănesc, de entuziasm facil. Arthur Stavri i-a prezentat o poezie a sa, ca fiind a lui Coşbuc, şi l-a lăsat să se entusiasmeze....

Ascultaţi un pomelnic al literaturii din timpul său:

„Dar este absolut nedrept a nega personalitatea artistică la un Vlăhuţă, O. Carp, Duiliu Zamfirescu, Beldiceanu, Păun, Tr. Demetrescu, Popovici-Bănăţeanu, Gh. de Moldova, A. C. Cuza, Stavri, R. Rosetti, Gorun, Steuermann, Iosif, Ranetti, Cişman, Cincinat Pavelescu, şi câţi-va alţii". (In polemica cu Gh. Panu).

Dar şi Maiorescu, şi Gherea, au ţinut o măsură: la Gherea, e vorba numai de o **înşirare,** şi numai de „personalitate artistică"... Consacrarea printr'un studiu, venia în genere târziu, după ce gustul public făcuse de mult alegerea. (Nici bancnotele n'au avut vre-odată o complectă acoperire metalică...)

Cu apariţia poporanismului, gustul slăbeşte, demagogia creşte şi se porneşte degringolarea valutei literare.

Am urmărit pe cea monetară în Germania, timp de doi ani. Când am sosit acolo ,leul valora două mărci. Când a ajuns dolarul la o mie de mărci; când a ajuns la 5000; când a ajuns la 10.000; când a ajuns la 100.000; când a ajuns la un milion; când a ajuns la 100 milioane; când a ajuns la un miliard — aşteptam să se cutremure Europa şi lucrurile să revie la normal. Europa nu s'a cutremurat. Abia atunci s'a oprit căderea, când a ajuns marca de aur la un bilion, şi o scrisoare în străinătate, la 200 de miliarde **(doi gologani).** Atunci s'a revenit la valuta în aur.

Intocmai aşa am păţit noi cu literatura.

Odată cu apariţia Poporanismului, au început să mişune geniile (nici mai mult, nici mai puţin): D. Mehedinţi a proclamat geniu pe Cerna; d. Mihail Dragomirescu, pe Sorbu; d. Lovinescu, pe Eftimiu şi pe Ion Barbu; d. Stere descoperea în diletantul Goga un titan: o sinteză de Coşbuc şi Eminescu; se discuta serios în presă deosebirea, în felul de a pricepe pe Faust, dintre Goethe şi Eftimiu.

Am numărat într'o seară literaţii pe care-i avem în acest moment, consacraţi de critica literară: **una sută cincizeci.** Jumătate din numărul lor au fost unşi de amicul meu Ibrăileanu, îmbrăcat în odăjdii de zile mari, şi psalmodiând şi cădelniţând cu ochii daţi peste cap... Inflaţiunea a atins culmea, când d. Brătescu-Voineşti, el insuşi diletant 1), a comunicat Academiei emoţionate, descoperirea unei „opere de mare valoare", — a „celei mai bune drame româneşti": **Păcatul** de d-na Lucreţia Petrescu...

1) Despre d-sa va fi vorba la sfârşitul acestui studiu.

Valoare în monedă de inflaţie: 200 de miliarde; în valută ante-belică: **doi gologani.**

In Germania, cu cât naţiunea **săracea,** cu atâta averile în cifre, **creşteau.** Aşa şi în literatura noastră: Eminescu a fost lăsat în mizerie; Caragiale, fluerat; iar despre d-na Lucreţia Petrescu se 'ntreţine Academia, încă înnainte ca d-sa să-şi fi tipărit compoziţia de şcolar...

Despre piesa **Păcatul** voi publica în **Adevărul literar** un mic studiu. Cazul va interesa viitorimea. Deja de pe acuma filateliştii umblă nebuni după mărcile poştale nemţeşti de 200 de miliarde...

Să ne 'nţelegem. De la scriitorii de rangul întâi, până la cei de rangul al zecilea, toţi au dreptul să scrie; şi e chiar bine să scrie, — întrucât scrisul lor nu-i stricător de suflet. Cei mici încadrează pe cei mari, după cum într'un buchet, florile mici şi firele de iarbă încadrează florile mari. Cine să umple revistele cari propagă fără întrerupere gustul cetitului?...

Cu o condiţie: **să nu zăpăcim lucrurile.**

Literatura română în străinătate

Că Istrati îşi datoreşte renumele, calităţilor scrisului său, iar nici de cum unor împrejurări întâmplătoare, va recunoaşte orice om cu mintea sănătoasă. Se pune însă întrebarea: în toată **literatura românească** ,nu există nimic care să merite atenţia străinătăţii?...

D. H. Sanielevici

Intrebarea mă **chinueşte de vre-o douăzeci de ani...** Au fost traduse: pastelurile **lui Alecsandri, poeziile** lui Eminescu, **Sărmanul Dionis,** baladele **lui** Coşbuc; am asistat eu însu-mi la Berlin, la **reprezentarea** în nemţeşte a dramei **Năpasta.**

Zadarnic: au trecut toate nebăgate în seamă!

De ce?...

Greu de răspuns...

Putem însă măcar întrevedea pricinile...

1) Tradusă în altă limbă, **poezia** îşi pierde farmecul — lucru în deobşte cunoscut. (Totuşi: Lermontoff, Puşkin, Petöfi, etc?...)

2) Multe opere literare frământă probleme prea locale şi prea puţin general-omeneşti; aşa, comediile lui Caragiale.— (Simptomatic e faptul că singur **clasicul** Slavici a fost tradus în biblioteca Reklam).

3) Anume scriitori s'au înnălţat în ochii noştri, răsădind în limba română cele mai înnalte simţiri şi gândiri ale literaturilor apusene. Şi, evident, ceia ce-am adus din străinătate, nu poate fi trimis înnapoi...

4) Din pricina înnapoerii noastre politice, avem în viaţa noastră socială şi culturală o întreagă ţesătură de valori convenţionale, cari în străinătate n'au curs, cum nu pot avea nici biletele de loterie emise pentru reclădirea cutării biserici.

... Totuşi, Academia, care dispune de fonduri, ar trebui să îngrijească să se traducă frumos: FACLIA DE PAŞTI, **Viaţa la ţară, Dan. Amintirile** lui Creangă, câte două, trei nuvele din Jean Bart, Brătescu, Agârbiceanu, Galaction, Sadoveanu, etc.

De Făclia de Paşti, sunt încredinţat că ar plăcea. In **Viaţa la ţară,** fumuri de clasă, animozităţi între o pretinsă nobleţă şi o aşa numită burghezie, ar face poate să surâdă... Fondul omenesc, — dragostea statornică a Saşei — e înnecat — pentru străin — în aceste meschinării... Şi **Dan** păcătueşte prin prea multe futilităţi şi mahalagisme, pe cari fireşte noi nu le simţim... **Amintirile** lui Creangă, nu uşoare de tradus, ar captiva, fără îndoială. **Cu ruşii în deltă,** de Jean Bart, **Călătorului îi şade bine cu drumul şi Pană Trăsnea** (fără drama dela urmă) de Brătescu, **Fefeleaga** şi alte câteva de Agârbiceanu **(Popa Man** e dramatic, dar prolix), vre-o două-trei de Galaction, **Cei trei, Răsbunarea lui Nour** de Sadoveanu, etc. — ar face un volum, în care variaţia pitorească ar mări valoarea fiecărei bucăţi...

Evident, chestiunea ar trebui studiată mai de aproape.

Dintre poeţi, Eminescu şi Coşbuc au dreptul să fie cu orice preţ impuşi străinătăţii, dar — vorba lui Istrati — opera lor cere să fie nu tradusă, ci **recreată** de artişti însemnaţi...

In orice caz, scriitorii noştri n'ar greşi, dacă şi-ar fixa de-asupra mesei lor de lucru următoarea inscripţie: adu-ţi aminte că înainte de toate eşti **om:** naţiunea, clasa, profesiunea şi celelalte, vin pe urmă". Jumătate din reuşita sa, Istrate o datoreşte faptului că tratează probleme general omeneşti.

Şcolile literare

Descriere, stabilire de asemănări şi deosebiri, clasificare, definiţie, coordonare prin legi — iată fazele prin care a trecut studiul oricărei categorii de fenomene naturale. Ştiinţa adevărată începe fireşte cu faza din urmă.

Unii din poporaniştii noştri însă, stăruie să menţie critica literară în primul stadiu: al descrierii; o prefac astfel într'un lung şi prolix taifas literar...

Dacă cumva încerci să-i împingi mai departe: spre clasificare, — ei pleacă fruntea cu încăpăţânare, gata să te împungă... Opera de artă ar fi după dânşii o taină de nepătruns, de care nu te poţi apropia de cât în genunchi... Clasificarea e o profanare...

In general, critica poporanistă isvorăşte din acelaş intelect de clasă, ca şi arta poporanistă: inteligenţa neputincioasă ori leneşă, robită haosului aparent al arătărilor... Şi asemănarea merge mai departe: şi ici, şi colo, aceleaşi naive exageraţiuni epic-romantice... Citiţi studiul d-lui Stere despre improductivul diletant Octavian Goga: niciodată nu s'a vorbit cu'n astfel de patos titanic despre Goethe ori despre Shakespeare!... Este firescul **pendant la Cosma Răcoare** şi la **Ivanciu Ieul...** Şi încă o asemănare: învăluirea oricărui lucru într'o atmosferă mistică... — Din această stare de spirit isvorăsc şi pălăriile cât roata carului, bărbile cât măturoiul, părul vâlvoiu, aerele de brahmaputra... **Romantismul epic este,** cum vom vedea mai jos, **produsul direct şi imediat al trândăviei unor naturi populare.**

Unul joacă pe haiducul, altul pe tribunul demonic, al treilea pe dervişul vrăjitor, şi aşa mai departe. 1).

O taină într'adevăr de nepătruns sunt cauzele cosmice ale caracterelor speţelor de plante... Eu unul cred că această taină nu se va desvălui omului niciodată.. Şi totuşi nimeni nu cere menţinerea botanicei în stadiul descrierii.

Pentru mine, când e vorba să înţeleg o operă de artă, împărţirea în clasic, romantic şi realist (deşi une-ori graniţele se şterg, ca la **toate** fenomenele naturale), are o însemnătate **fundamentală.**

Despre clasificaţia şcolilor literare şi despre legea producerii şi alternării **lor, am vorbit adesea** în scrierile mele. Aici aşi vrea să lămuresc teoria printr'o comparaţie, care, dacă simplifică lucrurile la extrem, în schimb însă isbeşte spiritul şi rămâne întipărită.

Să ne închipuim la masă un grup de oameni, cari trăesc în mare belşug, fără grijă şi fără muncă. Pofta lor de mâncare e fireşte slăbită, dorinţa lor însă de a se desfăta cu plăcerile gustului, e din contra foarte mare: n'au altă treabă. Se căsnesc dar în fiecare zi să născocească tot alte bucate rare, în cari substanţele iritante şi nesănătoase joacă fireşte un rol însemnat. Unul din convivi cântă menu-ul zilei în accente de un lirism intens; dar ce folos!... Printre rândurile elogiului „limbilor de canar", simţim limpede saţiul desgustător...

Acesta e un romantic.

La altă masă şed, din contra, oameni prea săraci, siliţi să se sature aproape numai cu mămăligă; ca „udătură", puţină brânză, iute ca focul şi mucegăită, puţin peşte, cumplit de sărat, ardei, mujdei şi alte asemenea iritante, menite să rehauseze o mâncare fadă. **Aceşti proletari au** şi ei un cântăreţ... pesimist, care se'ngreţoşează **de scârboasa** ghiftuire a celor prea sătui, ca şi **de puţin ispititoarea hrană** a celor prea flămânzi, şi ajunge la încheerea că alimentarea este în sine o funcţie respingătoare.

Acesta e un realist.

Vine însă vremea, că printr'o catastrofă, pier şi cei prea bogaţi, şi cei prea săraci, şi în **locul lor apare un al** treilea grup: de oameni cari **muncesc, dar cari, fără** să fie bogaţi, au cu ce trăi bine. **Apropiindu-se de** masa săracilor, ei se'nspăimântă **de bucatele de pe dânsa;** şi, cu exclamaţia: „asta-i pentru **porci", îi dau un picior,** de o răstoarnă. Cercetează apoi **ospăţul bogaţilor şi fiindcă** nici felurile cele complicate şi **necunoscute nu-i atrag, le** înlătură şi pe ele; şi-şi aduc în **schimb alte mâncări, vechi** de când lumea: să zicem, **crapi la cuptor, curcani fripţi, vin** bun, struguri atât de frumoşi de **ţi-i milă să-i mănânci; şi** alte... banalităţi. Şi mănâncă **cu mare poftă.**

Iar trubadurul lor, cântă în cuvinte **foarte simple,** ospăţul gustos şi banal.

Acesta-i un clasic.

Dar lucru curios: poemul său **culinar, deşi sobru în** formă, ne trezeşte pofta de mâncare, **chiar când suntem** sătui; din contra, poemul culinar **romantic, deşi plin de** meşteşug şi de accente exaltate, ne taie **foamea, chiar când** suntem flămânzi. — De ce?... **Fiindcă pe cât îi de adevărat,** că limba i-e dată omului ca să mintă, **pe atâta-i de neîndoelnic,** că ea nu înşeală pe **nimeni: avem mijloace de a** ceti printre rânduri, — după cum în **gesturile bătăioase** ale unui om fricos, mirosim laşitatea. — **In vorbele clasicului** simţim apetitul robust, în cele ale **romanticului, saţiul des**gustător.

Inlocuiţi funcţiunea alimentării prin **întreaga viaţă a o**mului, cu toate funcţiunile ei fizice şi **psihice,** şi veţi avea o destul de justă caracterizare a celor trei şcoli literare.

In ce raport stau aceste adevăruri cu opera lui Istrati, vom vedea după ce vom fi analizat nuvela

Unchiul Anghel

Dacă aşi scrie într'o limbă **apuseană despre această** scurtă povestire, l-aşi ruga pe **cetitor să se întoarcă cu** mintea, cel puţin cu vre-o două-trei **veacuri înnapoi..., când** simţirile omului erau mai simple, dar **neasemănat mai pu**ternice decât sunt azi....

Unchiul Anghel era al doilea **născut în familia** mamei mele.

O grea ursită se abătu asupra lui; **ea făcu dintr'un om** inimos şi plin de credinţă, un ursuz şi un **necredincios.**

Introducere simplă, lipsită **de orice meşteşug cărtură**resc: autorul se încrede în puterea **celor ce va să pove**stească şi nu simte nevoia să ţie **pe ascultător în aşteptate...** Străin de orice blazare el **însuşi, n'o presupune nici la ce**titorii săi.

Copii de ţărani, robiţi pământului **boeresc,** cei patru fraţi şi surori nu aveau altă avere **decât grinzile colibei pă**rinteşti, pomii roditori şi via. **Pământul nu era al lor.** De aceea se 'mprăştiară, afară de al doilea **născut** care **rămase** lângă mama văduvă. Cele două **surori plecară cele dintâi,** să trăiască necununate cu doi greci **înstăriţi,** care-şi **băteau** joc de căsătoria legiuită; iar băiatul **Anghel** se **duse** în **oraşul** vecin, Brăila, să se bage —**la frageda vârstă de nouă ani—în** slujba unui cârciumar: căci din **copilărie ura cumplit mun**ca pe pământ străin".

Soarta norodului era grea: **pentru a scăpa de jugul** iobăgiei, copilul, de timpuriu copt **şi răsvrătit,** se bagă slugă la târg, la vrâsta de nouă ani. **Setea de desrobire,** îi va înzeci puterile.

Rămase zece ani la acelaşi **stăpân,** om cinstit, **care-l** răsplăti cu dărnicie **pentru** slujba **făcută şi-i dădu** pilde bune.

In societăţile patriarhale, **oamenii sunt adesea,** ori cu totul fără prihană, ori ticăloşi **de tot.**

Intors în satul lui, se 'ndrăgosti **nebun** de cea mai frumoasă şi mai săracă fată din partea **locului şi o luă** de nevastă. Din pricina vederii sale scurte **fu scutit de armată,** cumpără o făşie de pământ şi deschise **cârciumă pe drumul** mare spre Galaţi, la marginea satului. **Avu noroc** în negustorie. Avântul ţării după războiul **de la 1877 îl ajută** mult; în zece ani reuşi să adune destulă **avere ca să cumpere** un alt pământ, la cincisute de metri **de prăvălia lui;** sădi acolo cei mai buni pomi roditori, o vie renumită **şi ridică** cea mai frumoasă casă din sat, cu grajd, vaci de soiu, coteţ de găini, oi, porci şi altele....

Suntem într'o societate agricolă: **banul agonisit** în negoţ, tot la pământ se 'ntoarce.....

Dar el fu mult mai puţin fericit **în viaţa lui casnică;** ba fu chiar nenorocit; şi după alţi **zece ani,** soarta îl **doborî.**

Femeea lui era proastă, rea, **nevrednică de a duce** o atare gospodărie, şi murdară deţi făcea **scârbă.**

1) Mă gândesc cu adânc regret, ce-ar fi devenit amicul meu Ibrăileanu, dacă ar fi încăput, în tinereţe, pe mâna unui om serios: să-l fi ras, să-l fi tuns şi să-l fi pus la muncă, opt ore pe zi. Cu siguranţă că rămâneau opere însemnate de pe urma lui. Pe când aşa, l-a ispitit rolul trândav de învăţat medieval în piesa retrogradă a Iaşului!..

Cititi continuare în pag. II-a

Dormea ceasuri întregi cu gura deschisă plină de muşte, pe când copilul se tăvălia lângă dânsa în murdăria lui.

Caracterizare drastică a iobagului îndobitocit, care nu munceşte decât de nevoe şi pentru care trândăvia reprezintă suprema desfătare...

Vitele turbau de sete. In curte, în casă, doar cine nu vrea, nu intra. Adrian îşi amintea c'a văzut pe unchiu-său, sfărâmând într'o zi de vară toate geamurile casei, cari, pătate de muşte, nu mai lăsau să treacă lumina zilei. Femeia nu se deşteptă în tot timpul spargerii. Bărbatu-său, trecând pe lângă dânsa, o privi cum dormea sforăind, îi aruncă în faţă un scuipat gros şi plecă. Ea-şi urmă somnul. Crezând s'o lecuiască prin asprime, o bătea adesea. Dar cu asta o tâmpi şi mai mult. Atunci vându vitele şi părăsi casa; nu se mai ducea acolo decât odată pe lună.

Zadarnic se trudeşte iobagul să iasă din starea de mizerie şi de robie a clasei sale: viţiile acestei clase îl trag înapoi... In societăţile civilizate o atare femee nu există... De altfel, am fi dorit să aflăm ceva mai mult din psihologia femeii care doarme, însă autorul, în **laconismul său antic**, ne-o prezintă ca pe-un personagiu epic şi — mut!...

Pentru a cruţa pe copii de priveliştea unei astfel de mame, el îi dădu în gazdă la o rudă din Galaţi, în măsură ce împlineau vârsta de cinci ani; şi de cinci, şase ori pe an se ducea să-i vadă, urmărind de aproape învăţătura lor. După aceea rupse şi cea din urmă legătură pe care o avea cu dânsa: legătura trupească. Astfel, casa care trebuia să fie cea mai înfloritoare din partea locului, nu mai fu decât cel mai mare grajd omenesc.

Nimicit în dragostea lui, el îşi luă mai întâi, ţiitoare, dar, fără plăcere, numai în dorinţa de-a se răzbuna, de a aţâţa pe nevastă-sa, de a o „trezi". Dânsa auzi vorbele, văzu cu ochii ei şi se arătă nepăsătoare: somnul îi era mai scump. Nu-şi mai luă nici măcar osteneala de a se spăla şi adormia mâncând.

Incendiul

Dar rezistenţa mulţimii mizere, faţă de cel ce se trudea să se înalţe, îmbrăcă în curând o formă activă şi tragică:

Dar oamenii cari vedeau cu o pizmă plină de ură buna stare a muncitorului neobosit, nu se mulţumiră cu durerea lui casnică; într'o noapte, fără teamă de supraveghere, mâni neomenoase dădură foc frumoasei case. Dela ferestrele prăvăliei, unchiul Anghel văzu cum flacările învăluie locuinţa cu acoperiş de tinichea galvanizată; dar rămase surd la strigătele oamenilor care-l chemau în ajutorul averei sale; îşi zicea:
— „Numai de ar arde şi *dânsa!*

Fără ca autorul să ne-o spuie, înţelegem perfect cumplita ranchiună a omului care vede nimicindu-se — numai prin bestiala nepăsare a femeii — rodul trudei lui de zeci de ani (brutalitatea, prin faptul că e pasivă, nu e mai puţin animalică şi respingătoare).. Pentru a-şi mulţumi ranchiuna şi **simţimântul adânc de dreptate,** Anghel nu şovăeşte să-şi jertfească avutul... **Numai** această faptă eroică, — nici un alt cuvânt, — **ne trădează** clocotul sufletului său mare!...

Dar *ea* nu arse şi urmă să doarmă la umbra a ceea ce fu scăpat din foc de către vecini, — până în ziua când, înjunghiată de o grea pneumonie, creatorul care o adusese pe lume ca să arate bărbaţilor partea cealaltă a multor frumuseţi femeieşti, o chemă la dânsul, pentru a speria pe păcătoşii din Purgatoriu.

Personaj mut, femeia care doarme, ne apare ca o întrupare epică a inerţiei mulţimii robite... Ori-ce amănunt ar slăbi impresia...

Contrar de cum s'ar fi putut crede, unchiul Anghel nu rămase nesimţitor la această moarte neaşteptată.

Moartea şterge păcatele şi îmblânzeşte ranchiunile...

Nepotul său Adrian, care dela vârsta de 15 ani, venea adesea să-i povestească „obârşia lumilor" sau „formarea pământului" şi pentru care acest om de ispravă nutrea o dragoste fără de margini, fu adesea, martor al înduioşerilor lui.
De câte ori, rătăcind împreună pe locul nenorocirii, în minunate seri cu lună, îl văzu scoţând basmana şi ştergându-şi lacrămile! Acoperişurile dărâmate patrezeau în apele de ploaie cari formau băltoace în odăi. Rămăşiţe de mobile zăceau în încâlceala grinzilor arse. Aiurea, nu se mai vedeau decât bucăţi de zid. Grajdul cel mare, rămas neatins, amintea cu părere de rău vitele prea mult pizmuite de toată lumea pentru ca să poată urma a trăi. Cucuta creştea slobodă în frumoasa ogradă de altădată, se ridica la înălţime de om.

Cuvântări epice

Faţă de priveliştea avutului său agonisit timp de zeci de ani în sudoarea frunţii şi prefăcut în pulbere de o soartă duşmană, accentul epic şi clasic al tuturor vremurilor şi claselor active şi sănătoase se prezintă de sine: accentul... epopeelor antice, accentul din **Chanson de Rolland,** din **Gudrun,** din **El Cid Campeador,** accentul din **Hermann** şi **Dorotheia,** accentul din **Dare şi avere** de Gustav Freytag!... Războiul pe care-l duce omul în contra naturii, a soartei, a mizeriei şi apăsării, nu-i mai puţin măreţ decât războiul cu armele, dela un popor la altul...

— Vezi tu, Adrian,—zicea nenorocitul, cu glasul gâtuit de durere—vezi acest ţintirim? Este pe jumătate isprava oamenilor şi pe jumătate fapta destinului. Dacă aş fi moştenit proprietatea dela tatăl meu, le-aşi fi dat dreptate oamenilor să mă invidieze şi să mi-o nimicească, deşi nu se gândesc să dea foc curţilor boereşti.

Robul pizmueşte pe semenul său, dar se închină stăpânului.

Dar această casă se născuse din sudoarea frunţii mele, după douăzeci de ani de muncă grea, ea nu era o risipă, ci numai trebuinciosul, de care are nevoie orişicare om, ca să trăiască, el şi femeea lui, ca oameni şi nu ca dobitoace tâmpite. Şi nu mi s'ar putea imputa c'am fost vreodată sgârcit: flămândul găsea totdeauna la mine cu ce să-şi astâmpere foamea, şi când veneau sărbătorile cele mari, mă gândeam la văduva fără sprijin şi împovărată de copii; îi duceam ouăle de Paşte, cozonacul şi un sfert de miel, precum şi slănina şi pulpa de porc, la Crăciun. Nu dedeam pomană, ci-mi făceam numai datoria: Dumnezeu îmi dăduse; la rândul meu dădeam din prisos şi nu mă mândream; n'aveam dreptul s'o fac, căci am văzut pe alţii, cari mă întreceau în a face binele: cari împărţeau pâinea lor cu cel dintâi flămând întâlnit pe drum...

Accentul biblic din cuvântarea unchiului Anghel nu trebuie să ne mire: sub toate nuanţele de timp şi de loc, şi în afară de rafinăriile sau pervertirile unei pături subţiri, există omul unei anumite culturi sufleteşti, pe care o regăsim pretutindeni la popoarele eşite din sălbătăcie, atât de departe în trecut, cât ne-au rămas documente scrise; dar care de fapt este cu mult mai veche... Ca orice scriitor clasic, autorul atenuiază nuanţele de loc şi de timp, cele individuale, ca şi cele de clasă, — în folosul **omului etern...** La scriitorul clasic, — **reprezentantul unei pături active şi sănătoase, — sufletul întreg stă sub stăpânirea raţiunii;** iar raţiunea nu găseşte cu cale să înregistreze nuanţe şi amănunte cari în truda omului spre mai bine nu au de fapt nici o însemnătate... Pentru scriitorul clasic omul este un scop în sine: durerile şi bucuriile lui sunt sfinte; iar nu, ca pentru **romantic, un obiect de amuzament** şi nici, ca **pentru realist, un obiect de studiu şi disecţie...** La omul activ şi sănătos, judecata ţine în frâu, şi nervii, şi imaginaţia, şi disciplinează memoria să reţie din realitate numai notele esenţiale: **bogăţia de amănunte zădarnice repugnă claselor active...**

Şi nici nu mă va putea învinui cineva, c'am despuiat pe muşterii ca să mă îmbogăţesc. Urmam pilda de cinste pe care o văzusem la stăpânul meu. Dacă câştigul mi-a fost mare este fiindcă mă duceam să caut vinul şi rachiul la isvor, în vremuri când curgeau în adevărate râuri. Dar în căruţaşul care deschidea uşa mea iarna, cu ţurţuri de ghiaţă pe mustăţi, am văzut întotdeauna un frate. Ii strângeam mâinile îngheţate şi-i făceam loc lângă sobă. Pentru vitele sale clădisem un adăpost, cum nu erau două la o poştă împrejur; şi pentru mâna de fân pe care le-o aruncam, n'am vrut să primesc niciodată plată. Vinul şi rachiul meu erau din cele mai bune şi pot să jur pe lumina ochilor mei, că n'am pus niciodată o picătură de apă în ele, „ca să le lungesc", cum se face pretutindenea. Şi când vedeam că omul şi-a băut măsura şi că, târît de patimă, vrea s'o întreacă, să-şi bea mintea şi să-şi lase treburile, îi turnam un pahar în socoteala mea şi-l sfătuiam să-şi urmeze drumul. Foarte adesea fui silit să i-l arăt. Astfel eram întrucâtva sluga lui, căci stăteam în picioare să-l aştept, din zori până la miezul nopţii; şi dacă cineva bătea la uşa mea după închidere, uitam că mă puteam afla în faţa unui rău făcător, mă sculam din pat şi-i deschideam.

Sunt sigur că unora dintre cetitori cuvântarea asta atât de frumoasă, atât de patetică, aproape declamatoare, li se va părea construită [1]). Se 'nşeală. In volumul meu **Icoane fugare** [2]) găsesc una asemănătoare, şi aceia, autentică, auzită de mine.

„Un bătrân cafegiu, **maltez de origine,** e dat în judecată de d. primar, că n'a închis prăvălia la ora 9 seara, conform circulării trimise de d. subprefect. Cafegiul e un om extraordinar de spătos, cu capul enorm; barba stufoasă, incultă îi cruţă doar ochii adânci şi nasul aquilin; privirea întunecoasă e ascunsă de sprâncene groase, iar vocea e gravă cam răguşită. Vorbeşte liniştit, **dar cu un patos adânc, care impresionează.**

— „Nu zic, se poate, d-le judecător, să fi trecut cu jumătate de ceas, sau cu un ceas de ora 9... Vânzare e puţină... **am copii...** oamenii scapă dela lucru abia seara şi când vin, — să-i dau afară?... **Dăunăzi, pe ploaie, mi-a venit unul dela drum, muiat până la piele, şi mă ruga: zice: te rog, Eracle, fă-mi degrabă un ceai ferbinte, că mă 'nbolnăvesc... Ce să facem şi noi... trăim cum putem"....**

„Aceste cuvinte banale fură spuse cu un ton atât de grav, încât căpătară deodată pentru mine nuştiu ce înţeles **tragic...** Pentru alţii, vorbitorul nu era decât un cafegiu, — un om din miile de miliarde care s'au perindat pe faţa pământului; dar pentru el însuşi, întreg universul forma numai o parte din persoana lui proprie; şi fiindcă **neobicinuit de mare era puterea lui de viaţă, şi tot atât de intense senzaţiunile lui de fiecare clipă,** de aceia micile întâmplări din umila sa existenţă căpătau pentru dânsul o însemnătate EPICĂ! **Privindu-l mi se părea că-i citesc în suflet uriaşa epopee a luptei pentru pâine; şi mă 'ntrebam, dece nu se mai scriu epopei în zilele noastre? Desigur fiindcă naturile primitive, epice, se găsesc numai în straturile populare, pe când odinioară se găseau şi în păturile care puteau înţelege şi descrie evenimente de însemnătate pentru toţi...**

„Ce oameni interesanţi şi Maltejii aceştia! Un prieten, marinar, îi cunoaşte bine şi mi-a vorbit adesea de puterea, îndrăsneala şi iscusinţa lor extraordinară... Viaţa în aerul curat al mării, selecţiunea pirateriei, dar şi alte pricini..."

Rândurile acestea le-am scris acum vre-o 15 ani... Ceiace atunci n'am bănuit, am prezis la încheierea răsboiului mondial, nu bazându-mă pe fapte, ci ca **consecinţă logică a unei clasificări, definiţii şi legi de alternare a şcolilor literare,** construită de mine şi încă de nimeni înţeleasă în uriaşa ei însemnătate...: am prezis apariţia în literatură a unei şcoli CLASICE, **ca expresie a proletariatului triumfător şi a noului echilibru cu care începe fiecare nouă formă de organizare socială, după catastrofa care pune capăt celei vechi...** [3]) Clasa muncitoare va aduce în literatură marea ei putere de viaţă şi măreaţa epopee a luptei pentru pâine... Şi cum clasele selectează întotdeauna ca reprezentanţi literari, firi în care stările lor de suflet se găsesc concentrate şi exagerate, poate că nu-i o întâmplare că socialiştii francezi din jurul revistei Europe preţuesc o natură **epică,** cum este aceia a lui Istrate, care într'un mediu înapoiat s'a luptat ca nimeni altul, pentru pâinea de toate zilele.... Primitiv este Istrati în temperamentul său, produs de un mediu primitiv; dar în **miezul sufletului său** şi mai ales în **ascuţimea minţii sale,** este un rafinat, odraslă a unei rase vechi, fiul unuia din acei contrabandişti orientali, cărora lupta cu natura şi lupta cu societatea le ascute mintea până la genialitate.. Tatăl lui Istrati va fi fost poate vre-un maltez ca Eracle, „extraordinar de spătos, cu capul enorm, cu barba stufoasă, incultă, cruţând doar ochii adânci şi nasul aquilin, cu privirea întunecoasă, ascunsă de sprâncene groase, cu vocea gravă, cam răguşită, vorbind c'un patos adânc, care impresionează"; un om care s'a luptat **crâncen,** cu trupul în contra naturii şi cu mintea în contra orînduirii sociale; un miez rafinat într'o **coajă primitivă...** Poate că de aceia Istrati va reuşi să stăpânească rafinarea relativ nouă a apusenilor, cu rafinarea lui milenară de oriental; şi vigoarea, deja atenuată de civilizaţie, a proletarului apusan, cu violenţa şi primitivitatea temperamentului său de contrabandist...

1) Să compare cetitorul suflul *burghez puritanic* al acestei cuvântări, înalta concepţie a acestui cârciumar despre rolul său economic şi social, cu... *Moş Precu* al lui Mihail Sadoveanu!!!

2) Ed. II, editura Socec, 1921.

3) Vezi *Clasicismul de fier* în *Noi studii critice*, 1921 (editura Socec).

Insă-şi viaţa eroului povestirii, — a unchiului Anghel, — ne trădează înapoerea mediului din care a ieşit Istrati: în apus ţăranul e proprietar; în apus nu slugăreşte nimeni de la vârsta de 9 ani; în Apus nu mai există femei care-şi dorm viaţa; în Apus nu se dă foc la casele oamenilor; în Apus prăvăliile nu sunt prădate ziua în amiaza mare; etc. Viaţa cea aspră produce, ca 'n veacul de mijloc, firi mai oţelite, trupeşte şi sufleteşte; şi din ciocnirea lor cu împrejurările barbare, isvorăşte tragismul măreţ al întâmplărilor... (Vezi şi **Codine** în **La revue européenne,** Mart, April, Mai 1924). Aceia dintre scriitorii moderni, cari se adresează viguroasei clase proletare, îşi întorc cu plăcere privirea spre timpurile de sănătate şi ascensiune ale clasei burgheze: aşa Romain Rolland în **Collas Breugnon.**

Dar pilda binelui — urmează Anghel—nu slujeşte la mare lucru; şi dacă sunt pe pământ şi oameni recunoscători, răul însă n'are nevoie decât de mâna unui singur ticălos, faţă de o sută de oameni cumsecade, pentru a-l pustii. Această mână mă pândea în umbră, gata să mă lovească. Ea nu-mi putea ierta buna stare; nu răbdă să fiu altceva decât o mână râioasă, la fel cu dânsa, bună pentru a cerşi sau gata a lovi. Şi mă lovi. I-a fost uşor: femeia mea dormea.

O, Adrian! Aici mâna ticălosului întâlni, pentru a nimici, mâna şi mai rea a Destinului, şi ele se uniră pentru a îndeplini fapta nelegiuită! A fost oare o greşeală c'am iubit pe fata cea mai frumoasă din sat? Iubeşte cineva vreodată pe cea mai urâtă? Nu ştiu; dar ceea ce ştiu astăzi, este c'am fost orb în dragostea mea, şi că n'am ştiut să mă uit, dacă sub patul fetei era măturat, dacă urechile ei erau curate şi dacă picioarele ei erau spălate ! Adrian, când într'ozi pieptul tău va arde de focul dumnezeesc care a ars pe al meu, adu-ţi aminte de cuvintele mele şi înainte de a te da cu trupul şi cu sufletul putreziciunii omeneşti, fă ceeace n'am făcut eu: uite-te sub patul frumoasei tale, uită-te îndărătul urechilor ei, uită-te la picioarele ei ascunse în pantofi lustruiţi; şi dacă uiţi cuvintele mele, adu-ţi aminte de cimitirul pe care-l vezi aici, cufundă-ţi privirea în aceste ruini, priveşte aceste buruieni cari cresc ca un blestem aruncat pustiului omenesc, acest grajd care-şi plânge vitele, aceste bucăţi de zid care strigă la cer desnădejdea lor, aceste enorme grămezi de tinichea ruginită şi răsucită, altă dată strălucitoare ca o oglindă la soare, pe un acoperiş care se ridica mândru deasupra îngrămădirii de colibe, vestind dreptul omului de a trăi în bună stare şi curăţenie, şi nu ca cârtiţele cari se tem de lumină. Aminteşte-ţi tabloul pe care-l vezi aici; şi dacă sângele tău vrea să te târască la genunchii celei mai frumoase fete din ţară, stăpâneşte-te, cheamă în ajutorul tău aceste ruini şi spune-ţi: „Unchiul Anghel şi-a stricat viaţa fiindcă a iubit orbeşte pe cea mai frumoasă fată din sat şi fiindcă nu s'a uitat sub patul ei, nici după urechile ei şi nici la degetele picioarelor ei!

„Şi depărtează de tine soarta nemiloasă!..

Cuvântarea lui Anghel respiră o frumoasă elocinţă, mai ales în forma lapidară a stilului francez. Patosul însă contrastează pe alocurea cu — după părerea d-stră: — puţina măreţie a lucrurilor tratate... In realitate, întâmplările au valoarea pe care le-o împrumutăm noi: le luăm uşor sau greu, după cum uşoară sau grea este însă-şi viaţa noastră a fiecăruia. Anghel însă, le priveşte prin prizma ostenelilor lui de zeci de ani — a trudei lui din zori şi până la miezul nopţii, de la frageda vrâstă de nouă ani!... Cărţile nu l-au scos din cercul experienţii personale, nici nu s'au interpus între el şi propria lui viaţă. De aceia eloquenţa epică e cu totul firească la această deosebit de puternică fire populară.

Dar se va fi exprimat el oare cu adevărat într'o formă atât de desăvârşită, cum ne-o prezintă autorul? Probabil că nu. Ba, cine ştie! Poate că şi băiguia puţin!... Dar, rogu-vă, ce însemnătate are băiguiala în sguduitoarea-i tragedie?!... Autorul nu-l priveşte pe eroul său cu răceală, ca pe un prilej de amuzament ,ori ca pe un obiect de disecţie; el vede într'însul un frate de suferinţă, sbuciumat de vecinicele patimi, dureri şi bucurii ale vieţii noastre omeneşti... A vedea în oameni ceiace-i uneşte şi nu ceia-ce-i desparte, este semn şi de înălţime, de judecată şi de adâncă pătrundere, şi a caracterizat în totdeauna literatura clasică. Dar se şi potriveşte minunat cu politica internaţionalistă a păturii lucrătoare...

In conferinţa sa asupra „artei şi a socialismului", Jaurès spunea artiştilor: „nu aveţi nici o teamă de noi; vom chema înaintea operelor voastre, nu o parte din umanitatea divizată, nu o elită sătulă şi blazată, urmată de o mulţime oarbă, ci o umanitate înfrăţită şi liberă. Noi vom crea pentru întâia oară arta **omenească:** pentru că n'au fost până acum decât crâmpee de artă omenească; pentrucă până acum n'au fost decât frânturi de umanitate!" [1]).

Ca orice clasic, Panait Istrati stilizează şi concentrează. Toate personagiile lui Goethe (Hermann şi Dorothea!) sunt stilizate: ne apar ele prin aceasta mai puţin reale decât oricare din figurile lui Zola?... Clasicul nu caută originalitatea şi excentricitatea, ci preferă din contra tipurile general omeneşti. Impuţinând notele particulare, măreşte generalitatea personagiului, şi deci **realitatea lui.** De aceia operele clasice supravieţuesc celorlalte: tot ce e prea mult legat de loc şi de timp, de momente superficiale şi trecătoare, piere cu timpul. Ceiace e uman însă, rămâne pentru omenire.

Evident, nici unchiul Anghel, nici celelalte personagii, nu sunt umbre fără viaţă, figuri combinate din amintiri literare, pastişări cum le găsim la atâţea din scriitorii noştri de azi. Din contra, le simţim masive, în carne şi 'n oase, trăind intens. Le cunoaştem, le-am văzut de nenumărate ori. **Le-am putea complecta cu ticurile, particularităţile şi imperfecţiunile lor. Dar tocmai pe acestea, — cu un sentiment de respect pentru ceiace e adânc în om, pentru ceiace tinde să se realizeze, şi nu reuşeşte pe deplin,** — autorul **le înlătură.** Acţiunile şi sentimentele lor însă, isvorăsc din aceiaşi unitate interioară, sunt urmări logice şi fatale ale aceloraşi porniri fundamentale.

1) Citez după un articol al lui Trancu-Iaşi, publicat în *Adevărul.*

Anghel se căeşte amar, de a se fi lăsat târât de pasiune în alegerea tovarăşului de viaţă, care la popor este un tovarăş de luptă: a-l deosebi după calităţi exterioare, este pentru omul muncitor o neiertată frivolitate!...

Cu deosebire interesant ne apare faptul, că eroul nu învinueşte reaua întocmire a societăţii, ci soarta rea. Cunoaştem rolul pe care-l joacă destinul în toată literatura antică. Clasicismul fiind expresiunea literară a unor pături active, mulţumite (şi, **în trecut, totdeauna** stăpânitoare!) faptul nu ne poate mira. Dar cu literatura antică scrisul lui Istrate seamănă în atâtea privinţi, de sigur fără ştirea şi voinţa lui, (puterea sentimentelor elementare, claritatea gândirii şi a simţirii, puternica conciziune a stilului, fireasca elocinţă a vorbirii, **un anume fel de a desena lucrurile pe un singur plan,** şi până şi 'ntorsătura frazelor...) încât e îngăduită întrebarea, dacă în afară de cauzele sociale pe cari le-am expus mai înainte, nu ne aflăm în faţa tainicei acţiuni a eredităţii caracterelor de rasă. Nu uităm, fără 'ndoială, că cu toate deosebirile de timp, de loc şi de rasă, **Gudrun** seamănă cu epopeea omerică (Veci **Epopea este o creaţiune a rasei germanice,** în **Cercetări critice şi filosofice)** amândouă fiind expresia unor clase active şi mulţumite, în faza de echilibru a formelor de organizare socială.

După moartea soţiei sale, unchiul Anghel urmă, în timp de câţiva ani să lase în părăsire o locuinţă fără păzitor; se gândea să-i redea strălucirea, în ziua în care copiii vor fi în stare s'o conducă. După ce ridică de acolo tot ce era preţios şi le îngrămădi în jurul prăvăliei, începu o viaţă de sihastru, dar de sihastru care lua obiceiul de a-şi muia limba în băuturile pe cari le vindea.

Când sufletul se frânge, încep simţurile să-l stăpânească pe om. In lipsa mulţumirilor morale, sufletul pustiit cere stimul şi uitare plăcerilor materiale, chiar distrugătoare.

Bărbat frumos, înalt, voinic şi vânjos, cu umbletul mândru cu o barbă frumoasă şi cu un frumos păr creţ şi cărunt, el impunea tuturor. Scurtimea lui de vedere, care-l silia să înainteze cu pieptul spre pieptul aceluia care intra, ca să-l recunoască, impresiona încă şi mai mult. Era un om cu adevărat bun, dar ca toţi cei „ajunşi" cu propriile lor puteri, nu suferea să fie prea mult contrazis. Şi puterile lui, el le înzeci, pentru a ajunge la ţinta „de a preface dărâmăturile într'un palat"—zicea el,— când copiii vor fi vrednici să-i facă cinste. Astfel, cu toată nenorocirea lui, trecea drept om bogat.
Dar adevărata sa bogăţie, fericirea sa, nădejdea sa, erau cei trei copii, un băiat de şaptesprezece ani şi două fete de opt şi de zece ani. Băiatul trebuia să dea bacalaureatul în anul următor, apoi:
— Voi vedea, zicea el mamei lui Adrian; îndată ce va ieşi din şcoală, îşi va face stagiul de un an în armată. Dacă are vocaţie pentru arme, mi-ar plăcea să fac dintr'însul un ofiţer, un braţ puternic şi inteligent pentru apărarea patriei; dacă nu, va alege cariera care-i va plăcea.
Din fetele lui voia să facă numai nişte „bune gospodine", să le înzestreze şi să le mărite în oraş...
Omul îşi propune...

Prădarea cârciumii

Urmează cea mai repede şi cea mai dramatică naraţiune a unui atac banditesc, pe care am citit-o vre-odată. M'am gândit în mod firesc la scenele finale din **Făclia de paşti.** Carageale e fără îndoială un artist al formei şi un temperament dramatic (sânge de aventurier grec va fi avut şi el în vinele lui...) Dar am impresiunea că **mâna lui Istrati e mai sigură,** forma lui mai limpede, mai puţin meşteşugită. Ca şi genialul Kleist, **(Michael Kolhaas, Copilul găsit, Revolta din Saint-Domingo,** etc). cu care prezintă isbitoare asemănări, în conciziunea extremă a stilului şi 'n îngrămădirea peripeţiilor dramatice (acţiunea trădează în lumină de fulger adâncurile sufletului, făcând de prisos orice analiză psihologică), Istrate are impulsiunea 'n sânge. Când caracterul inflexibil care a fost Kleist (seculară ereditate militărească!), s'a isbit de rezistenţa de neînfrânt a mediului refractar, el a întors asupra sa însu-şi impulsiunea-i titanică şi şi-a luat viaţa. 1) Istrate, în aceiaşi situaţie şi cu aceiaşi fire, şi-a tăiat beregata c'un briciu fără mâner şi a scăpat ca prin minune după şase luni de boală. Asupra ori cărui „trândav scriitor burghez", Istrate are avantajul vieţii sale atât de active şi atât de sbuciumate... Noi burghejii suntem prizonierii societăţii, trăim ca'n cuşcă: o viaţă întreagă în acelaş cerc. Pe când proletarului, întreaga lume i-e deschisă; şi pentru a fi şi mai liber, Istrate a schimbat o duzină de meserii... Noi mergem în peţit c'un buchet de flori; Istrati s'a prezentat la aleasa inimei sale, cu iataganul în dinţi...

„Am suferit timp de un an (ea m'a făcut să sufăr) cum nici Cristos pe cruce n'a putut să'ndure mai mult; cum nici o inimă de Otello nu poate fi mai crud încercată. **Mais cela valait bien la peine!** Pentru asta suntem pe pământ. **A nous, toute la joie et toute la douleur!** Şi eu cred că un om poate să iasă din viaţă, după ce a cunoscut aceste două culmi.

„Eram să ies de mai multe ori. Omul ei, turbat de crâncenă suferinţă, m'a căutat de două ori; şi eu gata să plătesc scump ceia-ce merita, l-am întâmpinat cu mâinile goale, cu fruntea senină. Calmul meu l-a dezarmat. Astea se petreceau pe când Kyra se'mprima în revistă. Când se imprima în volum, nimeni nu ştia, nici Dumnezeu, că nenorocitul de mine, cu inima ruptă în bucăţi, c'un browning de 7,65 m. m. în buzunar, lansam cu toată viteza un automobil pe drumul dintre Nice şi Cannes, într'una din acele nopţi cari par un vis omului fericit, dar care fu un cauchemar pentru mine".

Astfel şi-a **cucerit** Istrati (de astă dată cuvântul acesta nu-i o metaforă burgheză!) pe femeia cu care s'a însurat acum trei săptămâni, stabilindu-se în Masevaux (Alsacia), satul ei natal. Ii urez din inimă ca această dramă (cu desnodământ fericit) să fie şi cea din urmă în viaţa lui.

1) Vezi *Un geniu nefericit* în *Cercetări critice şi filozofice* ed III „Cultura Naţională". — *Michael Kolhaas* exprimă revolta titanică — împinsă pe căi revoluţionare — a burgheziei medievale, în contra apăsării feudale.

Citiţi continuare în pag. III-a

„Caracterul s'a format în vârtejul lumei"; e timpul ca „talentul să se desfăşoare în liniştea retragerii". 1).

Faţă de povestirile lui Istrate, proza ori căruia din scriitorii noştri buni, **miroase a aer confinat, a praf de bibliotecă...**

Intr'o zi de iarnă grozavă, pe când Anghel frământa singur planurile sale şi pe când crivăţul mătura întinsul şes pustiu, patru bărbaţi intrară în prăvălie, patru necunoscuţi. După obiceiul său, înaintează cu pieptul ca să-i recunoască; dar inima ise strânge, ca coarnele melcului care se ating de primejdie: mutrele nu-i plac:

— Dacă aceşti oameni sunt cinstiţi, nu mai cred inimei mele, îşi zise el strângând în buzunar revolverul care nu-i lipsea niciodată.

— Bună ziua, Anghel! ziseră ei; e bine în prăvălia ta.

— Fiţi bineveniţi, călători! Timp rău, ai?

Dar în sine adaugă: „Am păţito!.... Sunt voci de strângători de gât".

—Ni-e foame, Anghel, şi vrem să bem. Se zice că vinul tău topeşte gheaţa.

— Se poate, prietenii mei. Dar ştiu că este o gheaţă pe care nu isbuteşte s'o topească.

— Ha, ha! eşti glumeţ, Anghel. Şi ce gheaţă e aceia?

— Ei!... Trebue s'o cunoaşteţi: i-se zice „inimă de câine", dar e rău zis, căci se batjocoresc aceste biete dobitoace cari sunt nişte adevăraţi prieteni, — zise el, arătând, alăturea de dânsul, doi câini mari ciobăneşti, cari nu se depărtau c'un pas.

— E! ai idei negre. Lumea nu-i aşa de rea.

— Poate; dar cînd eşti, ca mine, hangiu la drumul mare, vezi fel de fel de lucruri şi dormi noaptea c'un ochiu deschis.

Această punere în apărare făcu pe muşterii să simtă cu cine au de-a face. Fură serviţi: slănină, pâine şi vin.

— Nu vrei, Anghel, să ne scoţi vin proaspăt din pivniţă? zise unul din ei, care-şi dedea o înfăţişare blândă.

Unchiul rânji şi se gândi: „Ha, ha, vreţi să mă faceţi să intru în căpcana de şoareci!". Apoi răspunse:

— Chiar adineauri am scos o oală de cinci litri. Dacă limba voastră e pricepută o s'o simţiţi la gust.

Aceasta le strică puţin planul; dar erau bandiţi hotărâţi. După o clipă, unul din ei eşi „să urineze" şi unchiul înţelese că ăsta era semnalul de atac: omul eşia să stea de pază. Se'nvineţi şi se pregăti. O clipă se gândi să scoată arma şi să strige: „sus mâinile!" Dar îşi zise că poate aparenţele erau înşelătoare.

Câteva minute după aceia, îi păru rău că n'a făcut-o. Oamenii vorbiau cu voce tare despre o afacere închipuită. Cerură chibrituri. Unchiul îşi zise: „Acu-i, acu!"

Cu inima şi cu pasul hotărâte, ţinând într'o mână arma în fundul buzunarului mantalei, înaintă către ei şi cu mâna stângă oferi cutia. Cel mai voinic din cei trei întinse mâna încet ca s'o ia, vorbind nepăsător; dar când fu aproape s'o atingă, dintr'o săritură prinse încheetura mânii ca'ntr'un cleşte; şi dacă în aceiaşi secundă căzu trăsnit de glontele plecat din buzunarul victimei, ceilalţi nu-i mai lăsară unchiului timpul să scoată arma. Cu lovituri de ciomege îi sfărâmară ţeasta capului; şi bietul om se prăvăli la pământ, în timp ce câinii rupeau groaznic, dar în zădar, pulpele ucigaşilor, căci fură doborâţi. Banii cari se găseau în tejghea, fură luaţi în grabă şi hoţii dispărură, părăsind pe tovarăşul lor neînsufleţit.

Unchiul Anghel scăpă cu viaţa, mulţumită loviturii care doborâse pe unul din bandiţi, şi mulţumită câinilor jertfiţi, cari sfâşiaseră atât de tare picioarele a doi din ceilalţi hoţi, încât aceştia se temură că nu vor mai putea fugi.

Nişte căruţaşi cari trecură după un ceas, ridicară din sângele lor pe victimă şi pe bandit, cel dintâi cu ţeasta capului sdrobită, cel de al doilea, c'un glonte în burtă, amândoi încă în viaţă; îi duseră la Brăila, unde amândoi se făcură bine.

După cincizeci de zile de spital, unchiul eşi slăbit, dar nu perduse decât sânge. Şase luni după aceia trebuia să piardă ceva mai preţios decât viaţa: perdu pe cele două fetiţe, într'o nenorocire pe Dunăre, în care mulţi alţii se'nnecară, făcând o plimbare în nişte bărci cu vâsle, cari se răsturnară.

Aici, văzu de-aproape „mâna neagră a unei ursite nemiloase". Dar acest om era ales de Destinul său, să cunoască toată grozăvia pe care o cuprinde vorba românească: „să nu dea Dumnezeu omului cât poate să rabde!" Şi câte nenorociri nu poate să ducă un om puternic pe umerii săi!

Intorcându-se de la biserică, unde dăduse o leturghie pentru odihna sufletelor celor două fete rămase fără mormânt, se'nchise în prăvălie şi timp de mai multe ceasuri se plimbă cu mâinile în buzunar. Apoi, deschise uşa mare şi eşind în prag, scuipă cu putere, drept înainte, ca'n faţa unui om, şi zise:

— Na, soartă ticăloasă! Tu mă îndoi, dar eu mă'ndrept şi te scuip în faţă. Uite!"

Şi mai scuipă odată.

Destinul

Prin firea lui din născare, — dar şi prin munca grea, de zeci de ani, din zori şi până în noapte, dela vârsta de nouă ani, — omul acesta avea adunate într'ânsul mari puteri fizice şi morale. Bun de felul lui, şi bun prin pildele bune văzute dela stăpânul care i-a fost tată, era, — prin prisosul de energie pe care-l simţea întrânsul, — **generos**. Nenorocirile lui, le datora, — fără s'o ştie — în bună parte mediului înapoiat; dar, în parte, şi sufletului său **drept, generos, lipsit de calcule reci şi egoiste:**

Dacă însurându-se ar fi căutat zestre, dedea probabil de o femeie mai deprinsă cu conducerea unei gospodării mari şi mai puţin ahtiată de viaţă trândavă; dacă ar fi fost un om mai puţin pornit, ar fi putut găsi şi o femeie săracă şi harnică.

După ce-a recunoscut greşeala făptuită, altul, cu sufletul mai rece şi mai puţin scrupulos, s'ar fi despărţit şi s'ar fi însurat din nou.

Văzând frumoasa lui casă cuprinsă de flăcări, un om al banului nu s'ar fi gândit la nimic alta decât să stingă focul.

A sta singur, chiar şi c'un revolver şi cu doi câini, într'o cârciumă pe drumul mare, înseamnă să te'ncrezi prea mult în forţa şi'n curajul tău. Şi când te-ai încredinţat, — sau chiar şi când ai numai grave bănueli, — că te aflii în faţa unor răufăcători, nu aştepţi atacul lor, ci te pui în apărare, chiar cu riscul de a ceda unor aparenţe înşelătoare.

Şi'nsfârşit, când ai pierdut doi copii din trei, nu-l faci pe al treilea ofiţer, din mândria „de a da patriei un braţ puternic şi inteligent".

Dar tocmai fiindcă datora în parte nenorocirile sale marei lui puteri fizice şi morale, aceste nenorociri nu-l pot uşor dobori. In faţa lor, el se cabrează, încordându-şi toate resorturile morale; şi fiindcă n'are în faţa lui o fiinţă în carne şi'n oase căreia să-i poată pune mâna 'n gât, se mulţumeşte să sfideze soarta, „ţinând mâinile în buzunar" şi scuipând-o în faţă...

In toate peripeţiile acestei povestiri, este o unitate ascunsă: **mediul primitiv, care oţeleşte pe om, dar îl şi supune la grele încercări...** Titanica ciocnire dintre uriaşele puteri interioare, şi forţele duşmane, ale naturii încă neîngenunchiate şi ale societăţii încă neorganizate, ne explică fiorul tragic pe care-l trezea în antichitate cuvântul Destin (Ananghi)... Şi iarăşi mă'ntorc cu mintea la geambaşul **Kolhaas** al lui Kleist, care în lungile şi grelele lui călătorii profesionale, şi dn viiaţa de osteneli a generaţiilor trecute, a acumulat o putere uriaşă, care de opresiunea feudală se isbeşte c'un sgomot asurzitor...

Ii rămânea fiul, cea din urmă flacără care să lumineze noaptea minţii sale cuprinse de durere şi de băutură. Cruda soartă suflă asupra flacării şi o stinse....

Unsprezece luni după ce fiul se angajase într'un regiment de cavalerie, şi douăzeci şi patru de ceasuri după ce Anghel primise scrisoarea lui, în care-şi exprima dorinţa de a rămânea acolo, cel mai nenorocit dintre oameni închidea prăvălia, fericit încă, şi încăleca pentru a merge în oraş să tocmească meseriaşi cari să refacă proprietatea ruinată. Nu făcuse două sute de metri, când un poştar călare îl întâmpină şi-i înmână o telegramă. Inima nu-i spuse nimic. Deschise liniştit hârtia şi citi: „Fiul d-voastră Alexandru Anghel a căzut într'o şarjă de cavalerie şi a murit în timpul..."

Hârtia îi scăpă din mână; scoase un răget — în picioare pe scări — şi căzu de pe cal, ca un stâlp care se prăvale.

Astfel, unchiul Anghel îşi bău paharul până la drojdie.

Poate că'n societăţile înnaintate un ofiţer nu moare într'o pacinică şarjă de cavalerie; poate că nenorocirea s'a datorat şi temerităţii, moştenită de fiu dela tatăl său...

Moartea, care ar fi fost o scăpare, nu veni. Nimeni n'a priceput de ce Anghel nu s'a omorât.

Nu se omorî; dar murea în fiecare zi, bând fără'ncetare păhărele din rachiul lui cel mai tare. Deveni astfel cel mai bun muşteriu al său.

Lovit de trăsnet, după ce-a înfruntat atâtea vijelii, stejarul rămâne în picioare, în timp ce lemnul lui mort putrezeşte cu încetul...

Inmormântarea

Procesul de descompunere al acestui om, părinte iubitor, bun cetăţean şi om de credinţă, este cea mai lugubră dintre tragediile pe cari autorul acestor rânduri le-a cunoscut. Veţi citi aici numai începutul. Sfârşitul — tristeţe care sfâşie inima — îşi va găsi locul aiurea.

El ceru ca înmormântarea să se facă în satul său. Luară parte toţi locuitorii şi când puştile traseră salva, în clipa coborârii sicriului, toţi se aruncară plângând în genunchi; soldaţii şi ofiţerul cari dedeau onorurile, plângeau şi ei.

Un singur om nu plângea: tatăl. In picioare, cu capul gol, cu pălăria în mână stătea pe marginea groapei şi privia sicriul în fund.

Excesul de depresiune stoarce sistemul nervos până şi de energia trebuitoare pentru a plânge... Disperarea fără margini rămâne împietrită..

In acest moment, un om eşi din mulţime, se aruncă la picioarele lui, îi cuprinse genunchii şi strigă:

— Anghel! Anghel! te rog iartă-mă: eu am dat foc casei tale!.. Fă-ţi dreptate! Dar mai întâi iartă-mă!

El întoarse capul şi privi lung pe omul care se tăvălea la picioarele sale, svârcolindu-se ca pe cărbuni aprinşi şi strigând:

— Iartă mă şi omoară-mă! Aruncă-mă în închisoare!

Pe un ţăran apusean invidia nu-l va împinge la crimă; după ce-ar fi făptuit-o însă, căinţa sinceră nu l-ar putea aduce să se arunce de bună-voie în nenorocire; pe când, spre pildă, în veacul de mijloc, în acelaş om, sentimentele bune şi cele rele, deopotrivă de puternice, se ciocneau c'un sgomot asurzitor... Ne aducem cu toţii aminte cum în genialul roman al lui Manzoni, **„Logodiţii"**, (cei cari nu l-au cetit, l-au văzut în film), inocenţa tinerei fete converteşte definitiv pe sângerosul senior feudal şi-l preface aproape într'un sfânt....

In lunga şi splendida povestire epică, **Codine,** Istrate ne povesteşte viaţa unui gigant care a omorât oameni şi totuşi este un suflet mare, **bun şi idealist.**

O scenă asemănătoare cu aceia de la înmormântarea fiului lui Anghel, o găsim în **„Pământul blestemat"**, de Blasco Ibànez. Autorul acestui episod din uriaşa epopee a luptei pentru pâine, este şi dânsul un reprezentant literar al proletariatului unei ţări înnapoiate.... Renumitul scriitor spaniol, este adesea epic: şi ne înfăţişează acelaşi mediu înnapoiat, aceleaşi personagii dintr'o bucată, aceleaşi scene dramatice, în acelaş stil sobru şi viguros, ca şi Istrati... Intre Spania şi România de acum câteva decenii, asemănarea era — chiar după spusele unor călători români — extraordinară....

Unchiul Anghel răspunse:
— Te iert!
Şi plecă. Nimeni nu'ndrăsni să-l urmeze.

Faţă de pierderea copiilor, ce mai însemna casa incendiată! Sufletul lui Anghel era mort pentru lume, cu atât mai mult pentru răzbunare... şi de altfel incapabil de a lovi pe un om care se târăşte în pulbere...

Ajuns acasă, cobori din perete icoana, înconjurată de busuioc a sfântei fecioare cu Isus în braţe, precum şi portretul regelui, al reginei şi al prinţului moştenitor; luă un hârleţ, făcu o groapă în grădină, le puse la fund şi le acoperi din nou cu pământ.

...Inmormântând astfel simbolurile ordinei umane şi divine, de cari se înstrăinase şi 'n cari nu mai credea.

Apoi se zidi în prăvălia lui şi se dădu cu trup şi suflet băuturii. Timp de un an, nu eşi decât noaptea, întovărăşit de un câine; se plimba printre ruinile casei sale, şi reîntra. Ziua bea păhărele, fără să se'mbete, şi privia printre perdele—sprijinindu-şi bărbia în palmă — bucăţile de zid ale locuinţei sale arse.

Stejarul trăsnit

După ce trecu anul de doliu, deschise prăvălia; adică servea pe unul şi nu servea pe altul, fără ca cineva să fi priceput vreodată rostul acestei alegeri. Trecătorii îi respectau voinţa, căci nenorocirile lui erau cunoscute la cinci poşte împrejur. De altfel nu mai aducea marfă nouă, pivniţa fiind plină de butoaie de vin şi de rachiu.

Adrian era singura fiinţă omenească — pe lângă mama lui — cu care Anghel consimţi să vorbească. Veni de două ori să-l vadă, cu groaza în suflet, în cursul anului de redeschidere. Vecinic aşezat la fereastră, cu sticla şi cu păhărelul în faţă, cu uşa încuiată şi cu câinele alături, unchiul se uita afară. Un car trecu şi doi oameni se coborâră şi bătură la uşă. El nu se mişcă şi oamenii plecară. Un al doilea car se opri. Un om, fără a se coborî, strigă:

— Anghel! pot să beau un pahar?

Fu servit.

Asculta acuma glasul inimei în care nu se'ncrezuse odinioară, când fusese călcat de cei patru bandiţi.

Mergând să cheme pe unchiul Anghel, la porunca mamei, Adrian îşi zise:

— Mama se'nşeală dacă crede că voi putea hotărî pe unchiul, să iasă din vizuinea lui.

Cu opt ani în urmă, Anghel se certase cu frate-său. In contra voinţei soră-sii mai mari, el ceruse împărţirea moştenirii, oferindu-se în schimb să ajute pe frate-său, să-şi întemeeze o gospodărie, ... Unchiul Dimi, iute din fire, îi răspunse printr'o insultă; frate-său îl pălmui şi mezinul făcu greşeala de a lovi pe Anghel cu băţul în frunte. Acesta eşi din casa părintească, zicând:

Panait Istrati

— N'am să mai intru aici, nici tu la mine, decât în ziua când vei săruta în faţa lumii talpa cismei mele!

De atunci rămaseră certaţi. Inainte de moartea care dădu unchiului Anghel lovitura din urmă, mezinul rezistase cu încăpăţânare la toate rugăminţele sorei sale, de a cere ertare fratelui; şi după această moarte grozavă, nimeni nu mai îndrăsni să turbure liniştea lui Anghel cu'n lucru de nimic.

Acuma mama lui Adrian voia să împace cu orice preţ pe cei doi fraţi. Chemând pe cel care fusese lovit, în loc de a merge la dânsul, ea se bizuia pe durerea care îi muiase mândria şi pe trecerea pe care o avusese totdeauna la fraţi, — în deosebi la cel care era bogat, — opunând cererii lui de împărţire un refuz desinteresat.

Erau opt ceasuri seara, când Adrian ajunse în faţa casei unchiului. La fereastră văzu lumină. Se apropiă şi ascultă. Nici un semn de viaţă; doar lampa de petrol ardea. Câinele Sultan, nerăbdător, lătră. Câinele unchiului răspunse, dar perdeaua nu se mişcă. Adrian ştia că degeaba ar fi bătut. Işi sprijini nasul de geam şi zise timid:

— Unchiule! Sunt eu, Adrian, vreau să-ţi vorbesc!

Un minut de aşteptare şi perdeaua se dădu la o parte, mâna unchiului îi făcu semn să vie la uşă. Cu lampa în mână, deschise. Adrian intră cu Sultan. (Urmează descrierea pustiului prăvăliei). In mijlocul acestui nou cimitir, cu mantaua pe umeri, tot înalt, dar gârbov—vai, gârbov, omul care înainta odinioară capul său superb şi pieptul său ca un leu, — unchiul Anghel se uita la nepot c'o înfăţişare liniştită. Acesta-i luă mâna cu amândouă mâinile şi, după obiceiu, i-o sărută. Era gata să plângă. Fără un cuvânt, unchiul îl duse în camera sa. Aici, aceiaşi părăsire. Pereţii, goi şi'ngălbeniţi, nu mai aveau mirosul bun de var proaspăt. Un pat, un adevărat culcuş, nefăcut şi murdar, părea să protesteze el însuşi în contra trupului, *greu de nenorociri*, care-l strivia în fiecare noapte. Soba de cărămidă îşi arăta crăpăturile, negre de fum. Grinzile, deacurmezişul tavanului, erau deasemenea înegrite. Două scaune de lemn şi masa, precum şi o puşcă cu două ţevi, atârnată cu cureaua de un cui, complectau mobilierul. Pe masă, sticla de rachiu şi un pahar. Biblia, un mic registru, cu creionul legat de o sfoară, un cuţit şi o pâine începută... Adrian isbucni în plâns...

Unchiul, şezând pe scaun, îl trase spre dânsul, şi pentru întâia oară dela marea nenorocire, îl îmbrăţişă. C'o voce bărbătească, dar frântă, lipsită de sunetul de altădată, îi zise blând:

— Imi face plăcere să te văd, Adrian... dar de ce plângi?

— Unchiule, nu-i cu putinţă!... mănânci pâine goală... în ziua de Paşti...; asta... nu se poate! azi chiar şi câinii gustă din cozonac!..

Adrian îşi sterse lacrămile şi privind pe unchiul, care avea lumina în faţă, îl văzu surizând cu bunătate — bunătatea de nesuferit a omului ucis de durere. Capul îi era aproape pleşuv, barba şi părul, de tot albe. Cămaşa şi hainele îi erau murdare şi fără nasturi. Răspunse nepotului, c'o voce încă şi mai stinsă:

— Dacă numai de atâta plângi, linişteşte-te şi spune-mi pentru ce ai venit.

— Viu să te întreb dacă mai urăşti pe unchiul Dimi.

— Nu mai urăsc pe nimeni.

— Ai putea dar să-i erţi greşeala?

— Nu mai am de ertat nimănui nimic.

Unchiul răspundea, cu lipsa de însemnătate cu care ar fi zis: „pâinea e pe masă", sau: "afară e noapte".

— Ei bine! zise Adrian cu sfiiciune, mama mă trimite să te rog să vii astă seară la unchiul.

— Mama ta te trimite... repetă bietul om, clătinând din cap; mama ta este o sfântă, Adrian.

Apoi, părând că se gândeşte o clipă, adăugă:

— Şi tu, ce zici?

— Dar unchiule, poţi să-ţi închipui: o doresc şi eu din toată inima.

— Şi ceilalţi? O doresc şi ei?

— De sigur, toată lumea o doreşte, unchiule.

— Ei bine, atuncia vreau şi eu ce vreţi voi.

Ce îngrozitor „vreau şi eu", eşit de pe aceste buze cu surâsul de moarte! Ce nimicire a oricărei voinţi! Lui Adrian îi fu frică.

Eşiră, întovărăşiţi de câinii lor.

In durerea adâncă şi fără leac a acestui om dintr'o bucată, care cu sforţări uriaşe a luptat să se înnalţe, dar a căzut doborît sub loviturile soartei, e o linişte şi o demnitate, ce amintesc desperarea calmă a lui Laocoon încolăcit de şerpi ,despre care Lessing ne-a vorbit atât...

Calmul viril este şi nota dominantă a epopeelor antice şi medievale. Intr'o fire sănătoasă, eşită dintr'o clasă sănătoasă, echilibrul se turbură greu... Nu Anghel va înnebuni, ca **Dan** al lui Vlăhuţă, fiindcă câştigă numai patru sute de lei pe lună, fiindcă nu l-a premiat Academia, fiindcă nevasta-l cicăleşte şi cochetează cu alţii... Un om ieşit dintr'o clasă activă şi mulţumită, păstrează calmul viril şi 'n suprema desnădejde. Grecul sau romanul din antichitate, când recunoştea că viaţa lui nu mai merită să fie trăită, se omora cu seninătate, luând otravă sau tăindu-şi vinele, şi păstrând până în ultima clipă o atitudine decentă.

Figuri de epopee

Preotul Ştefan, pe care Adrian îl înştiinţă în trecere, era un om de optzeci de ani care nu mai sluja la biserică; dar făcea încă servicii mari, ca împăciuitor sau sfătuitor în satul său. Vederea îi era puţin slăbită, dar picioarele lui se puteau lua la întrecere cu acelea ale unui tânăr. Locuia în imediata vecinătate a casei unchiului Dimi; şi luându-şi băţul, el merse îndată să bată la uşa acestuia.

La apariţia figurii sale apostolice, încadrate de o barbă galbenă de culoarea fildeşului, toţi se sculară şi-i sărutară mâna pe care o oferea de cincizeci de ani buzelor păcătoşilor:

— Hristos a înviat, copiii mei.. zise el cu glasul său deprins dela biserică.

— Adevărat c'a înviat, îi răspunseră toţi..

Mama lui Adrian oferi locul ei preotului, care-l ocupă fără vorbă, ca fiind dreptul său; şi ea rămase în picioare, se sprijini cu spatele de zidul alb şi-şi încrucişă mâinile.

In câteva rânduri, aruncate aproape cu nepăsare, o figură de epopee!... Nici o trăsătură pronunţat-individuală. Este tipul preotului de modă veche, simplu, rutinar, dar tare de credinţă; omul contopit cu însă-şi chemarea lui şi negândindu-se nici-o clipă s'o părăsească, deşi are optzeci de ani; gata oricând să ia băţul şi să nu-şi cruţe picioarele, pe cari, ca răsplată, „Dumnezeu" i-le ţine sprintene... (In treacăt fie zis, barba galbenă de culoarea fildeşului se armonizează par'că mai bine cu acest tip de sacerdot, de cât o barbă albă... De ce?... Nu-mi dau seamă... Poate fiindcă arată vigoarea aceluia care niciodată nu albeşte complect. Poate fiindcă galbenul trezeşte ideea de **patină** de vechime... In orice caz, îmi deşteaptă în minte popi simpli, de mahala ori de ţară. Poate să fie la mijloc şi o asociaţie de idei personală...) Voi fi învinuit de exagerare, când voi spune că 'n literatura românească nu există nici o figură de slujitor al bisericii, de o atare măreţie epică... Preoţii lui Slavici şi ai lui Agârbiceanu, trezesc ideea de nobile ambiţiuni individuale. Aici omul dispare..... şi nu vedem de cât pe **preot** — dojenitor, sfătuitor, împăciuitor — eterna întrupare a moralei şi a solidarităţii obşteşti. De juisorii cu potcap, beţivi şi curvari, ai lui Sadoveanu, nu mai vorbesc. In Regat, a trebuit să vie ateistul şi socialistul Istrati, ca să ne înfăţişeze cum se cuvine miezul nobil şi vecinic ,de sub coaja miturilor şi riturilor religiei...

Dar de ce în literatura epică şi clasică **(în Iliada, în Gudrun, în Hermann şi Dorothea)**, a păturilor active şi sănătoase, în faza de echilibru a formelor de organizare socială, întâlnim de preferinţă tipuri general omeneşti? Fiindcă **acţiunea** fereşte pe om de complicaţii sufleteşti şi ţine clasa **tânără:** cu **trândăvia** începe complicaţia, bătrâneţea şi decăderea; fiindcă pe omul de acţiune îl interesează ceeace e comun în om, deci etern, nu ceeace-i individual şi particular. **Epismul nu exprimă decât interesul elementar pentru viaţă, în formele ei eterne, al claselor active şi sănătoase.**

Cei de faţă, puţin cam surprinşi de această vizită neaşteptată, întoarseră ochii către sora mai mare, pentru a-i cere lămuriri. Ea— uscăţivă, dreaptă, cu faţa trasă—plimbă asupra adunării o privire plină de bunătate şi vorbi :....

...Uscată: de muncă fără preget; faţa trasă: de îndelungă încordare; dreaptă: de demnitate liniştită; în picoare lângă perete: de simplicitate şi modestie; încrucişând braţele: ca pentru a le odihni mai bine.

Nici-o trăsătură individuală în descrierea acestei femei, care-i **numai mamă,** muncind fără obosire şi 'ncetare să-şi crească fiul. E „plină de bunătate privirea" aceleia despre care unchiul Anghel zice că-i o sfântă şi despre care Istrati ne spune **„c'o dureau mâinile de-atâta spălat străin"...**

— Am trimis să te cheme, părinte Ştefane, —vorbi ea — ca să mă ajuţi să împăcăm în astă seară pe cei doi fraţi ai mei, Dimi şi Anghel,— care nădăjduesc că va veni numai de cât. Cum ştii, sunt acuşi opt ani de când nu-şi mai dau mîna, de când se feresc să se întâlnească şi lasă să treacă sărbătorile cele mai sfinte, fără a gusta împreună pâinea şi vinul. Aceasta nu mai e de suferit. Nu vreau să trec în ochii d-stră ca o femee fără pată. Am păcatele mele, dintre cari cel mai greu, e acela de a fi născut un copil care n'are tată, după ce am trăit zece ani c'un bărbat, fără binecuvântarea bisericei. Cred însă că cel mai trist dintre păcate este ura, orice ură între oameni şi cu atât mai mult între doi fraţi...

Sper că cetitorul nu va face greşeala să afirme că mama lui Adrian, fiindcă vorbeşte ca un personaj dintr'o epopee antică, nu-i romancă. Hermann şi Dorothea vorbesc la fel şi sunt cei mai tipici germani. Autorul s'a mulţumit doar **să elimine** oarecari trăsături individuale fără însemnătate, poate să şi îndrepte unele stângăcii de exprimare. Dacă luăm cuvântul **realism** în înţelesul său literal, atuncia arta clasică ne apare ca arta cea mai realistă: romanticul **inventă** pur şi simplu; **„realistul"**, sau **„naturalistul"** ,priveşte oamenii diformaţi de o societate bolnavă, prin prizma unui temperament îmbolnăvit de aceeaşi societate. A neglija din rea-

Citiţi continuare în pag. IV-a

1) Il rog să mă ierte de indiscreţia ce comit: artistul fiind un obiect de studiu, viaţa lui privată devine, în mod fatal, publică.

litate mici amănunte, fără importanţă, este nu numai un drept al scriitorului, ci şi un lucru cu neputinţă de evitat. Priviţi-vă într'o oglindă măritoare şi vă veţi speria de monstrul pe care-l veţi zări: de fapt, nimic nu s'a adăugat figurii dumneavoastră, decât oarecari detalii reale, cari nu se văd cu ochii liberi... Descrieţi pe un om aşa cum este el în realitate, cu toate amănuntele pielei, părului, îmbrăcămintei, etc.: nimeni nu va voi să citească o atare producţie. Eliminarea este procesul fundamental al oricărei observaţii şi reprezentări. Ce trebueşte înlăturat — aceasta depinde într'o anume măsură de aprecierea suverană a fiecăruia şi de sistemul său aperceptiv. Personagiile clasicului nu sunt create, nici prin invenţiune, nici prin exagerare, ci prin eliminare, şi, cel mult, prin concentrare.

Pe mama lui Anghel o cunosc: e romăncă; femee cum se cade, dintr'o mahala de provincie. Personagiile lui Istrate nu mai fac parte din ţărănime, ci sunt ţărani mutaţi la târg, în mintea cărora începe să se facă lumină şi cari se civilizează în atingere cu mica burghezie. Anghel a slujit zece ani la oraş ,de la 9 la 19 ani, adică tocmai în anii când se formează caracterul. Surorile lui au venit să trăiască la oraş, cu nişte greci. Satul lor trebue să fie în apropiere imediată de Brăila. Anghel avea de gând să-şi mărite fetele la oraş, şi-a crecut copiii la oraş, fiul său luase bacalauriatul şi era să iasă ofiţer. Psihologia întregei familii este aceia de muncitori de oraş, tinzând să se înalţe prin munca lor onestă, în clasa sănătoasă a micii burghezii urbane.

Impăcarea

— Nu mai urăsc pe fratele meu Anghel, zise unchiul Dimi, întunecat.

— Sunt mulţumit s'o aud, zise preotul, dar pentru asta ţi-a trebuit timp, Dimi.

— Da, a fost nedrept cu mine....

— Da, a fost nedrept cu tine, încuviinţă slujitorul dreptăţii, dar tu ai fost nelegiuit cu dânsul, l-ai lovit şi ai vărsat sângele fratelui tău mai mare. Ai uitat sfânta credinţă a părinţilor noştri, cari spuneau că cel care va lovi pe fratesău mai mare îl va duce în spinare pe lumea cealaltă"; şi li se părea că-i văd chipul în luna plină.

Dimi tăcu. Soră-sa urmă:

— Anghel a fost nedrept, e adevărat. A uitat că fratele nostru Dimi a rămas acasă şi a purtat ani de zile grija mamei bătrâne, pe când noi, ceilalţi trei fraţi şi surori, am părăsit-o, urmându-ne fiecare soarta. De aceia eu, deşi cea mai săracă din toţi, m'am opus împărţirii. Această împărţire ar fi aruncat în drum pe fratele nostru mai mic, cu femeea şi cei doi copii ai săi. Dar Anghel, care era înstărit, voia să-l ajute să-şi refacă gospodăria; şi aici încep nedreptăţile lui Dimi. Era mândru şi nu voia să datoreze nimic fratelui său. Cred chiar că-l ura de atunci. Astfel cearta şi loviturile dormeau în inima sa, ca focul sub cenuşă; şi s'au bătut. Acuma bietul Anghel şi-a răscumpărat toate păcatele; nenorocirile i-au răpit tot ce avem omenesc în noi,şi astăzi, el nu mai numără între vii decât prin legăturile trupului care se mai târăşte pe pământ. Despre partea mea, mi-ar fi plăcut mai bine să fie mort, căci ceea ce face acuma e mai rău de cât moartea. Bea, dar într'adevăr îl bea rachiul pe dânsul: îi ia sufletul. N'am mai fost la dânsul dela Crăciun, şi el nu mai vine la nimeni. Odată i-am spus că dacă n'o reuşi să iasă din starea asta ar fi mai bine pentru el să fie mort. Mi-a răspuns: „Mort sunt şi acum". Dar mai nădăjduesc încă să-l smulg cu ajutorul vostru, băuturii duşmane. Poate că părintele Ştefan ar putea avea asupra-i o înrâurire binefăcătoare. Dacă vine în astăseară, vom merge să-l vedem ceva mai des. De aceea rog pe Dimi să-i ceară ertare în modul cel mai umil.

Acest sacerdot, aceste mituri, aceste moravuri statornice, aceste înnalte simţiri vecinic omeneşti; francheţa şi violenţa pasiunilor pe cari calculul egoismului rece nu a ajuns încă să le stăpânească ori să le ascundă; stilul concis, pregnant, aproape lapidar, şi de-o orbitoare claritate; maniera de a desena lucrurile, în linii tari şi armonioase, dar fără umbre, culori şi perspectivă — ne strămută deadreptul în literatura antică. Şi iarăş mă 'ntreb ,dacă măcar în felul de a observa şi nara lucrurile, Istrati nu trădează caractere de rasă...

In treacăt fie zis: observaţi în ce lumina sinistră apare alcoolul, oamenilor care-şi câştigă pâinea în sudoarea frunţii; pe când în povestirile d-lui Sadoveanu, reprezentantul literar al unei clase, şi primitive, şi parazitare, băutura este farmecul vieţii, o formă a eroismului şi chiar simbol patriotic: „aşa-i şeade bine românului, etc.".

In acest moment, uşa se deschise mare fără ca cineva să fi bătut; şi'n pervazul ei apăru unchiul Anghel, urmat de Adrian. Voia să se ţie drept, şi-şi închipuia că surâde. Cu hainele jerpelite, cu mantaua mototolită aruncată pe umeri, cu cismele murdare de noroaie trecute, cu căciula de oaie în mână, părea un bătrân cerşetor. Salută după obiceiul vechi:

— Bună seara, cinstită adunare !

Apariţia lui neaşteptată în această tristă stare, emoţionă toată lumea. Unchiul Dimi şi sora lui isbucniră în plâns. Cel dintâi se aruncă la picioarele nenorocitului său frate şi-i sărută cismele; cealaltă plânse pe mâinile cari miroseau a rachiu.

— Sărmane frate !... Sărmane frate ! Ce-ai ajuns !

Fără emoţiune, unchiul Anghel ridică pe frate-său şi-l îmbrăţişă, precum şi pe sora sa. Pe urmă merse şi sărută mâna preotului, strânse mâna celor de o vârstă cu dânsul şi dădu tinerilor mâna să i-o sărute.

Apoi se aşeză la locul ce i se arătă, la celălalt capăt al mesei, cu faţa la preot. In tăcerea care urmă, nu se auzeau de cât suspinele fratelui şi ale surorei cari plângeau.

Indată ce se aşeză, surâsul său dispăru şi privirea îi îngheţă; şi zise:

— De ce plângeţi ?..., Nu slujeşte la nimic.

Se făcu linişte ,dar nimeni nu îndrăzni să vorbească. Bătrânul preot ţintea c'o privire deşteaptă pe nenorocitul său văr, aproape tot atât de îmbătrânit ca şi dânsul.

Privirea aceasta „deşteaptă" vrea să spuie, că de aceia există religiunea, ca să ajute omului să rabde cele mai grele lovituri ale soartei: mântuitorul n'a băut şi el până la drojdie paharul durerii?...

Cetitorul a apreciat fără îndoiala rara originalitate şi putere dramatică a acestei scene, în care nu simţim nimic născocit sau aranjat. Alţi scriitori descriu mult, amănunţit şi totuşi crează figuri de ceară; Istrati aruncă câteva cuvinte şi totuşi personagiile lui nu pot fi uitate niciodată.

Cu o voce hotărâtă plină de bunătate, preotul zise:

— Anghel, îndrăznesc să-ţi aduc aminte, că ai intrat aci în astăseară, în sfânta zi de Paşte, fără să rosteşti salutul ori cărui bun creştin ortodox.

Celălalt, ca şi cum ar fi venit dintr'un pământ îndepărtat, întrebă, în vădită neştiinţă de imputarea ce i se aducea:

— Ce salutare, părinte ?

Preotul băgă de seamă această stare de inconştienţă şi zise liniştit:

— Vorba noastră sfântă : „Christos a înviat".

Anghel plecă capul, atinse cu degetul o fărămitură de pâine care se găsia în faţa lui pe masă, apoi ridică fruntea şi răspunse:

— Nu cred că Cristos a înviat ! Morţii nu învie.

— Anghel ! Eşti un necredincios ! Cristos nu-i un „mort", ci fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu el însuşi !..., exclamă omul bisericii, tot liniştit dar cu vocea cam tremurătoare.

— Despre asta nu ştiu nimic, răspunse Anghel, fără nici o turburare.

Şi zicând aceasta, scoase din buzunarul mantalei o sticlă de jumătate de litru, din celălalt buzunar un păhărel, îl umplu liniştit, în văzul tuturor, şi puse sticla la loc. Din pahar, sorbi puţin şi plimbă lichidul în gură înainte de a-l înghiţi, apoi puse păhărelul pe masă, cu băgare de seamă, ca şi cum s'ar teme să nu-l vadă răsturnat.

Cei de faţă rămaseră uimiţi... Mama lui Adrian îşi acoperi ochii cu mâna şi plânse în tăcere. Anghel liniştit, nu înţelese nimic din groaza ce insufla. Plimbă asupra adunării o privire calmă ca şi cum ar fi făcut fapta cea mai firească din lume. Şi pentru el în adevăr devenise firească, de aproape trei ani de când o făcea de o sută de ori pe zi, singur, la adăpost de orice imputare..

— Sărmane Anghel !... exclamă preotul. Te plâng. Ai încetat nu numai de a fi creştin, ci şi de a fi om

Drept orice răspuns, Anghel luă paharul, îl duse la gură şi sorbi puţintel. Apoi cu faţa plictisită, zise, ca pentru el însuşi, cu o nuanţă de gemăt imperceptibil:

— Nu ştiu de ce m'aţi chemat...

Nicăiri în literatura românească nu se vorbeşte cu atâta groază de alcool, chiar când e vorba de un beţivan care suge toată ziua. Proletarul ştie bine, că îndată ce se dă băuturii, este un om pierdut: nu numai că nu-i este îngăduită viaţa parazitară, dar i se cere muncă regulată, zi cu zi....

Atunci soră-sa care şedea la dreapta lui, îşi şterse lacrămile, îi luă mâna şi-i zise, ca unui copil:

— Scumpe frate, te-am chemat, fiindcă vrem să te readucem la noi, să te iubim şi să te facem să iubeşti. Nu mai iubeşti viaţa ? Nu mai iubeşti nimic ?......

— Dacă iubesc sau nu iubesc, e acelaş lucru... şi nu-i nimic... Dar de ce te ocupi de mine, soră?

— Cum Anghel? Sunt sora ta mai mare şi nenorocirile tale, sunt nenorocirile mele....

— Nu-i adevărat. Ai suferit şi suferi nenorocirile tale, dar nu pe ale mele.

— Nu, Anghel, suferim prin legăturile sângelui nostru.

— Nu există legături de sânge; dacă-mi tai un picior, curge sângele meu, nu al tău.

— Există totuşi suferinţi morale cari ne sunt comune.

— Nici de cum. Să fie o vorbă în vânt ceia-ce voi spune acuma! Dar dacă tu ai pierde mâine pe fiul tău, eu aşi suferi, tu însă ai muri.

Soră-sa tăcu, cu durere încredinţată de adevărul spuselor lui, iar el bău din nou puţin rachiu.

Iubirea de copii şi de soţie, este singura simţire elementară şi care în acelaşi timp ne leagă trupeşte de omenire; cât timp sufletul nostru e hrănit de acest sentiment, legăturile celelalte, mai puţin adânci, ori chiar superficiale, ne apar ca un prisos plăcut; când însă nu avem familie proprie, ne simţim despărţiţi de umanitate; a cere sufletului să se îndestuleze cu celelalte simţiri care ne leagă de oameni, este ca şi cum ai cere trupului să se hrănească cu 'ngheţate şi cu lichioruri, în lipsă de pâine şi de carne... Unui om flămând, lichiorul, care aţâţă nevoia de hrană substanţială, trebue să-i repugne... Mai grozavă este prăpastia pe care o deschide în sufletul unei naturi elementare ca a lui Anghel, pierderea copiilor; prăpastia aceasta înghite tot...: fraţi şi surori, patrie şi pe Dumnezeu...

Povestea lui Iov

Preotul reluă renumita pildă biblică:

— Anghel, adu-ţi aminte de Iov ! Nenorocirea lui a fost cel puţin tot atât de mare ca a ta, dar el a rămsa neclintit în credinţa sa. Gândeşte-te că noi muritorii nu cunoaştem gândirea lui Dumnezeu.. Cine ştie dacă nenorocirile tale nu sunt tot atâtea încercări, pe cari Domnul ţi le trimite, ca să facă apoi din tine unul din aleşii săi?

Pentru clasele active şi sănătoase, religiunea nu are altă menire decât aceia de a împodobi şi desăvârşi viaţa aceasta. Ideea de a suferi în timpul cât trăeşte, pentru ca să fie fericit după moarte, n'a venit niciodată unui grec din vremea clasică; şi nici unui baron feudal din secolul al nouălea, când episcopii luau parte la războaie, bătându-se doar cu ciomagul, „ca să nu verse sânge".... Clasele sănătoase din toate timpurile au pus pe Dumnezeu cu totul în serviciul vieţii pământeşti....: să ţie rânduială în această lume, pedepsind pe cei răi, şi răsplătind pe cei buni. 1)

Incât vorbele preotului sună urechilor lui Anghel, ca o sfidare....

Anghel se'ndreptă pe scaun şi ochii îi luciră. Păru că vrea să răspundă preotului, dar îşi opri cuvântul. Chemă pe Adrian, care stătea într'un colţ al odăii, îl aşeză la dreapta sa, între cei doi unchi ai lui; pe urmă zise, cu ceva mai multă putere:

— Vere Ştefane, în poveştile voastre religioase trebuie să fie triste minciuni. Capul meu nu-i în stare să-ţi răspundă (el tutui pe preot); dar uite băiatul acesta, nepotul nostru, ştie mai mult decât noi..

— Unchiule, întrerupse Adrian, n'aşi vrea să fiu amestecat în discuţiile voastre în astă seară; nu am vârsta trebuitoare; şi credinţele mele pot jigni pe părintele Ştefan.

Unchiul Anghel îi puse o mînă pe umăr şi-l linişti:

— Copilul meu, nu vei jigni pe nimeni. Suntem aci în familie, sau aproape. Pentru binele meu trebue să vorbeşti de ceeace-ai învăţat în cărţi. Nu mai trăesc acuma decât pentru adevăr; dar de doi ani de când citesc, cum pot şi eu, Biblia, mă zăpăcesc tot mai rău. Cum explici tu, Adrian, că atâta înţelepciune se găseşte în această carte, alături de atâtea fabule, de pildă povestea asta, de necrezut, a lui Iov?

Adrian, intimidat de privirea pătrunzătoare a preotului răspunse:

— Pricina este că personagiile biblice scapă de controlul Istoriei. Biblia este o carte de credinţă, pentru credincioşi: ea-ţi cere să crezi, nu să *cercetezi*..

— Dar spune-mi dacă poţi crede în existenţa unui Dumnezeu care îi răpeşte unui părinte toţi copii, pentru plăcerea de a-l încerca ? Trebue să aibă o inimă de adevărat bandit ! (Aceiaşi gândire în Coşbuc: „păgân e Dumnezeu...")

La acest cuvânt, preotul se sculă în picioare, ca ars:

— Vă părăsesc, zise el, nu-i locul meu într'o casă unde Dumnezeu e batjocorit !

— Asta-i tot sprijinul pe care-l dai unui Iov ca mine? întrebă Anghel. Trei copii am avut şi pe toţi trei i-am pierdut. Ce crimă am făcut pentru ca Dumnezeul tău să mă pedepsească în acest chp ?

— Nenorocitule ! Mila dumnezeiască te alesese pentru a te număra între mucenicii săi, cari se bucură de viaţa vecinică !

— Mila ta dumnezeiască ar fi făcut mai bine să mă lase să mă bucur de viaţa pământească, ce-mi plăcea, şi să nu facă din mine un beţiv fără familie şi fără Dumnezeu.

— Nimeni nu-i vrednic să judece faptele Domnului !

Şi zicând aceasta, preotul binecuvântă adunarea şi eşi.

Misticismul (nu religiunea), se naşte în faza de dezagregare a formelor de organizare socială; el apare în timpurile de decadenţă ale antichităţii (Cristos, etc.), ale feudalismului (cruciadele), ale aristocraţiei de curte („religiozitatea romantică"), ale burgheziei (spiritismul de salon, etc.). Clasele sănătoase îl ignorează sau îl dispreţuesc: aşa, păgânismul antic, epopeea războinică medievală, clasicismul aristocratic, „pozitivismul" burghez, proletariatul socialist. O natură elementară ca a lui Anghel, preferă neantul etern, unui Dumnezeu care-i nimiceşte viaţa reală în schimbul uneia pe care nimeni n'o cunoaşte... Cu un astfel de Dumnezeu, el nu se poate cu nici-un chip împăca, şi atunci e bucuros ca Dumnezeu să nu existe, pentru ca să nu adauge suferinţelor din lumea aceasta, altele, în lumea cealaltă...

Preotul Ştefan este slujitorul credincios şi cinstit al unui monarh ceresc absolut, care cere supunere oarbă...

— Anghel, îi zise soră-sa, îndată ce plecă vărul lor, n'ai fost respectuos cu părintele Ştefan, ai uitat că e preot.

— Din contra, soră, a trebuit să-mi aduc aminte că e preot, ca să-i spun că nu cred în spusele preoţilor. Ei sunt vinovaţi, că nu mai cred în Dumnezeul lor: de ce ne dau un arhitect atotputernic şi care se amestecă în fiecare clipă în viaţa noastră? In povestea asta nu-i nimic adevărat; ci adevărul trebue să fie aiurea. Unde?.., Nu ştiu. Ceia-ce ştiu, este că trăim, suferim şi murim prosteşte, fără să ştim cum şi de ce. Mai ştiu, că cea mai mare greşala a noastră, este că dorim prea mult fericirea, când viaţa rămâne nepăsătoare la dorinţele noastre: dacă suntem fericiţi, este din întâmplare; şi dacă suntem nenorociţi, e tot din întâmplare. In această mare plină de stânci care este viaţa, barca noastră e la voia vânturilor şi îndemânarea noastră nu poate înlătura decât puţin lucru. Şi-i nefolositor să învinuim pe cineva, ori să-ţi agăţi nădejdea de ceva: omul e sortit fericirii sau nefericirii, înainte de a eşi din pântecul mamei. Fericit e acela care simte cel mai puţin sau care nu simte nimic: puţinul pe care-l cere, viaţa i-l dă. Şi nenorocit este acela care simte şi voeşte: n'are niciodată destul.

Zeii păgâni puteau ajuta pe om, dar nu-i puteau hotărî soarta; prestigiul lor era dar mai puţin primejduit... Că 'n viaţa noastră omenească, întâmplarea este mai puternică decât toate sforţările pe cari le facem, nu 'ncape îndoială; şi tot atât de evident este, că, poftind cu înverşunare prea multe, nu apucăm să ne bucurăm nici măcar de ceeace avem. Dacă am face socoteală de tot ceeace dorim cu vehemenţă, ca un drept al nostru, am vedea că avem tot atâtea probabilităţi de a le obţine, câte avem de a câştiga lotul cel mare.... Asupra desfăşurării existenţii noastre, înrâuresc atâţia factori neatârnaţi de voinţa omului!.. In Apus, experienţa atâtor generaţii a învăţat pe om să se mulţumească cu puţin, luptând cu seninătate pentru mai mult. Aşa de pildă, cât priveşte situaţia materială, el are faţă de veniturile lui, trebuinţi modeste, dar munceşte să câştige cât mai mult, nu atâta pentru a consuma mai mult, cât pentru a-şi asigura contra oricăror surprinderi, puţinul de care are nevoie...

Reflecţiile unchiului Anghel, sunt cuminţi şi nu întrec nivelul lui intelectual. Ele reies în mod evident din întâmplările vieţii sale.

Adrian reconduse pe unchiu-său la vizuinea lui. Anghel se opri în faţa uşei sale şi zise lui Adrian, în momentul de a se despărţi:

— Adrian! Voi muri în curând, căci maţele îmi sunt arse de băutură. Uită-te bine la mine şi adu-ţi aminte, ori de câte ori vei voi să scuipi după un beţiv, că eu, unchiul tău Anghel, om curat şi iubind viaţa curată, am ajuns beţiv şi mor beţiv, *fără vina nimănui*.

H. Sanielevici

* * *

Sfârşitul în Nr. viitor

* * *

Duo

Ai venit... Umbre tăinuite'n crengi, la pândă,
se gătiau să-mi pună'n glumă mâinile la ochi.
Seara — fată palidă de gânduri negre şi plăpândă
îmi foşnea adio 'n mlădierea unei rochi.

Ne-am găsit, ca să ne pierdem pe alei tăcute
printre plopii rânduiţi, pe sub arcade de aguzi.
Te-aş fi sărutat, dar cine poate să sărute
buzele uscate, dacă ochii dragi sunt uzi?

Ai zâmbit apoi... Râdeai de mine, poate.
(Tu te joci cu plânsul cum te joci cu mine).
Şi-am vorbit de multe, de iubire 'ntâi de toate.
E un lucru 'n care te pricepi atât de bine...

Nimeni, să ne vadă... Şi nici noi nu ne vedeam,
dar, trăind poveste fericită, vie, nouă,
nesfârşitul, între piepturile noastre îl strângeam,
numărând doar dela una pân'la două ..

. . . .

Ne uitasem... Când pietrişul a scrâşnit sub paşi străini
şi-o pereche-a lunecat pe lângă noi.
Nu ne-au turburat. Dar, parcă n'am plecat senini:
nesfârşitul nostru îl strângeau la piept alţi doi...

Petre Strihan

Ultima scrisoare din sanatoriu

MAMEI

Aprile, luna în care mor mulţi otticoşi,
va veni să ne sărute geamurile
cu lumină transparentă şi fluidă,
împrospătând brazilor ramurile.

Şi va fi iar veranda plină de bolnavi,
sora Madeleine va surâde. — împărţind
vorbe bune ca dintr'un coş cu daruri,
numai eu voi sta la geam, cu ochii calzi, tânjind.

Mamă... şi 'ntr'o după amiază cu aer răcoros,
după o ploae fină şi calmă ca un plânset de otticos,
sara, prietena Madeleine va rămâne îngrijată lângă mine,
fiindcă voi avea febră şi'n somn aiurind-voi pomeni mereu
de tine.

Am să mă deştept în după miez de noapte
şi-am să caut mânile surorii,
şi-o să mă doară auzind
cum afară se'ntorc cu scâncet de litanie-cocorii.

Şi fiindcă nu voi putea plânge,
gura mi se va umple de cald şi de sânge.

Spre dimineaţă când bolnavii se scoală
cu gemete şi întrebări pe jumătate,
voi dormi frumos
cu mâinile a rugăciune pe piept încrucişate.

Şi poate că vroind să mă aşeze în capelă,
mă vor plimba descoperit prin grădină.
Şi cum mă vor purta tăcut pe alei
în dimineaţa care se deşteaptă vibrând ca o coardă de
violină.

se va pleca o creangă de copac,
umbrindu-mi faţa cu tăcere
şi sărutându-mă blajin cu floare albă
ca o târzie şi cuminte mângâere.

Dimineaţa va fi o soră care se deşteaptă
despletindu-şi în văzduh părul de soare.
Cum mă vor fi lăsat să hodinesc puţin
cu faţa galbenă brodată 'n alb de floare,

va fi atâta linişte în jurul meu,
creanga va sta boltită asupră-mi cu teamă,
că aşi vrea în clipa ceia să te rog,
când vei afla de moartea mea,
să nu plângi, mamă.

CAMIL BALTAZAR

* * *

FRITZI

Sunt aproape opt luni de când o cunosc.

De atunci a început prietenia noastră.

In timpul iernei o întâlneam câteodată prin curte şi în treacăt de schimbam o vorbă-două şi numai decât mă despărţeam de ea, urmărit de zâmbetul îngeresc ce-i înflorea pe buze.

Prietenia noastră prinse rădăcini mai adânci pe la începutul primăverei când ne întâlneam mai des, putând astfel să ne destăinuim — mai mult prin priviri — simţimintele ce ne umpleau sufletul.

Nici astăzi însă, nu ştiu dacă dânsei i's drag măcar pe jumătate cât mi-i dragă ea mie, dar în privirile ei am putut ceti lesne, că nu-i sunt tocmai indiferent.

Da, e adevărat, mi-i dragă Fritzi, pentrucă n'ar fi fost posibil să nu-mi fie dragă, o gâgâlice micuţă cât o gâză — numai de cinci anişori — şi care chiar în cele mai sburdalnice ale ei jocuri, e atât de drăgălaşă, atât de cuminte!..

* * *

Era într'o după amiază, când totul în jurul tău, par'că stătea gata să se topească de atâta căldură.

Stăteam liniştit în biuroul meu cugetând asupra sfârşitului unei nuvele, când deodată simţii un pas uşurel ca de păsărică, apropiindu-se de mine.

Surprins, întorsei capul.

Micuţa Fritzi, sta în faţa mea şi mă privea stăruitor cu ochişorii ei cuminţi, în care plutea ca o undă luminoasă, curăţenia sufletului ei de copil.

Cum de se făcuse că mititica, ajunsese în biuroul meu?

Cine-i îndreptase paşii, sus pe scările în spirală, ca să nimerească tocmai la mine în casă, unde nu mai fusese niciodată?

Mister!

Destul că ne găseam unul în faţa celuilalt, ea uitându-se la mine ca şi cum ar fi voit să mă întrebe ceva şi nu 'ndrăznea, negăsind se vede momentul potrivit, destăinuirilor ce avea să'mi facă; eu căutând în mintea mea cuvinte mai uşoare, mai lămurite, ca dânsa să mă poată pricepe lesne.

Ş-am convorbit apoi amândoi liniştiţi şi serioşi, înţelegându-ne de minune, ca doi oameni de afaceri care pun la care o întreprindere, cu rezultate vădit satisfăcătoare.

Păpuşi care vorbesc şi-şi mişcă ochii, căţeluşi mititei care scot limba şi dau din coadă, apoi ceşcuţe, farfurioare, păhăruţe şi tot felul de mobile mititele, toate se perindară prin creerul nostru, unele după altele, într'o lumină clară, uimitor de vie.

Până şi pieptănaşul micuţ care s'a rupt în două, nu fu uitat de noi...

Atunci zării o umbră de tristeţe pe figura ei drăguţă, în locul fericirei copilăreşti ce strălucea curată sclipitoare, cu o clipă mai înainte.

Şi ca şi cum cine ştie ce gânduri amare îi năvăliseră în creer, Fritzi abătută, lăsă greoi căpuşorul spre piept, pironindu'şi privirile 'n pământ. . . . . .

... Fritzi! Fritzi! Se auzi de afară şi Fritzi surprinsă de neaşteptata chemare, scutură de câteva ori din căpuşorul ei drăguţ şi aruncându-mi o privire galeşă de adio, porni grăbită, ducând pe piciorușele ei mititele şi iuţi abia să le zăreşti în mers, povara obositoare a corpului ei micuţ.

ION HOLBAN

1) Vezi şi *Literatura de peste munţi* în *Studii critice*.

Geneza poeziei „Noi vrem pământ!"

Polemicile din jurul ei

Cum au privit-o Titu Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, Ioan Slavici, V. G. Morţun, Duiliu Zamfirescu, Spiru Haret

Intr'un număr trecut al **Adevărului Literar** d. G. Mărculescu a povestit în ce împrejurări a publicat d-sa, în franţuzeşte, poezia „Noi vrem pământ" a lui Coşbuc, şi cum, după această traducere, s'a făcut apoi şi una spaniolă. D-sa mai spunea că, de unde în Franţa, „Noi vrem pământ" a deşteptat un interes pur literar, în Spania, unde chestia agrară era tot atât de acută ca şi la noi, poezia lui Coşbuc a devenit un instrument de propagandă revoluţionară.

Intr'un număr următor al **Adevărului Literar**, un colaborator al nostru, pornind de la spusele d-lui Mărculescu, a pomenit de atacurile îndreptate mult mai târziu — prin 1909 — de Duiliu Zamfirescu împotriva aceleeaşi poezii a lui Coşbuc, pe care răposatul academician o socotea pur şi simplu ridicolă, după ce ani de zile fusese atacată de mulţi ca socialistă şi revoluţionară.

Astăzi, elementul **politic** cuprins în „Noi vrem pământ" nu mai poate fi motiv de polemici agresive, pentru că au trecut de atunci atâţia ani, pentru că şi autorul şi mulţi din criticii lui sunt morţi, şi pentru că problema agrară a fost rezolvată sau cel puţin şi-a schimbat, în bună parte, aspectul. Acum poezia lui Coşbuc poate servi numai ca exemplu clasic pentru cei cari ar mai discuta chestiunea artei sociale, ca s'o sprijine ori s'o combată.

Credem interesant, pentru cititorii mai tineri, să dăm unele documente şi informaţii cu privire la poezia „Noi vrem pământ" şi la discuţiile aprinse pe cari le-a provocat.

Şi de oare-ce am rezumat critica lui Duiliu Zamfirescu, vom reproduce unul din răspunsurile pe cari le-a primit. **Tribuna** din Arad, care apărea sub conducerea d-lor Sever Bocu şi Octavian Goga, a publicat următorul articol:

„Noi vrem pământ!"

— G. Coşbuc şi D. Zamfirescu —

Cu prilejul zgomotoasei sale intrări în Academia Română, d. Duiliu Zamfirescu, combătând, sub numirea generică de „poporanizm", o sumă de oameni şi de idei, cari au, mai mult sau mai puţin, de a face cu adevăratul poporanizm, aşa cum îl cunoaştem — ca doctrină politico-socială şi *mai ales* naţională — a ţinut să dea un exemplu sugestiv: d-sa ne-a amintit poezia lui Coşbuc, *Noi vrem pământ*, şi a declarat că strigătul acesta, pus în poezie, e pur şi simplu ridicol. Iar ca s'o învedereze şi mai bine, a recurs la o comparaţie: închipuiţi-vă, a zis d-sa, că Coşbuc trăia în Belgia, unde nu pământul, ci alt-ceva, este un factor economic esenţial. De sigur, ar fi strigat:

— Noi vrem bumbac!

Nu-i aşa, adaugă d. Zamfirescu, că ar fi fost ridicol?

* * *

Dacă d. Zamfirescu umbla după un intermezzo comic, de geaba s'a mai ostenit să facă parodia: ea era gata făcută de cunoscutul humorist, d. Gh. Ranetti, care, în versuri foarte drăguţe, esclamase de mult:

— Noi vrem galoşi!

De cât, d. Ranetti a glumit ca să glumească, pe când d. Zamfirescu era cumplit de serios şi ne-a dat pe la nas cu bumbacul d-sale, ca să poată conchide:

— Noi vrem miraj!

Apoi dacă aşa ni-i vorba, trebue să spunem că numai într'un caz puteam primi „gluma" d-lui Zamfirescu: în cazul când ar fi urmat şi *demonstraţia* că poezia lui Coşbuc poate fi astfel calificată, sau mai bine zis *discalificată*. Altfel, esclamaţia „Noi vrem miraj" se poate înţelege şi aşa:

— Noi vrem tapaj!

Parodia este un gen destul de uşor şi foarte vesel. In Franţa piesele cele mai tragice sunt parodiate, şi parodiile se joacă, în anumite teatre, în acelaşi timp în care originalele se joacă în teatrele serioase. Şi chiar la Bucureşti s'a jucat când-va „Hamlet în mâna turcilor" — şi n'am auzit ca Shakespeare să fi suferit ceva...

Dar să luăm şi noi un exemplu: Eminescu, chinuit de dragoste — va să zică suntem în plin miraj — s'a întrebat: *Ce e amorul?* Şi şi-a răspuns:

...E un lung
Prilej pentru durere,
Căci mii de lacrimi nu-i ajung
Şi tot mai multe cere.

Acum, presupuneţi că am raţiona şi noi ca d. Zamfirescu şi am zice: poezia lui Eminescu, *Ce e amorul*, e pur şi simplu ridicolă. Căci închipuiţi-vă că în loc să fie un bard amorezat, Eminescu ar fi fost un politician necinstit. De sigur ar fi zis:

Ce-i ministerul? E-un lung
Prilej pentru avere
Căci mii gheşefturi nu-i ajung
Şi tot mai multe cere.

Scade ceva din valoarea originalului această parodie? Am citit-o în *Moftul Român* (prima serie), e datorită, probabil, lui Caragiale sau lui Anton Bacalbaşa, cari s'au gândit să facă o satiră politică, iar nici decum să lovească în Eminescu.

* * *

Pentru d. Duiliu Zamfirescu poezia trebuie să aibă miraj sau, cum am zice noi, trebuie să aibă farmec, vrajă. Fireşte, o ideo ori o simţire banală, fără însemnătate, îmbrăcată în haina solemnă a versului, ar fi caraghioasă. Dar acesta e cazul cu „Noi vrem pământ"? In strigătul acesta se cuprinde dorinţa supremă a milioane de oameni, el exprimă imensa tragedie a unui neam întreg. Şi nu numai *a unuia*. Cititi paginile strălucite ale unui mare istoric care este şi un mare poet: Michelet, şi vedeţi că exprimă acelaş strigăt — dacă nu atât de viguros, dar cu tot atâta durere — în numele ţăranului francez.

Acum, că acest dor neînfrânt are un substrat economic, adică foarte prozaic, asta e altă ceva. Toată sentimentalitatea noastră, chiar cea mai înaltă şi cea mai curată, se întemeiază pe nevoi foarte prozaice. Nu este sentiment mai frumos şi mai cântat de Poezie, decât amorul, pe care Eminescu, în altă poezie decât cea pomenită, nu s'a sfiit să-l denunţe ca pe

„un instinct atât de van
Ce le-abate şi la păsări de vre-o două ori pe an.

Dar *mirajul* ne face — în toate dorinţele noastre în adevăr puternice — să uităm substratul prozaic şi să vedem numai partea nobilă. Asta este deosebirea dintre o poezie şi, de pildă, expunerea de motive a unui proiect de lege. Şi din acest punct de vedere mirajul nu lipseşte din dorul ţăranului după pământ. Altfel îşi exprimă acest dor ţăranii, prin pana lui Coşbuc şi altfel şi-l exprimă, de pildă, un mare industriaş, inginer, academician, etc., care pe lângă alte venituri ar dori să mai aibă şi pământ, să ma aibă şi o moşie.

Şi din acest punct de vedere este foarte eloquentă o strofă a lui Coşbuc:

Flămânzi copiii 'n drum ne mor
Şi ne sfârşim de mila lor,
Dar toate le-am trăi uşor
De-ar fi pământ!

Această strofă dă de gândit. In primul loc ea pare să desvelească un sentiment cu totul barbar: toate le-am răbda uşor, chiar şi moartea copiilor în drum, numai de-am avea pământ. In al doilea rând găseşti un non-senz: dac'ar fi pământ, starea ţăranului, „flămând şi gol făr' adăpost" s'ar îmbunătăţi şi nu i-ar mai muri copiii; atunci ce rost mai are afirmaţia că ar răbda şi moartea copiilor numai dacă ar avea pământ?

Este posibil să fie aici o eroare de logică a poetului. Dar eu cred altceva: cred că în mod conştient ori inconştient Coşbuc a redat tocmai o adâncă trăsătură sufletească a ţăranului dornic de pământ: pentru el pământul a pierdut, în bună parte, înţelesul concret şi clar pe care-l are; a ajuns un dor abstract, transcendental :deşi nevoia care-l împinge să ceară pământ este reală şi lămurită, ideia de pământ a ajuns să-l sugestioneze atâta, încât cere pământ pentru pământ, iar nu pentru satisfacerea unor anumite interese. In aşa condiţii, în momentul când dorul îl chinueşte mai tare, când patima de pământ clocoteşte mai puternic în sufletul lui, ţăranul poate ajunge subt stăpânirea acestui „miraj" şi poate crede că ar fi în stare să-şi jertfească totul, chiar şi copiii, pentru atingerea lui.

* * *

Şi când acest sentiment comun milioanelor de ţărani a dat naştere strigătului „Noi vrem pământ" şi când strigătul acesta a pătruns în inima unui poet mare, este posibil ca poezia rezultată să fie *pur şi simplu ridicolă?*

D. Zamfirescu nu crede că poporul român s'a născut poet; crede însă că s'a născut erou. Dar poezia lui Coşbuc, cu toată groaznica durere pe care o descrie, nu este o poezie de jale, ci tocmai un strigăt de războiu—trist şi nenorocit războiu, care în 1907 a şi avut fiinţă, nu din vina lui Coşbuc şi nici din vina ţăranilor —poate fi deci socotită ca o *poezie eroică*.

* * *

Nu vreau să reeditez tot ce s'a spus de mult, şi s'a repetat cu prilejul discursului d-lui Zamfirescu, despre ce poate şi ce nu poate să intre în cadrul poeziei.

Am numai o mirare: şi d. Zamfirescu în poeziile sale a redus câte odată în limite forte..., democratice pretenţiile sale în chestii de „miraj". Aşa de pildă, în poezia d-sale *La Orşova*, are următorul acces de lirism la adresa „Dunărei bătrâne":

Salve ţie, apă binefăcătoare
Ce te'nalţi spre soare
Şi ne laşi pe holde rod şi avuţie!

E un „corpus delicti" destul de nostim. Coşbuc, după cum am văzut poetizează pământul, îl consideră ca un ideal *în sine*, ori dacă vrea să-i dea o întrebuinţare, se gândeşte la ceva mai înalt, căci scrie versuri ca acestea:

De-avem un cimitir în sat
Ni-l faceţi lan; noi boi în jug,
Şi'n urma lacomului plug
Ies oase — şi-i păcat.

. . . .

S'am vrea şi noi, şi noi să ştim
Că ne-or sta oasele 'ntr-un loc
Şi nu-şi vor bate-ai voştri joc
De noi, dacă murim 1)

Pe când d. Zamfirescu îi dă de-adreptul cu bogăţia. Dac'ar fi să urmăm sistemul d-sale cu „parodiile", i-am rezuma versurile cam aşa: bonjour, apă filantroapă, care ne aduci atâta bănet! Dar noi le găsim foarte bune ca idee, deşi slăbuţe ca alcătuire şi lipsite de orice avânt.

Este însă ceva mai grav: d. Duiliu Zamfirescu este autorul romanului „*In faţa vieţii*" al cărui erou, Eugeniu Soleanu, student la Paris, devine pesimist pentru că tatăl său, fiind ruinat, nu-i mai poate trimite 500 lei pe lună. Şi pe acest erou—cunoscut din critica d-lui Gherea subt numele de „Pesimistul dela Soleni" — d. Zamfirescu nu ni-l dă ca tip ridicol, ci ca *om întreg*, însoţit de binecuvântarea autorului —ceea ce a prilejit fulgerătoarea şarjă a d-lui Gherea în potriva *pesimiştilor-papagali*.

Şi atunci te întrebi: cum poate un om cu *asemenea* mentalitate să fie atât de neîndurat faţă de robii cari cer pămînt şi faţă de poetul care a socotit că intră în misiunea lui să zvârle în faţa omenirei una din cele mai grozave tragedii din câte a cunoscut istoria popoarelor!

Const. Graur

* * *

Interpretarea dată, în articolul de mai sus, strofei **„Flămânzi copii'n drum ne mor"** a fost confirmată, mai târziu şi de Gherea, care, în „Neo-iobăgia" spune:

Acolo (în poezia „Noi vrem pământ") ţărănimea zice că ar îndura toate: şi robie şi bătăi şi torturi şi batjocuri, chiar moartea copilor—numai să aibă pământ. Pământul pentru ţăran devine un coşmar, o idee fixă, *el nu mai e un instrument de muncă şi, deci, de îndestulare a nevoilor materiale* şi morale; nu, *el se preface intr'un scop în sine însuşi, intr'o entitate fetişistă*".

Iar că „setea de pământ" este o pasiune destul de adâncă şi de puternică pentru a merita onorurile artei, a dovedit-o de curând şi d. Liviu Rebreanu prin romanul său **Ion**.

* * *

Am spus că înainte ca Duiliu Zamfirescu să găsească ridicolă poezia lui Coşbuc, alţii au găsit-o **revoluţionară**. Unii au decretat-o **socialistă**. Această ultimă „acuzaţie" Gherea a respins-o. In studiul „Poetul ţărănimii" Gherea spune:

„S'a zis de unii că poezia aceasta e socialistă; probabil că aceştia au priceput socialismul ca un cetăţean dela *Convorbiri literare:* că, adică, socialismul e împărţirea pământului în loturi la ţărani.

„Intru cât Coşbuc rămâne poietul ţărănimii şi exprimă tendinţele ţărăneşti, e firesc ca muza lui să fie străină socialismului, care e produsul proletariatului orăşenesc.

„....Poezia aceasta nu e socialistă, dar e una din cele mai revoluţionare poiezii din toate literaturile. După caracterul ei seamănă mult cu poezii de-ale altor doi geniali poieţi ţărani: Robert Burns genialul ţăran scoţian şi Taras Şevcenco, genialul ţăran ucrainian,.

„...Adevărul e că *Noi vrem pământ* e poate *cea mai ţărănească* din creaţiile lui Coşbuc".

Prin urmare poezia nu e socialistă, ci ţărănească.

Totuşi, a fost primită cu un entuziasm extraordinar mai cu seamă de socialişti. Chiar în ziua apariţiei ei în **Vatra** a fost reprodusă de **Munca**. Şi fiind tocmai atunci o întrunire publică în celebra sală Sotir, V. G. Morţun, care din întâmplare îşi aruncase ochii pe gazetă a citit-o — mirat şi minunat — s'a repezit imediat la tribună şi a declamat-o, cu atâta foc încât a provocat în sală un adevărat delir. Pot să spun că n'am auzit în toată viaţa mea o asemenea declamaţie. Strofa finală, ameninţarea aceea teribilă, Morţun n'a strigat-o, ci a şoptit-o, însă în chip atât de sugestiv, încât cei de faţă s'au cutremurat, ca şi cum **ar fi văzut scena** pe care poetul, de altfel, o indică în chip foarte neprecis.

Cu ani mai târziu am avut prilejul să-mi dau seama de efectul pe care „Noi vrem pământ" îl făcea asupra ţăranilor.

Asistam la o serbare şcolară, într'un sat în care oamenii se judecau de zeci de ani cu proprietarul, pretinzând că moşia lui li s'ar cuveni lor. Intâmplător proprietarul cu pricina era şi grec. La serbare asista şi ministrul Haret. S'au citit bucăţi din Creangă, şi ele n'au impresionat de loc pe săteni (faptul merită să fie luat în seamă). Dar s'a declamat — fireşte, destul de rău, dar n'are a face — **Noi vrem pământ**. Şi impresia a fost zguduitoare. Haret, care ţinea mult la Coşbuc, şi care, fără îndoială, i-ar fi împlinit bucuros dezideratul şi-a dat seama perfect că poezia lui e cam... buclucaşă.

* * *

Dar fost-a oare al lui Coşbuc dezideratul exprimat atât de viguros prin **„Noi vrem pământ?"** Este această poezie ruptă din inima poetului? Este ea cea mai ţărănească poezie a lui, cum susţine Gherea, în sensul că poetul-ţăran **a simţit** cea mai puternică durere a întregii ţărănimi şi **de aceea** a reuşit s'o înfăţişeze în chip atât de formidabil?

Despre geneza lui „Noi vrem pământ", avem până acum două versiuni: una publicată de d. Ioan Slavici în **Adevărul Literar** şi alta, cred, inedită.

D. Ioan Slavici ne spune (**Adevărul Literar**, 20 Februarie 1921), că G. Coşbuc **nici nu era pentru împroprietărirea generală a ţăranilor,** aşa cum o înţelegea lumea şi cum s'a şi făcut. El dorea o selecţionare a ţăranilor împroprietăribili. Poezia a scris-o mai mult ca să arate că ţărăniştii timpului nu ştiau cum să-şi apere ideea. A fost deci un capriciu, pe care d. Slavici îl iartă, pentru că, zice d-sa, poeţilor li se iartă multe. Dar alţii au fost mai puţin indulgenţi. Că poetul a fost atacat prin unele ziare ca răzvrătitor, se înţelege de la sine. Dar caracteristic e faptul, povestit de d. Slavici, că Titu Maiorescu s'a scandalizat atât de grozav, încât **a refuzat revista**. Şi doară Maiorescu ţinea atât de mult şi la Coşbuc, şi la ceilalţi doi directori ai revistei: Caragiale şi Slavici!

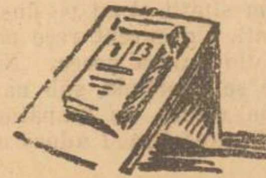
Versiunea cealaltă, pe care o cred inedită, este a lui Coşbuc însuşi. Intr'o discuţie, ca să arate că Gherea se înşeală când îi trece în inventarul sufletesc „Noi vrem pământ", Coşbuc a povestit în ce împrejurări a scris această poezie. Călătorind în Moldova, într'un vagon de clasa III, înţesat de ţărani, a intrat în vorbă cu dânşii, mai mult ca să-şi treacă vremea şi ca să culeagă cuvinte şi construcţii dialectale. Toţi s'au plâns de lipsa de pământ, iar unul din ei, un moşneag deştept şi de un rar temperament, i-a spus, pe un ton foarte îndârjit, tot ce regăsim în „Noi vrem pământ". Până şi strofa finală este a moşneagului. Coşbuc a găsit **interesant** acest strigăt de protestare şi l-a redat exact, dându-i numai forma literară şi poetică.

— Ca să versific şi să literarizez o expunere făcută de altul, era nevoie numai de îndemânarea, nu şi de sufletul meu.

Această **neparticipare** a poetului o accentuiază şi d. Slavici, care citează **Impărat şi proletar**. Eminescu a putut scrie această poezie **„fără ca să se fi lepădat de felul său de a gândi, — numai dându-şi seamă ce se petrece'n capetele oamenilor de prin taverne şi'n inimile lor pline de firească amărăciune"**.

Cele două versiuni, a lui Coşbuc şi a d-lui Slavici, nu se contrazic. Amândouă pot fi adevărate. Dar ele nu contrazic nici afirmaţia lui Gherea. De sigur, dacă Gherea le-ar fi cunoscut, el ar fi putut răspunde: **numai** poetul-ţăran Coşbuc a putut fi atât de puternic impresionat de adânca pasiune pentru pământ a ţăranului din tren, **chiar dacă** el, Coşbuc, avea altă ideie cu privire la rezolvarea practică a problemei agrare; şi **numai** poetul-proletar Eminescu a putut simţi şi reda atât de puternic cuvintele Proletarului său, **deşi** în concepţia lui socialo-politică Eminescu avea, în unele privinţi, alte păreri decât acel proletar. Este evident că un boier — un P. P. Carp — n'ar fi fost de loc impresionat nici de spusele proletarului din tavernă, nici de-ale ţăranului din tren. Şi doară Carp era şi un intelectual fin şi un boier de treabă: el înţelegea să facă reforme pentru cei nevoiaşi — a făcut şi împroprietăriri — dar aceasta o **înţelegea,** cu mintea, n'o **simţea,** cu inima; pe când în cele două poezii, a lui Eminescu şi a lui Coşbuc, se vede nu numai judecata ci şi simţirea; aceasta din urmă precumpăneşte chiar.

CRONICAR

1) Toate citatele sunt făcute din memorie, pentrucă scriu articolul la ţară, fără să am vre-o bibliotecă la îndemână; ca să se ştie, pentru cazul vre-unei erori.

C. G.

Stârşit de vară...

Incet se duce vara... Priveşte în grădină
Cum una câte una mor rozele pe rând...
Curând se va aşterne mantaua de hermină
Pe soclurile albe de statui şi curând,

Grădina desbrăcată de larga ei splendoare,
Cu mutele havuze, cu plopii trişti în şir,
Cu ronturile'n care nu va mai fi o floare
Iţi va părea un tainic şi straniu cimitir.

Un cimitir de visuri în care toţi anii,
Când vom veni, aicea, tăcuţi ca doi bătrâni,
Cu lacrămi mari de aur vor plânge lin castanii
Şi'n clarele bazinuri, sonorele fântâni!

Mircea Rădulescu

Casa lui Eminescu

(INVĂŢĂMINTE)

de **Paul I. Papadopol**

Dărâmarea casei din Ipoteşti a marelui Eminescu a avut darul să stârnească indignarea unanimă: specialişti şi nespecialişti, chemaţi şi nechemaţi, scriitori şi nescriitori, medici, avocaţi, studenţi şi artişti — toţi au găsit în suflete acel sentiment de mişcătoare recunoştinţă pentru figura nemuritorului cântăreţ.

De natura intimă a acestui sentiment, atât de unanim şi de spontan, urmează să mă ocup în cele de mai jos. Urmăresc, adecă, să dovedesc, fie realitatea lui, fie artificialul care i-a dat naştere.

Tema se pune, prin urmare astfel: ne găsim în faţa unei admiraţii neprecupeţite a lui Eminescu sau să fie şi aici dorinţa de a se afirma „sub a numelui său umbră", cum prea bine zice însuşi poetul într'una din cunoscutele-i satire?

Dacă nu în general, fără îndoială că, în majoritatea cazurilor, răspunsul înclină în această din urmă direcţiune.

Şi iată dece:

1. Aş dori să cunosc câţi din proaspeţii admiratori ai lui Eminescu, îşi bazează sentimentalismul lor alarmant pe însăşi opera poetului, câţi din ei o cunosc, câţi o cetesc, câţi o au, câiţ o înţeleg. Căci a te bate în piept în numele lui Eminescu, fără a şti să legi de acest nume o cât de sumară, dar precisă caracterizare literară, fără a te pricepe să-l localizezi şi să-l legi de ceva pozitiv — e, fără îndoială, o faptă care ocrespunde în totul cu patriotismul nostru aşa de activ în vorbe, fără aplicaţie însă spre acţiune.

2. Doriţi o dovadă mai mult: ia să li se fi cerut tuturor acestora, (atât de activi în scrisori şi proteste, iscălite cu atâtea subtitluri şi publicate prin gazetele cele mai în vază) — ia să se fi apelat la contribuţiunea lor bănească — şi i-am fi văzut pe mulţi, şi nu pe cei mai săraci) demascaţi în faţa opiniei publice, în falsul lor patriotism, în falsa lor spoială culturală şi naţională.

3. Dar lucrurile prezintă şi un al treilea aspect: într'unul din numerele „Adevărului Literar" l-a sensibilizat scriitorul A. de Herz: numai Eminescu a avut o casă şi o singură casă? Dar Alecsandri? Dar Creangă? Dar Gr. Alexandrescu? De ce nu suflă nimeni un cuvânt în legătură cu toate acestea şi cu atâtea altele? De ce nimănui nu-i trece prin minte că, dacă e familiarizat cu numele lui Hasdeu, nu-i deajuns să-şi arate admiraţiunea pentru această personalitate — vizitându-i ruina castelului dela Câmpina şi blestemând (uneori, sub iscălitură, la gazetă) vitregia vremurilor care nu ni l-a putut măcar păstra aşa cum genialul cap îl realizase fără ajutorul nimănui.

Dece se face numai atât?

Şi de ce — în altă ordine de idei — această opinie publică, atât de gata sufleteşte, atât de impresionabilă şi de patrioată — a îngăduit să se instaleze, în casa nemuritorului Cuza, dela Galaţi, unul din cele mai imunde hoteluri din acel oraş?

Iată unde văd eu locul adevăratului patriot care, vai, a întârziat să contribue şi la răscumpărarea vilei Cuza, tot aşa cum preferă să deplângă castelul Iulia Hasdeu, decât să se gândească la restaurarea lui.

Şi câte nu s'ar mai putea spune: dacă nu păstrarea caselor în fiinţă, să se pună măcar plăci amintitoare peste tot locul unde artişti şi savanţi, scriitori şi creatori au sfinţit locul.

In acest caz, da — nu o neg: culturalismul şi patriotismul nostru sunt realităţi sufleteşti, profunde şi definitive.

O asemenea serie de case răscumpărate şi restaurate, de plăci amintitoare, de busturi şi inscripţiuni — vor dovedi până la evidenţă un puternic simţ al realităţilor culturale, o adâncă evlavie, o puternică admiraţiune pentru toţi aceia cari, suferind, şi-au înscris numele în cartea de aur a neamului şi a omenirii.

* * *

Iată în ce sens trebueşte îndrumat entuziasmul generoşilor donatori de vorbe şi să fie siguri că, în faţa acestui sistem de veneraţiune a valorilor, nu va mai îndrăzni nimeni să procedeze aşa cum a făcut-o actualul proprietar al casei din Ipăteşti, care, oricât de recalcitrant ar fi, va fi înghiţit de spiritul mulţimii — în cele din urmă.

Vai, însă — cât de departe suntem de această realitate sufletească!

Puţinele instituţiuni de cultură pe care le avem nu dau nici un semn de viaţă; iniţiativa particulară doarme — mulţumindu-se doar, uneori, la ameninţări şi platonisme.

Sărmane Eminescu, cât de aproape suntem de sfârcul satirei tale! O, Doamne, dacă am lăsa măcar „strămoşii ca să doarmă 'n colb de cronici" — am binemerita pentru modestia noastră.

* * *

Sonetul călătorului

Sunt călător în largurile zării,
Nu ştiu de unde vin, nici unde merg
De ani întregi deapururea alerg
Şi urmăresc mirajul depărtării.

In urma mea oraşele se şterg
In pulberea de aur a'nserării...
Ca şi-un acord pe coardele chitării,
Nu ştiu de unde vin, nici unde merg

Purtând în suflet dor de viaţă nouă,
Mă are'n paza-i sfântă numai Domnul,
Când cerul se-oglindeşte'n stropi de rouă

Iar când mă prinde noaptea'n căi deşarte,
Las trupul obosit să-l fure somnul,
Şi'n zori de zi, plec iarăşi mai departe!...

Ion M. Gane

* * *

Iubirea iubirilor

— Carnetul unei logodnice —

8)

de **I. AGARBICEANU**

Dujmanul în Ţară. — Amorul. — Suferinţa tuturor. — Maria Negru îngrijitoare în spital. — Monstrul se apropie. — Refugiaţii. — Ce este streinul?

XXIV

Nu pot sta în pat, şi nici n'am pentru ce! Nu-s bolnavă, nu! Mama e eşit în oraş. Ies şi eu îndată. Aerul arde şi usucă. Oamenii au îmbătrânit în câteva ceasuri cu ani de mai pot ori nu mai au pentru ce? Umerii li-s aplecaţi înainte ca de-o povară mare. Imi pare că meditează adânc şi din profunzimile în cari se coboară gândul lor, scot nouă durere, nouă amărăciune.

Da! Din privirile, din faţa lor, din mersul nesigur, din subţirea şi galbena întindere a buzelor ce par abia nişte linii, pricep, simţesc cum este amarul.

Şi-mi pare că de acest amar e îmbibat văzduhul şi că păsările cerului sboară greu prin el. Imi pare că tot el s'a coborît, în ceaţă fumurie, pe umerii dealurilor şi ai munţilor din zare.

Şi el îmi pătrunde şi fiinţa mea întreagă: pe buze'mi pare că-l simt respingător de amar, încât nu mai cutez să-mi deschid gura.

Mă opresc în faţa unei prăvălii şi alăturea de alţii mă uit la automobilele sanitare.

— De când tot aduc! spuse cineva.

— Nu sunt numai răniţi proaspeţi de pe câmpul de luptă. Sunt şi evacuaţi de prin spitale, zise alt glas.

— Şi rămân la noi?

— Deocamdată! Cine ştie, poate că vor trebui evacuaţi şi de aici! Duşmanul a trecut frontiera.

Mă uitai la cel care spusese cuvintele din urmă, ca la un duşman.

— Dumneata spui prăpăstii! Cum poţi crede aşa ceva?

Omul, un bătrân, oftă şi zise, privind undeva 'n infinit

— De, coniţă, par'că eu aş vrea o nenorocire ca asta? dar aşa spune însăşi comunicatul oficial. Dumneata nu l-ai citit?

Mulţi ochi se indreptară spre mine. Cineva din mulţime îmi întinsese o foaie de hârtie care avea în frunte litere mari, iar mai jos şire negre, cari jucau şi nu se puteau citi. Asupra hârtiei se aplecară mai multe capete. Şi cineva citi ştirea oficială.

Simţii cum ochii mi se umplu de lacrămi şi'mi era ruşine să plâng. Mă desfăcui din mulţime şi o luai pe-o stradă pustie. Aş fi vovit să mă las jos, pe pardoseala de piatră şi să plâng. O durere amară cum nu mai simţisem niciodată îmi copleşi sufletul.

Aşa dar, era adevărat: duşmanul trecuse hotarul!

Niciodată n'am mai văzut atât de triste casele pe lângă care trec, ca acum; îmi pare că se pitesc subt coperişe, că se afundă cu zidurile mai adânc în pământ ca şi când le-ar fi grozav de teamă să nu se clatine, să nu se prăbuşească.

Se uitau la mine prin geamuri cu o spaimă tristă, ca şi când ar fi voit să mă întrebe: mai avem noi temelie? nu ne prăbuşim?

La o poartă, un câine mare, alb, se uita, cu gâtul întins, cu ochii migind, gata să urle.

La capătul uliţii, pe drum, trecea un car cu boi. Işi mişcau greoi picioarele, ca şi când li s'ar împlânta în pământ de câte ori îl atingeau. Pe ochii lor mari par'că se lăsase o ceaţă. O copiliţă sperioasă pe lângă ei, îi îndemna cu glas încet, cum mâna oamenii vitele 'n vreme de noapte.

Intrai din nou în oraş şi-mi luai drumul spre casă. Dar cât de greu era să ţin direcţia cea bună. Mereu mă rătăceam. Ceva străin şi rece se aşezase pe toate stradele, pe toate casele.

Rătăcind mereu, simţii deodată că mă înspăimânt: nu mai eram sigură că voiu ajunge acasă. Şi atunci îmi păru că simţământul acesta de nesiguranţă a schimbat aşa de cumplit totul în jurul meu, să nu mai pot cunoaşte lucruri şi oameni. Da, durerea şi spaima izvorîte din nesiguranţă, a îmbătrânit atât de mult pe oameni, şi face casele să se pitească subt acoperişe, înfundându-şi zidurile mai adânc în pământ, să nu se clatine.

Printr'o sforţare de voinţă, îmi reculeg toate puterile, îmi iau de călăuză turnul dela Episcopie, şi pornesc mai hotărîtă spre casă.

Mama nu sosise încă. Şed pe-un scaun, în verandă, şi mă întreb: „Se poate să fie adevărat. Duşmanul să fi trecut hotarul? Aceasta să fi însemnat cuvintele lui Andrei că trebuie să fim pregătiţi la „orice"? Acest „orice" să fie atât de grozav?"

Şi tu, Andrei, te-ai gândit, tu te-ai putut gândi la această posibilitate? Ce chin cumplit va fi în sufletul tău, poate de mult încă, şi eu nu ştiu nimic! Şi s'au gândit şi răniţii pe cari i-am văzut azi, şi ostaşii cari au plecat acum spre front?

Cum? Voi trăiţi într'o astfel de nesiguranţă şi încă vă mai puteţi mişca? Imi apare din nou în faţa mea trenul cu răniţi, ei toţi îmi arată tăcuţi, mustrându-mă, peceţile lor de sânge. Nu-mi vorbesc, dar simţesc bine ce vreau să-mi spună.

Mă înfruntă. Sunt supăraţi pe mine. Li-e greu că mi-am pierdut firea. Par'că li-e silă de mine. Şi pare că ar căuta undeva departe să afle alte fiinţe mai vrednice, la cari să poată privi cu linişte, cu nădejde.

Ştiu pentru ce mă înfruntă, Andrei. Pentru că mi-e frică, pentru că îmi pierd capul, şi, iată, acum ar trebui să fiu mai tare. Voi sunteţi tari, ei au fost tari, şi aşteaptă să fie toţi aşa, pentru ca să poată opri departe valurile răsturnătoare ale nesiguranţei. Ei au simţit grozăvia acestei realităţi, dar nu s'au clătit: cu pieptul lor au oprit-o cât au putut. Şi cer dela alţii să-şi adune puterile toate s'o oprească. Ei au simţit mai îndată ce'nseamnă să-ţi treacă duşmanul graniţa, să simţi cum se clatină căminul, vatra, în jurul căreia s'au adunat copiii tăi.

Ca şi când mi-ar zice: „Ne putem mişca? Dar pietri de-am fi fost până acum, şi azi ne-am fi ridicat dela pământ."

XXV

A sosit şi mama, şi ea 'mi întăreşte tot ce-am auzit. Cât aş fi dat să nu fie vestea adevărată! Mă doare atât de mult, Andrei, încât, iată, ori cât te iubesc, ori cât de mult ador pe mama, dacă Dumnezeu mi-ar zice: „De eşti gata să mori, voiu face să nu fie adevărată vestea ce te'ngrozeşte", ei, bine, Andrei, dacă mi-ar zice aşa, m'aş închina lui şi aş muri fericită.

Atâtea cuţite tae'n fiinţa mea, atâtea răni se deschid în mine, încât, îngrozită mă întreb: „Pentru ce atâta suferinţă? Pentru ce te laşi chinuită? Chiar dacă a trecut hotarul, pe care de altfel tu nu l-ai văzut niciodată, duşmanul e încă departe. Nimic nu te ameninţă pe tine. Poţi să-ţi vezi liniştită de lucru. Poţi să dormi în pace, cu tine n'are nime nimic!"

Dar aceste sunt cuvinte deşarte, care n'au nici un răsunet în inima mea. Şi'mi pare chiar că greşesc încercând să mă liniştesc astfel.

Poate fi oraşelul nostru departe, poate fi în siguranţă încă odaia'n care locuesc! Poate să nu mă ameninţe pe mine nici o primejdie! Dar satele dela margine ce fac? Fraţii şi surorile mele de-acolo ce fac? Insăşi graniţa de munte, pădurile de brazi, ce fac? Nu le simţesc eu spaima şi durerea tuturor? Ţipătul lor nu-mi smulge viaţa din mine?

De multă vreme acum eu nu mai am nimic şi pe nime străin în ţara asta. In ori ce colţ al ei, în ori ce suflet viu e un strop din viaţa mea. Dacă-i doare pe ei, mă doare şi pe mine, dacă-s în nesiguranţă ei, tot astfel sunt şi eu!

Dar mai mult încă! Duşmanul poate pătrunde mai adânc, poate ajunge aici şi mai departe. Nu mi-ai scris tu Andrei: trebue să fim pregătiţi la ori ce?

Şi iată că presimţirea mea şi a lucrurilor din jurul meu e adevărată: dacă se clatină hotarul, ne clătinăm şi noi, dacă acolo e nesiguranţă, umbra ei a căzut asupra Ţării întregi. Dacă se mişcă dureros un organ al trupului, dacă e lovit, dacă e strivit, organismul întreg sufere. Ce nebunie ar fi să râd şi să nu-mi pese când mă doare o mână sau un ochiu. Să zic: pe el îl doare, nu pe mine.

Şi'mi pare, Puiule, simţesc chiar că-s un singur organism cu tot cecace cuprinde Ţara noastră: oameni şi lucruri. Da, Andrei, acum simţesc ce-i Patria, ce-i Neamul!

Pe trupul ei a pus duşmanul piciorul. Dacă am pierde-o n'am mai fi nici noi; sfărâmându-se organismul ei, am dispărea şi noi.

Da, în primejdie fiind ea, ne temem noi înşine viaţa. Şi această teamă ne umple cu tot chinul şi suferinţa ce izvoresc din nesiguranţă...

Acum îmi pare că pricep pentru ce mă înfruntau privirile răniţilor, peceţile roşii de pe trupurile lor. Nu trebue să mă clatin, nu trebue să mă înspăimânt, ci trebue să-mi adun toate puterile, să mă împotrivesc: e vorba de viaţa mea, de siguranţa şi de posibilitatea acestei vieţi. E vorba de viaţa tuturor acelora pe cari i-am simţit ca fraţi. E o mişelie să abdicăm dela dreptul nostru de viaţă. Nu se abdică, ci se luptă pentru el!

Voi v'aţi luptat, nu vă mai zic: Săracilor, ci vă zic: Vitejilor, Sfinţilor! Voi v'aţi luptat ţinând cu pieptul vostru drumul valului ce vrea să cotropească Patria, pe noi înşine, câmpiile, munţii, mormintele noastre! Nu era satul vostru, nici casa voastră la graniţă, dar voi simţeaţi că'n fiecare colibă de pe pământul nostru odihneşte Patria din care sunteţi şi voi o parte, că în fiecare brad trăeşte o părticică din sufletul Ţării acesteia.

Aţi văzut, aţi simţit primejdia, dar nu v'aţi clătinat, Eroilor, ci v'aţi pus în drumul ei. Voi aşteptaţi ca să facem cu toţii la fel. Voi v'aţi făcut datoria; mărire vouă! Inchinare vouă. Iertaţi-mă, eu sunt o sărmană femee, durerea şi spaima grabnic mă doboară...

XXVI

A doua zi după vestea asta am intrat în serviciul unui spital, Puiule. Erau răniţi mulţi, şi simţeam că datoria mea e acum aici, iar fără să-mi fac toată datoria, de-acum nu mai puteam trăi! Că mă ucide mila, că mi se sperie adânc sufletul între atâta suferinţă? Ce însemnătate mai pot avea simţămintele mele, durerea mea, când pot întinde o mână de ajutor? Lucrez în sala de operaţii, unde puţine femei au curajul să intre. Mă înfior de spaimă şi eu de multe ori, şi câte-odată voinţa vrea să mă părăsească, dar ochii răniţilor din trenul acela se pironesc mustrător asupra mea, şi eu cutez. Ca şi când mi-ar zvârli cu dispreţ vorbele: dacă noi am cutezat să sângerăm, tu să nu cutezi să vezi sângele? Şi nu pot suferi dispreţul lor, şi intru drept, ca un soldat în sala de operaţii.

De când sunt aici văzând în fiecare clipă ce suferinţe poate îndura cineva pentru Patrie, — aceasta creşte tot mai mult în preţ înaintea mea. De câte ori îmi vine să zic că toate aceste dureri n'au nici o ţintă, că-s imorale şi revoltătoare, că războiul e un cumplit măcel barbar, îmi aduc aminte că toate aceste răni n'ar fi, nici aceşti ciungi, nici aceşti ologi, dacă ei n'ar avea o ţară şi un neam, dacă n'ar avea o Patrie. Şi dacă gândul meu se ridică subt biciuirea durerii şi împotriva ei, voind să-i spună că nici ea nu-i vrednică de-atâta suferinţă, simt cum îmi cade blestemul neputincios, căci, vai, o simt şi eu vrednică! Atât de vrednică şi de superioară mie, încât aş fi gata, pentru a-i alina suferinţele ei, să-mi pun şi eu trupul subt cuţitul chirurgilor.

Blestemul cade pentru că-mi pare c'aşi blestema pe mama, pe tine, Andrei, pe Anton, pe maistrul Ilie, pe toţi soţii tăi de arme, pe toţi soţii mei de suferinţă.

Nesiguranţa e şi acum tot atât de mare în jurul meu, dar eu nu mai am vreme s'o observ, să mă tem de ea. Mai mult chiar: făcând tot ceea ce pot îmi pare că nesiguranţa aceasta şi-a mai pierdut din putere în ceea ce mă priveşte pe mine, că nu mă mai poate înspăimânta ca mai înainte.

Trăesc într'o vecinică încordare a forţelor trupeşti şi sufleteşti.

Ce bine mi-ar prinde seara să am o ştire dela tine ca mai înainte! Dar, de când mi-ai scris să fim pregătiţi la ori ce, o singură corespondenţă am mai primit dela tine. Aceea în care'mi scrii că ai căpătat deodată zece scrisori de-ale mele.

Aşa dar pe la voi bate de mult furtuna, Puiule, şi primejdia îţi poate eşi ori când în drum. Imi scrii că aveţi lupte mari şi grele în retragere, că forţe mari duşmane cearcă să vă clatine. De nu le-ar ajuta Dumnezeu sfântul!

De unde au răsărit ele în drumul vostru? Ce dreptate vi le-a scos în cale? Dreptatea pământului şi a poporului de-acolo? Dar această dreptate strigă după voi, ea v'a chemat, pe voi vă vrea. Tu îmi scri „forţe superioare!"

Dar sunt forţe superioare forţelor dreptăţii? S'ar putea ca dreptatea să fie biruită? O, nu! E numai o încercare Andrei, trebue să fie numai o probă. Să se vadă mai credeţi voi în dreptate şi în puterea ei; să se vadă dacă elemente ale naturii pot să înspăimânte puterile sufleteşti.

Ţineţi-vă bine, Puiule! In toată seara rog în genunchi pe Dumnezeu şi pe Preacurata să te apere, să vă apere, să vă dea putere, să nu se clatine nădejdea noastră!

M'am gândit eu de multe ori auzind goarna chemând: unde-i primejdia? Nu o vedeam în jurul meu. Dar primejdia pândea ascunsă'n „forţele superioare" de cari îmi scrii Patria o simţea de-atunci. De-aceea chema cu o putere căreia nimic i se putea opune. Ea priveghia şi simţea pentru noi toţi. Şi dădu alarma din bună vreme.

XXVII

Nu mai vin scrisorile tale, se pare că s'ar teme să-mi aducă ele veştile cele grozave. Dar ştiri nenumărate vin dela voi. Am văzut soldaţi negri de fumul armelor de foc, am văzut trecând pe sus, spre munţi, tot mai des şi tot mai mulţi, corbi croncănind rar. Aud în fiecare zi cum clocote valea Oltului de tremuri nesfârşite.

Şi ieri am auzit, Andrei, întâiul bubuit de tun, spre miază noapte. Se sparse sec, uscat, ca şi când ar fi făcut numai o încercare. Pământul Ţării, văzduhul ei, pare că nu-l lăsă să răsune. Glasul lui fu prea străin, ca să poată trăi în aerul nostru.

Şi, în clipa aceea, am simţit şi eu pe duşman, pe străin, cum pândeşte între munţi. Un curent rece păru c'a început să treacă prin văzduh din partea aceea. Nici odată n'am simţit atât de adânc ce se cuprinde, sub naţiunea aceasta: strein, decât atunci. Am rămas nu înspăimântată, ci mai mult mirată: Ce caută la noi? Cine-l aduce aici?

Azi ne-au umplut oraşelul nostru alţi soli ai luptelor voastre: sate întregi de refugiaţi de peste munţi. Ţărani, femei, copii, preoţi, învăţători. Au sosit în cete mari; se ţin unii de alţii, ca şi când le-ar fi frică să nu se piardă.

Cei mai mulţi poartă în spate o pereche de dăsagi, o traistă; pe umeri vezi câte-un ţol, câte-o plapomă.

Se lasă zdrobiţi de oboseală la umbra unui copac, a unei case. Desfac merindea, şi tae fălii de pâine copiilor, e pâine adusă de-acasă.

Pe feţele lor, în ochii lor se văd urmele spaimei, dar acum nu li-e mai frică de nimic, acum sunt liniştiţi, deşi nu ştiu unde se vor adăposti peste noapte. Din când în când câte unul trage cu urechea: tunul bate. Dar lor nu le mai pasă. Se simt în siguranţă. Ce de porturi femeieşti! Şi cât sunt de frumoase, de luminoase! Câtă graţie în mişcările fetelor tinere, câtă gingăşie în liniile feţelor frumoase.

Rând pe rând îşi caută fiecare un loc de hodină. Ce bine o să şadă, încredinţaţi fiind că nici o primejdie nu-i paşte. Vin pe cărări de munţi, vin pe drumuri de câteva zile. Copii sugaci adorm la sânul maicii lor; copii mai mărişori închid lin ochii în poala surorilor sau a mamelor. Alţii mai mari privesc cu îndrăzneală casele, copacii, stradele, cerul de-asupra. Se vede pe ei că se simt acasă, în siguranţă.

Aţipesc şi bătrânii răzimaţi cu spatele de zid. Femeile adună merindea, o pun cu grije în traistă, după ce mai întâi au cântărit-o'n mână, ori dintr'o privire.

Mă uit la ei fără să'mi pot sătura privirea, şi inima'mi bate tot mai cu putere. Simţesc că nu-s fraţi şi surori, că-i neamul meu!

— Aici n'o să ne mai ajungă ei! spuse un copilandru uitându-se în zări departe, şi trântindu-se apoi de pavaj ca şi când ar fi fost patul lui de-a casă.

Atunci o rugăciune începu să se înfiripe în sufletul meu: mulţumeam lui Dumnezeu că avem o ţară unde se pot adăposti aceşti fraţi ai mei. Binecuvântam pământul că stă atât de neclintit sub ei încât se pot hodini; binecuvântam cerul pentrucă-i acoperea cu senin şi aer dulce. Le mulţumeam lor pentrucă se simţesc atât de bine la sânul Patriei, atât de în siguranţă. Simţeam cum îmi cresc puterile pentru încrederea ce o pun în pământul nostru, în cerul nostru, în oştirea noastră.

Abea seara târziu mi-am pus întrebarea: Oamenii aceştia pentru ce n'au rămas la vetrele lor? Ce vor face aici unde n'au casă, n'au rudenii, n'au pe nime? Ce i-a îngrozit în aşa măsură încât s'au lăsat tot avutul, munca lor de o viaţă, şi s'au retras din satele lor odată cu armatele noastre?

Că au trecut prin mare spaimă, se vedea limpede de pe feţele lor, din privirea lor. Dar ce i-au înfricat? Groaza i-a mânat aici?

Dar mi-am adus aminte de unele cuvinte ce le-am auzit din gura lor. Duşmanul de care se temură ei, e duşmanul nostru, acela care ne-a călcat acum hotarul. Armata noastră, e „a noastră" şi pentru ei, şi-i apără cum ne apără şi pe noi. Aici se simţeau în siguranţă, departe de a se simţi străini, fiindcă erau „în Ţară". Am auzit chiar vorbe ca aceste: „Nu-mi pasă de mi s'ar prăpădi tot ce am, numai să meargă bine. Să biruim!" Sau, din gura unui dascăl bătrân: „Am apucat şi războiul nostru, am văzut şi Ţara: acum să mor, nu-mi pare rău. De m'ar îngropa pe-aici, tot pământ de-al nostru este!"

Şi gândindu-mă la cuvintele lor, la liniştea ce li se întipări pe faţă mi-am zis cutremurată: I-a mişcat şi pe ei din satele lor tot puterea aceea divină căreia se supune azi orice suflare românească; Patria, Neamul i-a pornit la drum, şi i-a adus acolo unde Patria şi Neamul sunt mai sigure: în Ţară, pe pământul nostru.

Pentru biruinţa ţintelor superioare întrupate în lupta pentru Patrie şi Neam, s'au lăsat ei toată averea cea pământească, cea trecătoare.

Retragându-se armata noastră, ei vor fi avut sensaţia că se retrage însuşi Neamul, şi nu puteau să fie decât cu el.

Ce negrăită e puterea ta zeiţă! Ţi se închină şi ţi se jertfesc şi aceia cari până acum n'au putut decât să te dorească; nu te-au văzut, nu te-au îmbrăţişat, dar de departe au simţit că numai lângă tine e mântuirea, numai în îmbrăţişarea ta este viaţă!

XXVIII

In fiecare zi sosesc în oraşelul nostru noui refugiaţi. Eu simt tot mai limpede, tot mai adânc că acela care ne împinge armatele peste graniţă, „forţele superioare" de care vorbeşti tu, Andrei, e duşmanul acestor oameni ce s'au luat lumea în cap. Dacă acele forţe superioare ar avea un drept să vi se împotrivească, eu simt că oamenii aceştia ar fi rămas la vetrele lor, căci ce alt drept ar putea avea aceste forţe decât dreptul ce li-l dă oamenii şi pământul pe care spun că-l apară?

Şi atunci mă întreb: dacă aceşti oameni s'au îngrozit să mai rămână acasă retragându-vă voi, dacă nu i-a mai lăsat inima să aştepte pe aceia cari spun că uşor să-i scape de cotropirea streină, ce drept mai pot reprezintta forţele superioare?

De bine, de fericire, nime nu fuge.

Şi simţesc tot mai adânc cuprinsul noţiunei „străin", cu care n'am ştiut bine până acum nici ce se cuprinde în cuvântul „noi", şi „al nostru" care nu cunoşteam decât din noţiunea „eu".

Şi văd că „noi", „al nostru" e neasemănat mai mult decât „eu": şi văd că noţiunea de „străin" nu o pot cuprinde în toată însemnătatea ei până sunt „eu", ci numai când fac parte din totalitatea neamului, când mă cuprind în „noi" sau „al nostru".

Cum să-ţi tâlcuesc mai limpede simţirea mea, Andrei?

Tu ai văzut pietrişul de pe malul Oltului prăjindu-se la soare. Se întinde de-alungul ţărmului, abea arătând vr'un mănunchiu de iarbă, vr'o buruiană. Din el se desface deodată, în adâncimea şesului, verdeaţa livezilor. Ai băgat desigur de seamă că-s două lumi aici, ce sunt atât de străine una de alta.

Un simţământ de-o aşa adâncă deosebire mă stăpâneşte când mă gândesc la străinul care ne-a călcat hotarul. Intre mine şi între el simţesc, par'că, linia hotărâtă ce desparte lunca verde de pietrişul Oltului.

Pentru ce vine la noi? Cine-l cheamă? Ce-l îndeamnă? Vrea să amestece două lumi? Dar el nu simte repulsiunea ce-o simţim în faţa lui? Fără de voia noastră vrea să treacă peste noi?

Dar prin ce devine atunci legitim războiul lui? Sau el crede că un războiu poate trăi, poate avea urmări bune, şi atunci când e imoral?

Dacă aceasta e credinţa lui, eu îl simţesc încă şi mai străin. Pentrucă eu, Puiule, nu m'aş fi putut împăca nici odată cu războiul nostru, dacă prin el n'aş fi simţit că vorbesc drepturile superioare ale Neamului, tendinţa lui spre desăvârşirea vieţii la care are drept prin însuşi faptul existenţei sale. Cu războiul de cucerire nu m'aş fi putut împăca, şi nu mă voiu putea nici odată. El este şi rămâne imoral. Pentrucă nu-i decât o ridicare a animalului, nu a omului.

Iar, acela care ne-a trecut hotarul, ce ţinte superioare ale sufletului omenesc crede că poate reprezinta la noi? Şi ştiind că nu poate nici unul, că instinctiv trebue, deci, să-l urâm, el tot stăruie să înainteze? E om acest străin?

Şi, cu cât trec zilele, mă încredinţez că nu e numai pentru mine străin. In oraşelul nostru vin acum refugiaţi şi din satele noastre dela hotar. Li-e groază de el şi îşi caută scăparea în interiorul Ţării, îşi caută siguranţa la sânul Neamului lor.

Intocmai ca şi cei de peste Carpaţii...

S'ar putea aceasta dacă n'am fi cu toţii acelaş neam, dacă n'ar simţi cu toţii că au acelaş pământ, aceeaş Ţară? Că aceleaşi supreme interese ale vieţii îi leagă?

Scumpă, îndurerată Patrie! Am văzut mişcându-se pentru tine tot ce-i viaţă şi putere în Ţara asta, toată floarea bărbaţilor tineri. Acum văd că şi cei slabi şi neputincioşi sunt porniţi la drum, zvârliţi din lăcaşurile lor, tot pentru tine. Femei, bătrâni, copii, aleargă, se târăsc cu ochii în lacrimi pe urmele tale să nu te scape din vedere, să nu te piardă! Eşti tu o comoară?

Şi mă gândesc, Andrei, că pentru apărarea ei m'ai părăsit tu. Ce aş mai putea spune eu când văd că pentru ca îşi părăsesc toţi fraţii mei, toate surorile mele, ce au avut mai bun şi mai de preţ în viaţă?

Da, sufăr mult. Dar pentru ce suferinţa aceasta te ridică oarecum de-asupra lumii, te face să vezi orizonturi nouă, dând astfel vieţii un cuprins atât de larg, atât de nemărginit? Pentru ce te interesează atât de tare zările aceste nouă? Pentru ce ne descoperim pe noi înşine în regiuni atât de depărtate dela pământ?

Cum se face că nu mai e pentru mine un cuvânt deşert: „scopuri superioare"? Cum pot trăi pentru ele, cum se amestecă în viaţa mea? Când eu simt inima mereu în lacrimi, cum mă pot ridica peste chinurile ei, putând să trăesc şi să muncesc pentru acele ţinte superioare?

Suntem noi oamenii într'adevăr atât de mari cum îmi pare uneori? Adevărata ţintă a vieţii noastre să fie atât de sus?

Da, ştiu, simt acum ce-i jertfa despre care-mi vorbea maică-ta. Ştiu ce'nseamnă să urmezi, cu inima rănită, poruncile sufletului.

Da, sufăr mult! Dar ce lucru ciudat! Suferinţa aceasta nu ucide ca cea trupească, ci te uşurează, parc'ă, de materie, te umple de-o solemnă nobleţă, subţiind, în acceaşi vreme, tot mai tare negura ce acopere viaţa.

Tu ai trebuit să şti de mult lucrurile aceste, Andrei; altfel n'ai fi putut să-ţi aduci jertfa ta. Şi când mă gândesc la tine ca la unul care ai pătruns de mult în tainele aceste, iubirea mea se schimbă tot mai mult într'o adorare plină de teamă.

Pentru ce mă tem? Dacă tu ai fost îmbrăcat de mult în nobleţa unei vieţi superioare, vei fi avut o plăcere să mă vezi pe mine, o neînţelegătoare păsărică?

Ai putut să fii fericit cu mine, când eu într'adevăr nu eram decât ceea ce vedeau ochii, auzeau urechile şi prindeau simţurile tale? Nu m'ai aflat prea puţină, prea neînsemnată, tu care vorbeai de mult cu zeii din sufletul omenesc?

Nu, tu m'ai iubit, tu mă iubeşti, ştiu eu! Tu ai simţit că'n mine dacă nu vorbea încă, dar trăia puterea aceea divină, care te-a înălţat pe tine atât de sus.

Scrisori dela tine n'am mai primit de o lună. Inima-mi spune însă că n'ai păţit nimic. Şi dela doi ofiţeri am aflat că eşti în regiunea Argeşului.

Ei erau uscaţi şi negri. Aşa mi te închipui şi pe tine: numai nervi şi încordare. Dumnezeu să te aibă în paza lui sfântă, Puiule.

Mi se pare că, în curând, o să fie evacuat şi spitalul nostru.

* * *

In Nr. viitor: **Mari mişcări de trupe. — Maria Negru pierde urma lui Andrei. — Cel ce se clatină. — Frigurile evacuărei. Despărţirea de locul natal. — După multe luni ştiri dela Andrei.**

* * *

Toamnă

I.

Iar a început să geamă
Vântul a bolnav pe drum:
Ce mai vrea, pe cine chiamă?

Zarea s'a 'necat în fum...

Florile tânjesc afară
Aplecate peste strat;
Bruma rece le doboară
Sau le roade vre-un păcat?

Arborii tuşind din greu
Scuipă frunze de rugină
Şi'nălţând spre Dumnezeu
Braţe goale, se închină.

II.

Mahalaua mea e moartă.
De când plouă şi e ceaţă
Nu mai ies vecinii'n poartă
Doamne, or mai fi în viaţă?

Rar, copii cu feţe supte,
Par'c'ar fi scăpaţi de boală
Zgribuliţi în haine rupte
Trec sau vin dela şcoală.

Şi pe cerul grav, posac
Lunecă fâşii de nori;
Le-aş numi răzleţe cârduri
De întârziaţi cocori...

George A. Petre

* * *

Cărţi şi Reviste

BARBU LAZAREANU: CÂŢIVA POVESTITORI: *Nic'a lui Ştefan a Petrei, Nedea Popescu, Nael Wolf.* Bucureşti 1924.

Cu acelaş gând cu care a desgropat meritele lui Anton Bacalbaşa, ca literat şi ziarist, d. Barbu Lăzăreanu scoate la lumină iarăşi personalităţi ale unor scriitori uitaţi. Dacă *Ion Creangă* (Nic'a lui Ştefan a Petrei) încă persistă în amintirea fiecăruia dintre noi, dat fiind faptul că amintirile copilăriei noastre sunt legate de sburdălniciile amintitoare ale lui Nică de pe valea Ozanei, — ceilalţi doi — şi N. D. Popescu, cu haiducii lui, şi Leon Wolf, sunt trecuţi dincolo, în meleagurile în care gândul poposeşte rar.

Schiţele critice ale d-lui B. Lăzăreanu prind caracteristica totală a scrisului povestitorului, numai în câteva pagini, cu precizări elocvente, cu apropieri interesante şi cu citate ademenitoare, care duc la concluziuni noui. Despre Ion Creangă, de pildă, fraza sprintenă şi concisă a d-lui Barbu Lăzăreanu încheie studiul cu o enumerare a calităţilor, din care scrisul povestitorului apare întreg:

„De se va deosebi la Creangă talentul lui de *povestaş,* abilitatea de a mânui nu numai cuvintele populare, „dar şi împerechierile cari compun locuţiuni, şi locuţiunile „ce formează proverbe, şi proverbele care constitue ob„servaţii, discernăminte, teze şi experienţe; de se vor „admira figurile cari împrumută lucrurilor şi animalelor „şi ficţiunilor aparente uimitor-omeneşti, *desvăluirile lui,* „bogata enumerare a obiectelor, a gesturilor, felul său de „*construire,* modul său de *creare,* căldura, extazul, umo„rul lui: — într'o caracterizare se vor putea rezuma toate:

„A fost un mare poet meşteşugar al prozei româneşti, „unul din cei mai conştiincioşi şi cinstiţi..."

Mulţi, dintre cei mai în vârstă, cunosc pe Nedea Popescu; activitatea unui Leon Wolf n'a fost însă dintre acelea care să rămână vreme îndelungată. A fost tot un autor de povestiri haiduceşti, dar a căutat să tălmăciască în limba noastră legendele lui Wilhelm Hauff, basmele germane ale fraţilor Grimm şi „întocmirile" lui Boccacio, cu un frumos simţ pentru poesie şi limbă".

Pentru înţelegerea şi cunoaşterea povestitorilor cari au netezit calea urmaşilor, pentru valorificarea lor, pentru încadrarea lor într'un colţişor al istoriei noastre literare, studiile d-lui Barbu Lăzăreanu alcătuesc împreună un îndreptar bun, conştiincios şi entuziast.

* * *

REVUE BLEUE (2 August) publică, la început, o nuvelă („Rosarito") a spaniolului *Don Ramon del Valle-Inclan.* După o convorbire cu Paul Cazin, pe care marchizul de Montmorillon o redă vioiu şi neted, întâlnim articolul lui Paul Fierens: „Quelques poètes belges, académiciens", la care ne-am hotărât să rămânem. Mai întâi Fierens remarcă Academiei belgiene acea notă originală, caracterizată prin femenism şi cosmopolitism. Şi aceasta stă în alegerea ca membri a d-nei Noailles şi Gabriele D'Annunzio. O altă originalitate: Academia belgiană numără, până acum, mai mult poeţi decât prozatori: lirismul pare a fi deci mai accentuat. Scriitorul din nord este un contemplativ, adesea un mistic; visător, liniştit, sau apostol violent, el rămâne, mai întâi de toate, ca liric. In restul articolului, câteva caracterizări asupra operii poetice a lui Maeterlinck, Georges Eckhoud, Albert Giraud şi Fernand Séverin.

* * *

CUGETUL ROMÂNESC (No. 2-4) apare cu o întârziere de trei luni; „grele piedici materiale — din acele pe care banul singur le poate dovedi — i-au tăiat drumul". Numărul acesta triplu este destul de bine închegat în ceeace priveşte poesia şi cronicele. Proza originală lipseşte.

Traduceri din *Rainer Maria Rilke* (cântecul vieţii şi al morţii stegarului Cristople Rilke) şi *Ivan Bunin* (Visurile lui Ciang). Două studii remarcabile: „Ştefan George" de d. *Ion Sân-Giorgiu* şi „Platonism în literatura engleză" de d. *Dragoş Protopopescu.* Din studiul celui dintâi cităm o caracterizare a poetului:

„Desigur că un poet creator va fi oricând şi creatorul „unei limbi poetice. Locul comun, care înseamnă litera„tură spre deosebire de arta literară şi care e oglinda „actualităţii, nu are ce căuta în marea poesie care e glas „nou pornit din adâncimile fără fund ale sufletului. Dar o „preocupare linguistică cum e a lui Ştefan George, poate „duce cu timpul dela fireasca exprimare originală a ge„niului poetic, la manierismul şi obsesia unui artist ma„niac. George a fost multă vreme învinuit că e mai mult „artist decât poet şi că această preocupare formală e şi „ea numai un semn al degenerescenţei şi decadenţei poe„siei germane. Critica a avut desigur întrucâtva dreptate, „căci poesia care îţi lasă impresia că e scrisă cu dicţio„narul de rime şi al cărei vocabular e un amestec de ar„haisme şi cuvinte noi, pare fireşte a fi mai mult opera „unui estet rafinat decât a unui poet inspirat. Ştefan „George reuşeşte cu toate acestea să creeze adevărate bi„juterii poetice. Poate fiindcă ciclurile acestea de poesii „sunt inspirate deadreptul din natură, poetul a putut da „aci arta sa cea mai desăvârşită, cu toate că în culegerile „de mai târziu poesia ia un contact mai adânc cu viaţa „exterioară"...

Poesia numără numele d-lor Lucian Blaga, V. Voiculescu, I. Pillat, G. Bacovia, Perpessicius, I. Barbu şi A. Cotruş. Doi dintre colaboratorii decedatului „Sburător literar", d-nii I. Valerian şi Vladimir Streinu semnează versuri frumoase. Grav, impetuos şi sprinten d. Valerian:

Şi-aşa răsbat mereu 'nainte
Soboli prin besna de morminte
Şi'n truda lor nu văd cum, lin.
Pământu-apleacă umeri grei
Pe galerii şi peste ei...

Graţios şi intim d. Vladimir Streinu:

Brăţara-mi albă de-o privesc, oricând
Rezumă 'n forma-i rotunzimi de nud.
Căci de-o aşez oricum, ea rând pe rând
E glesnă, coapsă, umăr, sânul crud...

Cronicile, întradevăr, numeroase şi interesante. Se relevă în special munca d-lui Perpessicius şi All. Bădăuţă.

GEORGE BAICULESCU

* * *

ARISTOTEL: *Politica.* Edit. *Cultura naţională.*

Dacă luăm aminte că la orce manifestare intelectuală, fie artistică, fie ştiinţifică, fie de gândire pură, abstractă — precum şi la cealaltă activitate omenească, a simţurilor, dusă la rafinament şi decadentizmul cel mai extrem — dăm peste gândul şi viaţa trăită a Ellenilor, înţelegem în parte ascensiunea estetică şi filosofică la care ajunsese ei. Căci este un fapt ce merită toată atenţia acesta: în întreg domeniul spiritualităţii, infinit de vast, spiritul ellen s'a dovedit de o profunzime şi o claritate intuitivă uimitoare. Astfel nu sunt nicidecum deşarte căile celor ce s'au oprit şi dăinuesc asupra culturei antice. Cât despre utilitarizmul acestor îndeletniciri, el este indiscutabil; cea mai bună şi temeinică educaţie o prezintă studiile clasicilor antici, în deosebi ai Helladei. Probă sunt toate personalităţile de marcă de astăzi, mai ales din Apus, crescuţi în acest spirit.

Apoi, epoca noastră are numeroase asemănări cu vremea democraţiei ateniene: în aspecte, în curente şi mentalitate. Asemănări, ce sunt departe de identitate din mai numeroase cauze. Una din caracteristicile contimporane este preocuparea tot mai largă de societate, de sociologie, economie, finanţe — precum caracteristica democraţiei ateniene era căutarea celor mai bune sisteme de guvernare, politica. Aceste cercetări erau foarte serioase, încredinţaţi fiind făuritorii sistemelor de guvernare că opera lor poate lua fiinţă. Toate minţile erau preocupate de problema politică: pe ce temelii trebue să fie clădit statul spre a corespunde mai bine menirii sale, care sistem de legi poate asigura viaţa cea mai fericită, care e forma cea mai bună de guvernământ.

In puzderia de stătuleţe — politii — din Hellada, acestea erau întrebări vitale. Cât de multe au fost deci şi sistemele plăsmuitorilor de state. Vulgarizate au ajuns dealungul veacurilor Republica lui Plato şi Politia lui Aristotel. Aceste opere, rezultatul nemulţumirilor din mediul ambiant, îşi păstrează tot idealizmul — li s'a zis poezii — ce au pus în ele neîntrecuţii filosofi.

Pentru cititorul român (sau recititor) paginile Politicei oferă întreit interes: o luminare a mai tuturor trebilor publice; unul din cele mai puternice stimulente ale gândirii politice; melancolia şi pesimizmul deşteptate de ineficacitatea acestor idei — existente de aproape 2400 ani — asupra mentalităţei greoae a mulţimii, a societăţilor omeneşti.

Dar orcum — după vorba unui filosof din aceştia vechi — oamenii aceştia, crescuţi în disciplina legilor unui stat şi pătrunşi cât de cât de spiritul aşezămintelor societăţii, cu toate scăderile lor şi orcât ar fi de îndepărtaţi de modelul ideal al virtuţii sunt totuş infinit mai buni şi cu totul superiori celor trăiţi în haos, fără cunoştinţa legii şi a dreptului.

Statul în concepţia aristotelică trebue să aibă la bază un principiu etic, de care depinde fericirea şi trăinicia lui, anume sentimentul de dreptate şi virtute trebue sădit în sufletul cetăţenilor. Aşa, după magistrul Plato, politica se confundă cu morala. Insăş acest principiu iniţial făcea irealizabil sistemul. Statul lui Aristotel e o asociaţie care are de scop realizarea unui bine de ordin moral, al celui mai mare bine, fericirea omenească. Premisa pare raţională, de vreme ce binele suprem al statului se confundă cu binele suprem al individului. Ca urmare statul are dreptul de a se amesteca în viaţa privată a individului. Viaţa cu experienţa au dovedit că rostul statului e de garant al drepturilor reciproce ale indivizilor; fericirea e prea subiectivă, variind de la om la om. Binele moral impus apare ca o tiranie odioasă, îngrădind libertatea de cugetare, una din prerogativele scumpe nouă, modernilor.

Ţinând seamă de această dogmă aristotelică a statului etic, institut de educaţie, înţelegem multe din construcţiile Politicei, cari ne apar bizare şi fără noimă (spre exemplu fecunditatea soţilor).

Critice s'au încercat destule asupra acestei opere, de 2300 ani. Politica vă rămâne însă mereu manualul de educaţie politică prin adevărurile cuprinse în ea. Cât de veche şi totuş necesară de repetat e învăţătura că statul a existat mai întâiu, nu individul, căci întregul există înnainte de părţile sale. Statul e un ce organic, tot aşa de vechiu caşi omul, întrucât el e datorit unui instinct profund sădit în firea noastră, fiindcă noi oamenii suntem fiinţe sociale (zoon politikon).

* * *

Ţinând seamă că Aristotel este cel mai ştiinţific şi realist gânditor ellen, că a studiat el constituţiile a foarte multe state — se zice 150 — apoi toate sistemele sociologilor (!) antici, că a influenţat în gradul cel mai înnalt cu ideile şi metoda sa spiritele dealungul secolelor în peste două milenii, sperăm să deşteptăm interesul asupra acestei magistrale opere. Ideile de stat, cetăţean, guvernământ şi sistemele lui, ideea de proprietate, de educaţie, despre democraţie, despre revoluţii, despre cele trei puteri în stat (legislativă, executivă şi judecătorească, separate) în Politică îşi au luminarea completă, susţinută de o logică inebranlabilă.

Iar meritul cel mare e că formează, trezeşte şi întăreşte peremptoriu spiritul civic.

Traducătorul însă prea s'a ţinut de text şi stilul în româneşte e greoiu, neatrăgător, încâlcit chiar pentru redarea ideii.

V. G.

* * *

„Avram Iancu" este titlul unei broşuri pe care o editează „Librăria Poporală" din Turda, ca astfel să apropie sufletele masselor de viaţa atât de bogată în învăţăminte a marelui erou al libertăţii, în preajma sărbătorilor din Câmpeni, Abrud şi Vidra-de-Sus, ce se proectează pentru finele acestei luni, tipărirea unei astfel de broşuri este o încercare lăudabilă a unui librar român şi adăogind că autorul acstei broşuri este un tânăr poet d. Teodor Murăşanu, autorul volumului de poezii „Fum de jertfă" — lucrarea se recomandă în deosebi în atenţiunea propagandei oficiale a statului.

Viaţa şi faptele de vitejie ale lui Avram Iancu, trebuiesc cunoscute de cele mai largi pături ale societăţii române, fiind o pildă de statornicie ideală pentru fiinţa atât de ideală şi tragică a lui Avram Iancu.

* * *

Mişcarea culturală

MIRCEA GHEORGHIU: *Cântecele clipei* (Tipografia Convorbiri literare 1924). — In epoca când fiecare revistă îşi are criticul, care după pilda marilor înaintaşi, trebuie să creeze un curent literar şi să descopere din piatră seacă talentul poetic cel mai desăvârşit, în epoca înfrigurată, când cu acest sistem, câţiva tineri s'au bucurat de gloria efemeră a unei consacrări grăbite, dar şi grabnic desminţite de lipsa de continuitate a talentului lor, — fără fastul gălăgioasei şi binevoitoarei primiri a oamenilor zilei, apar sfioase *Cântecele clipei* ale d-lui Mircea Gheorghiu.

Căutătorul avid al strălucirei false, snobul admirator al importaţiunilor nevămuite şi desmăţate, maniacul iubitor ala aparenţelor cu orice preţ noui, va trece cu o suverană neglijenţă pe lângă elegantul volum al d-lui Mircea Gheorghiu, în care izvorul subiectelor şi rimelor nu-l găseşti în vre-o enciclopedie exotică, generatoare de mode literare şi de cazuri psihiatre.

Dar cine îl va citi în vre-o după amiază de toamnă aurie şi târziatică, va înţelege toată vraja solitarului cântăreţ:

Cu fruntea sub înalt senin de stele
Cu pas şovăitor pe lutul strâmt,
Eu mă strecor nepăsător şi-mi cânt
Ispitele şi 'nfrângerile mele.

Şi apoi:

Şi astfel trec: un vis pe o ruină,
Cu fruntea înălţată şi senină,
Cu sufletul împovărat şi trist.

Mircea Gheorghiu

Melancolia clipelor rare, melancolia limpede cu rădăcini adânci „de străvechi înmuguriri", înţelepciunea realităţilor imperative, pe cari le priveşti cu o resemnare generoasă şi plină de eroism, ritmează în *„Drumuri în necunoscut".*

In noi, dacă ne-am adânci
Cu dor adânc de a renaşte,
Poate 'nţelegerea s'ar naşte
De noi, de alţii 'n urmă — şi
De ne-am cunoaşte, ne-am iubi.

(Rondelul înţelegerii)

Şi apoi:

Ne despărţim, ne despărţim
Dă-mi mâna palidă şi mică:
O pasăre cărei i-e frică
Să nu murim, să nu murim.

(Rondelul despărţirii)

In cadrul gingaş al unui vers de rondel, senzaţia unei clipe de despărţire nu poate fi mai duios evocată.

Viaţa e durere şi bucurie. Durerea e neînţeleasă şi bucuria trece nesimţită pe lângă tine. Dar asta e viaţa. E melancolica înţelegere a unui zbor de-o clipă şi poate fără rost.

Spre viaţă cine ne-a mânat?
Şi moartea cine ne-a deschis?

De n'am fi încătuşaţi am mai trăi noi vraja zbuciumului nostru? Nu. Asta e viaţa. Dă-i un înţeles din tristeţea ei, din rarele ei bucurii, din amintirile şi priveliştile ei....

Iată tot izvorul de poezie al aristocratului poet Mircea Gheorghiu.

In *Ritmul amintirii* evocă toată poezia „lumii demodată a boierilor de neam":

A trăit odată toată-această lume
demodată a boierilor de neam:
au iubit domniţe şi-au lăsat un nume
ce din basmele bunicii îl ştiam.

Ea-mi spunea în tihna serilor târzii
de răpiri de jupâniţe 'n nopţi de vară,
de-auzeam chiuituri de surugii
Şi-o caleaşcă străbătând drumuri de ţară.

Interior vechi

...Sunt jupâniţe'n crinolină grea
Cu umerii şi braţele de nalbă;
Surâd curtenitor alăturea,
Străbunii în uniforme vechi de gardă.

(Portretele)

Citiţi-le. Veţi trăi o clipă toată vraja acestor pasteluri vechi şi veţi pătrunde rara poezie a unei lumi româneşti dispărută cu câteva zeci de ani în urmă.

In literatura noastră aceste versuri sunt unice. De curând un poet cunoscut şi talentat a căutat de asemeni realizări în ritmul romantios al acestor vremuri demodate, dar fără succes. D. Mircea Gheorghiu, ca un anticar de rasă, păstrează în strofele lui tot farmecul decolorat al vremii de atunci. E un album cu gravuri maiestre şi graţioase al unei vremi, de care ne simţim aproape: în copilăria noastră atâţia am trăit doar imaginea rară a vreunui bunic rătăcit printre noi şi care neîmpăcat în calma lui seninătate cu rosturile noui şi nervoase, în mersul lui obosit şi întârziat îşi purta neînduplecat şi mândru hainele cu linii demodate, cu gulerul larg şi pălăria înaltă.

* * *

In *Poemele oraşului* alături de imaginea portului prins în vuietele muncii, cu braţe vânjoase şi luminat de soare, pe lângă evocarea desmoşteniţilor, care în drumul către mâine sunt

...jertfa
neplânsă a îndrăsnelii oraşene...

d. Mircea Gheorghiu cu accente de baladă desvăluie sufletul învins al oraşului, — „orb uriaş, îngenunchiat de trudă:

Sânt cântece de lume pustii din cale afară:
Ce false sânt, ce false sânt!...
Ce lamentabil strigă nostalgica fanfară:
Ce lamentabil strigă nostalgica fanfară,
Sânt suflete pe lume târzii din cale-afară,
Ecourile visului înfrânt... (Cântece de noapte)

Pentru unii e o lume nouă, lumea asta veche, obosită şi învinsă, asvârlită pe margini de oraş şi de viaţă, cu visul înfrânt şi cu sufletul istovit.

In *Poemele câmpeneşti* sunt strofe clasice în culori mate:

Apusul e o baltă de vişine strivite. (Sat.)

sau în imagini de legendă:

O cireadă duce primăvara pe spate
Ca pe-o fecioară goală;
Pe râu dimineaţa fuge cu picioare mici de soare;
Sburdalnicii copii în palme vor s'o prindă.

(Sfârşit de Mai)

Sunt clipe câmpeneşti recreative în culori originale şi concentrate, de o factură nouă, sunt privelişti în cari sufletul tău se risipeşte blând ca un vis.

Acordurile lirice (Elegie şi Cântecul cioplitorului de sicrie) şi *Aquarelele şi pastelurile* încheie volumul acesta de o poezie elegantă şi de care s'a vorbit aşa de puţin.

Lansatorii de poeţi au obosit în desiluzii, iar lucrurile de preţ trăiesc prin ele însăşi, chiar fără oxigenul acru al criticei.

Sunt în acest volum şi câteva accente neînsemnate cari tulbură ici-colo — rar — tonalitatea limpede a acestuia şi cari vor servi desigur poeţilor ce fac critice bune să uite în mod accidental bogatul dar al cântecelor d-lui Mircea Gheorghiu.

Dar timpul ne va da dreptate şi din zbuciumul literar al ultimilor ani, cu făgăduieli sterpe şi cu maniere stridente şi false, melancolia senină a acestei opere va rămâne ca o simbolică realizare a unui nou suflet poetic.

Brăila, 28 Iulie 1924.

LIVIU OPRIŞ

* * *

Sonete

In marginea palinodiei lui Socrates, din Fedru (Plato)

de **Mircea Gheorghiu**

Destin

Tristeţea-apasă tot ce-i pământesc
Din ziua'ntâia a creaţiunii;
(Când slabi cârmaci în sbor avură unii
Din călătorii-ocolului ceresc):

Pornise-atunci convoiul sufletesc,
Cu aripile de lumina lunii
Deschise larg, — spre-auzul raţiunii, —
Avid de strălucitul cer zeesc.

Avântul unor suflete se stinse,
Căci duse'n circuitu-ameţitor
De slabi cârmaci, se frânse-aripa lor...

.. Şi fulgu-i din aripile'nvinse
O suferinţă de lumină vagă,
Pe care o sorbi pământu'ntreagă.

Dor

Dă-mi, Zeus, a'nseninării frumuseţe !..
Al sufletului car e sbuciumat:
Doi armăsari vrăjmaşi s'au înhămat
Să-i poarte'n lume-umila tinereţe...

Urâtul, unul, — hâd, ne'nduplecat;
Şi visul celălalt, cu-aripi semeţe:
Eu, luptei lor de-o antică tristeţe,
Mă simt, în lumea asta, închinat.

Dar port în mine, Zeus, vechiul dor
De farmecul etern, trăit cândva,
Când, din cortegiul tău rătăcitor,

Priveam senin tot ceiace trecea —
Şi-mi întorceam setos apoi privirea
Adânc ca să contemplu nemurirea

Har

Reminiscenţă-a unui suflet, care
A fost odată oaspe-al nemuririi,
E harul de-a pătrunde-adâncul firii
Sub multele ei chipuri trecătoare:

Astfel, atunci când prind să mă'nfioare
Al frumuseţii chip şi al iubirii,
Mi-aţi dat — o, zei — magia amintirii
Celestei mele vieţi anterioare — ;

Sub vraja ei aripe se frământă
In suflet — şi cu sufletul s'avântă
In larg; — neputincioase, însă, pier;

Iar sufletul, cu o tristeţe mută,
Indreaptă — ca o pasăre căzută —
Necontenit privirile spre cer...

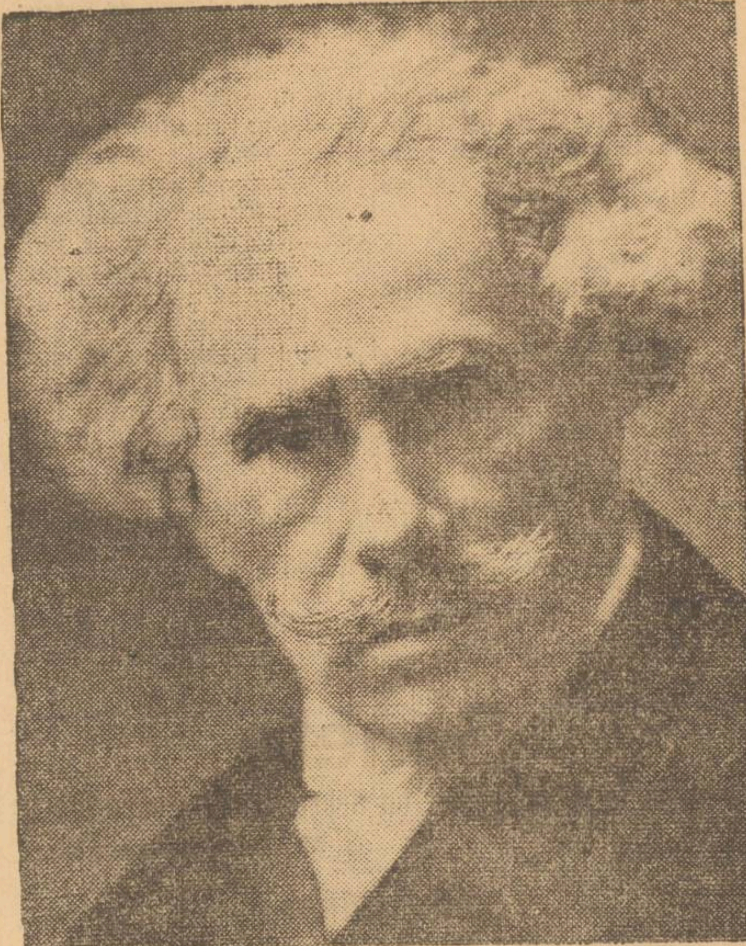
* * *

ÎNSEMNĂRI

Deschiderea stagiunei teatrului Naţional din Bucureşti

E în tradiţia teatrului nostru Naţional ca toate stagiunile să înceapă cu o piesă clasică din repertoriu original. Sărac în comorile artistice, acest repertor nu poate da surprize la începutul unei noi activităţi teatrale, aşa încât, după ce, pe vremuri, în faţa sălilor goale, societatea dramatică pornea cu stângul, masacrând în decoruri nepotrivite şi cu costume străine de epocă, *Ovidiu, Despot* sau *Fântâna Blanduziei*, le-a venit rândul pieselor lui Caragiale, lui Răsvan şi lui Vlaicu.

De când Delavrancea a dat dramaturgiei noastre capod'operile ce se numesc *Apus de soare* şi *Viforul*, directorii teatrelor le montează din nou, de astă dată cu tot fastul cuvenit.

Delavrancea

D. Corneliu Moldovanu, noul director, care se instalează cu cele mai bune intenţiuni, — dar intenţiunile la teatru rămân mai totdeauna în afară de posibilităţile realizărilor, — ridică cortina, în prima seară a conducerii sale, cu „Viforul" lui Delavrancea.

Dacă „Apus de soare" rămâne o reuşită poemă dramatică, în tablourile căreia regăseşti răsfoită epoca mai liniştită a domniei lui Ştefan cel Mare, cu o remarcabilă redare a vieţii patriarhale din trecut, avem în schimb, în „Viforul", dramă turbure şi sguduitoare, amintind vremurile crudelor zile ale Veneţiei, momentul cel mai sângeros din câte s'au abătut asupra Moldovei, după ce a închis ochii marele voevod ce-şi doarme somnul la Putna.

Delavrancea, superbul prozator, cu stilul său colorat şi plin de imagini, a prins în remarcabilele sale însuşiri de dramaturg, fiorul unei acţiuni care culminează în actul al treilea, când conflictul izbucneşte între smintitul Ştefăniţă şi înţeleptul Luca Arbore.

Drama poate fi pusă alături de cele mai reuşite piese ale lui Schiller — în care frumuseţea limbei şi bogăţia planului poetic se îmbină cu o uimitoare pricepere a meşteşugului şi o gradare a acţiunii din situaţie în situaţie.

Un poet maghiar: d. Eugen Szentimrei

In coloanele *„Adevĕrului Literar şi Artistic"* am remarcat cu o deosebită atenţiune mişcarea literară a minorităţilor noastre etnice.

Era firesc ca să privim cu tot interesul mişcarea aceasta, care verifica dela început, că noua orânduire constituţională şi de stat, în care au ajuns naţionalităţile din Ardeal, nu le este în detrimentul, ci din contra, în favoarea lor, căci desmeticindu-le din vechea viaţă a oligarhiei, se vor trezi în plin văzduh, alături de dorul de pace, adânc în sufletul poporului român. Am arătat, că ungurii din Ardeal au o situaţie culturală îmbucurătoare: ziarele, teatrele, şcolile lor, sunt mai numeroase ca înainte de războiu, literaţii lor pot publica aceleaşi opere ca mai de mult, şi s'a creiat, în urma evenimentelor, tipul reprezentativ al scriitorului maghiar din România. Talente ca Iosif Nyiro, Daniil Nagy, D. Sipos Maria Berde, L. Aprily, E. Ligeti, etc. sunt tot atâtea dovezi, că atmosfera pe care o consideră unii „duşmănoasă" culturei minorităţilor, de fapt este proaspătă şi sănătoasă, lipsită de microbii intoleranţei şi urei neîmpăcate.

Poetul care se prezintă atât de înzestrat: d. *Eugen Szentimrei*, cu noul volum: „O după amează în Engeres..." (Şorecani) —este asemenea o serioasă promisie a literaturei ungare din Ardeal. Poet cosmic, poate impresionat de Wat Whitman şi Shelley, d. Szentimrei este poetul nostalgiei şi al depărtărilor. Lira obsedată de un amar optimism, scoate melodii bizare. Uneori ai crede, că acest poet, cu spete de atlet şi cu muşchi de minotaur, este afemeiat de neurastenia epocei. Visiunile grandioase, cari îl afectează, ne întreţesc depărtările, luna cu stelele, pământul cu soarele, şi ni le toarnă toate într'o ahtiare după necunoscut. Scrie versuri, în noul volum, de-o surprinzătoare noutate: „Floarea" este o poemă, pe care ar putea-o iscăli, oricare personagiu clasic al literelor. Ciclul „S'a născut un copil" (De-asupra leagănului, etc.), „Imn către lună", „Martie" şi „Turnuri", sunt versuri cari nu se pot uita şi vor rămânea ca valori în literatura din România.

D. Szentimrei, poetul nou, care pe semne este încă puţin înţeles de conaţionalii săi, poate pentrucă nu este dulceag şi se prezintă cu durerea omului pe faţa-i tristă, trebueşte remarcat şi în literatura română şi îndemnăm pe traducătorii noştri să se închine paginilor atât de cu suferinţă scrise ale acestui suflet bizar şi sentenţios.

Volumul documentează, că în Ardeal, arta lui Gutenberg, nu este în declin, . ilustraţiunile semnate de pana măiastră a lui Carol *Kós* (un mare-mare artist ardelean), sunt de-o eleganţă sobră şi impunătoare. „O după amează în Egeres" este o colecţie de versuri, care dovedeşte realmente că sufletul adevăratului artist produce oriunde la fel, şi că teoremele politice de „mediu", spaţ" şi „timp", profesate de criticii-burtă verde, n'au ce căuta în aprecierea operelor de înaltă valoare artistică. Poetul Szentimrei, este unul dintre aceia, cari au produs artă originală şi neinfluenţată de mediul în care trăeşte.

O piesă de Shelley

Marele poet englez, care a introdus în poezia lumei versul cosmic şi cele mai puternice accente de liră şi patos, a scris, după cum se ştie, şi piese de teatru. Aceste piese n'au fost jucate des de teatre, căci le-a lipsit esenţa: tehnica teatrală, şi nu puteau „distra" publicul obişnuit cu industria teatrală a unor farsori.

Este totuşi un semn al vremei, că după piesele de „efecte" ale maeştrilor teatrali, teatrele se gândesc iar la clasicii teatrului. Shakespeare, Molière şi Goethe nu se pot confunda cu Bernsteinii şi Bernard Shaw-ii actuali, oricât de des le-ar suna aplausul publicului şi oricât de multe bancnote şi cecuri le-ar împodobi birourile.

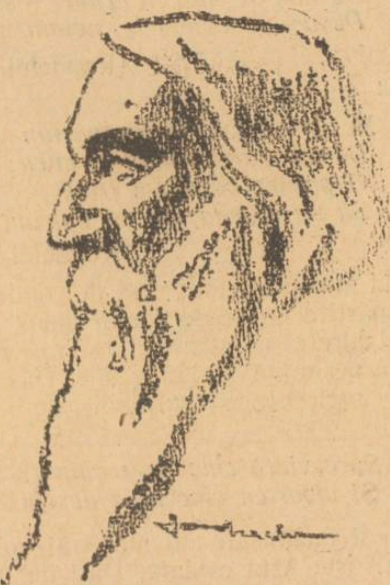
Teatrul Everyman din Londra, proiectează să scoată din unghere piesele lui *Percy Bysshe Shelley*, nemuritorul poet şi autor al „Odei către libertate" şi al „Prometeu"-lui. Piesa cea dintâi care se va juca va fi: *The Cenci*, tragedie în cinci acte de Percy Bysshe *Shelley*. Piesa reprezintă epoca pontificatului lui Clement al VIII-lea şi are personagii din viaţa celui mai artistic văzduh al Italiei antice. Versurile ce le va spune cardinalul *Camilo, Lucreţia Cenci* şi *Beatrice Cenci*, vor impresiona şi oricând publicul decretează ca geniu pe Nick Winter şi idolatrizează pe Jackie Coogan.

Acelaş teatru — în urma atmosferei ce s'a creat la Londra — proiectează să joace *Wilhelm Tell*, de Schiller, şi *Faust*-ul (recital) de Goethe. Presa, fireşte, nu ia act de aceste manifestaţii şi simptome ale primenirii atmosferii îmbâciste de sudalmele psihoanalitice şi brutale ale meseriaşilor teatrali.

Rabindranath Tagore despre renaşterea Asiei

La un banchet oferit marelui poet şi filozof indian la Shangai, de către organizaţia sionistă de acolo, Tagore a rostit următorul discurs caracteristic pentru înalta sa concepţie asupra rolului Asiei:

„M'aţi salutat ca pe *poetul Asiei* şi sunt mândru de aceasta. Eu simt o adâncă simpatie pentru mişcarea dv.

Rabindranath Tagore

în apusul Asiei, pentru activitatea creatoare a sionismului în Palestina, pentru că ea reprezintă un mare adevăr; minunata încordare a unei vieţi reînviinde în căutarea căminului său propriu. Da, întreaga suflare a Asiei lâncezeşte astăzi după propriul său cămin spiritual.

De multe secole, Asia n'a ridicat nici un glas mai puternic, n'a revelat nici o profeţie mare. De sute de ani, ea se află într'o stare de toropeală şi degradare. Acum a sosit însă timpul pentru Asia ca să-şi mai spuie încă odata cuvântul, ca să dea lumii măreţele ei bunuri, până acum răzleţite şi înăbuşite prin ură şi prigonire. Occidentul a descoperit deodată că cultul său pentru progres nu i-a dat acea mulţumire care provine dela pacea interioară. Occidentul a început să aibă îndoială în atot-înţelepciunea sa şi lâncezeşte după o rază de lumină.

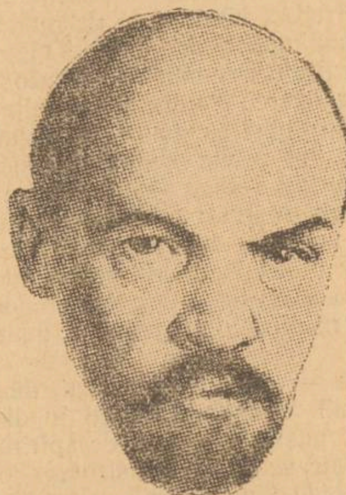
Asia trebuie să se ridice acum şi să fie conştientă de răspunderea ei. Noi, asiaticii, trebuie să organizăm acum puterile noastre pentru a reclădi acest capitol al istoriei noastre eterne. Nota fundamentală a acestei istorii eterne a Asiei a fost intonată de către o mare poetă a Indiei, Maitreyi, care a zis: „Ce să fac cu aceste lucruri muritoare, care nu-mi pot da nemurirea?" Inima Asiei a fost întotdeauna râvnitoare de imortalitate, şi lumea trebuie să revie din nou la ea pentru ca să se cultive la antica ei comoară spirituală, proclamând pacea şi dragostea în întreaga omenire. Şi aşa, când Asia se va regăsi pe sine însăşi, când îşi va împlini vocaţiunea ei culturală, nu numai Răsăritul, ci şi Apusul va beneficia de acest lucru. In această speranţă şi aspiraţiune eu am pus, într'un colţişor modest al Indiei, temeliile unei instituţii internaţionale Visva Bharati, unde am încercat să pregătesc studierea sintetică a culturii asiatice, cu intenţia de a face posibilă pentru orişice popor din orice ţară, pătrunderea în bunurile noastre spirituale, luând parte la viaţa noastră. Fie, ca toate aceste întreprinderi răzleţe să devie concentrate şi coordonate cu scopul de a aduce desrobirea adevărată a spiritului omenirii. Da, desrobirea noastră este în propriul nostru suflet şi libertatea adevărată trebuie să vie din lăuntru, odată cu purificarea simţimintelor noastre, cu învingerea vrăjmăşiei şi a urei.

Eu apelez deci la voi, fraţilor, ca un poet al Asiei, pentru obţinerea libertăţii sufleteşti. Lumea de astăzi se svârcoleşte în sgârcenie, înşelăciune şi neomenie. Fie, ca Asia să dea lumii din nou marile ei idealuri de judecată morală să deosibească elementarul de cele fără importanţă şi lucrurile de veşnicie de cele trecătoare. Asia să-şi ridice glasul într'o rugăciune — pornind din adâncul sufletului său umil şi suferind — o rugăciune care să ducă omenirea înapoi „dela irealitate către realitate, dela întuneric la lumină, dela moarte la nemurire", cum s'a enunţat de glasurile sfinte ale nemuritorilor noştri înţelepţi."

Corespondenţa lui Lenin

Revista rusească „Presa şi Revoluţia" publică o serie de scrisori trimise de Lenin lui Gorki între 1908 şi 1913, perioada celei mai frământate activităţi a bolşevicilor în străinătate. Gorki trăia atunci la Capri. Iată un citat din una din aceste scrisori trimeasă la 25 Fevruarie 1908:

Am urmărit operile filozofice ale lui Bogdanov dela primul său viguros volum „Opinii istorice asupra naturii" pe care l-am cercetat în timpul unei şederi în Siberia. Pentru Bogdanov această poziţie nu era decât o transiţie

Lenin

către alte opiniuni filozofice. Am făcut cunoştinţa lui în 1904 şi dela prima noastră întâlnire i-am oferit „Paşii" mei 1) şi dânsul mi-a dăruit ultima sa lucrare filozofică. 2) I-am scris dela Geneva la Paris, că, prin operile sale, mă convinge de falşitatea opiniunilor lui şi, în doit mai mult, de adevărul opiniunilor lui Pleckhanof. In timpul verei şi al toamnei 1904 ne-am legat definitiv cu Bogdanov, ca bolcevic, şi am format pe tăcute blocul care a existat tot mereu în revoluţie (1905) dându-mi posibilitatea să fac să triumfe atunci tactica social-democraţiei revoluţionare (bolcevismul) care, după profunda mea convingere, este singura justă. In timpul frigurilor revoluţiei, ne-am ocupat prea puţin de filozofie. Dar, prin 1906, în închisoare, Bogdanov a scris o altă carte, partea a treia din „empiromanismul" său. Mi-a dat-o şi mă pusei s'o studiez cu atenţie. Mi-am ieşit din minţi. Băgai de seamă şi mai limpede că umblă pe căi cu totul falşe şi nemarxiste. I-am scris atunci trei scrisori filozofice de dimensiunea a trei caete. Ii explicam că eu, în filozofie, sunt un adevărat marxist şi că tocmai lucrările sale de popularizare, admirabil scrise, mă conving definitiv că dânsul greşeşte şi Plekhanov are dreptate...

La Ianuarie 1911.

Acuma, în ceeace priveşte revista *Sovremenik 3)*. Citesc azi în *Retoch* sumarul primului număr şi nu-mi reviu. Vodorosow scrie despre Mureusev, Kolosoff despre Mikhailovski, Lopatin, etc... Cum să rămân liniştit? Ba mă mai agasezi şi d-ta cu „realism, democraţie şi activitate"! Crezi că astea sunt cuvinte frumoase?! Sunt cuvinte urâte, uzate în toate cloacele burgheze, dela cadeţi şi socialiştii revoluţionari, la noi, până la Briand şi Millerand aicea 4), Lloyd George în Englitera, etc. Acestea sunt vorbe urâte, goale, puha! Cu privire la Tolstoi, împărtăşesc în totul părerea d-tale că ipocriţii şi secăturile vor face din el un sfânt. Şi Plekhanof era mâniat din pricina acestei minciuni şi al acestor îngenunchieri în faţa lui Tolstoi.

Maxim Gorki

Felicită-ne. Astăzi a apărut primul număr din mica noastră revista marxistă la Moscova 5). Mare bucurie pe noi. Faptul că se izbeşte în studenţi e mângâietor. Cât priveşte donquişotismul social al democraţiei politice, mi se pare că nu ai dreptate. Numai revizioniştii cred şi repetă de multă vreme că politica colonială marchează un progres şi favorizează capitalismul. Ar fi donchişotism dacă social- democraţii ar fi spus lucrătorilor că mântuirea poate fi undeva în afară de desvoltarea capitalului. Noi nu spunem asta. Noi spunem: capitalul vă va mânca; va mânca pe Perşi; va mânca tot şi va continua să vă sângereze până când vă va doborî. Acesta este adevărul şi nu omitem să ajutăm că nu există chezăşie de victorie asupra capitalului străină de desvoltarea lui. Marxiştii nu sunt apărătorii nici unei măsuri reacţionare; Khomiacov şi ai lui pot construi căi ferate de-alungul Persiei; treaba lor! treaba marxiştilor e de-a denunţa lucrătorilor lucrul acesta. Rezistentă politicei coloniale şi jafului internaţional, prin organizarea proletariatului nu împiedică desvoltarea capitalului, dar îl *grăbeşte*, forţându-l să recurgă la mijloace mai civilizate şi mai perfecţionate din punct de vedere tehnic.

1) Broşura lui Lenin, apărută la Geneva în 1904, intitulată: „Un pas înainte, doi înapoi".
2) Empiromanismul.
3) *Contimporannul*, revistă care apărea la Petersburg.
4) La această epocă Lenin se afla la Paris.

Propaganda literară a unei fabrici de ciocolată

Americanii sunt prodigioşi. Când alte popoare obosesc, şi caută în zadar subiecte de inovaţie artistică, poporul lui Uncle Sam inventează fel de fel de „trucuri" ca să-şi facă reclamă produsului material. Americanii au văzut Versailles-ul şi l-au copiat totum factum. Există chiar un Versailes american. In America sunt numeroase fabrici, cari se intitulează: „Shakespeare", „Irving", „Washington", „Gambetta". Cunoaştem o fabrică de ghete, care alătură comenzei făcute... un exemplar din versurile cele mai frumoase ale lui Longfellow. Snobismul produce multe aberaţii, şi nu arare-ori, un teatru american, ca să mărească interesul pentru piesele lui Molière, le adaogă... muzică. In bisericile baptiste se utilizează fonograful, şi chiar şi radio. Aşa, încât, alături de psalmii lui David, cucernicul american poate auzi discursurile prea puţin biblice ale lui Coolidge ori Colonel House.

O mare fabrică de ciocolată din New-York anunţă un premiu de 1.000 dolari pentru cea mai bună poesie, care „glorifică"... ciocolata. Versul poate fi scris în alexandrine, poetul poate scrie sonete, madrigaluri, lieduri. Lucru principal: ciocolata. Concursul este deschis până la 31 Decembrie a. c. şi pot participa poeţii tuturor naţiunilor. Este chiar de dorit, ca şi poeţii români să-şi prezinte operele, pentru a fi premiate cu 1.000 dolari. Adresa: New-York, fabrica „Cacao Trust, Ltd." Poate se vor găsi câţiva autori din meleagurile noastre, cari doresc să participe la nobila emulaţie pentru gloria ciocolatei. Sfătuim pe cobzarii noştri să nu scape ocaziunea, şi să încaseze dolarii. Cu'n dolar se poate cumpăra o pălărie. Dar cu o mie de dolari? Se pot aproviziona pe iarnă cu pălării, galoşi... hârtie... ţigări şi şvarţuri zeci de poeţi. Avanti!

III

Consultaţii la Dr. Remediu de Bătături

Ei, ei, vitejilor, doi contra unul? Cu bătături de acestea de 13 probe n'ar trebui să umble nimenea, de când există preparatul Kukirol pe lume: Aceste nici nu mai sunt bătături, ci adevărate surogate veritabile, nu obişnuite, ci patentate pentru cruţarea talpei cazone. Din aceste bătături se pot fabrica en gros butoni pentru manşete. Dar plastru „Kukirol", care în milioane peste milioane de cazuri au înregistrat efecte senzaţionale face să dispară chiar şi cele mai mari bătături sau negi, fără să aveţi nevoia de a-i tăia ori arde, prin efectul plastrului Kukirol.

Orice durere de bătături sau negi, o înlătură imediat. Nu uitaţi: De bătături vă veţi scăpa, de Kukirol veţi prefera. Recomandaţi-l tuturor camarazilor dv. ca să-şi bată bătăturile cu Kukirol excelent. Pentru îngrijirea picioarelor este cel mai bun remediu renumitul Kukirol, iar contra sudoarei picioarelor: băile cu Kukirol. Nu, nu le poate fi frică de bătături acelora, cari întrebuinţează băi de picioare cu Kukirol.

Puteţi să înaintaţi în marş vitejilor, fără să vă asude picioarele ori să vă cauzaţi la ele inconvenienţă, dacă întrebuinţaţi băile de picioare „Kukirol". Atât plastru cât şi băi „Kukirol" găsiţi în orice farmacie sau drogherie mai recomandabilă. Dar să fiţi atenţi la marca „Piciorul Cocoşului" şi preparatele cari n'au această marcă, refuzaţi-le pentrucă nu sunt veritabile preparatele „Kukirol". Broşura, care tratează „Buna îngrijire a picioarelor" o trimite gratuit şi franco oricui.

Anton Steiner

Bucureşti, strada Sărindar No. 7

Preparatele originale Kukirol cunoscute şi întrebuinţate cu efect în întreaga lume în milioane de cazuri, se găsesc la **toate farmaciile şi drogheriile** mai recomandabile. In multe locuri se vând preparatele Kukirol mai eftin dar de acestea feriţivă pentrucă sunt falşificaţii. Adevăratul Kukirol este falşificaţii. Adevăratul Kukirol este neîntrecut. Secţia noastră ştiinţifică în schimbul unui plic francat dă sfaturi oricui relativ la îngrijirea picioarelor şi bolilor acestora.

Fabrica de Kukirol Gross-Salze (lângă M[agdeburg?])